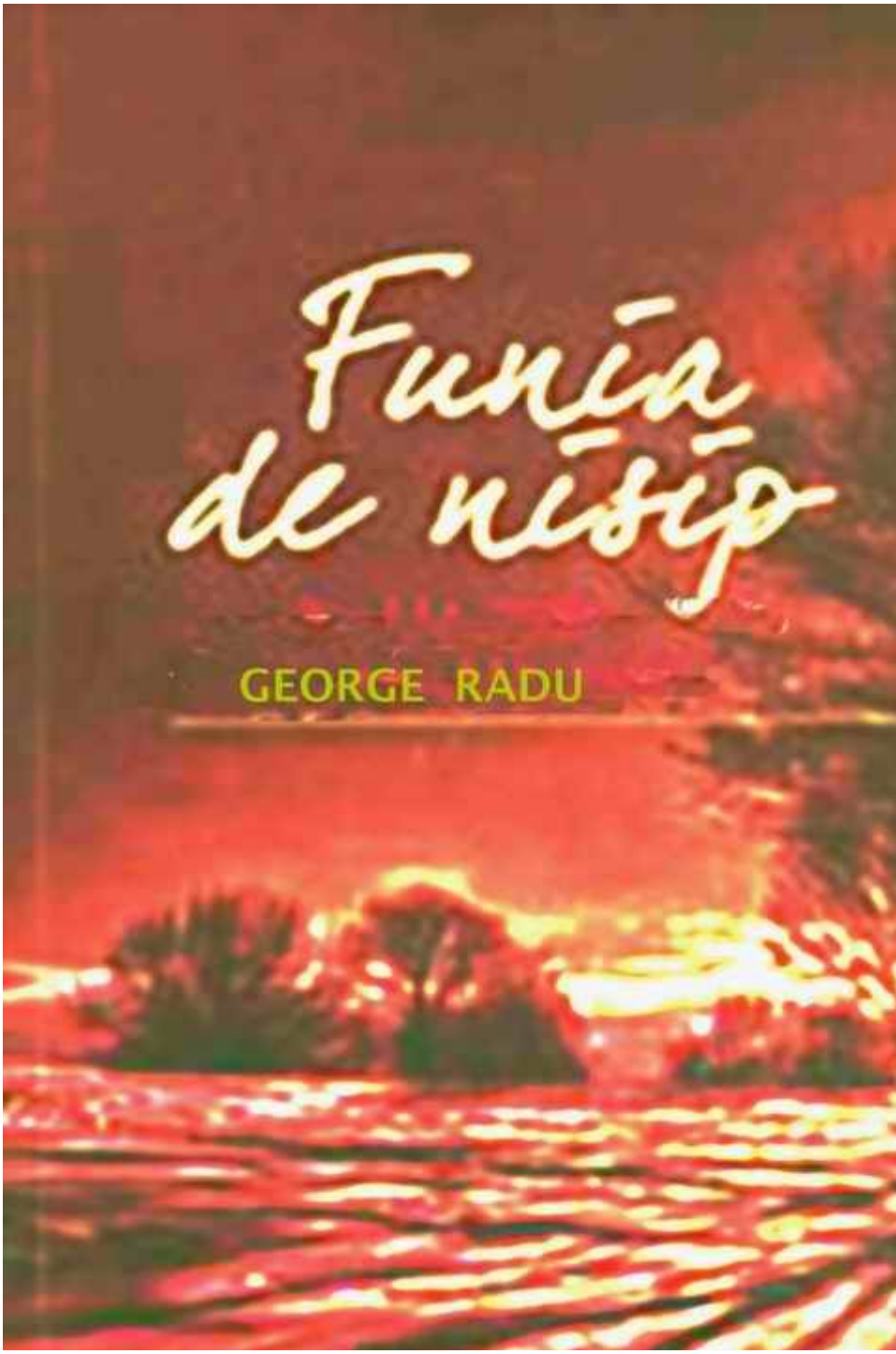
Funia de nisip
GEORGE RADU

GEORGE RADU
FUNIA DE NISIP

ROMAN

EDITURA ALBATROS
Bucureşti
1987

Tot răscolind ţarina, ţăranii au creat ţara, pe care au păstrat-o şi cu plugul, şi cu sapa, şi cu arma!

I

Când Zevedei dădu cu ochii de uşa pe care scria mare, cu litere de tipar, „camera de oaspeţi", bătu fără nicio urmă de sfială. Bătu scurt şi tare de trei ori şi intră fără; să mai aştepte ca cineva de dincolo de uşă să-i zică să intre. Se miră şi el de curajul care-l cuprinsese şi-i dezlegase mina, altfel destul de împiedicată când era vorba să bată la o uşă importantă. De fapt, cât a umblat prin sălile primăriei, pustii şi tăcute în ziua asta liberă, şi s-a oprit în faţa fiecărei uşi, să afle unde trebuie să intre, abia dacă a îndrăznit să le atingă cu degetul mijlociu ai dreptei, după ce mai întâi bătea în gol de câteva ori, ca şi când uşa se îndepărta de mâna lui cu fiecare mişcare, sau ca şi când mâna lui nu mai avea forţă să împingă degetul până la contactul cu lemnul. Se temea că nu a ales cel mai bun moment ca să bată şi să intre, că poate cel de dincolo de uşă nu era pregătit să-l primească, poate mai era cu cineva şi nu terminase de vorbit, poate… poate… şi mâna tot bătea în gol, până când abia dacă atingea uşa dincolo de care nu se afla nimeni. Aşa a bătut la prima uşă, la a doua, la a cincea, până când, furios de nereuşită, se-ndreptă cu paşi decişi spre ieşire şi-l întrebă răstit pe omul

de serviciu care i se ivi în cale: „Unde-i, dom’le, camera de oaspeţi?” Mâhnit că n-a fost găsit la post (ieşise şi el să se uite ce mai e pe stradă) omul de serviciu se făcu mic şi-i spuse mieros „pe intrarea ailaltă, prin spate” şi că acolo îl aştepta „tovarăşul de la Bucureşti”.

Zevedei porni sigur spre intrarea din spate, rostind la adresa nimănui un „ce naiba”, şi ajunse imediat la uşa camerei de oaspeţi.

— Te aşteptam, tovarăşe Zevedei, zise omul din cameră, întinzându-i mâna şi invitându-l să ia loc. pe unui din cele două fotolii aşezate de-o parte şi de alta ale unei mesuţe rotunde şi joase.

5

Zevedei se aşează şi măsură din priviri încăperea, în care se mai aflau: un pat-studio peste care era aşezată cu grijă o pătură albastră, în carouri („ca la armată, dom’le!”); o masă, în dreptul geamului, pe ea un aparat de radio şi un caiet gros deschis la jumătate („ce mai scriu oaspeţii ăştia de la oraş, dom’le”!); pe acelaşi perete cu uşa, un dulap negru, lustruit şi cu multe zgârieturi pe el („ăsta nu poate fi decât pentru haine”); deasupra dulapului, un geamantan marca, frumos şi mare, aproape nou, cu închizători metalice albe şi strălucitoare („ăsta-i proprietate personală, se cunoaşte de la distanţă”!) şi cam atât, „Viaţă de unul singur”, trase concluzia Zevedei şi ridicându-se puţin din fotoliu, pentru a se aşeza mai bine, găsi cu cale să-i spună celui la care venise că l-a căutat „pe dincolo”, prin toate birourile, nu ştia unde-i camera de oaspeţi.

— Deocamdată, pentru câteva zile, stau aici, spuse că o scuză gazda; pe urmă… vom mai vedea… eu cred că mai poposesc pe la dumneavoastră şi-o să rămân atunci mai mult…

Mihai Grancea, scriitor din Bucureşti, om destul de tânăr, venise în Bărăgan să se documenteze în vederea scrierii unei cărţi despre viaţa şi tradiţiile ţăranilor; cei de la judeţ îi recomandaseră satul Pogoanele, care nu era

departe de reşedinţa judeţeană şi, în plus, „îi oferea o experienţă foarte bogată”. Chiar primarul comunei primise un Telefon să se ocupe de oaspete şi „să-i creeze posibilitatea unei documentări serioase, dacă tot a venit omul pentru această treabă chiar aici la noi”.

Plecase de la judeţ cu „Irta”, care trebuia să ajungă în faţa primăriei, unde avea staţie, dar s-a defectat pe drum, puţin înainte că şoseaua de Pogoanele să se desprindă de şoseaua naţională, şi oamenii din maşină, după ce au aşteptat vreo jumătate de ceas, au plecat pe jos, când şoferul Le-a spus că „nu-i speranţă s-o repare într-un ceas”. Zevedei, care se afla în „Irta”, a pornit-o şi el spre sat şi s-a-n-tâmplat să meargă alături de Mihai Grancea pe marginea şoselei, căcise-ncolonaseră doi câte doi fără să-şi dea seama. Din vorbă-n vorbă, au ajuns să-şi spună una-alta, ba despre drum, ba despre transporturi, ba despre satul spre care se-ndreptau. Văzând că tovarăşul său de drum nu-i de prin partea locului, Zevedei îi povesti, despre sat, mai multe. Grancea punea câte o întrebare şi-apoi asculta ce-i povesteşte Zevedei. Încet-încet au ajuns în apropierea primăriei, sude s-au despărţit, ca doi bărbaţi mulţumiţi de drumul făcut împreună; Zevedei şedea în marginea satului. Peste două zile, când scriitorul s-a dus la Ceape, să cunoască oamenii

Şi locul, a dat cu ochii şi de Zevedei. Directorul căminului cultural, care îl însoţea pe Grancea, îl prezenta ceremonios: „Tovarăşul scriitor Mihai Grancea de la Bucureşti, carea, venit să cunoască satul nostru” şi repeta întreaga frază, de câte ori întâlneau câte un grup sau chiar un singur om, cum a fost. Cazul cu Zevedei. „Noi ne cunoaştem”, zise Grancea, când dădu mâna cu Zevedei şi acesta zâmbi, încuviinţând cu un „da” prelungit şi cântat. Peste alte două zile îi trimise vorbă lui Zevedei că-l roagă să vină duminică la primărie» să discute cu el, „dacă poate şi dacă vrea”. „Pot, cum se! nu pot duminică”, îi răspunsese Zevedei omului de serviciu „Şi dacă *vrei”,* a mai repetat acesta vorbele scriitorului. „Vreau, cum să nu

vreau. La ora nouă sunt la primărie. e şi, om serios, sosi se chiar înainte de nouă, „să nu întârzie”.

— Deşi suntem într-o cameră de oaspeţi, acum se cheamă că teAam invitat la mine acasă, zise Mihai Grancea, ca şi cum ar fi continuat discuţia începută pe drum.

— Mulţumesc de invitaţie, zise aproape fără să-şi dea seama Zevedei, şiabia după ce pronunţase cuvintele se gândi că e ceva cam lipsit de respect în vorbele pe care le spusese el, sau în felul cum le spusese. Nu erau vorbele lui, circulat» de la un timp ca nişte formule gata pregătite de orăşenii veniţi cu treburi pe la sat: „mulţumesc de invitaţie”, sau r „plăcerea a fost de partea noastră”, sau: „scuzaţi-ne da deranj”, sau: „mai poftiţi pe la noi” – vorbe goale, pe care le rosteau ca să arate că ei sunt oameni educaţi. Zevedei n-ar fi vrut să folosească o asemenea formulă, dar îl luase gura pe dinainte şi o lăsă aşa.

Mihai Grancea se aşează şi el în celălalt fotoliu şi începts să învârtească cu mâna o tavă rotundă metalică, pe care se aflau două pahare aşezate cu gura în jos şi o sticlă cu apă…

— Am gândit c-am putea să stăm de vorbă, tovarăş «Zevedei, începu el prieteneşte, vrând, prin tonul cald, să-l asigure pe oaspetele său că nimic oficial nu trebuie să fie între ei. De când am venit în sat, am încercat să aflu câte ceva despre oamenii de aici şi n-am reuşit cine ştie ce. În aşa-zisele „vizite de prezentare”, oamenii te aprobă, spun că e bine, uneori chiar susţin ce le spui tu, dar rămân la părerile lor. S-ar zice că au reţineri. Zevedei dădu din cap („poate că şi au reţineri, dacă procedează aşa”!). Scriitorul îi ghici gândul, sau numai îl bănui, oricum, pentru ca să nu apară şi între ei acea barieră de care vorbea el, dădu glas presupuselor gânduri ale lui Zevedei:

— Poate că şi au reţineri oamenii… Ţăranul e mai sfioaj. Mai puţin dispus că comunice imediat, adăugă.

— Aşa cred şi eu, îi confirmă oaspetele, privindu-i

mâinile albe cu care învârtea uşor tava.

„Mâini de boier”, îşi zise Zevedei, după o expresie cu care se obişnuia în Pogoanele să fie caracterizaţi oamenii. „Se scoală târziu, ca boierii”, ziceau oamenii despre câte cineva, sau: „umbla în capul gol, ca boierii”, „poartă cravată, ca boierii” – jastea toate în contrast cu modul de comportare al ţăranilor, care se sculau cu noaptea în cap, au purtau cravată, nu umblau cu capul descoperit. De la mâini trecu la haine şi-i admiră, tot în gând, costumul gri, surprinzându-l mai ales că nu era şifonat, („parcă acum l-a scos de la cutie”), cămaşa albă cu gulerul tare („cum o fi stând gulerul aşa de bine?”), cravata în culori stinse („d-astea am mai văzut”) şi în sfârşit faţa curată, cu obrajii bine raşi. Ochii mari erau căprui, larg deschişi („dar blânzi”), părul cam aspru, pieptănat într-o parte („fără grijă pentru cărarea linsă cum au unii boieri”). „Plăcut şi cumsecade, ca toţi oamenii voinici”, încheie Zevedei portretul gazdei sale şi cu părerea asta rămase până la sfârşitul discuţiei lor, când Sofica, nevastă-sa, îl întrebă „ce fel de om este scriitorul”.

— Ei, noi doi nu suntem nici în şedinţă, nici în vizită de prezentare… continuă Grancea, suntem acasă. Acasă la mine sau la dumneata, eu zic că n-are importanţă… („Poate era mai bine să-l fi poftit eu acasă la noi! Cum de nu mi-am dat seama?”, gândi Zevedei.) Din câte mi-ai povestit luni pe drum, cânc! Veneam de la judeţ, perseveră scriitorul, am înţeles că eşti un om care cunoşti bine satul. Aş vrea… te-aş ruga să-mi spui şi mie, să-mi povesteşti câte ceva din ce: ştii dumneata despre acest sat şi despre oamenii lui de altă dată: cum trăiau ei în trecut, cum munceau, cum se distrau, ce le plăcea să facă, ce iubeau mai mult, orice…

Zevedei se uită mirat la Grancea. Se dezvinovăţi:

— Pe drum v-am povestit aşa… ca unui om care merge cu mine alături şi nu cunoaşte nimic despre satul în care se duce.

— Exact aşa să-mi povesteşti şi acum. Eu sunt omul care merg cu dumneata alături şi care nu ştiu nimic despre satul în care am venit.

— Ei, nu ştiţi! Se arătă neîncrezător Zevedei, şi dădu din mâini, ca un orator care crede că poate să convingă şi cu ele.

Abia acum Grancea îi observă aceste mâini, mari şi puternice, cu degete groase care parcă nu puteau sta unul lângă altul, ca şi când fiecare era dirijat de altă mână, independent, şi numai întâmplător erau acum adunate la un

loc. „Murii care scormonesc pământul, să scoată grâul şi porumbul de sub brazdele lui”, gândi scriitorul şi îi privi capul frumos, cu frunte înaltă şi cu părul tuns scurt şi dat peste cap, cu faţa senină şi curată, cu ochi vii şi iscoditori, cu obraji rumeni şi sănătoşi („altfel că ai celor de la oraş”). „O expresie impunătoare, gândi. Fără să-l auzi vorbind, simţi că are ceva de spus şi că ceea ce va spune nu poate fi lipsit de interes”.

Zevedei îşi explică neîncrederea în afirmaţia scriitorului că nu cunoaşte satul:

— …Nu v-au spus tovarăşii de la judeţ!?

— Ba da, mi-au spus, dar eu *altceva* vreau de la dumneata. Vreau să-mi spui ce nu ştie nimeni, nici la judeţ şi nici în altă parte. Dumneata ai *copilărit* aici şi ştii *istoria* acestor oameni. Uite, tov Zevedei, încercă Grancea să se apropie de el, eu sunt scriitor – am făcut ceva şcoli, dar autoritatea cea mai apropiată de mine este fostul meu învăţător. De câte ori sunt în impas, mă. Întreb: cum ar fi făcut învăţătorul meu? Suntem, mai mult decât ne. Dăm seama, rezultatul zilei de ieri şi de alaltăieri. Am citit undeva, şi mi-am şi notat în caietul meu aceste cuvinte: „Un prezent fără trecut nu are viitor…”. Un om la treizeci-patruzecă de ani este, în mare măsură, ceea ce s-a clădit în el în copilărie. Iar în copilărie s-a clădit în el ceea ce a fost în părinţii lui, în bunicii lui, în învăţătorii lui, în prietenii pe care i-a avut… Nu ştiu dacă mă înţelegi?

Zevedei asculta şi se mira: nu de ce-i povestea gazda, că asta el a ştiut-o întotdeauna, ci se miră că i se

povesteau *lui* asemenea lucruri. „Nouă ne ziceţi asta, ar fi vrut ei să întrebe, nouă ţăranilor? Păi nu ni se spunea nouă acum vreo douăzeci de ani că suntem «conservatori», că ţinem prea mult la ce-am învăţat odată, că nu suntem în stare să înţelegem «evenimentele noi»?” Dar se mulţumi să-i spună; scriitorului o poveste, crezând că-i mai adâncă învăţătura din popor decât vorbele pe care ei, ţăranii, le suportaseră ca pe nişte jigniri, de la unii şi de la alţii.

— Cică o ţară mică a fost supusă de o alta mai mare. Fără război. Primul lucru pe care noii stăpânitori, altfel prietenoşi, l-au cerut supuşilor – aşa spune povestea – a fost ca ei să-şi omoare bătrânii, că ei n-ar fi în stare să înţeleagă vremurile noi… La început tinerii s-au codit, cum să-ţi omori părinţii, chiar dacă sunt foarte bătrâni! Dar prietenii noi nu se lăsau şi-i tot îndemnau pe tineri să treacă la fapte, oferindu-le şi ajutorul cuvenit. Un tânăr care-şi iubea foarte mult tatăl nu s-a supus legii celei noi; şi-a ascuns tatăl în

9

Tr-o glugă de coceni, unde-i ducea zilnic mâncare pe ascuns. Când stăpânirea străină a crezut că toţi bătrânii au fost exterminaţi, le-a cerut celor din ţara asuprită să facă o funie de nisip, promiţându-le libertatea în ziua când vor avea gata funia. Funie de nisip nu făcuse nimeni, cerinţa străină nu putea fi satisfăcută niciodată, prin urmare nici libertatea poporului asuprit nu putea fi dobândita. Dar tânărul milos i se plânse tatălui bătrân, spunându-i ce cer de la ei noii stăpâni, cu vorba prietenoasă. „O funie de nisip?” se miră bătrânul; „spuneţi-le să vă dea model şi după acel model le veţi face şi voi funia cerută”. Când i se aduse la cunoştinţă marelui stăpân pretenţia asupriţilor, acesta cică ar fi zis: „Înseamnă că ăştia nu şi-au ucis toţi bătrânii!”

Mihai Grancea râse cu poftă de tâlcul parabolei, râse mult, frecându-şi mâinile bucuros că de o descoperire.

Zevedei ţinu să sublinieze şi morală:

— Când vrei să distrugi un copac, fără să se ştie că tu

l-ai distrus, îi tai rădăcinile – nu crengile din vârf, iar când vrei să distrugi un popor, în aceleaşi condiţii, îi distrugi bătrânii – adică experienţa, istoria, şi el, acel popor, începe să se ofilească.

Grancea aprobă muţeşte, dând din cap de mai multe ori: prea adevărat… Apoi îşi îndemnă interlocutorul:

— Cred că ne-am înţeles foarte bine, aşa-i?… Atunci, povesteşte-mi!

Zevedei tot amâna, nu-i era la-ndemână să-şi povestească viaţa, a lui şi a satului, în faţa acestui bărbat mai tânăr decât el, despre care nici nu ştia prea multe. Auzise şi văzuse în ultimul timp destui oameni care veneau să stea de vorbă cu ţăranii şi-i puneau să le povestească diferite întâmplări. („Aşa o fi vrând şi scriitorul ăsta”.) Aduse vorba de un asemenea caz:

— Au mai venit pe la noi nişte ziarişti, care, tot aşa, ziceau că vor să ştie cum trăiau oamenii înainte, cum reuşeau ei să-şi agonisească cele necesare vieţii, cum îşi creşteau vitele, porcii, păsările – bag seama, îi interesau aceste lucruri.

— Cât despre mine, vreau mai mult, replică Mihai Grancea, nişte amintiri… ceva trăit chiar de dumneata…

— Dar nu ştiu cu ce să încep, se simţi încurcat Zevedei.

— Uite, de pildă, cu drumul ăla despre care mi-ai vorbit marţi când veneam spre sat, când s-a defectat „Irta”; spuneai că şoseaua ar fi trebuit să se facă pe A acolo, că e drum vechi, istoric, şi merge departe, de la sud spre nord, până întâlneşte alt drum, pus de-a curmezişul lui, formând cu el un fel de T – parcă aşa am înţeles em Dumneata

10

Povesteşte cum îţi vin gândurile în minte, că eu le pun cap ia cap şi le leg cum oi fi mai bine pentru cartea mea…

— Dumneavoastră sunteţi om cu şcoli multe, zise Zevedei, ca pentru a mai câştiga timp de acomodare; eu n-

am făcut decât una, aici în sat, şapte clase, că aşa era atunci… Dar am *şi* eu un frate care a făcut trei şcoli: una aici în sat „apoi liceul la oraş la noi, şi facultatea Ja Bucureşti, şaptesprezece ani a învăţat, o viaţă. Cu eţ să fi stat de vorbă, că şi el cunoaşte satul ca şi mine.

— Poate că voi avea odată prilejul să stau şi cu el de vorbă, dar eu vreau să te aud întâi pe dumneata, care n-aş plecat de aici.

Zevedei tăcu un timp, de parcă n-ar fi ştiut de unde să apuce povestirea. Îşi amintea de ziaristul care l-a descusut o noapte întreagă şi căruia, tot aşa, i-a povestit multe, iar ziaristul nota, nota într-un carnet. Pe urmă citise în ziar cele spuse de el, dar nu tot, numai o parte, le ticluise frumos ziaristul, oricum îl pomenise şi pe el acolo, îi scrisese numele în gazetă… Scriitorul ăsta parcă era mai tânăr decle gazetarul.

— Atunci am. Să-ncep cu drumul, cum aţi zis dumneavoastră, se hotărî el în cele din urmă.

Grancea făcu un gest cu mâna, o invitaţie, sau mai degrabă o rugăminte, şi se aşează mai comod.

II

— Drumul, începu Zevedei, ieşea chiar din apă şi mergea drept, drept, drept prin toată luncă, până intră-n sat» printre curţile lui Strătuleţ şi Putinică; aici părea că se îngustează, din cauza salcâmilor crescuţi de-o parte şi de alta a străzii, în curţile oamenilor, dar după ce lăsa în urmă colţul lui Degeratu, şi pe al lui Zurbă, şi pe al lui Untură, şi urca agale dealul până la Toroipan, se deschidea iar larg şi drept, înaintând tăcut şi fără grabă, mai întâi printre vii, apoi printre porumburi, apoi printre mirişti de grâu sau de orz, până se pierdea în nesfârşita întindere a Bărăganului. Ca să fi mers pe jos, nu-ţi ajungea o zi întreagă să-l străbaţi, chiar dacă nu te-ai fi oprit deloc. Mergeai pe el şi nu-l puteai măsura decât cu privirea, dar ce fel de ochi trebuia să aibă cineva ca să-l fi putut vedea până unde ajunge! Numai călare puteai să-i dai de capăt. Să fi plecat, adică, dimineaţa din Pogoanele călare pe Cezar, care alerga de înghi

Ţea văzduhul, să fi lăsat în urmă viile, apoi Valea Dropiilor, Movila Albă, Fântâna Cailor, moşia lui Gologan şi să fi ajuns spre prânzul mare la capătul lui, care dădea în Drumul Subţire, pus de-a curmezişul, între Răsărit şi Apus.

Dacă însă plecai din sat spre Miazăzi, ajungeai mai repede la celălalt capăt al lui, care dădea în gârla, în Jirlău, căci lunca era mai puţin întinsă. Dacă te sculai la primul cântat al cocoşilor, până răsărea soarele puteai să ajungi din Pogoanele la Jirlău. Cine nu era din partea locului, când ajungea aici era nevoit să meargă pe malul apei, ocolind-o pe la Cotul Miresei, ca să ajungă la Călăreţi. Cei din Pogoanele însă treceau prin apă acolo unde drumul părea că se termină, fiindcă el doar «e ascundea o bucată şi, dacă ştiai să te ţii de el, ieşeai în partea cealaltă a lacului, de tinde, lăsând în dreapta Grădiştea Bărbaţilor, ajungeai numaidecât la târg la Călăreţi. Pe aici, prin Jirlău, cu mulţi ani în urmă, veneau vara clin baltă caii şi, după ce străbăteau iuncă şi lăsau în urmă Pogoanele, se răspândeau în tot Bărăganul, unde găseau mohorul de vară răsărit şi crescut după secerat – cea mai bună iarbă pentru căi. De aceea oamenii i-au zis Drumul Cailor, iar vadului pe unde treceau apa, Vadul Cailor – şi aşa au intrat ele în istorie. Mai târziu, după ce Domnul Cuza a trecut pe aici, de a văzut moşiile din Bărăgan şi a hotărnicit sate noi, aliniindu-le după acest drum, i s-a zis şi Hotar, pentru că despărţea pământurile noastre de ale grătărenilor. Bunicul lui Iancu Toroipan îi mai spunea încă Drumul Cailor – aşa îl apucase el – dar – noi ne duceam şi veneam cu caii *pe Hotar.*

Pe vremea bunicilor noştri, Drumul Cailor trecea prin marginea Pogoanelor, dar cu timpul satul s-a tot lăţit şi l-a cuprins într-o parte a sa, iar azi casă lui Cherpedel, fierarul, este dincolo de drum. În lungime însă nu s-a mai întins. Prima casă din sat, când vii dinspre luncă, este şi acum tot a lui Strătuleţ. De ani de zile, înainte de războiul cu turcii, primul Strătuleţ se aşezase aici parcă pentru a

opri apele Jirlăului să intre în sat, primăvara, când creşteau din cauza ploilor şi a topirii zăpezilor. Trecuse Dunărea, fugind din Bulgaria, de frica turcilor, căci le pricinuise mari pagube dând foc unui depozit de iarbă de puşcă. La miezul nopţii, în timp ce flăcările mistuiau cazarma cu turci cu tot, îşi luase unicul copil, un băiat de doisprezece ani, şi, călare pe-o buturugă, trecuse Dunărea, în România. Aşteptaseră pe malul românesc răsăritul soarelui, ca să le usuce hainele, apoi trecuseră peste Grădiştea Bărbaţi, şi, după sfatul unor

Ciobani care îi omeniseră, au trecut Jirlăul, venind la Pogoanele. Ajunseră în sat odată cu înserarea, ca să nu fie observaţi de ochi neprieteni, şi se opriră la cea dintâi casă de la marginea satului, a lui Gheorghiţă Blându. Străţuleţ intrase sfios în curtea neîmprejmuită cu gard, lăsând în uliţă copilul care purta o desagă pe umăr. Maria lui Blându îi ieşi înainte curioasă, dar când văzu că străinul nu vrea să vorbească, îşi chemă nemulţumită bărbatul din fundul curţii, unde des-hama caii de la căruţă.

— Gheorghiţăăă, ia vezi, mă, că nu ştiu cine a venit la noi!

Gheorghiţă Blându lăsă caii în grija băieţilor şi veni la străinul de la care Maria nu aflase nimic, dar nici nu se dăduse bătută, să plece la treburile ei. Străinul, într-o românească amestecată, dar destul de lesne de înţeles, îi şopti, trăgându-l de-o parte, dacă poate rămâne la ei peste noapte, el şi cu băiatul lui din uliţă, că sunt străini de sat şi de ţară, vin tocmai din Bulgaria, şi până una alta ar vrea să…

Surprins de întrebare şi temător să ia singur o hotărâre care, oricum, privea casa lor, Blându se simţi dator să se sfătuiască şi cu nevastă-sa.

— E un străin, făi femeie, şi vrea să stea la noi peste noapte, o lămuri el plin de importanţă, aşteptând în acelaşi timp aprobarea ei. „Ia uite mutu’, ştie să vorbească şi cu străinii”, îşi admiră Maria bărbatul în gând, dar vru să

hotărască tot ea până la urmă:

— Păi să rămâie, sigur că să rămâie, doar n-o să plece omul noaptea de la casa mea.

La îndemnul lui Blându, străinul îşi chemă băiatul şi cu el de mina înaintă spre pişnicul din faţa casei, unde, vara, Maria îşi trecea ziua cu fel de fel de treburi gospodăreşti.

După ce vorbiră de una, de alta, şi străinul le povesti cum trecură Dunărea înot, pe la miezul nopţii, călare pe o buturugă, cum merseră feriţi de ochii lumii ca să ajungă în sat odată cu înserarea, Maria se înduioşă. Îi întrebă dacă nu le este foame, cum să nu le fie; dacă nu sunt obosiţi de atâta drum şi atâta teamă; erau obosiţi bieţii oameni şi Maria îi încurajă ca o mamă bună: „Hai, c-o să mâncăm numaidecât. O să facem noi o mâncareee…” şi cu gândul la ce mâncare o să facă, îşi chemă hotărâta ajutoarele: „Ioano, treci şi pune repede de mămăligă! Tu ce stai, Leano! Fugi şi mulge vaca. Adă şi câteva ouă proaspete din cuibar! Hai, fuguliţa! Tu, Iliuţă, dă fugă până nu se-ntunecă, şi adă nişte ceapă din grădină, să fie fragedă! Şi să facem noi o

Mâncare… ” Apoi, satisfăcută de poruncile date copiilor, se adresă dintr-odată străinului:

— Cum te cheamă?

Omul stătu o clipă pe gânduri, nu ştia dacă trebuie să se spovedească acestei muieri care-l descoase, să-şi spună numele adevărat sau nu, auzise că uneori turcii trec Dunărea şi la români, îi mai urmăresc pe bulgarii fugari care s-au statornicit pe aici, ştia însă precis că mulţi bulgari, fugiţi din calea turcilor, găsiseră la români adăpost bun şi înţelegere, chiar Botev se afla de câţiva ani pe aceste meleaguri şi a fost ferit de orice primejdie. Sigur că n-are de ce să se teamă să-şi spună numele, abia aşa îşi va câştiga încrederea acestor oameni.

— Velicu mă cheamă, răspunse el în cele din urmă.

— Şi pe băiat? insistă femeia.

— Ilie, zâmbi străinul către copilul care, simţind că se vorbeşte despre el, lăsă capul în jos, ruşinat fără motiv.

— Chiar Ilie, ca pe băiatul meu? se miră ea, crezând că ar trebui să fie o diferenţă între numele noastre şi ale lor… Ilie, zici? ăla care umblă cu trăsura în cer când tună şi fulgeră? Încercă ea să se convingă că n-a înţeles greşit.

Bulgarul începu să râdă şi să aprobe din cap: îi plăcea femeia şi-şi dădu seama că n-are de ce să se teamă şi nici să se ascundă. Maria îşi continuă gândul:

— Păi… nu v-a trecut la legea turcească?

Străinul dădu cu mândrie din cap, vrând să spună că nu s-au lăsat trecuţi la legea turcească şi nică n-o să se lase, tot Ilie umblă şi la ei cu trăsura prin cer. Tocmai d-aia a trebuit el să plece noaptea cu copilul peste Dunăre şi să-şi lase acolo, în pământ, soţia şi părinţii ucişi de turci.

— Da’ româneşte cum de-ai învăţat? Încercă femeia să-l abată de la gândurile negre spre care, fără voia ei, îl adusese.

— Asta nu e greu, bre, explică omul cu înţelegere. Toţi oamenii de pe malul Dunării de la noi ştiu şi româneşte. Vorbim cu pescarii voştri, ne strigăm unii pe alţii şi vorbim ca-ntre prieteni.

— I-auzi! se miră iar femeia şi intră-n pişnic (aşa se numeşte la noi un fel de bucătărie de vară), de unde se întoarse numaidecât cu o masă rotundă, pe picioare mici, şi o aşeză afară, la lumina unui felinar pe care Gheorghiţă tocmai îl aprinsese şi-l agăţase de stâlpul casei. Apoi adună câteva scăunele cu trei picioare, pe care le aşeză în jurul mesei şi pentru că nu ieşeau la socoteală aduse şi dubla, aproape plină cu porumb, peste care aruncă o haină veche.

14

Să se poată sta ca lumea, şi mai veni cu un fel de scăunel, o bucată dintr-un salcâm gros şi rotund, tăiată la capete frumos cu fierăstrăul.

— Ăsta-i pentru băiat, vorbi Maria pentru străin, că tot a trecut el Dunărea călare pe o buturugă, să stea la masă tot pe-o buturugă, c-o să-i poarte noroc în viaţă.

Aşa fusese prima zi a lui Strătuleţ în Pogoanele; aşa povestise Maria a doua zi vecinelor şi aşa se păstrase până azi amintirea acelor vremuri îndepărtate. Aşa fusese prima zi. Apoi Gheorghiţă Blându îl aciuă la casa lui şi bulgarul se dovedi om de ispravă. Muncea la câmp, de parcă era la el acasă.

— Mă, frate-meu, îi spunea Blându, o să facem treabă bună noi amândoi!

— O să facem, se declara de acord celălalt, gândindu-se că şi la el în ţară tot asta făcuse, şi luând pământ în mină, îl frecă, atent, lăsându-l să-i curgă printre degete, până rămase cu palma goală:

— Aveţi pământuri bune voi aici, continuă bulgarul.

— Avem, frate-meu.

— Şi ce semănaţi voi în pogoanele astea?

— Grâu şi porumb, iar pentru căi dughie şi orz.

— Ăsta-i pământ bun de grădini, mă, de ce nu faceţi voi grădini, mă?

— N-avem timp, mă, frate-meu! Şi-apoi grâul şi porumbul sunt bază şi pentru noi şi pentru vite.

Bulgarul, de astă dată, fu de altă părere:

— Ascultă, mă, frate Gheorghiţă, din jumătatea ta de loc de casă, eu câştig cât câştigi tu din două pogoane la câmp.

Blându zâmbi neîncrezător. Bulgarul nu se lăsă:

— Strânge-te pe jumătate de loc cu vitele şi căpiţele de fân şi lasă-mi mie jumătate de loc pentru grădină. Şi dacă nu ţi-o place…

Blându îşi întrebă nevasta ce crede despre ce spune bulgara lor, iar ea, ce să creadă, o fi ştiind el ceva.

Îi ară partea din fund a locului de casă şi bulgaru' începu să frământe pământul cu mâna în urma plugului şi să facă straturi de pământ.

— Ce face bulgaru' vostru, acolo, Mario?

— Face straturi, să semene legume.

— Păi aşa mici?

Bulgarul se simţi dator să explice:

— În fiecare strătuleţ arunc seminţe, iar peste o lunii

răsădesc fir cu fir, în toată grădina.

15

Acum toată lumea ştia că bulgaru' lui Blându face stră-tuleţe în care seamănă legume şi Gheorghiţă Blându o să aibă grădină adevărată, nu aşa, câteva brazde de ceapă, de cartofi şi de pătlăgele roşii, cum aveau toţi în sat.

— Ce mai face Strătuleţ, mă Gheorghiţă?

— Culege ardeii! O să câştige din petecul ăsta de pământ cât după două pogoane!

— Ei, fugi!

— Fug!

În fiecare duminică Gheorghiţă umplea căruţa cu pătlăgele roşii şi cu ardei şi plecă la târg. În cursul săptămânii mergea la câmp, iar duminică, la târg, la Călăreţi. Toamna, când făcu socotelile, Gheorghiţă se declară bătut:

— Eşti grozav, mă, frate-meu!

Pe la Sfântu' Niculae, când se terminaseră toate treburile câmpului, Gheorghiţă îl descusu într-o seară pe prietenul său:

— Tu ce-ai de gând să faci, mă, frate-meu, te întorci în ţară la voi?

Strătuleţ rămase pe gânduri, nu ştia ce vrea de la el bunul său frate. De ce-l întrebase, adică, ce are de gând să facă! Cum o să se-ntoarcă la ei, să-l omoare turcii? Nu, nu se-ntoarce, rămâne aici, cel puţin „o vreme. Blându îşi continuă gândul:

— Mă, frate-meu, ce-ar fi să te-nsori tu cu Floarea lui Istrate din Deal? I-a murit bărbatu' de oftică acum trei ani şi femeia se canoneşte singură cu patru pogoane; nu scoate mai nimic de pe ele. Ce zici?

Ce să zică omu'! Femeia era harnică şi-i plăcea, dar. ca şi el n-avea mai nimic. Ce-o să zică ea dd sărăcia lui?

Floarea nu s-a speriat de sărăcie. Cu mâinile ei a ridicat o căsuţă din chirpici în faţa casei lui Blându, şi-a luat bul-garu' şi pe Iliuţa şi, din „Floarea lui Istrate din Deal", a devenit „Floarea lui Strătuleţ din Vale".

Când s-a făcut războiul cel mare, de s-a terminat cu turcii, iar bulgarii s-au întors în ţara lor, Strătuleţ mai avea. Încă doi copii, cu Floarea. N-a mai plecat în Bulgaria, cum n-au plecat mai mulţi dintre ei, care se împământeniseră pe aici. La marginea satului dinspre luncă, ridicase din pământ un fel de gard în jurul curţii, înalt cât omul. Curtea lui era o adevărată grădină. Primăvara, când apele Jirlăului veneau mari şi se apropiau de sat, gardul de pământ al lui Strătuleţ stătea ca o stavilă în faţa lor. Şi azi se vorbeşte de bătrânul Strătuleţ care a trecut Dunărea cu fecioru-su în braţe, călare pe o buturugă şi a adus în Pogoanele grădinăritul. Străne

16

Poţii lui s-au răspândit care încotro, dar casa de la marginea satului dinspre luncă este şi azi tot a lui Strătuleţ.

În capătul din deal al străzii, casa lui Toroipan apăra satul de hoţi şi de lupii flămânzi1 care veneau în iernile grele până spre sat. Câinii lui Toroipan şi vlăjganii lui de feciori erau cunoscuţi în tot Bărăganul. Niciun străin cu gânduri rele care trecea pe aici nu s-ar fi încumetat să nu respecte legea veche şi sfântă a satului, iar dacă vreo fiară s-ar fi apropiat de sat, câinii lui Toroipan dădeau de veste într-un fel anume, mai mult urlând decât lătrând, şi atrăgeau de partea lor câinii din toate curţile, care atunci uitau duşmănia dintre ei, de peste zi. Toroipan îi învăţase şi cu oamenii, şi cu jivinele şi cu alţi câini străini. Lupii n-aveau curajul să se apropie, chiar dacă erau în haită o porneau în altă parte, spre alte sate, unde puteau înşfăca oaia din fugă, înfigându-şi colţii în ceafa ei, şi bătând-o cu coada la fund să alerge cât mai iute.

Bunica lui Ion al lu’ Stancu Frate cu Neică – Baba Ghişa – spunea că Toroipanilor li se dusese vestea încă de pe vremea când erau la sohat. Mică aşezare umană de lângă moşia Gologan, cu bietele ei căsuţe sau chiar bordeie, era expusă tuturor vânturilor şi jivinelor. Când Crivăţul începea să sufle într-o dungă, aducând ninsori cu

nemiluita, pe care le spulberai şi le depunea în troiene chiar şi la cele mai mici adăposturi, sohatul intra într-un fel de amorţire. Nici ţipenie de om nu mai vedeai printre mogâldeţele de case aruncate ca nişte muşuroaie de pământ pe albul zăpezii. Stăteau toţi în cojoace şi lucrau în casă ce se putea lucra. Doar spre prânzul mare câte o dâră de fum se pierdea printre valurile de zăpadă spulberată peste acoperişurile de paie ale caselor şi atunci apărea şi câte o umbră strângând în braţe un coş cu paie sau câţiva snopi de coceni pentru vite sau pentru sobă. Pe o iarnă ca asta, după ce ninsese trei zile şi trei nopţi şi se lăsase un pui de ger de îngheţase şi apă în casă, într-o noapte cu lună plină care lumina întinderea albastră a zăpezii şi o făcea mai strălucitoare decât ziua, o haită de lupi s-a abătut asupra sohatului. Câinii lui Toroipan au început să urle de parcă erau turbaţi. În grajd caii au început să necheze şi să bată cu picioarele în pământ, încercând să se slobozească. Toroipan cel bătrân, tatăl lui Vasile Toroipan din deal, a sculat toată casa. Au ieşit toţi afară cu ciomegele lor ghintuite în mâini şi-au început să asmută câinii: şase năzdrăvani, că te mirai unde-au încăput atâţia în biata lor căsuţă.

17

„Daţi drumul la căi”, a strigat bătrânul spre uimirea, lui Vasile, prâslea, care se gândea că ar fi trebuit să stea cu ciomegele la uşa de coceni a grajdului, prin care lupii ar fi intrat fără nicio greutate. Dar caii nechezau şi băteau din picioare aşa de speriaţi că au şi rupt căpestrele şi, s-au îngrămădit să iasă pe uşa îngustă, dând jos snopii de coceni. „Trageţi-le căpestrele de pe cap şi lăsaţi-i să iasă”, a strigăt din nou bătrânul, continuând să încurajeze câinii care ţineau la distanţă jivinele.

Şase căi şi doi mânji se năpustiră afară, nechezând încet de data asta şi atingându-se uşor cu capetele unii de alţii, de parcă şi-ar fi vorbit ori şi-ar fi făcut semne. Numaidecât au făcut roată în jurul mânjilor, stând cu picioarele de dinapoi în afara cercului şi aşteptând să dea

lupta. Bătrânul şi cu încă doi feciori se retraseră după saivanul oilor, îndemnând câinii cu zgomot mare, pentru a despărţi haita în două. Câinii nu se apropiau de lupi, dar dacă erau încurajaţi şi-şi vedeau stăpânii alături, se repezeau spre ei fără teamă şi atunci lighioanele nu mai îndrăzneau să atace. Spulberau zăpada cu picioarele, ca, să se facă nevăzuţi, fugeau când într-o parte când în alta, ca să amăgească dulăii şi să se poată repezi la pradă, urlau de băgau groaza în om şi în animale, dar bătrânulle. Ştia jocul. Atrăsese câinii şi de la alte case şi cu un snop de coceni aprins în mină, urmat de cei doi feciori înarmaţi cu ghioage, se repezi spre lupi, aruncând focul între ei şi despărţindu-i. Trei rămaseră într-o parte şi bătrânul dădu sfat feciorilor să-i ţie pe loc cu câinii, în timp ce el fugi după al patrulea, care se întorcea spre cai. Îşi chemă câinele lui, de care nu se despărţea niciodată, pe Haiduc, şi fugi să întărite lupul rămas singur. Caii începuseră să necheze neliniştiţi, dar nu mai băteau din picioare, stăteau la pândă parcă şi urmăreau cu privirea zbaterea lupului, care sărea şi urlă fără să ştie cum să atace. Dacă era un singur cal, ar fi fost simplu, se repezea la capul lui, îl apucă de bot şi-l dobora la pământ, botul calului este neputincios, dacă-i pui zăbala în gură sau chiar coada căpăstrului, îndată faci ce vrei cu el. Dacă erau în grajd, legaţi la iesle, caii nu s-ar fi putut mişca în voie şi atacul lupilor ar fi reuşit. Acum însă, ca să atace trebuia să se strecoare printre douăsprezece copite puternice. Caii făceau mişcări uşoare, se atingeau cu crupele unii pe alţii, se dădeau un pas într-o parte, un pas în cealaltă parte, rămâneau pe loc în aşteptare, îşi minau mânjii cu boturile când încolo, când încoace, pentru a-i avea mereu în mijloc, şi când lupul îşi făcu vânt de la distanţă să sară în spatele Roaibei.

18

Care i se păru mai mică, iapa se propti în picioarele din faţă îşi cu copitele din spate izbi cu putere fiara, care se răsturnă grămadă la o distanţă mai mare decât cea de

la care pornise. Bătrânul şi cu alţi doi feciori care stăteau la pândă zdrobi captul însângerat al lupului şi-l împinse către o căpiţă de paie, lăsându-l în grija lui Haiduc. Apoi trimise în grabă pe Vasile, să arunce în afara saivanului un miel. Vasile luă zgarda cu colţari de fier care stătea pregătită într-un păr la intrarea în saivan, sări repede înăuntru, luă un miel la întâmplare, îi puse zgarda metalică de gât şi-i făcu vânt spre lupul care încerca să atace saivanul, luptându-se cu o droaie de câini. Când văzu mielul, lupul se repezi la el, îi înhăţă ceafă cu toată gura şi când simţi colţii metalici şi ascuţiţi intrându-i în cerul gurii, începfpu să urle, văitându-se şi fugind cu zgarda care se desprinse de la gâtul mielului şi rămase înfiptă în gura lui. Simţindu-l că bate în retragere, câinii se năpustiră spre el şi-l înconjurară, iar colţii ciomegii lui Vasile îi pătrunseră ţeasta rezistentă. „Arde-l, mă, cu toroipanul, să nu se mai scoale”, îi strigă bătrânul şi prâslea lovi încă o dată lupul, cu forţa pe care ţi-o dă frica în asemenea situaţii. „Rămâneţi pe locuri”, strigă bătrânul cu putere în noaptea ce avea să rămână de pomină pentru toţi feciorii, vrând să le spuie că lupta nu s-a terminat, deşi ceilalţi doi lupi se retrăseseră departe de sohat, goniţi de câini. El ştia că retragerea era temporară şi că atacul va începe iar, lupii nu se dădeau bătuţi, nu-i lăsa foamea şi când zăpada astupa totul, ei trebuiau să atace. Bătrânul îşi chemă câinii, îi mângâie cu mâna pe bot pe fiecare, le pipăi colţarii de la gât şi abia atunci observă că tocmai Haiduc n-avea zgarda cu colţi. „De ce lăsaţi, mă, câinii noaptea fără col-ţari la gât”? se supără bătrânul pe feciori şi alergă chiar el să repare greşeala, chemându-şi câinele. Şi-n timp ce-i punea colţarii, vorbea cu el: „Ăştia n-o să ne lase-n pace, măi, Haiduc, măi. Toată noaptea o să ne dea târcoale, aşa că trebuie să-i atragem noi şi să le venim de hac”. Apoi trimise doi feciori să beleascâ lupul de lângă căpiţa de paie, cu poruncă să lase hoitul acolo, aruncat pe zăpada îngheţată ca momeală pentru ceilalţi lupi. „Dac-or veni la miros de carne şi n-om reuşi să-i răpunem, toată iarna o să ne aducă alţi lupi aici, îi explică el lui prâslea,

aşa că trebuie să fim gata să le luăm piuitul la iuţeală”. În loc de răspuns, băiatul apucă ghioaga cu mâinile amândouă, o răsuci în aer şi dădu cu sete în pământ, de parcă ar fi lovit sălbăticiunea. Bătrânul îşi continuă lecţia: „Acum va fi mai greu să-i despărţim.

19

Cu toate că-s numai doi; mirosul de carne o să-i înnebunească şi o să uite de orice primejdie. O să se repeadă ca turbaţii, ai grijă, să nu te atace!” Prâslea mai învârti o dată ghioaga şi lovi iar pământul cu putere: „Numai să vie”, scrâşni el din dinţi, răsucindu-se pe călcâie.

Se retraseră cu toţii spre căpiţa de fân, unde lupul cu capul zdrobit de copitele Roaibei era aproape jupuit de blană. Puseră toţi mina şi treaba se isprăvi numaidecât.

Caii stricaseră cercul, mânjii se jucau cu mamele lor, fericiţi că primejdia trecu, bătrânul îi îndemnă cu braţele către grajd şi unul câte unul îşi luă locul la iesle, după care prâs-lea astupă uşa cu coceni, fiindcă gerul se ascuţi şi mai tare spre dimineaţă. Apoi se pitiră la pândă în jurul căpiţei, ţinând câinii lângă ei şi şoptindu-le vorbe numai de ei ştiute. După o bună bucată de vreme, când larma se potoli şi ceilalţi câini plecaseră la curţile lor în adăposturi, două umbre se apropiau în bătaia lunii de locul luptei. Câinii începură să dea de veste, mârâind şi făcând eforturi să latre încet, ca să nu fie auziţi de duşmani. Mâini prietenoase le mângâiară capetele şi ei înţeleseră că trebuie să tacă: ştiau toţi că lupii se apropie. „Îi lăsăm să-şi înfigă colţii întâi, şi pe urmă îi lovim”, începu bătrânul să le şoptească ultimele îndemnuri înainte de înfruntare. „Când au pus gura pe carne, ei n-o mai lasă nici morţi; mor cu ea-n gură; aşa că trebuie loviţi cu sete şi numai în cap; doi vă duceţi la un lup şi doi la altul; noi trei rămânem în urmă, rezervă, şi nu atacăm decât dacă cineva este-n pericol; atunci asmuţim şi câinii, ne-am înţeles?” Dar nu mai auzi niciun răspuns. Săritura lupilor îi aduse chiar în faţa hoitului. Înfipseră lacomi gurile, mârâind duşmănos şi

fiecare trăgea într-o parte să ducă cu el, să ia numai el totul – parc-ar fi fost oameni! „Acum”! Dădu bătrânul semnalul, şi două ciomege îşi înfipseră colţii metalici în capetele lupilor, care nu voiau să renunţe la pradă. „Şi voi”, mai zise bătrânul, văzând că lupii continuă să se lupte cu prada, de parcă nici n-ar fi simţit loviturile, şi alte două ciomege izbiră capetele înfierbântate de plăcerea cărnii. Unul din lupi căzu într-o parte, dar nu dădu drumul la ce apucase în gură. Cu cele din urmă forţe, lupul trase puternic, până când carnea aproape îngheţată se rupse de trup şi se prăbuşi fără să mai poată înghiţi bucata smulsă. Al doilea încercă să târască prin zăpadă hoitul, dar cum nu mai avea puterea s-o facă începu să muşte cu lăcomie. Trei toroipane bubuiră, unul după altul, în capul lui şi fiara îşi trânti mai întâi capul în pământ, apoi trupul se lăsă moale într-o

20

Parte, şi toată zbaterea ei se potoli neputincioasă. „Dacă n-ai fi venit peste noi, nu te-aş fi omorât”, gândi cu glas tare bătrânul, mai mult pentru el şi pentru băieţi decât pentru lupul căruia i se adresa, căinându-l.

Acum Vasile Toroipan, prâslea de altă dată, era şi el vârstnic. Se aşezase în sat pe cel din urmă loc de casă, în deal, dincolo de el începeau viile, între el şi vii nu era decât un drum îngust, pe care putea trece numai o singură căruţă, îşi făcuse gard de sârmă ghimpată, împletită în lungiş şi-n curmeziş, de jur-împrejurul curţii, numai la stradă avea gard zdravăn de scândura sprijinit pe proptele de salcâm care n-aveau moarte, iar deasupra gardului trăsese iar o sârmă ghimpată, să nu poată fi trecut decât cu mare greutate de cineva. Păstrase şi el pasiunea pentru câini mari, pe care îi învăţa de mici să fie necruţători cu străinii; îi lega în lanţuri scurte şi-i întărâtă, fără ca bieţii câini să se poată desfăşura în voie. Asta-i înnebunea şi-i făcea să sară în toate părţile, fără să reuşească să scape şi să fugă după pradă. Când se făceau mari, îi păzeau curtea cu multă străşnicie.

Moştenise de la bătrânul Toroipan plăcerea de a cânta şi de a scorni cântece. Mai ales toamna, când venea cu căruţa de porumb tocmai de la Movilă Albă, o jumătate de noapte, i se legau în gând vorbele frământate toată ziua la cules, căci omul era tăcut din fire şi mergea între două rânduri de porumb fără să scoată prea multe vorbe. Culegea repede şi cu spor, lăsându-i în urmă pe ceilalţi, stabilea el locul grămezilor unde să se arunce ştiuleţii şi-şi urma gândurile lui. Cine-l vedea, fără să-l cunoască, o namilă de om să te rupă-n două la mânie, ca pe o nuia, n-ar fi zis că poate sta singur cu gândurile lui ceasuri întregi fără să scoată o vorbă. Le frământa în el pe toate părţile şi din când în când mai trălălea până închega ceva. Apoi seara, când se ducea cu căruţa de porumb acasă, caii mergeau singuri pe drum, iar el, fără altă grijă, dădea glas gândurilor, de parcă şi-ar fi îndemnat caii cu ele. Când se potrivea cântecul cu vorbele, îi dădea drumul mai tare, apoi şi mai tare, de răsuna Bărăganul. Acum nu mai era mut, se dezlănţuia în el o plăcere care-l răscolea adânc, glasul îi devenea puternic şi grav, încât simţeai în el toată forţa de care era în stare acest năzdrăvan. Uita unde se află şi cânta frumos, cu o plăcere şi dăruire nespusă; treaba lui, de minare a căilor, acum când cântă, şi-o făcea fără niciun efort. Într-o astfel de toamnă, când era încă tânăr, făcu să răsune printre lanurile de porumb un cântec pe care d cântară, după el, toţi flăcăii din Pogoanele:

„Ce mi-e mie drag pe lume: Doi cai buni şi hamuri bune şi-o căruţă ca să sune”.

Era, oare, dorinţa de a avea toate astea, sau bucuria că le poseda deja? Pe vremea când scornise cântecul, erau cai mulţi în Pogoanele, şi căruţe erau, şi hamuri erau. Căruţele însă erau greoaie şi vechi.

Între timp au apărut căruţe noi – ghiociuri – de Brăila. Le făcea un mare meşter, Boboc. Roata uşoară a căruţei lovea un capac de oţel care scotea un sunet anume. Fiecare ghioci avea sunetul lui, pe care îl cunoşteai de la

mare distanţă. Când venea tata de la câmp, auzeam de departe sunetele scoase de căruţa noastră, şi ieşeam să deschidem poarta înainte de a fi intrat în sat căruţa. Ştiam fără să le vedem că asta-i căruţa lui Zurbă, asta, a lui Pribegeanu, asta a lui

Strătuleţ.

Mă abat puţin şi vă spun altceva acum, să nu-mi uit vorba. Cu nişte ani în urmă a venit aici un ziarist sau scriitor, cam aşa ceva, şi i s-a povestit despre căruţele noastre „de Boboc”, cu sunete speciale; tocmai începuse colectivizarea – şi pe semne că i s-a spus că şi atunci, când căruţele erau date la Ceape, oamenii îşi recunoşteau şi noaptea căruţele după sunetele specifice. Ce l-au mai criticat pe scriitor după treaba asta nişte „vigilenţi”!... Vezi doamne, el ar fi vrut să zică prin asta că ţăranii tânjesc după căruţele lor, dacă le aud noaptea sunetele în somn…

Sunetele căruţelor noastre le puteai recunoaşte de la mare distanţă chiar şi noaptea. Ba aş zice că mai ales noaptea se auzeau mai bine, fiindcă, ştiţi doar, noaptea e mai multă linişte. Un ghioci de Brăila era tot ce putea fi mai potrivit pentru doi cai. Dar atunci trebuiau şi nişte hamuri speciale care să poată opri căruţa uşoară după dorinţă, chiar în goană mare a căilor. Toroipan îşi dorise mult timp un astfel de ghioci, până când, într-o vară, la târgul de la Sinta Mari-a cea mică, îşi cumpără unul. Vânduse tot griul din vară, vânduse şi-un cal care tocmai se ajunsese atunci şi-şi luă ghio-ciul. Dorinţa devenise realitate şi cântecul se îmbogăţise cu noi cuvinte care măsurau bucuria de a avea un asemenea obiect:

„Ce mi-e mie drag pe lume: Doi cai buni şi hamuri bune şi-o căruţă ca să sune. O căruţă de Boboc, fiin’că sună mai cu foc!”

Acum, orice flăcău care mergea singur cu căruţa, mai ales noaptea, trăia această bucurie a cântecului scornit de Vasile Toroipan. Între casa lui Strătuleţ din vale şi, casa lui Toroipan din deal, cât era strada de lungă, puteai şa zici de

trei-patru ori cântecul. Toată lumea-l ştia, şi bătrâni, şi tineri, şi copii, dar fiecare îl cânta când se afla în căruţă. Eu l-am auzit prima dată de la Iancu, băiatul cel mai mic ai lui Nea Vasile. Mergeam cu el în căruţa lor la bostană, aveam locurile aproape, şi mă duceam să păzesc pepenii. După ce-am ieşit din sat, Iancu începu să cânte, de parcă toată lumea era a lui. Cânta eliberat de sfială pe care ar fi avuî-o în sat, unde lumea l-ar fi cunoscut după glas şi el, încă un flăcăiandru, credea că n-are acest drept pe care-l aveau flăcăii sau oamenii în vârstă. În afara satului glasul lui Iancu devenea stăpân pe întindere şi el se simţea într-o siguranţă deplină. Deşi eram mai mic decât el cu vreo patru ani, lui Iancu îi plăcea să meargă cu mine, mă lua adeseori în căruţa lui, mie încă nu-mi dădea tata căruţa pe mâna, deşi cu caii la iarbă mergeam destul de des. Lancu se sfătuia cu mine, de parcă aş fi fost de seamă lui sau chiar mai mare decât el. Îmi punea întrebări şi mă făcea să gândesc că la jşcoală.

— Tu ce crezi, Zevedei, dacă nu plouă acum, când leagă, mai mâncăm noi porumb la toamnă?

Ghimbuluţ, de-o seamă cu mine, eram în aceeaşi clasă, ar fi spus asta cu o convingere de om mare: „Dacă nu plouă acum când leagă, nu mai mâncăm noi porumb la toamnă, Zevedei”. Lancu însă, aproape flăcău, îmi cerea mie părerea, încercam să-i răspund cu ce ştiam şi eu de la tata.

— E destul de mare, nea Iancule, îşi face umbră şi mai păstrează apa la rădăcină. Pe urmă, ai văzut, dimineaţa cade rouă multă care se păstrează până la prânz. Ceva, ceva o să culegem noi şi fără ploaie.

În seara când m-a dus la bostană, Iancu a cântat ca un adevărat flăcău. Caii mergeau încet, căruţa se mişca agale şi el cântă pentru tot Bărăganul, uitându-se din când în când la mine, de parcă mi-ar fi cerut părerea. L-am aprobat zâmbindu-i şi el s-a dezlănţuit şi mai cu foc. Mi-am dat seama că atunci a cântat şi pentru mine, nu numai pentru plăcerea lui de a cânta.

— Ce glas frumos ai, mă, nea Iancule, l-am lăudat cu

când a tăcut, iar el a mişcat hăţurile parcă ruşinat şi-a în demnat caii, fluturând biciul deasupra lor.

— Diii, c-o să ne-apuce ziua pe drum, dacă moiy, «-ni tot aşa.

23

— Oameni zdraveni, domnule! zise Grancea. Oameni zdraveni şi de nădejde!

— Altfel cum credeţi că ar fi rezistat ei aici, în bătaia vânturilor, a ploilor, a zăpezilor şi în arşiţa soarelui? Că toate sunt potrivnice omului…

Scriitorul dădu din cap; apoi îl rugă pe Zevedei: să-i spună ceva despre familia lui. Zevedei prinsese gustul povestitului şi nu se mai lăsă rugat, dar mai întâi îşi turnă apă într-un pahar din cele de pe tavă şi-l bău cu plăcere.

— Poate ar fi fost mai bun un pahar de vin, se sciiză gazda, văzând cu câtă sete golea musafirul său paharul.

— E bună şi apa când ai după ce-o bea, fu de părere Zevedei, şi, ca să elimine orice neînţelegere, adăugă că el nu bea niciodată înainte de prânz nici vin, nici alte băuturi mai tari. Şi începu o nouă istorie.

III

— Casa noastră era aproape de marginea satului, dincolo de colţul lui Zurbă. Între noi şi Zurbă stătea Ioniţă Pribegeanu, unul dintre ciobanii satului, iar în spatele casei noastre stătea unchiul Petre Sofonea, fratele mamei. Gea din urmă casă, pe partea noastră, era a lui nea Vasile Toroipan, a zecea casă de la colţul lui Untură spre deal. Toate curţile erau la fel de mari, asta ne învăţase domnul Eu ga la o oră de aritmetică.

„Luaţi câte o sfoară de cinci metri, ne-a zis, şi măsuraţi lungimea şi lăţimea curţii voastre. Data viitoare să-mi spuneţi cât are fiecare latură. Dar să măsuraţi corect, că eu ştiu cât are fiecare curte”.

Domnul Bugă ştia tot, aşa că noi ne-am căznit cu câte o sfoară să măsurăm cât mai bine. Tata s-a bucurat când a văzut că fac şi eu o treabă de om mare, nu mai văzuse nimeni până atunci copii măsurând curţile cu metrul, şi m-

a ajutat la măsurătoare, că nu era chiar aşa uşor. La lăţime a fost mai simplu, am măsurat pe lângă gardul de scândură, în afara curţii, pe la stradă, şi mi-a dat douăzeci şi cinci de metri, dar la lungime era mai greu, fiindcă pe flecare lungime, tata pusese câte un rând de salcâmi, ca şi pe lăţimea din fundul curţii. Salcâmii erau deşi, că tata scotea lemne de foc. Şi de construcţii din ei, erau peste o sută cincizeci de pomi, unii, netăiaţi de mult, mai groşi, alţii mai subţiri, ca

Piciorul omului, care fuseseră tăiaţi şi înlocuiţi în decursul anilor. În fiecare toamnă tăia tata câte zece salcâmi şi tot toamna punea alţi zece la loc, iar salcâmii creşteau repede, în câţiva ani erau pomi în puterea cuvântului. Cu cei zece salcâmi tăiaţi şi cu curătură de la ceilalţi, că în fiecare toamnă îi curăţăm, făceam lemne de foc pentru iarnă. Trosneau bucăţile de salcâm în maşina cu plită, de nu mai era nevoie să ardem soba mare cu paie sau cu coceni. Când făceam focul la maşină: nu mai făceam la sobă; atunci făcea mama de mâncare în casă, pe plită, sau în cuptorul sobei, căci maşina avea sobă cu cuptor, care dădea şi ea căldură tot aşi de sănătoasă ca soba mare.

Între noi şi Pribegeanu, ca şi între noi şi unchiul Petre, făcusem un gard din beţe de floarea soarelui trase prin câteva rânduri de sârmă ghimpată, ca să nu treacă păsările sau vitele dintr-o parte în alta. Tunse toate la acelaşi nivel şi înfipte puţin în pământ, beţele de floarea soarelui, alese unul şi unul, formau un Gard adevărat, care apăra şi de musafirii nepoftiţi ai nopţii, fiindcă el nu putea fi sărit, n-aveai pe ce te sprijini ca să-l sări, şi în plus sârmă ghimpată care se împletea printre beţe nu era prietena nimănui. Hoţii care ar fi venit să fure. Găini sau miei, că asta se fură prin sat, ieşeau peste gardul de scândura de la stradă (când nu puteau deschide poarta) şi se duceau mai uşor pe drum dedic prin fundul curţilor, unde ar fi dezlănţuit furia tuturor câinilor.

Era destul de greu să fac măsurătoarea pe lungimea

locului de casă, din cauza salcâmilor şi a crăcilor lor cu ghimpi, iar prin alt loc nu puteam să trec, căci dădeam în cale ba de un saivan, ba de puţ, ba de un coteţ, ba de cine ştie ce. Aşa că m-am chinuit, ajutat de tata, până când, în cele din urmă am reuşit s-o fac. Mi-au ieşit aproape optzeci de metri, poate n-o fi fost întotdeauna sfoara bine întinsă, dar cred că optzeci trebuia să fie, altfel nu ne-ar fi zis domnul Bugă să luăm o sfoară de cinci metri, dacă lungimea ar fi avut şaptezeci şi nouă de metri. Ştia el cum să dea o problemă. Da, optzeci de metri avea lungimea, ce mai încoace şi-ncolo, aşa mi-a zis şi tata.

Când ne-am dus la şcoală, ne-a şi luat în primire domnul Bugă. „Ei, ia spune, mă, Panaite, cât ţi-a ieşit ţie, dar ţie, Gheorghiţă, dar ţie Viţă, dar ţie Aurele?” „Optzeci lungimea şi douăzeci şi cinci lăţimea”.

Ghimbuluţ vru să fie mai deştept şi spuse că lui i; ui ieşit şaptezeci la lungime. „Cum, mă Ghimbuluţ, dacă inimitu, care-i vecinul tău, i-au ieşit optzeci şi lui Aurel cuie i

Pe aceeaşi stradă cu tine i-au ieşit optzeci, ţie cum era – să-ţi iasă mai puţin? Ce, curtea voastră-i mai scurtă decât celelalte, nu: sunt toate la fel de lungi, nu trece stradă pe la poarta voastră, iar în spatele vostru nu stă Gheorghe Zăbavă, a cărui curte are optzeci de metri şi dă în strada Muşenilor?” „Mie aşa mi-a ieşit, domn, vă rog”, o ţinea pe-a lui Ghim

Buluţ.

Noi ne-am dat numaidecât seama că toate locurile sunt la fel şi că el, n-a măsurat, dar vrea să facă pe deşteptul.

„Fiindcă ţi-a fost lene să măsori, i-a zie domnu’ Eu ga. Ia vino matale la tablă şi să-mi faci socoteala, câţi metri pătraţi are un loc de casă măsurat de vecinii şi colegii tăi”. A ştiut Ghimbuluţ să facă. A înmulţit lungimea cu lăţimea şi a aflat suprafaţa. „Două mii de metri pătraţi, domn vă rog!” „Şi de la Vasile Toroipan până la colţ la Untură câţi

metri sunt, Ghimbuluţ?” Nici n-a mai pus mâna pe cretă Ghimbuluţ. „Zece locuri de – casă, ori douăzeci şi cinci de metri, două sute cinzeci de metri, domn, vă rog!” „Şi câţi metri: are strada ta, de la Vasile Toroipan din deal până la Străţuleţ din vale?” Socoteala era simplă acum şi Ghimbuluţân culmea fericirii, că ne spunea el nouă toate astea, cu voce tare şi fără să se încurce: „Dacă de la un colţ la altul. Sunt două sute cincizeci de metri, înseamnă că strada noastră are o lungime de o mie de metri”. „Aşa este?” 1 se adresă clasei domnul Bugă şi noi cu toţii am strigat: „Daaa!” Domnul Bugă s-a încruntat şi după ce a tăcut puţin, ne-a întrebat pe toţi: „U. Nde a greşit Ghimbuluţ?” „N-a greşit, domn vă rog”, se ridică Viţă în picioare, ca să fie crezut. „Biiine”, fu de acord domnul Bugă, „dar ia să-mi spuneţi voi, la colţ la Untură, şi la Zurbă, şi la Degeratu şi la Stră-tuleţ strada voastră nu este tăiată de alte străzi de-a curmezişul?” „Daaa”, ieşi răspunsul din toate gurile. „Şi acele străzi, care taie strada voastră, nu măresc lungimea străzii voastre?” ne prinse domnu’ pe toţi. „Daaa”, am scos noi iar sunete de prinşi cu mâţa în sac. Ghimbuluţ, care rămăsese tăcut la tablă, îşi reveni imediat şi strigă că n-am avut de măsurat şi lăţimea drumurilor. „Da, zise domnu’, dar de ce, când ai făcut problema, nu m-ai întrebat cât are drumul?” „Am uitat”, se dădu bătut Ghimbuluţ. Domnu’ Bugă îi mai ceru să spună cât are stradă pe lungimea locurilor de casă şi Ghimbuluţ socoti uşor, adunând în gând optzeci şi cu optzeci. După ce-l trecu în bancă, ne dădu următoarea problemă. „Câţi metri sunt de la noi de acasă până, la şcoală, dacă ştim că lungimea unui loc de casă are 80 de metri, lăţimea 25 de metri, iar lăţimea drumurilor prin sat. Are 10 metri?”

Toată clasa a făcut problema şi domnul Bugă a fost foarte mulţumit. „Bravo, băieţi, când oţi fi mari la casa voastră, să: ştiţi să vă măsuraţi pământul, să nu vă-nşele unu şi

Altul!”

Casa noastră era cu faţa spre miazăzi, ca ale tuturor pogonenilor. Când era. Soarele la ora douăsprezece, le bătea drept în faţă. Atunci umbra cădea dreaptă pe lungimea străzilor şi ştiam că-i douăsprezece.

— Vechea casă, moştenită de la bunici, „mai mică şi mai înghesuită" cum spunea mama că era, o dărâmase după primul război şi făcuse casa asta nouă, mare, învelită cu tablă albă, cu prispa lată şi înaltă, de puteai să dormi vară pe ea chiar dacă plouă, cu camere mai încăpătoare şi mai multe, cu grajdul pentru cai cuprins în clădirea casei.

„Camera de la drum" era la câţiva metri de gard, doar o brazdă de flori şi câteva lese de liliac o despărţeau de gard. Pe urmă venea tinda eu coşul, de unde se băga în sobe, apoi „camera de la mijloc" în care se intra prin aceeaşi tindă. Camera de la drum şi cea de la mijloc erau gătite cu lucruri noi, în ele nu stăteam niciodată sau foarte rar, iarna, când veneau la noi fraţii lui tata de la Ulmu sau sor-mea Neta cu cumnaţii şi cumnatele ei de la oraş> unde se măritase de câţiva anii. Venea la rând camera în care stăteam noi, cea mai mare dintre toate, apoi o altă tindă mailargă decât prima, prin care intram în camera de locuit. În fundul tinzii era coşul, despărţit de rest prin. Ntr-un zid, care închidea unspaţiu unde – se aducea de foc. La coş dădea gura săbii din casă şi tot aici se afla un cotlon – cu două ochiuri, unde făcea mama mâncare când se grăbea. Aici încăpeau uşor trea-patru braţe zdravene de coceni, ogrinjii de la vite, cu care se ardea soba şi se făcea mâncare. După ce se aduceau cocenii.

— Se mătura, se trăgea o perdea care acoperea intrarea ce, dădea – spre coş într-o parte ascunsă a tinzii şi locul rămânea curat, de nici nu se cunoştea că a trecut pe-acolo picior de om. Meşter deştept Gheorghe Lungu, tâmplarul care făcea case în Pogoane. În partea opusă intrării la Coş se afla o uşă mai micuţă, care dădea în chiler, locul unde ţineam hambarul cu făină, tronul cu mălai, puţina cu varză, puţina cu murături, lada cu cartofi, puţina cu fasole, puţina cu brânză, carnea şi slănina când tăiam porcul la crăciun, garniţele eu untură, iar pe poliţele

de pe pereţi.

— Sticlele cu bulion, sticlele cu ulei, borcanele cu magiun, borcanele cu icre, şirurile de peşte sărat, poamele de caise, de mere şi de prunc uscate de vară şi pregătite pentru iarnă, plante pentru oui adunate în timpul verii şi tot felul de bucate care să ne

27

Ajungă până ieşim din iarnă. Ultima încăpere era grajdul cailor, despărţit de chiler printr-un zid care ieşea afară şi tăia prispă. Locul unde trebuia să fie prispa în dreptul grajdului era doar o streaşină mai mare, dar care intra în acelaşi corp al acoperişului casei şi care era un fel de tindă a grajdului. Grajdul era mare, pentru patru cai, fiecare avea locul lui despărţit prin câte o stănoagă care pornea de la iesle până înapoia cailor, ca să nu se bată cu picioarele unii pe alţii. Dincolo de grajdul cailor, cu care se termina casă, dar mai retras în spate, spre unchiul Petre, ca să nu se vadă din stradă, era locul gunoiului, după care începea saivanul vacilor. Şi al oilor, mai mărunt decât casa şi învelit cu stuf, ca să fie călduros iarna. După saivanul oilor, un ţarc din gratii, având doar în partea dinspre miazănoapte o perdea mare de stuf ca adăpost, era locul unde mâncau oile ziua. Tata nu ţinea oile în saivan decât noaptea. Dimineaţa, oricât ar fi fost de ger, dădea drumul la oi afară, întâi le scotea pe cele care aveau miei, şi, într-un uluc lung din care puteau mânca mai mult de douăzeci de oi, le punea câte un pumn de porumb de fiecare, iar după ce mâncau porumbul, le băga în ţarc, împreună cu celelalte, unde stăteau toată ziua şi unde mâncau coceni, paie de grâu, iar mai rar, paie de fasole sau de mazăre – cel mai bun şi mai scump nutreţ pentru oi.

În faţa casei, pe toată lungimea ei, un gărduleţ de scândură tăiată rotund în partea de sus închidea o grădină, spre stradă de flori, iar în partea dinspre grajdul cailor, de legume. De jur-împrejurul grădinii tata pusese vişini, cireşi, caişi, peri şi gutui, pomi1 care nu creşteau prea mari ca să facă umbră legumelor. În fundul curţii însă,

erau, de când mă ştiu eu, nişte pomi uriaşi: trei duzi, la umbra cărora stăteau vara caii şi vacile; doi nuci puşi în anul în care a început construcţia casei, doi zarzări cât duzii de mari, care făceau fructe mai multe şi mai dulci decât caişii, un prun şi mai mulţi corcoduşi. În continuarea grădinii, cam în dreptul saivanelor, era porumbarul construit chiar de tata, cum văzuse el în tinereţea lui la naşsu. De atunci şi-a pus în gând să facă şi el unul la fel, dar multă vreme nici ţi-a putut, nici nu avea ce să puie în el. Abia după război, când a primit lotul de zece pogoane, la împroprietărire, şi-a făcut porumbarul, chiar înainte de a începe casele cele noi. „Porumbarul trebuia să ne aducă banii pentru case”, hotărâse atunci tata. Pusă pe zece butuci de salcâmi, cinci pe-o parte şi cinci pe alta, podeaua porumbarului lăsa loc să intre pe sub ea câinii şi pisicile, ca să nu se cuibărească şoarecii sub

28

El şi nici să bălteaască apa de ploaie, s-o putrezească. Scânduril e erau bătute pe lungimea porumbarului în stâlpii solizi de Salcâmi, păstrând între ele spaţiu, cât să nu poată ieşi ştiuâetele de porumb. Vergele groase de fier, traversând porumbarul, legau stâlpii între ei, doi câte doi, la înălţimea de un metru jumătate la podea, iar sus de tot, căpriorii de salcâmi făceau aceeaşi legătură între stâlpi. Acoperişul era din stuf, foarte înclinat, ca să se scurgă apa de ploaie, iar zăpada să cadă cu uşurinţă. Lung de şase metri şi lat de trei, în porumbarul făcut de tata intrau cincisprezece căruţe cil scoarţe înalte de porumb ştiuleţi, un vagon de boabe. Veneam toamna cu căruţa de porumb acasă şi-l aruncam în porumbar, pe alese, numai ştiuleţii mari, pe cei cu boabe puţine sau cu boabe crude îi puneam de-o parte pentru urluială la vite. Când mă-ntorceam cu căruţa la câmp, tata, care rămânea acolo seara cu ceilalţi fraţi ca să taie cocenii, mă întreba încet, ca să n-auză nimeni: „Mai e mult până Se umple porumbaru’?” „Abia a ajuns la drugii de fier de la mijloc, îl descurajam eu, dar avem mult pentru urlu-ială”. „E bine, e bine, se bucura

tata, că nu l-am cules nici jumătate!”

Lângă porumbar era coteţul porcilor şi al găinilor, străjuite de câte lui nuc puturos, care, pe lângă că făcea umbră, avea în frunze o tărie ce omora puricii şi păduchii de găină. Din când în când rupeam frunze amare de nuc puturos şi le aruncăm în coteţe, ca să nu apară micile vietăţi chinuitoare. O scară mică era sprijinită permanent, vara, pe tulpina nucului, ca să se urce găinile noaptea să doarmă chiar pe crengile lui binefăcătoare. Alte păsări, afară de găini nu ţineam, raţele şi gâştele erau stricătoare şi gălăgioase, iar curcile se creşteau greu. Mama zicea uneori să puie şi câte o cloşcă pe ouă de raţă, dar tata să n-audă de aşa ceva.

Între porumbar şi saivanul vacilor era focăria – pişnicul, cum îi ziceam noi. Cu uşa spre drum, cu cuptorul de pâine spre bătătură, aici îşi petrecea mama cea mai mare parte a timpului în zilele de vară, întrebându-se mereu ce să mai facă de mâncare, să sature atâtea guri. Când eram acasă era simplu: o mămăligă cât lua ceaunul şi ouă, brânza, lapte, smântâna, roşii, ceapă, castraveţi – şi numaidecât scăpa de noi. Când plecam însă la câmp şase-şapte oameni şi rămâneam acolo mai multe zile, era mai greu pentru stăpâna casei. Norocul ei era că tata nu se omora după mâncăruri alese şi dacă el nu era pretenţios, pentru noi ceilalţi nu se făcea atâta caz. Toată grija mamei era să-l ştie mulţumit pe tata şi el era mulţumit. „La câmp, dacă am pâine şi-o fier

Tură, mi-e de ajuns brânza şi ceapă”, obişnuia el să spună. Şi fiertură aveam; cu dovlecei, fasole verde, cartofi, roşii, ardei, morcovi, pătrunjel, leuştean, varză era grădina plină, iar borşul din puţină, mereu proaspăt şi o strachină ele smântână peste toate făceau „fiertura” căutată. Brânză şi ceapă erau din belşug, aşa că până la urmă tata avea de ce să fie mulţumit.

Aici, în această curte, îşi puseseră tata şi mama. Toată tinereţea lor. Cu mâinile lor făcuseră tot ce se vedea

şi tot ce nu se vedea, dar se bănuia. Casă, grajdul şi saivanul, pe partea dinspre unchiul Petre; grădina, porumbarul, coteţele pe partea dinspre Pribegeanu; în mijloc, pişnicul şi puţul. Doar o mică fâşie de pământ lăsaseră între noi şi Pribegeanu, pe unde intram cu căruţa, pe poarta aia mare, despărţită de cea mică, aşezată în dreptul casei. Toate astea abia dacă înaintau până la jumătatea curţii; cealaltă jumătate era ocupată de şirele cu paie, căpiţele de coceni, căpiţele de fin şi câţiva pomi pentru umbră la animale, vara. Tata orânduise totul ca să nu se risipească pământul. Nu-i plăcuse cum văzuse la unii, dezordine. Îi plăcuse, la alţii, ordinea – aranjarea grupată a tot ce făcuseră. Din ce-i plăcuse la unii

Şi din ce nu-i plăcuse la alţii şi-a făcut curtea lui, casa u – Lui…

Asta era tot ce se vedea. Ce nu se vedea era în afara curţii, era munca zilnică la câmp, pe pământul care trebuia întors de câteva ori pe vară şi stropit cu sudoarea frunţii şi a braţelor. Nimic nu venea de la sine, nici măcar fructele, despre care unii spuneau că singure cresc în pom. Era suficient ca gospodarul să-şi ia mâna de pe pom, sau de pe floare, sau de pe cal, sau de pe plug, şi totul să se prăbuşească. Era destul să nu te uiţi la ele şi să nu le vezi, să treci pe lângă ele şi să nu le vezi, ca ele să sfârşească rău. Doamne, câţi nu erau care treceau pe lângă gardul lor, de la care se rupsese o scândură, şi nu-i observau lipsa, şi n-o puneau la loc; treceau pe lângă brazda cu ceapă, şi n-o vedeau că-i năpădită de buruieni; se uitau la calul lor şi nu vedeau că are ochii plini de urdori, sau că i-a crăpat pielea şi sângerează, sau că a dormit pe un aşternut umed şi s-a lipit de el balegă şi paie. Nu vedeau că pomii sunt plini de omizi, nu băgau de seamă că o floare se usucă din lipsă de apă, şi chiar puţul, dacă nu-l sleieşti în fiecare an, nu are apă bună. „Ce mari sunt roşiile matale, tuşe Stoiano, îi zicea mamei Ioana lui Salcâm; ale mele n-au crescut aşa, bre, şi doar le-am pus odată, şi din aceeaşi sămânţă!” Ioana lui Salcâm punea mâncarea la foc şi ieşea „la femei”.

Ia strada, pe marginea şanţului. Când îşi aducea aminte de mâncare, fugea repede în pişnic. „Iar mi s-a prins tocana”, o auzeai vorbind singură.

Ilie Salcâm primise şi el Iot după jrăzboi, de nouă pogoane, deşi nu fusese pe front, era mai mic şi abia îşi făcea armata în timpul războiului. Mai avea două pogoane de la nevastă şi unul al lui. Douăşpe pogoane şi trei copii. Şi-a măritat fata şi i-a dat trei pogoane, şi-a însurat băieţii şi le-a dat elte două pogoane la fiecare. A rămas el cu Ioana şi cu cinci pogoane. N-a muncit niciodată, nici când erau copiii mici, nici după ce i-a căsătorit. A dat pământul în parte. De pe douăşpe pogoane i se aducea jumătate din recoltă şi-i ajungea. N-avea cai, n-avea căruţă, n-avea vacă. Era liniştit cu vreo douăzeci de oi, vreo treizeci de găini şi, ca fiecare român, un porc. După ce a rămas cu cinci pogoane s-a mai strâmtorat, dar tot nu s-a apucat de muncă. Cu recolta de pe două pogoane jumătate se descurcă bine omul, dar împuşca francul, că grâul şi porumbul puse în hambare nu însemnau mare lucru. Trebuia să te zbaţi, cu una, cu alta, să faci un ban. O dată pe săptămână se ducea Ioana ia târg cu câte un coş de ouă, dar îşi lua pe bani ce-i trebuia ei, şi ce trebuia în caisă, încât lui jllie îi bătea vântul prin buzunare. Stătea şi el cu femeile pe şanţ şi se muta odată cu umbră. Numai că femeile lucrau şi pe şanţ câte ceva> torceau, croşetau, dar el, nimic. Nu ştia ce înseamnă plăcerea de a munci şi nici nu cunoştea bucuria de a avea ceva al său. Dacă era – era, dacă nu – nu! „Fel de fel de oameni”, spunea mama, care-i înţelegea pe toţi. Tata, însă, să nu-l fi văzut în ochi, nici pe el nici pe nevastă-sa. Stătea aproape de noi, peste drum de Pribegeanu, dar niciodată n-a fost tata la ei în casă. Ioana mai. Venea câteodată la mama, o striga de la poartă, „tuşe Stoaanooo, n-ai, bre, să-mi dai o oală de borş?” Când nu era tata acasă îi dădea, că şi aşa mamei îi plăcea să umple borşul des, să fie proaspăt, şi dacă tot rămânea, de ce să-i arunce, îi dădea câte o oală femeii. Dar când era tata

acasă, îi spunea că n-are. „Stă toată ziua acasă şi nu-şi face borş, în loc să facă ea şi să dea la toată strada, că are timp”, o bombănea şi mama după ce pleca, dându-i dreptate taţii. De câteva ori a venit şi Ilie la noi, dar n-a intrat în casă, că tata era prin grădină. A venit, aşa, fără să strige, a zis „bună ziua” şi a intrat, că poarta era deschisă. „Nu vrei, bre, nea Vasile, să iei pământul meu în parte, suntem vecini aici şi ne mai ajutăm la coasă, la culesul porumbului?”

3-l

„Am luat lotul lui Lefegiu – toate zece pogoanele; dacă te-ai trezit târziu, ce să-ţi fac?” îl refuză tata şi-şi căuta de treabă, lăsându-l să-nţeleagă că n-are chef de taifas. Lefegiu era Ion Avram, care îşi luase serviciu la căile ferate şi nu mai putea omul, să-şi lucreze pământul. De fapt, tata nu vorbise nici cu Lefegiu, dar ştia că el o să ne caute, că şi anul trecut tot noi i-am muncit lotul şi omul a fost mulţumit. Tatii îi plăcea de Lefegiu, că era om harnic, se scula cu noaptea în cap şi plecă la canton, de unde îşi lua lopată şi toată ziua aranja piatra de pe drumul de fier. Pentru asta primea leafă şi după douăzeci şi cinci de ani de muncă, îi dădea statul pensie şi douăzeci şi patru de călătorii gratuite pe an, să se tot plimbe. „Bună treabă”, găsea

Tata.

Tata, deşi ar mai fi avut nevoie de zece pogoane ale lui (de fapt le şi muncea luând în parte), spunea mereu că pământul singur nu înseamnă mare lucru, dacă nu te apleci asupra lui cu grijă, cu dragoste şi chiar cu pasiune. Dacă nu-l vrei, nici el nu te vrea; se lasă cuprins de alte forţe, de pir, de costrei, de bălării. La fel şi animalele: dacă nu stai mereu lângă ele să le îngrijeşti, nu-ţi dau ce aştepţi de ia ele; să le vezi cum mănâncă, cum se odihnesc, cum se Joacă, să le observi dacă sunt triste, dacă nu mănâncă pentru că s-au săturat, pentru că le e sete, sau pentru că sunt bolnave; dacă le mămâncă pielea să le ţesăli sau să le speli, dacă: au obosit să le laşi să se odihnească sau dacă

iarna au stat prea mult în grajd, să le dai drumul să alerge, să se mişte. Cine a avut căi mai buni şi mai mulţi ca Petre Herghelegiu în Pogoanele? Dar cine ştie cum îşi îngrijea el caii! Dormea noaptea în grajdul lor ca să-i simtă aproape, să-i observe, să-i asculte, iar vara, când nu avea treabă, era mereu cu ei la iarbă. În fiecare duminică îi ducea la gârla şi-i scălda, apoi îi călărea pe rând, pe fiecare, ca să-i simtă cum aleargă şi dacă sunt sănătoşi. La toţi le plac caii frumoşi, dar nu toţi îi îngrijesc aşa cum trebuie. Nu-i destul să-ţi placă, trebuie să şi vrei să-i îngrijeşti.

Asta era, tatii îi şi plăcea dar şi vrea, şi când vrea ceva, nu se lăsa până când nu obţinea. Îi plăceau caii, dar nu numai să-i călărească şi să-i admire. Îi plăceau pentru că erau frumoşi şi buni, dar şi pentru că trebuia să are pământul cu ei. Îi hrănea şi-i îngrijea pentru că îi plăcea să fie graşi şi frumoşi, dar. Şi pentru că ştia că fiind graşi, poate ara cu ei mai mult şi mai bine şi aducea acasă mai mult porumb, mai mult grâu din care îşi luau şi ei, caii, porţia lor mai bună. Cu aceeaşi dragoste se apropia şi de pământ. Cum

Începea să adie vuitul de primăvară.

— Care topea ultimele pete de zăpadă, tata încăleca pe un cal, lua şi pe unul din noi pe alt cal şi pornea la câmp. Treceam pe la fiecare loc să vedem cum e părnânitul. Ne opream mai întâi la Movilă Albă, unde aveam trei pogoane. Tata descăleca, lua o mină de pământ, îl strângea tare în pumn şi apoi îi dădea drumul jos. Bolovanul se sfărâmă şi pământul se răspândea în toate părţile. „E bun”, zicea tata, „în două, trei zile este bun de arăt”. Îşi ştergea mâini-le pe frunzele uscate de coceni aduse de vânt, încăleca şi plecam mai departe. Mergeam încet, că era drumul greu şi s-ar fi murdărit caii de noroi. Dincolo de Fântâna Cailor opream iar, la „patru jumate” – zestrea mamei din lotul bunicului. Pentru că mama era cea mai mare, şi pentru că era fată, îi dăduse bunicul patru pogoane jumate, când se măritase cu tata. Aşa se obişnuia, fetelor să li se dea mai mult pământ decât băieţilor.

Gheorghe Sofonea, bunicul meu, venise din Transilvania încă din veacul trecut, împreună cu alţi transilvăneni, şi se oprise pe moşia lui Gologan, nu departe de satul Pribegi unde se opriseră cei mai mulţi „ungureni”, cum îi zise spunea prin unele părţi acestor oameni. Trecuseră munţii să scape de asuprirea ungurească şi se aşezase fiecare pe unde putuse. Bunicii mei plecaseră din Drăguşi şi poposiseră pe moşia lui Gologan, unde aveau de lucru cât pofteau. Vânduseră o parte din oile cu oare plecaseră din Transilvania şi-şi cumpăraseră cai, căruţă şi plug, povestea bunica. Munceau pământ de la bătrânul Gologan la zeciuială, adică, din bucatele rezultate, boierul lua o parte şi plugarul nouă părţi. Se muncea greu, pământul era înţelenit, în unele zone nici nu se mai arase până atunci, dar fiind pământul gras şi căzând ploi la timp, recoltele erau bune. În vremea reformei domnului Cuza au fost şi ei împroprietăriţi cu un lot. Când Cuza a venit prin Bărăgan, trecând pe Drumul Subţire şi apoi pe „Hotarul” nostru, s-a oprit şi în Pogoanele, ultimul sat înainte de a ajunge la Călăreţi. Atunci a hotărât să se taie satului străzi drepte, pe lungiş şi pe curmeziş, şi să primească gratuit loc de casă toţi oamenii de pe moşia lui Gologan. De asemenea, a hotărât să se dea islazuri pentru păşuni şi fiecare loc de casă să fie însoţit de o „analogiile” în marginea site-ului, adică un teren de o mie de metri pentru grădini. Aşa făcuse cu câţiva ani înainte şi prinţul Barbu Ştirbei, când venise în târgul Lichireşti. Dăduse localităţii pământuri multe, islazuri pentru păşuni, loc pentru obor, uncie veneau oamenii din împrejurimi în fiecare sâmbătă să cumpere sau să vândă vite; înfiinţase regi

Mente de călăreţi, pentru că erau cai mulţi în zonă şi tăiase târgului străzi drepte, dându-i numele de „Călăreţi”.

Când a primit lotul şi locul de casă, bunicul s-a mutat de pe moşia lui Gologan în satul lui Cuza Vodă, aşa cum au făcut toţi ţăranii de pe soha t, dar nu s-a nimerit pe strada Drăguşenilor cu ceilalţi „ungureni”. Cu timpul şi-a împărţit

şi el pământul: mama a primit patru pogoane jumate, iar ceilalţi trei băieţi câte un pogon jumate. Aşa că noi ne duceam acum la „patru jumate”, iar unchiul Petre se ducea la „unu jumate”.

La „patru jumate” deci, tata descăleca iar şi înfigea mina în pământ, strângând în pumn clisa pe care o luase de jos. Îi dădea drumul din mină, dar pământul nu se mai risipea, rămânea tot clisă, bolovan ud şi rece. Se mai ducea în alt loc şi încerca, şi acelaşi rezultat. Apoi în altul şi în altul, dar degeaba„X\ici încă nu se poate ara, locul e puţin în vale şi apa nu s-a scurs încă, o ţine îngheţul nopţii. Abia peste vreo săptămână dacă putem ara!” în sfârşit, mergeam şi la Drumul Subţire. Aici tata mă punea pe mine să încerc. Luam pământ în mina ş-l strângeam bine, apoi îi dădeam drumul şi când ajungea jos, se risipea. „Mai ia o dată”, zicea tata şi eu repetam gestul, obţinând acelaşi rezultat. „Poate începe aratul şi aici”, hotăra tata. La Drumul Subţire aveam lotul de zece pogoane, cu care fusese tata împroprietărit după Mărăşeşti. Cinci pogoane cu grâu, cinci cu porumb. Anul următor, în locul porumbului puneam grâu, iar în locul griului, porumb şi tot aşa mereu. Acum, aud că se-ntâlnesc specialiştii la Bucureşti, ca să generalizeze experienţa cu asolamentul, că aşa-i zice la schimbul ăsta anual de semănături… Ei, în sfârşit plecam acasă cu hotărârea luată; se putea începe aratul la Movilă Albă şi la Drumul Subţire. Până se termina aici de arăt, se făcea bun şi pământul de la Fântâna Cailor.

Domnia iernii se terminase; acum îşi luase tălpăşiţa şi lăsase locul firavei primăveri, care deocamdată se anunţa prin vântuleţul uşor cu miros de speranţă, prin aburii calzi care se ridicau din pământul dezgheţat, prin ziua care se mărea puţin câte puţin.

„Cum e pământul, nea Vasile?”, îl întrebau oamenii pe tata când intram în sat. El mişca palma într-o parte şi-n alta de mai multe ori, adică „aşa şi-aşa”. Ce puteai să le spui, plecaţi la câmp şi semănaţi ovăzul, mazărea sau porumbul? Cine putea să dea un răspuns pentru tot satul, pământul era diferit de la o zonă la alta şi chiar dacă un Iot

era foarte aproape de altul, tot nu puteai să îndemni pe

Cineva să iasă la arat. Fiecare îşi făcea socotelile lui, fiecare avea rostul lui, experienţa lui. Nimeni nu hotăra pentru nimeni. Este adevărat că după ce ieşeau tata şi alde Toroipan, începeau şi ceilalţi să urce dealul şi încet, încet, câmpul se umplea de pluguri trase de cai.

De teamă să nu aruncăm sămânţa într-un pământ neprimitor, începeam întâi cu grădina. La întâi martie luam fiecare în mână câte un topor sau secure şi treceam pe la fiecare pomi: „Faci sau te tai?”, îl întrebam de câte va ori, până când cineva strigă, ca să-l. Salveze: „Lasă-l că face!” Şi-l iertăm. Apoi ne duceam la altul: „Faci sau te tai?” „Lasă-l că face” venea răspunsul, şi porneam iar la altul, până treceam pe la fiecare pom fructifer. Tata ne învăţase jocul şi acum el doar asista la plăcerea noastră, dar în acelaşi timp ne pregătise şi uneltele care să aducă într-adevăr rod bogat pomilor. După jocul cu toporul luam greble de fier, ca să curăţăm grădina de urmele iernii, apoi veneam cu sape sau cazmale şi săpam în jurul fiecăruia. Alţii săpau brazdele de zarzavat, unde semănăm ceapă, usturoi, lăptuci, ridichi de lună, răsadul de roşii şi de ardei, varza de vară, castraveţii, brazdele de flori, iar tata, cu foarfecă de tăiat via, curăţa crengile uscate, încât până la prânz toate erau gata. Ieşeam la această primă zi de muncă în grădina, dornici parcă să ne reluăm legăturile întrerupte de iarnă. După masă mergeam şi aram analoghia din marginea satului, unde puneam orz, ca să se ajungă repede, să aibă caii nutreţ proaspăt. Era prima arătură a anului, aici se spăla cor-mana plugului pe care tata o ungea cu păcură ca să nu rugineascâ peste iarnă. După câteva brazde, cormana şi fierul erau strălucitoare, de te puteai vedea ca-ntr-o oglindă în luciul lor. După cearam noi analoghia, a doua zi ieşeau toţi cu plugurile să le aare pe-ale lor. Erau pământuri foarte grase analoghiile, aici îşi duceau oamenii gunoiul de grajd când nu aveau timp să-l care la câmp, şi din cauza asta pământul era

afinat şi chiar dacă ar mai fi venit o zăpada, orzul n-avea nimic, încolţea şi creştea de sub ea. În câmp însă, oamenii mai atârnau, să mai vadă, ce zice unul, ce. Zice altul.

Nea Vasi e Toroipan avea alte semne, după care ştia că vine sau nu vine primăvara. El care, copil fiind, trăise la sohat, învăţase de la tatăl său cu M se anunţă schimbarea timpului. Dacă, vara, ardea soarele cu putere, în mod sigur în după masa aceea ploua, dar avea să fie o ploaie scurtă şi repede, cu fulgere, cu trăsnete, poate chiar cu piatră, şi locală, pe zone mici. Putea să plouă la Valea Dro

Piilor şi să nu plouă pe sat, sau la Movilă Albă. Dacă erau nori ameninţători şi începea să bată vântul, puteai să-ţi vezi liniştit de coasă; vântul va împrăştia norii şi nu va ploua. Dacă, din contră, nu erau nori şi începea o furtună din senin, atunci puteai să-ţi seringi lucrurile, că va veni ploaia cea repede. Când apăreau nori pe tot cerul, încetul cu încetul, fără vânt şi fără soare arzător, atunci se pregătea o ploaie mocănească, adică o ploaie care cade încet şi care atinge tot Bărăganul. Ea ţinea două, trei zile, uneori şi o sap-tamină şi atunci trebuia să lucrezi în jurul casei. Iarna, dacă seara cădea pe un cer senin, trebuia să arzi soba bine, că urma un ger straşnic, de crăpa oul în cuibar. Fiind ger puternic, n-avea să ningă, aşa că te puteai duce să-ţi faci şi alte treburi mai departe de sat. Dacă însă era moină şi cerul se înnora, iar bolovanul cu sare de la oi se umezea, avea să ningă. Dacă erai atent la porc şi-l vedeai cu paie în gură, era încă o dovadă că va ninge; animalul simte natura mai bine ca omul.

Acum, primăvara, nea Vasile ieşea din curte, făcea câţiva paşi în vii, ca să fie mai departe de adăpostul şirilor cu paie, al grajdurilor şi al saivanelor, şi încerca timpul. Cu capul ridicat în direcţia Crivăţului, pentru ca să poată mirosi cât mai bine aerul, cu ochii în zare, să privească cerul, cu mâna stângă întinsă ca să simtă tăria vântului, cu urechea aţintită la sunetele pe care le scotea vântul când se lovea de pomi şi de butucii de vie, el părea încremenit acolo de când lumea. Cine nu ştia ce face, putea să se

sperie, crezând că-i cineva care a înţepenit în vii. Sprijinit în vechiul şi nelipsitul său baston, pe care singur ş-l cioplise dintr-un lemn de corn, ai fi zis că aşteaptă primăvara, ca să-l dezgheţe şi să poată umbla după aceea. Şi, într-adevăr, primăvara venea. Moş Vasile Toroipan îşi trăgea mina binişor, îşi lăsa capul în poziţia normală, respira ca un om şi pornea agale, sprijinit în baston, să le spună feciorilor că vine primăvara, adică să se pregătească de

În următoarele zile, primăvara anunţa timp cald şi frumos. Soarele îndrăznea tot mai mult să rupă din noapte – şi dimineaţa şi seară. Pământul se scurgea bine prin curte ca şi pe drum. Găinile ieşeau toate din coteţ şi căutau viermişori pe lângă stratul de gunoi de grajd sau ciuguleau din iarba care crescuse deja pe lângă gard, sau din ştevia din fundul curţii care creştea, în fiecare primăvară, cu nemiluita. Cocoşii cântau des fără motiv, semn că se bucurau de venirea primăverii.

Cu furcoiul în mină, ieşind de la oi sau dintre căpiţe, tata ne anunţa că „mâine mergem la plug”.

Vestea era pentru toţi: pentru mama să pregătească de mâncare, pentru Nicuiae şi pentru mine să pregătim căruţa, iar pentru Alexandru, fratele cel mai mic, să ştie că rămâne acasă cu toată grija gospodăriei: vaca, potopul, oile şi insai ales găinile la paie. Asta era frica noastră: „să nu vie tata de undeva, din sat, de la târg, de la câmp şi să găsească găinile la şira cu paie sau mai ales la căpiţele cu fân. Acum erau puţine paie şi fin şi ciugulitul lor s-ar fi observat uşor. Mama ar fi putut, să se plângă că n-are pâine făcută, dar nu zise nimic, de fapt degeaba ar fi zis, fiindcă hotărârea era luată. Câteva turte din cocă nedospită se puteau face numaidecât şi tata prefera turta, că era mai moale decât pâinea. Slănină pregătită special pentru primăvară avea, câteva ouă fierte se făceau numaidecât, ceapă era destulă, apă în botă, mâine dimineaţă înainte de plecare – şi cu asta scăpa.

Scoteam căruţa de la şopron, ungeam roţile cu păcură, scoteam fiarele de plug, care fuseseră ascuţite din timp de Cherpedel şi începeam pregătirea căruţei. Puneam codirlă la spatele căruţei şi o umpleam cu fân, dughie netreierată, cel mai bun fin pentru căi, păstrat special, o căpiţă întreagă, pentru zilele de plug din primăvară. Apoi urcăm, în spatele căruţei, rotilele, plugul, grapa şi răscrucile, iar în faţă sacul cu sămânţă de orz, sacul cu grăunţe pentru căi, orz obişnuit, pături pentru căi, urmând ca mâncarea şi apă să le pună mama dimineaţa. „Gata?” venea tata să controleze căruţa, când noi dădeam semne că nu ar mai fi nimic de pus. „Aproape”, zicea Nicuiae fără convingere, care ştia că întotdeauna poţi uita câte ceva. Tata măsura căruţa din ochi şi parcă număra după o listă obiectele puse într-însa. „Da, zicea el scurt, ca un comandant, dar caii ăştia care trag la plug nu beau şi ei apă? Cu ce-i adăpăm?” Uitasem găleata de adăpat caii la câmp şi funia, pregătite şi una şi alta în grajdul cailor, pe laviţă. „Păi, am zis că-i aproape gata”, râdea Nicuiae şi pornea după găleată şi după funie. În lipsa lui mi se adresa mie: „Ghici ghicitoarea mea: scut de ploaie, scut de vânt, îi trebuie plugarului numaidecât”. Uitasem şi de rogojină. „La câmp nu pleci fără rogojină nici în iulie; dacă-i soare, pui rogojina pe căruţă şi stai la umbră când mănânci; dacă bate vântui, o pui pe oişte, contra v în turui, şi mănânci la adăpost; dacă plouă, ce să mai vorbim, te vede Dumnezeu fără rogojină”.

37

Niculae, care dăduse în grajd peste rogojini, venea cu găleata într-o mină şi cu rogojina sub braţ. „Uite cine se teme de ploaie”, glumea tata pe seama lui. „Cred că suntem gata”, încheia Niculae, cu teama că ar mai putea fi ceva uitat. „Aşa zic şi eu”, îşi exprima nesiguranţa şi tata şi porneam cu toţii spre grajd să scoatem caii să-i plimbăm puţin, ca a doua zi să nu li se pară prea grea căruţa şi mai ales plugul.

A doua zi, când răsărea. Soarele, eram în capul

locului. Până mâncau caii câte o traistă de orz, noi aşezam plugul pe brazdă şi luam câte ceva în gură ca să rezistăm până la prânz. Apoi tata la coamele plugului, cu hăţurile de gât, iar eu ţinând caii de dârloaga, ca să meargă drept cât dticeam prima brazdă, că pe urmă mergeau singuri, porneam în noul an de muncă. Primele brazde le ducea tata ca să simtă el plugul cum intră în pământ, în timp ce eu şi Niculae ne duceam la puţ să scoatem vreo douăzeci de găleţi de apă, ca s-o împrospătam, că din toamnă nu mai scosese nimeni nicio găleată, şi era stătută. Până ducea tata zece brazde, adică până spre prânz, noi scoteam apa din puţul adânc de douăzeci şi cinci de metri şi izvoarele începeau să aducă apă proaspătă.

Plugul răsturna brazde lungi şi cafenii, muşcând lacom din pământul reavăn şi gras. La orz n-ar fi fost nevoie de o arătură adâncă, dar tata băga plugul zdravăn în pământ, să stârpească rădăcinile de pir. Călca ou mare plăcere în urma plugului. Încălţat cu opinci uşoare şi bucuros că începe iar lupta cu pământul, se simţea mai tânăr, mai în putere şi nu lua în seamă cei cincizeci de ani de care trecuse. „Vârsta e-n sufletul şi-n inima omului”, obişnuia el să le spună celor care se plângeau c-au îmbătrânit. La cincizeci de ani, tata chiar credea că începe o nouă viaţă. Terminase cu multe greutăţi şi îşi pusese pe picioare gospodăria. Era, acum, în rând eu lumea, ba poate chiar ceva mai strălucitoare ca ale altora, datorită hărniciei lui şi dorinţei de a face din orice un lucru frumos, de a nu-l face oricum. Aproape toţi oamenii din sat aveau câte doi, trei căi, dar ca Cezar şi ca Roaiba erau puţini sau deloc. „Omul ăla frumos cu caii buni”, aşa spuneau despre tata cei din alte sate, care nu-l ştiau după nume.

— Era într-adevăr frumos? se interesă scriitorul, cuprins de cele spuse.

— Eu nu mi-am dat seama de asta, îşi continuă Zevedei netulburat povestirea. Era un om de statură mai degrabă mijlocie decât înaltă şi la anii lui mergea maidrept decât

Flăcăii. Avea ochi albaştri şi limpezi ca cerul senin, pătrunzători când era încruntat, dar altfel blânzi şi calzi, cu o bunătate de bunic din poveste. Sprâncenele castanii, ca şi părul, erau uşor arcuite pe arcade şi niciodată nu-ntrebau ceva. Când se supăra, ele coborau mai mult peste ochi, ai fi zis că nici nu mai vede şi că merge mânat şi condus de supărarea pe care o avea. Mâinile vânjoase şi puternice, cu degete mari şi groase puteau spune singure că omul acesta nu prea s-a jucat în tinereţea lui şi nici după aceea. Când se bărbierea, sunt bătă seară sau duminică dimineaţa, era într-adevăr frumos. Pielea obrazului întinsă şi curată, fără nicio pată sau bube cum aveau unii oameni, te făcea să crezi că nu la câmp muncise toată săptămâna, ci la oraş, în prăvălia unor negustori. Motive de supărare nu prea avea, căci în casă cuvântul lui era lege, iar în lume nu se amesteca decât când avea, într-adevăr, ceva de spus şi atunci o făcea şi cu sufletul şi cu ochii şi cu mâna, încât era foarte convingător. Totuşi, într-o familie se-ntâmpla multe, necazurile vin şi nechemate, iar întâmplările nefericite nu ocolesc pe nimeni. În asemenea împrejurări stabilise cu mama, şi ea ne spusese şi nouă, să fie lăsat în pace până îi trece supărarea, adică până începe el să vorbească normal. Aşa se face că niciodată între ei n-a fost scandal, niciodată n-a înjurat-o pe mama şi cu atât mai mult n-a bătut-o, cum se-ntâmplă în alte familii. Cu doi ani mai mică decât el, mama, femeie voinică şi grasă, se pomenise că nu mai poate să scoată o găleată de apă din puţul de acasă, de la zece, doişpe metri adâncime. îi bătea inima să-i sară din piept sau să i se oprească de tot. Altfel în jurul casei făcea orice, dar apa din puţ şi frământatul pâinii, când făcea multă, o răsturnau. „Bătaie de inimă”, i-a spus un doctor, să evite tot ce o oboseşte şi de două ori pe an să-şi puie „ventuze cu sânge”. Când Tudor Făinaru o bătea pe nevastă-sa, şi-o alerga pe stradă, de se ruşina lumea şi intră în curţi să nu-i vadă cum se bat, am întrebat-o pe mama dacă pe ea a bătut-o tata vreodată. „Dacă m-ar fi bătut, cred că aş fi murit”, mi-a spus mama. N-am

înţeles-o de ce ar fi murit şi n-am mai întrebat-o niciodată acest lucru. Tata avea o grijă deosebită faţă de ea. Cât era de aspru cu noi, că ne atingea la orice greşeală şi ne înjura când nu-l ascultam, atât era de grijuliu faţă de mama. Dacă eram la masă şi s-ar fi întâmplat să-i cerem unul din noi apă mamei, ne-ar fi ruşinat de nu ne vedeam. În general asta era legea: cel mai mic serveşte pe cel mai mare. Dar dacă între noi, cei mai apropiaţi ca vârsta, mai schimbăm rolurile, fără să ne

Supărăm, faţă de marna sau de tata nimeni n-ar fi îndrăznit să-i ceară o cană cu apă. Aşa era şi aşa trebuia să fie.

Iubirea lui se revărsa asupra celor care munceau mult şi cu tragere de inimă. Puturoşilor nu le primea nici bună ziua, necum să stea de vorbă cu ei. Leana, nevasta lui nenea Ştefan, cel mai mare dintre fraţi, era o femeie rea, chiar a dracului, s-ar putea zice. „Capră”, i-a zis propriul ei copil când s-a făcut mai mare şi numele i se potrivea de minune. Vorbea urât, bârfea pe toată lumea, drăcuia din le miri ce, îi spunea vorbe urâte şi lui nenea Ştefan, era o capră, ce mai încolo şi încoace. În schimb era de-o hărnicie nemaipomenită. Le-nvârtea acasă pe toate numaidecât: mulgea vaca, fierbea laptele sau îl punea la prins, dădea la porc, la găini, mătura la stradă, mătura bătătura, se ducea pe jos la piaţă cu ouă, cu găini, se-ntorcea numaidecât, era spirt, nu altceva. Tata ţinea la ea mai mult decât la Ioana, nora cealaltă, nevasta lui nenea Costea, care era cumsecade, dar nu prea muncea. „Iute, a naibii, Leana asta, se duce cu rândul la prăşit sau la cules, de nu te poţi ţine după ea. Îmi place de ea”, spunea tata despre soţia celui mai mare frate.

În fundul sufletului său nu era el chiar mulţumit nici de o noră nici de alta, dar nu le zicea nimic, nu el le alesese, nu el trăia cu ele. Leana era harnică, dar după ea nu se aduna mai nimic; Ioana era mai înceată, „mai boieroasă”, dar avea sufletul mai puţin negru. Unchiul Petre

înclina spre Ioana. Când vrea să ne dea sfaturi, el ne spunea: „Mă, când s-a însurat Ştefan, i-am spus n-o lua, mă, pe Leana, că nu-i pentru tine”. El nu m-a ascultat, a făcut cum i-a plăcut. Când s-a-nsurat Costea m-a-ntrebat: ce să fac, mă nene, s-o iau pe Ioana lui Plăcintă? I-am spus: cum vrei tu, băiete. Şi-acum, du-te-n casă la Leana şi du-te şi la Ioana”. Păreri şi păreri.

Tata nu le-a zis nimic, niciodată. „Fiecare, cum îşi aşterne, aşa doarme” – şi cu asta încheia discuţia despre cine a nimerit-o mai bine.

Pentru el lucru important era că a însurat doi băieţi şi a măritat o fată, că sunt la casele lor şi au ce le trebuie. Dar şi mai important era că după aceste trei căsătorii, gospodăria lui nu s-a clătinat. Mai are patru copii, dar acum sunt toţi oameni de muncă, toţi aduc ceva în casă.

Când s-a însurat Ştefan, i-a dat tata două pogoane, dar fără acte. Cum el n-avea cai şi căruţă, pământul se muncea împreună. Cum s-ar zice, îl lua tata în parte de la el.

40

Îi dădea recolta de pe un pogon, strânsa gata. El sau de-vastă-sa veneau două-trei zile la sapă, şi două-trei zile la cules, cât socoteau că se lucrează pământul lor. Toamna le ducea tata o căruţă bună de porumb, cam, patruzeci de duble de boabe şi două căruţe de coceni. Nevastă-sa avea şi ea trei pogoane şi le muncea cu tac’su, tot cam aşa, în pante, dar era pământ lucrat mai prost şi nu dădea recolte bune ca pământul nostru. Cu nenea Costea fusese puţin altfel. Îi dăduse tata un cal, pe Roibul, când a plecat în armată şi s-a pus „călăreţ cu schimbul”, adică a făcut numai trei luni armata, fiindcă s-a dus cu calul lui. Când s-a-nsurat i-a dat numai un pogon, pentru că-i dăduse calul, dar şi pentru că nevastă-sa avea patru pogoane. Tot împreună se muncea şi pogonul lui. Costea era un om blând şi era în stare să glumească chiar cu averea lui. Pentru că nevastă-sa avea patru pogoane, pe care le munceau părinţii ei şi lor le ajungea ce luau de-acolo, că

nici n-aveau copii, nenea Costea făcea haz pe seama tatii, de fapt pe seama pogonului lui. „Anul trecut nu mi-ai dat nimic după pogonul meu, anul ăsta o să-mi dai ceva?” „Păi ai venit la treabă?” încerca tata o scuză. „Eu am crezut că ţi l-am dat în parte, ce era să caut la treabă?” „Ei, vino şi tu două zile la coasă şi-ţi dau griul după o jumate de pogon”. Adevărul este că dacă ar fi avut nevoie i-ar fi dat şi mai mult, dar aşa se chema că lucrurile se rezolvau în familie.

Cu Neta era oarecum altceva. Ea se măritase la oraş şi îi promisese tata patru pogoane îşi zece oi. Bărbată-su era lefegiu la stat, la poştă, împărţea scrisorile la oameni. Avea o şaretă cu un cal şi toată ziua, prin tot oraşul, împărţea poşta la oameni. Lor le dădea tata recolta de pe două pogoane, dar diferit de ce se semăna. Le dădea treizeci de duble de grâu şi o căruţă de porumb, iar în loc de paie şi coceni, le dădea o căpiţă de fin sau una de paie de orz pentru calul de poştă. Paiele de grâu şi cocenii rămâneau la noi, ca şi oile. De la oi le dădea câte cinci kilograme de brânză pentru fiecare oaie fătată, iar lina nu ştiu dacă le dădea vreodată, că oamenii n-aveau nevoie, poate aşa… pentru ciorapi, sau vreun flanel, din când în când… Neta venea la sapă o săptămână, la cules porumbul o săptămână, şi cât dura secerişul. Venea şi bărbatu-su în concediu, că le plăcea să doarmă la câmp şi să asculte păsărelele cum cântă. Era tot o treabă în familie. Aşa că tata muncea din răsputeri tot pământul, mai lua chiar şi de la alţii în parte, îi aduna pe toţi la muncă, iar recolta o împărţea după cum

Aveau oamenii nevoie. În felul acesta pământu-l nu se risipea, iar oamenii aveau ce le trebuie şi familia era unită, de parcă ar fi stat toţi sub acelaşi acoperiş.

— După cum se vede treaba, râse Mihai Grancea, bătrânul avea spirit colectivist… îi plăcea munca în colectiv.

— Nici nu se putea munci altfel, ca să termini ce

aveai de făcut. Începeai coasa la două, trei pogoane de orz, să zicem, trebuia să te grăbeşti să-l strângi numai decât, că venea o ploaie, o furtună şi te prindea cu el întins. La treierat, barem, ce să mai vorbesc, ne ajutăm mereu cu alde Toroipan, noi şapte, opt, ei şapte, opt. Altfel nu se putea.

— Deci nu numai în familie, dar chiar mai multe familii la un loc munceaţi! Spiritul de cooperare al ţăranului român, interveni iar scriitorul, ca şi cum ar fi rostit concluzia unei lecţii.

— Nevoia îl învaţă pe om întotdeauna, zise Zevedei.

— Dar seceratul, tov Zevedei, cum se făcea aici la dumneavoastră, pe atâta întindere de pământ?

— Vă spun eu imediat, dar să mai beau o gură de apă, că nu ştiu ce m-a apucat, de parcă aş fi mâncat peşte sărat de dimineaţă – încercă Zevedei să explice setea care-l apucase. Îşi mai turnă un pahar şi-l bău cu poftă, în timp ce Grancea se învinuia în gând că n-a făcut rost de un vin sau o ţuică pentru oaspetele său.

— S-auzim ce ne mai spune radioul, zise gazda, ridicându-se şi punând în priză cordonul cu prelungitor al aparatului de radio. Are scala defectă, îşi lămuri el, parcă jenat, oaspetele, şi eu prefer să-l pornesc sau să-l opresc direct de la priză. N-ai vrea să ascultăm… e oră exactă şi…

— Eu ascult întotdeauna buletinele de ştiri, se declară de acord oaspetele, ridicându-se şi el în picioare, din respect pentru gazdă. Chiar îmi place mai mult să le ascult la radio, decât să le citesc în ziar… Dacă ar fi după capul meu, aş da mai des ştiri la radio, să afle omul ce se-ntâmplă-n ţară, ce se-ntâmplă-n lume… Omului parcă-i vine mai uşor să asculte un glas, n-are întotdeauna timp să citească.

Vocea crainicului anunţă ora exactă, după care cei doi ascultară ştirile interne şi cele externe (Zevedei făcu un gest cu mâna: „aşa, domnule, să afle omul”). În sfârşit, „starea vremii”; Zevedei veni mai aproape de aparat, deşi vocea crainicului era destul de puternică, dar el nu voia să

Piardă nimic, ba chiar, dacă ar fi fost posibil, ar fi vrut să poată atrage asupra satului şi asupra pământurilor o climă mai caldă, eventual o zăpadă, o ninsoare zdravănă, care să apere griul din Ian, că după seceta din toamnă…

Veni un „magazin duminical”, pe care-l lăsară să se audă în surdină, neatenţi la glume, ascultând câteodată vreo muzică, o romanţă, un cântec, iar Zevedei îşi reluă povestirea.

IV

— Secerişul, tovarăşe scriitor, aducea ţăranului din Bărăgan cele mai mari bucurii. Pe la jumătatea lui iunie, a doua sapă a porumbului se cam termină şi oamenii aveau un răgaz pentru a se pregăti de seceriş. Grâul dădea în pârg. Marea verde, pe care vântul o mişca în vaduri prin mai, acum opunea rezistenţă. Spicele mari şi grele abia se mişcau la adierea vântului. Oamenii îşi măsurau recolta frecând în palme câteva spice, să vadă cât e de mare şi de greu bobul de grâu. Luau probe de la capătul locului şi de la mijlocul lui şi-şi dădeau cu părerea: şaizeci, şapteci de duble la pogon era o recoltă bună. În sat, când se-ntâlneau doi oameni, nu mai vorbeam altceva decât despre grâu. „Când începi la grâu?” „îl mai las câteva zile”. „E bun, e bun?”… Vrea şaptezeci de duble la pogon cred că scot”. „Buuun!”

O bucurie domoală cobora în sufletele oamenilor, pe care ei încă nu şi-o împărtăşeau. Deveneau mai buni, mai blânzi şi-şi făceau planuri de viitor apreciind cât grâu vor vinde, câţi bani vor lua, ce vor face cu ei. Spre sfârşitul lunii începea să se audă în sat bătutul coasei: într-o curte, în două, în trei, până când tot satul era cuprins de sunetul reţinut al ciocanului căzut pe nicovală. Era o treabă grea şi migăloasă, pe care n-o putea face oricine. Înfişteai nicovala în pământ, te lungeai pe partea stângă sprijinit în cot, iar cu mâna trăgeai puţin câte puţin coasă. Mâna dreaptă ţinea ciocanul cu care lovea încet coasa, pentru ca gura ei, prinsă între ciocan şi nicovală, să se subţieze. Milimetru cu milimetru, gura coasei trecea pe nicovală, unde primea

loviturile uşoare ale ciocanului. Când era gata, o gresie udată în apă mângâia gura de oţel a coasei, pentru a nivela loviturile de ciocan.

Bucuria secerişului era dată şi de făptuil că se adunau toţi fraţii la casa părintească şi pregăteau asaltul. Numai mama rămânea acasă cu treburile gospodăriei şi cu casă în care avea întotdeauna ceva de făcut, iar când termină cu

Treburile casei şi ale curţii, torcea lină pentru îmbrăcămintea noastră de iarnă.

Iâm iuilie începeam secerişul. Pregăteam căruţa de drum lung, mai ales cu de-ale gurii, fiindcă la secerat, în afară de coase, seceri şi greble alte unelte nu trebuiau.

O ladă făcută pe dricul căraţii, în care intrau cam trei-patru duble de mălai, se aşeza în faţă şi stăteau pe ea cei care minau caii. Câteva bucăţi mari de brânză, ceapă, roşii, castraveţi, o putinică cu ciorbă de dovlecei sau de fasole verde şi câteva pâini – constituiau mâncarea pe care o luam de-acasă. Şi după ce plecau toţi în căruţă, eu luam vaca de funie, viţelul venea după noi, şi până spre seară ajungeam, şi eu la locul unde începea secerişul. Rămâneam acolo peste noapte până terminăm, fiindcă seceratul griului, şi mai ales al orzului, trebuia făcut dimineaţa şi spre seară, să nu se scuture boabele. Cu mult înainte de răsăritul soarelui, când rouă era din belşug şi înmuia paiul griului, mergeam cu toţii unde era grâu-l mai înalt şi smulgeam legătură. Unii smulgeau grâul, iar alţii împleteau legătura şi-o numărau în snopi, două clăi în fiecare snop, adică cincizeci şi şase de legături. După ce smulgeam cât socoteam că ne va trebui, într-o zi, acopeream bine legăturile ca să rămână toată ziua moale şi să nu plesnească paiele când legam snopul de grâu.

Când răsărea soarele, eram gata de asalt, cu legătura făcută pentru toată ziua. Acum trecea fiecare la treaba lui. Mai întâi porneau cosaşii, tăind postata în lungul lanului, atât de lungă cât rezista coasa după un ascuţit de gresie.

Trei bărbaţi zdraveni – tata era mereu în frunte ca să deschidă el drumul – mergeau la distanţă egală unul de altul, mânuind cu mare grijă coasa şi luând numai atâtea fire de grâu câte putea coasa să reteze dintr-o lovitură. Cu capul aplecat puţin în faţă, ca să poată lua griul cât mai de jos şi să rămâie miriştea cât mai mică, ei înaintau cu paşi mici şi se balansau uşor într-o pante şi alta, mişcându-se pe şolduri ca nişte jucării, atât cât le dădea voie lăţimea brazdei şi coada coasei. Soarele imens de iulie urca uşor la orizont şi Bărăganul îşi desfăşura în faţa noastră grânele coapte sub cerul de văpaie. O mare galbenă, cât vedeai cu ochii, îşi rostogolea talazurile de foc, înfierbântând dorinţa secerătorilor de a se avânta tot mai mult în ea. Nimic altceva decât grâu, niciun pom, nicio căsuţă, nici măcar o colibă – mumai nemărginirea griului umplea sufletele oamenilor cu o bucurie greu de stăpânit şi revărsată în pofta cu care mun

Ce-au. Fiecare lovitură de coasă muşca din lanul care părea nesfârşit şi mănunchi după mănunchi brazda de aur se întindea la pământ pe toată întinderea postaţei. În urana mersului domol al bărbaţilor veneau legătoarele frânte de la mijloc. Cu seceră în mâna dreaptă, ele prindeau pe dedesubtul brazdei mănunchiuri de grâu, pe care le sprijineau deasupra cu mâna stângă şi le aşezau pe legătura întinsă: două, trei, patru mănunchiuri. Apoi puneau secera jos şi, ajutate de genunchiul drept, strângeau cu mâinile capetele legăturii şi le înnodau, făcând snopul frumos, spic lângă spic şi cotor lângă cotor. Fiecare snop legat era dat doi paşi înapoi, pentru a face loc celui cu grebla să adune ultimele spice rămase printre mirişti. Şi snop cu snop, brazdă cu brazdă, postata cu postata, secerătorii înaintau în Ian, lăsând în urma lor miriştea aurie care strălucea în bătaia soarelui de-ţi lua ochii. Tristeţea Bărăganului, netulburată luni de zile, începea să dispară: câmpia se însufleţea de cetele de secerători aruncate care înaintau cu aceeaşi mişcare lentă

şi cu aceeaşi balansare a braţelor; sunetul metalic al gresiei trasă pe gura coasei la fiecare sfârşit de brazdă venea din toate părţile ca un cântec plăcut; câte un nechezat de cal aducea aminte stăpânilor că şi ei sunt acolo i (chiar dacă acum, în toiul secerişului, nu făceau decât să pască – răsplată binemeritată după zilele de plug; ca nişte furnici luptându-se cu hrana pentru iarnă, mogâldeţele d. e femei cu snopii în braţe, înfofolite la cap, la braţe şi la picioare, strigau din când în când la cel care grebla, să le aducă apă. Era o forfotă nemaipomenită, deşi fiecare îşi făcea treaba lui cu grijă. Privit de la distanţă, acest du-te-vino al fiecăruia părea un fel de joacă; numai femeile care se luptau cu maldărele de grâu şi în cele din urmă cu snopii legaţi dădeau convingerea că acolo se năduşeşte zdravăn.

Spre prânz, când umbra omului începea să se facă tot mai mică, iar din văzduh soarek turna foc peste secerători, tata mă striga şi-mi făcea semn să pregătesc masa. Asta era întotdeauna treaba celui mai mic dintre fraţii participanţi la seceriş, care nici nu putea să coseascâ, nici să lege. El îndeplinea toate treburile mărunte, dar fără de care ceilalţi nu le puteau face pe cele importante.

Când tata mă striga să pregătesc masa, asta însemna mai multe lucruri. Trebuia să las greblă şi să plec cu caii şi cu vacă la apă. Înhămam caii, legam vaca de căruţă şi porneam la puţ. Întâi adăpam vaca, fiindcă ea nu bea dacă simţea că altcineva a băut din găleată înaintea ei; o gălea

Ta, două, trei de apă scoasă greu de la douăzeci şi cinci de metri, apa rece şi bună din fundul pământului. Apoi ada-pam caii, alte patru, cinci găleţi şi după ce potoleam animalele, aruncam apa încălzită din botă, o spălam şi 0 umpleam cu apă rece şi proaspătă, apă de izvor subteran. Tot aurul din lume nu făcea cât o găleată de apă rece, în mijlocul zilei de vară, Ia Drumul Subţire. Mă întorceam apoi încet la capul locului, lăsând caii să meargă în voia lor. Priponeam caii şi vacă în mirişteа

lăsată în urmă de seceră tori şi mă îngrijeam acum şi de oameni. Întindeam rogojina pe căruţă împotriva soarelui, în aşa fel ca să fie umbra cât mai mare, aşterneam la umbră o pătură, peste pătură un ştergar lat, alb şi scoteam mâncarea. Când eram gata apăreau şi cosaşii, care mai întâi îşi potoleau setea cu apă rece din botă, apoi se spălau să-şi răcorească faţa plină de năduşeală şi se băgau la umbra rogojinei. Femeile apăreau mai în urmă, după ce legau şi ultimii snopi, îşi scoteau mânecuţele de pe braţe (nişte tureci de ciorapi vechi ca să nu le zgârie spicele de grâu), îşi scoteau şi ciorapii lungi şi groşi care le apărau genunchii, îşi dădeau jos basmalele de pe cap, se spălau şi ele şi-şi luau locul în jurul ştergarului cu merinde, mai degrabă să se ferească de soare, decât să se apropie de mâncare. În toată întinderea nu se mai vedea nimeni, toţi oamenii se re-trăseseră la umbră. O linişte de plumb cuprindea câmpia şi adormea totul. Albastrul înalt al cerului începuse să pălească şi din soaree nemilos suliţi de foc se revărsau pe pământul blând şi răbdător. Paiele se frângeau de arşiţă şi peste griul rămas în picioare văzduhul arunca valuri de foc. Oamenii mâncau mai mult pentru a-şi face o datorie, nu le era foame, căldura îi mistuia, şi se înviorau bând mereu din bota de lemn, care încă mai păstra apa rece. Apoi, răpuşi de căldură şi de oboseală, întinşi la umbră unul lângă altul, dormeau un somn adânc în aerul încremenit şi greu ca de cuptor. Din când în când câte o pală de vânt îşi făcea loc pe sub căruţă, înviorându-i, şi atunci ei îşi mişcau capu' în somn. Căutând valul de aer care venea uşor printre ei. Când soarele trecea de cumpăna cerului şi începea să coboare, mărind umbra sub care stăteau, adieri de vânt tot mai numeroase treceau printre ei şi le uscau năduşeală de pe faţă şi de pe braţe.

— Scularea, că râde lumea de noi, strica tata, deşi nimeni nu apăruse printre lanuri. Ridicaţi-vă sus, la aer, că uite, începe să se răcorească.

Se trezeau unul câte unul şi se ridicau de sub umbra căruţei. Soarele nu mai ardea aşa de tare, iar sus aerul se

Ca mai liber decât acolo, pe pătură, sub căruţa şi la umbra rogojinii.

Se spălau iar, să-şi răcorească faţa şi fără multă vorba porneau la treabă, mai întâi cosaşii în cămăşile lor albe de borangic sau de bumbac şi cu pălăriile negre pe cap, apoi femeile, după ce-şi legau iar la braţe şi la picioare apăratorile, ca să nu le rănească paiele uscate, şi basmalele pe cap, lăsând un locşor doar pentru ochi şi pentru nas, ca să vadă şi să respire.

Când tata ajungea lângă lanul de grâu şi-şi ascuţea coasa, ca să înceapă iar lupta cu grâul, tăcerea imensă şi grea a câmpiei se spărgea: de peste tot începeau să apară mogâldeţele risipite printre lanuri, care se grăbeau să ajungă la propriile lor coase. Cineva le spusese şi lor să se scoale ca „râde lumea de ei” şi ei, auzind că undeva se ascute o coasă, îşi dădeau seama că le-o luase cineva înainte. Încet, încet, cât vedeai cu ochii, nenumărate cete se grupau şi înaintau cu aceeaşi mişcare a coasei. Şi din nou veneau după ei, cu seceri în mâini, mogâldeţele negre, frângându-se mereu din şale pentru a aduna maldăre de grâu şi a le lega în snopi mai mari decât ele, pe care ai mânuiau când într-o pante, când în ailta. Petecele de mirişti se măreau tot mai mult şi câmpia îşi pierdea, cu fiecare postata terminată, podoabă de aur a verii care se pregătea să intre în hambare.

Dacă dimineaţa soarele urca mai greu, până să ajungă la prânzul mare, acum, după ce trecuse bine de amiază, cobora mu’it mai uşor. Se răcorea, caii începeau iar să mănânce, pitpalacul îşi strigă numele, lanul de grâu ieşea din încremenirea în care-l ţinuse căldura, iar oamenii se înviorau. Bărbaţii se întreceau cu mai multă poftă, scoţând sunete de voioşie şi îndemnându-se unii pe alţii, coasa muşca aprigă firele de grâu care nu se mai scuturau, acum, când se lăsa înserarea, brazda se forma dreaptă şi groasă cu spicele egale. Femeile se mişcau şi ele cu mai

multă voie bună şi dădeau drumul la crâmpeie de cântece, care treceau dincolo de locul nostru. Vesela se răspândea în tot furnicarul câmpiei care se luptă ca acum, odată cu venirea serii, să doboare cât mai multe brazde, să scurteze drumul griului spre hambare, să apropie ziua când vor mânca pâine nouă. Când umbra omului era aşa de mare că n-o mai puteai măsura, plecam iar cu vitele la adăpat şi aduceam iar apă rece pentru masa de seară. La întoarcere trăgeam căruţa pe mirişte, aproape de locul unde începea griul necosit, mulgeam vaca, făceam o mămăligă mare, pentru şapte oameni, şi odată cu scufundarea soarelui în lanurile de grâu veneau toţi la masă, după ce

Mai întâi strângeau <snopii de gnu în olăi pentru că acum, pe înserate, nu se mai scuturau boabele din ei şi claia se făcea mai uşor. Acum mâncam sub cerul liber, care ne trimitea un aer proaspăt şi plăcut venind nu se ştie de unde; mămăliga cu brânză şi ceapă, dar mai ales laptele proaspăt, fiert chiar atunci, în ceaunul din care tocmai răsturnasem mămăliga, ca şi ouăle prăjite ne mângâiau nările, mărindu-ne foamea pe care abia acum o simţeam cu adevărat. Mâncăm zdravăn, cu poftă, cosaşii beau şi câte o gură, două de rachiu, „ca să le înmoaie oasele”, cum zicea tata. Mâncam până terminăm toată mămăliga, chiar dacă ne săturam, după o zicală a mamei pe care o rostea în asemenea împrejurări: „mai bine maţe stricate, decât bucate aruncate”. Brânza putea să mai rămâie că nu se strica, ceapă la fel, dar laptele şi mămăliga trebuiau terminate.

Apoi ne pregăteam aşternuturile, întinzând păturile peste maldăre de paie sub ceruil liber şi ne culcăm, gustând oboseala plăcută care ne trecea prin corp. Cobora în noi tihna senină a acelui sfârşit de zi. Soarele dispăruse de mult, acum nu ne mai luminau decât stelele şi luna, dar căldura lui nu fusese încă înghiţită de răcoarea serii care se lăsase. Trupurile încălzite încă de căldura de peste zi a astrului se desfătau de plăcere la boarea răcoroasă a serii.

N-ai fi zis că doar cu trei, patru ceasuri înainte, căldura de cuptor se revărsase peste oameni şi grâu. O linişte deplină plutea în văzduh, că se auzeau vorbele şoptite de la alte cete de se-cerători, dar încet, încet noaptea cuprindea câmpia cu umbrele sale şi adormea totul într-un somn binefăcător. Simţeam în somn plăcerea de a dormi după o asemenea oboseala şi de a respira aerul curat şi rece al nopţii care părea că înghiţise totul: oameni, vite, păsări, plante…

A doua zi luam «treaba de la capăt cu mai multă poftă, căci pe măsură ce înaintam în lanul de grâu, doborându-l postata cu postata, creştea în noi dorinţa de a-l şti la adăpost mai repede. A treia zi la fel, a patra la fel, până-l terminăm. Acum ştiam aproape sigur cât grâu vom scoate, numărul clăilor era un indiciu bun pentru a măsura boabele.

— De unde venea, întrebă Grancea, de unde venea, tov Zevedei, această plăcere, această *pasiune* şi apăsă pe cuvântul pasiune – de unde venea această pasiune pentru muncă la părinţii dumitale, la fraţii dumitale, la ceilalţi oameni din Pogoanele?

— Cum „de unde venea”?… fu surprins Zevedei de întrebare, şi-n mintea lui apăru imaginea de la televizor, pe care o văzuse cu doiuă zile înainte, când o blondă cu microfonul în mina stătea de vorbă cu nişte copii, la o şcoală, „îţi place la şcoală?” întrebă ea pe copil. „Îmi place” răspunse elevul. „Văd că ai note foarte bune, îţi place să-n-veţi?” „Da”, zise el convins. De ce-ţi place să-nveţi?” veni iar întrebarea blondei şi copilul nu mai ştiu ce să răspundă. Abia într-un itârziu, ce s-o fi petrecut în mintea lui, probabil văzând muştucul pe care-il ţinea reportera la gura lui, răspunse şi el tot cu o întrebare: „Cum, ide ce îmi place?” şi imaginea de pe ecran dispăru cu reporteră cu tot. Zevedei se pomeni şi el întrebând, cam nedelicat, „cum, de unde venea poftă lor de muncă?” (cum puteai, să întrebi de unde venea ceva firesc), dar nu vru să

se dea bătut:

— …din sufletul lor venea, din inima lor… Poate şi din mândria de a se fi dovedit harnici… fiindcă din hărnicie veneau toate, nu?

— Da, insistă scriitorul, dar hărnicia… hărnicia asta de unde venea, cine o stimula?

Zevedei gândea că nu mai are ce să spună, el nu putea să despice firul în patru, pentru el hărnicia era sau nu era, ce atâta vorbă pentru un lucru aşa de simplu. Se arătă plictisit de teoria pe care voia s-o scoată de la el acest orăşeam dornic, cică, să-i înţeleagă pe ţărani.

— Ce să mai lungim vorba, tovarăşe Grancea! Uite, era aici unul Ion Salcâm, vecinul nostru despre care v-am mai vorbit, muta pătura după umbra saloamului cât era vara de lungă. E drept că nu-i mureau copiii de foame, dar nici grozav de bine n-o duceau, cum vă spuneam… Harnici erau de pildă cei din familia Arpăşenilor.

— Şi se cunoştea: aveau gospodărie frumoasă… Nu se zicea, acum nu prea mulţi ani, că toţi „oamenii simpli” sunt egali? Egali faţă de pământ, faţă de orice? Socialismul a creat condiţii egale pentru toţi oamenii muncii de la oraşe şi sate – iată ce e adevărat; toate astea le ştiţi dumneavoastră mai bine decât mine… Dar oare acum sunt toţi oamenii la fel de harnici, sau…?

— M-am lămurit, am înţeles, zâmbi Grancea. Dumneata eşti un ora deştept. Fireşte că nu muncesc toţi la fel… Spune mai departe cum era cu recoltatul grâuâuii.

Zevedei se ridică iar din fotoliu, sprijinindu-se cu mâinile de braţele lui, şi, zâmbind la rândul lui, se aşează mai temeinic, mai sigur pe sine, de parcă toată viaţa ar fi stat numai în fotoliu. „Mă simt în largul meu, pot să răspund la orice întrebare”, voia să spună figura lui relaxată.

49

— Seceratul dura cam douăzeci de zile. Apoi începea căratul, fiecare om punea drugii pe căruţă şi încărca snopii de grâu pe care-i aducea acasă şi-i aşeza în două stoguri

mari. Două căruţe pe zi făceai de la Drumul Subţire, dacă plecai de seară, ca să stai cu caii la iarbă, iar dimineaţa s-o porneşti în zori. Oamenii se organizau în cete pentru treierat. Intrau câte trei-patru familii într-o ceată, depinde câţi oameni avea fiecare, fiindcă treieratul nu era glumă, îţi venea batoza în curte şi tractorul care o punea în mişcare mergea întruna, nu puteai să-l laşi să meargă în gol. Mai întâi trebuia să ai doi oameni pricepuţi sus pe batoză, care să dezlege snopii de grâu şi să-i bage în trombă. Ăştia trebuia să fie doi voinici cu experienţă, altfel se-ntâmpla să-i tragă, dracu', tromba înăuntru, cum s-a-ntâmplat cu unul de i-a prins piciorul şi i l-a măcinat între roţile dinţate ale batozei. Aici munca nu era prea grea, ca efort vreau să zic, dar cerea pricepere şi mare băgare de seamă. Pe urmă trebuia să ai patru oameni solizi ca să arunce snopii de pe stog, pe batoză. Doi într-o parte, doi în alta, că aşa se făcea, batoza intra între două stoguri de grâu ca să se arunce snopii din amândouă părţile. În timp ce unul arunca snopul, celălalt pregătea snopul următor, trăgându-l uşor să nu se rupă legătura, că se răspândeau spicele în toate părţile şi se risipeau. Pe urmă, doi oameni cărau sacii cu grâu în hambare, câte trei duble în fiecare sac, iar ajiţi doi puneau griul în saci – ăştia făceau cu rândui, când unii puneau şi alţii cărau, când… Tot ei ţineau şi socoteala la duble, împreună cu un om al proprietarului batozei, care era interesat să ştie cât grâu s-a treierat, că plata se făcea la numărul de duble treierate. Aici interesul omului era să mai greşească cu câţiva saci mai puţin, ca să dea uium mai puţin, iar proprietarul batozei, invers, el vrea să fie cât mai mulţi saci, ca să ia mai mult uium. Cel ce era gazdă îl mai un cu vorba pe omul proprietarului, ca să-l abată de la calcul, sau îl mai poftea la un pahar de rachiu, spunându-i că n-are niciun interes să-l încurce, că şi el este doritor să aştie exact cât grâu a scos la pogon, clar până la urmă îl trăgea pe sfoară cu câţiva saci. Stăpânul batozei nu era întotdeauna prezent la treierat, el doar trecea pe la om, să vadă câte stoguri are, cam cât îi iese şi plecă, lăsa în loc un băiat al lui şi doi angajaţi, mecanici buni şi ei, pe

care îi plătea la numărul de duble de grâu aduse proprietarului ca uium. Nu mai spun că Gologan, care avea cinci batoze mari, fiecare trasă de un tractor, nici nu se băga în treburile

Astea, lăsa doar pe angajaţii lui, care oameni erau şi ei şi le plăcea să stea la un pahar cu rachiu. Chiar pretindeau că omul care treieră să aibă pregătit pentru cei trei maşinişti o sticlă de rachiu şi câte un pui fript. După ce puneau batoza în funcţie, tractorul mergea singur, iar ei se retrăgeau la umbra unui pom, de unde puteau supraveghea toată treaba şi unde se cinsteau cu gazda. Gazdă mai mult îndemna decât bea, că trebuia să rămâie cu mintea limpede până la sfârşit. Ai lui Cană Mărgelatu, mari amatori de băutură, stăteau mai mult la umbră şi la rachiu, deşi erau toţi trei băieţii proprietarului. În schimb, dacă treierai cu batoza lui Davidescu, oamenii ăstuia abia se atingeau de băutură. Luau nişte brânză cu roşii, beau un pahar, iar de pui nu se mai atingeau, că peste tot li se dădeau pui şi erau sătui. Asta era cu boabelle, adică cu ce bagi în hambare.

Ei, pe urmă veneau nişte treburi ceva mai uşoare, la care lucrau femeile: patru la spatele maşinii, care trebuia să arunce paiele în permanenţă; alte patru cărau paiele cu furcă şi le aruncau pe şira care se făcea din paiele treierate, iar alte două sus pe şiră primeau paiele şi le aşezau frumos. Cam ăştia erau oamenii, plus gazdă care trebuia să supravegheze totul fiindcă, ştiţi cum e, unde-i lume multă… După ce se termină treaba, mecanicii scoteau batoza şi plecau la altă casă, uiumull îl duceam după aia proprietarului, iar noi întindeam o maisa mare, la care venea toată lumea. Pâine cu brânză, cu roşii şi cu ceapă, un pahar, două de rachiu şi apoi pepeni, cât putea fiecare să mănânce.

— Aveaţi pepeni? întrebă Grancea.

— Daaa, tot omu’ punea câte un sfert de pogon de pepeni… Asta era o mâncare pe zi, domnule! De obicei

cineva îşi dădea lotul de zece pogoane, pentru bostană, într-un an. Zece pogoane însemnau patruzeci de sferturi. Dădea omul patru sute de lei, şi lua un sfert. Apoi toţi la un loc plăteau un bostangiu, să păzească pepenii şi duceau acasă cel puţin patru sute de pepeni pe vară.

— Dacă i-ar fi vândut, cam cât ar fi luat pe ei? se interesă Grancea şi-şi pregăti creionul să noteze.

Zevedei rămase nedumerit.

— Cum să-i vândă? Asta făcea parte din hrana de vară a omului care se uisca pe câmp, muncind toată vara. Trebuia să aibă şi el ceva cu care să-şi răcorească sufletul, şi ce putea fi mai bun ca pepenii?

— Dar zic aşa, dacă i-ar fi vândut, cât ar fi luat pe ei?

— Păi, la cinci lei pepenele, faceţi şi dumneavoastră un calcul: cinci ori patru – douăzeci; două mii de lei. Dar nu

Se duceau oamenii cu pepeni la târg, pentru piaţă aveau pepeni grădinarii din marginea oraşului, care puneau bostani în baltă. Ei aveau şi timp să vândă. Pe când omul din sat... Nu, nu făceau asta. Ei puneau pepeni pentru mâncat, nu pentru vânzare. Grădinarii da, puneau pepeni mulţi, îi încărcau în căruţe şi porneau pe străzile oraşului: „Hai la pepeni, hai la pepeni de vânzare!” Treceau pe la poarta cetăţeanului şi fiecare cumpăra cât dorea.

— Şi mâncaţi patru sute de pepeni într-o vară? Se arătă surprins Granoea.

— Daaa! Şase, şapte oameni câţi eram noi, sigur că mâncam. Şi alţii la fel. Pe urmă, v-am spus, era hrana omului uscat de căldura soarelui din Bărăgan. Era şi un medicament, domnule! Păi ştiţi dumneavoastră ce s-a-ntâmplat cu Untură? Săracu’, se-bolnăvise de icter; icter negru. Nu mai ştiau doctorii ce să-i dea şi i-au spus nevesti-sii să-l ia, să moară acasă, că ei nu mai aveau ce să-i facă. L-a luat biata Paraschiva, nevastă-sa, acasă şi, după sfatul unor bătrâni, i-a dat să mănânce pepeni. O

felie, două, trei până a-nceput omul să mănânce câte un pepene la o masă, că era un ăla voinic, zdravăn. Şi încet, încet şi-a revenit omul. A început să-i dispară gălbeneală de pe faţă, din ochi, de peste tot. Peste două săptămâni a-nceput să umble şi să mănânce şi mâncare. De unde la spital nu se putea da jos din pat, că-şi chemase rudele să le vadă, zicea că moare, acum se puse omul pe picioare. A ţinut-o toată vara cu pepeni; doi-trei pepeni pe zi, pe urmă, au venit strugurii, încă o lună cu struguri, pâine cu struguri, domnule, cea mai bună mâncare de toamnă. Când s-a dus la doctorul care-l tratase la spital, a rămas ăla cu gura căscată. „Cine te-a tratat, moş Untură?” se miră el, crezând că o fi fost pe la Bucureşti, la doctori mai mari. „Nevastă-mea, domnule doctor; m-a pus cu burta pe pepeni şi pe struguri toată vara şi uitaţi-vă cum arăt”. L-au ţinut acolo două-trei zile pentru analize şi l-au trimis acasă pe urmă. „Ţine acelaşi regim de până acum, încă vreo trei luni şi, pe urmă, un an de zile să nu bei rachiu, să nu bei vin, să nu mănânci carne de porc, şi peste un an vii iar la control”. A ţiinrut omul regim cum a putut, că pepenii şi strugurii se terminaseră, trecuse vara, dar trecuse şi criza lui. Mai departe l-a salvat Joiana, săraca: lapte, brânză, lapte, brânza, mai tăia Paraschiva şi câte o găină, mai cartofi, mai alte zarzavaturi şi a ieşit omul din iarnă sănătos tun. Nu s-a mai dus la doctor! Ce să se mai caute? Se simţea bine şi era destul. Acum a şi uitat că a avut icter… Asta-i cu pepenii!

— Doctorie curată, deci, repetă Grancea.

— Daa! Şi când doctoria asta o iei fără să fii bolnav, vă daţi seama cât e de bună! Şi acum îşi mai pun oameinii în grădină câte două, trei cuiburi de pepeni.

— Dac-am înţeles bine, tov Zevedei, scormoni mai departe Grancea, în familia dumitale eraţi şapte fraţi şi aveaţi şaisprezece pogoane de pământ. Dacă bătrânud ar fi împărţit pământul ăsta în mod egal la fiecare, aţi fi avut câte două pogoane de om şi le-ar fi rămas şi bătrânilor tot

două, aşa-i?

— Aşa vine, recunoscu Zevedei simplitatea calculului.

— Ca să puteţi trăi, mai munceaţi, în parte, cum spui dumneata, încă zece pogoane.

— Aşa-i!

— Eraţi, care va să zică, nişte oameni săraci!

— Nu, se repezi să nege Zevedei, nu eram săraci; eram oameni harnici şi aveam tot ce ne trebuia!

— Da, pentru că munceaţi ca nebunii, munceaţi zece pogoane în plus, şi luaţi recolta numai după cinci.

— Da, dar săraci nu eram!

— Eşti un om mândru, tov Zevedei! Îmi placi foarte mult. Totuşi e aşa cum spun eu, eraţi nişte oameni săraci, care răzbeaţi prin muncă.

— Dacă ziceţi dumneavoastră aşa, atunci aşa să fie. De fapt „munca este izvorul avuţiei”, nu se spune şi la radio tot aşa?

Grancea începu să râdă şi râsul său îl bucură pe Zevedei, care, stăpân pe sine, îşi zicea că l-a învins pe scriitor sau că, în orice caz, nu s-a lăsat mai prejos. Fără motiv puse mâna pe tava de pe masă şi o învârti încet, de parcă ar fi căutat ceva greu de găsit pe ea. Începea să-i fie foame şi se gândi ce-o fi gătit nevastă-sa azi, zi de duminică, şi dacă ar fi potrivit să-l invite la masă pe acest om cu care şedea de vorbă de ore în şir în camera de oaspeţi a primăriei. În mod normal ar trebui să primească, e singur, doar n-o să se ducă la M.A.T. să mănânce pâine cu salam sau conserve. „Dar orăşenii ăştia iau prânzul mai târziu; mai stau puţin şi pe urmă văd eu cum pun problema asta diplomatică”.

Lui Grancea îi plăcea omul din ce în ce mai mult, şi se felicita în gând că a avut inspiraţia să stea tocmai ou el de vorbă şi nu cu altcineva.

— Aş dori… mi-ai face mare bucurie dacă mi-ai mai povesti întâmplări din vremea copilăriei dumitale, i se adresă lui Zevedei cu căldură în glas.

— Păi… să vă mai spun câte ceva până se face timpul de prânzit, se învoi Zevedei, care simţea că scriitorul ăsta

Vrea cu adevărat să afie nu numai cum au trăit ţăranii, dar şi ce au gândit, care le-au fost necazurile şi sărbătorile. Să vă zic, de pildă, cum mergeam cu vacile la păscut în Valea Dropiilor… Şi apoi, să vă povestesc despre caii care mi-au fost tare dragi…

V

— Cum vă spuneam, casa noastră era aproape de marginea satu’ui, dincolo de colţul lui Untură. Asta-mi plăcea foarte mult, pentru că de câte ori plecăm cu vacile, nu eram nevoit să mă grăbesc; până se adunau ceilalţi băieţi, eu puteam să mai fac câte ceva, să mă pregătesc mai bine pentru drum, sau în orice caz să nu pornesc în grabă. Toţi copiii care mergeau cu vacile ieşeau pe strada noastră, fiindcă dădea direct în Hotar şi Hotarul era cel mai larg drum. Foarte rar ieşeam pe drumul lui Bălan, care era îngust şi vacile dădeau iama printre butucii mari, placându-le să-şi frece pielea de ei sau de pomi, pentru a scăpa de muşte. Hotarul era altceva, chiar când se întâlneau mai multe căruţe şi se întâmpla să fie şi cârdul de vaci pe aproape, era loc destul pentru depăşiri şi nu trebuia să avem atâta grijă. Vacile mergeau singure, fără să se abată într-o parte sau alta, până când ajungeau la Valea Dropiilor. Aici le dădeam drumul pe mi-riştele nesfârşite şi le lăsam să pască până când ajungeau la Movilă Albă, iar noi ne ţineam după ele, jucându-ne. Fiecare aveam câte o vacă, astfel încât ceata păzitorilor era tot aşa de mare cât şi cireadă de vaci, dacă nu chiar mai numeroasă; unii copii îi luau cu ei şi pe fraţii lor mai mici, n-aveau cu cine să-i lase acasă. După prânz întoroeam vacile către sat şi abia spre seară eram din nou acasă. Toată vara, cât era ea de lungă, făceam, în fiecare zi, acest drum. Ne duceam şi ne întorceam fără să ne dăm seama, căci vacile păşteau tot timpul, şi la dus şi da întors. Poate de aceea azi mi se pare că toată copilăria mea n-a fost decât o lungă zi de vară, în care am păscut vacile.

Iancu era conducătorul, era mai mare şi avea două

vaci, una a lor, una a lui nen-su Gligore, dar se chema că era tot a lui, de vreme ce venea cu ea; pe urmă venea Mitu lui Anghel Martac, ăla de făcea puţuri, mai unic cu doi ani ca Iancu; al treilea eram eu, deşi eram la fel de mic sau de mare ca mulţi alţii din ceată, însă mă bucuram de grija lui Iancu şi toţi mă recunoşteau. Dacă se-ntâmplă să nu meargă

Iancu vreodată, ne dădea nouă vacile şi atunci era conducător Mitu; dacă lipseau amândoi, eram eu conducătorul, dar asta nu s-a-ntâmplat decât o dată. Conducătorul organiza tragerea la sorţi pentru ordinea în care fiecare trebuia să întoarcă vacile, hotăra când să pornim spre casă, dacă e cazul să trecem şi pe miriştele grătărenilor, dincolo de Hotar, conducea jocurile noastre, de-a capră, de-a hoina, de-a puii, făcea dreptate când dai se luau la sfadă sau chiar se băteau şi câte şi mai câte, tot lucruri bine. În felul ăsta ziua ne trecea uşor, şi totul se desfăşura liniştit, până când apărea câte unul ca Ghimbuiuţ, care vrea el să fie mai deştept. Ăsta nu vrea să-ntoarcă vacile fiindcă vaca lui mergea mereu foarte departe de cârd şi se ţinea după ale noastre.

— Pe-a mea să n-o-ntoarceţi, zicea el isteţ, s-o lăsaţi acolo, n-aveţi nicio obligaţie, ea n-are nevoie să fie întoarsă.

— Să nu mai vii cu noi că te omor, îi spunea Iancu supărat, să te duci singur, cu vaca ta cu tot.

— Da’ ce-i, miriştea ta, e drumul tău? N-am treabă cu voi, n-aveţi treabă cu mine.

Era un prichindel de băiat, şi nimeni nu-şi punea mintea cu el, deşi el ne făcea la toţi sânge rău.

— Ce-i facem lu’ ăsta, mă Zevedei, îmi zise Iancu într-o zi, că eu dacă-i dau două, îl termin.

Vreo trei zile n-am mai vorbit cu el şi l-am dat afară din toate jocurile noastre. El îndura singurătatea uşor, pleca şi adună ghition fir cu fir de pe mirişte, până când făcea un braţ bun, îl punea cu rădăcinile la soare până

când laptele de pe rădăcină se închega, apoi luă cu gura pasta dulce de pe fiecare fir şi făcea o pastă mare şi plăcută pe care o mesteca toată ziua, făcându-ne în ciudă, că el este mai cu folos decât noi. Încerca chiar să ofere câte unuia dintre noi ghition adunat de el, urmând ca ăsta doar să culeagă pasta când se închega, dar nimeni nu primea, când avea poftă îşi aduna fiecare câlt îi trebuia, căci era destul şi putea mesteca toată ziua, până îl dureau fălcile. Dacă am văzut că nu reuşim cu vorba, am schimbat foaia. Fără să-i spunem lui, am ieşit a doua zi din sat, pe drumul lui Bălan şi el tot aştepta să trecem pe la poarta lui să dea drumul la vacă. Se ridicase soarele sus şi el nu mai pleca, până când l-a luat mă-sa la întrebări cu o nuia, că de ce ţine vaca s-o bâzâie musca legată la ţăruş, ce vrea el să mănânce diseară, dacă nu se duce cu vaca, şi dă-i câteva pe spate, de nu se mai vedea Ghimbuiuţ al meu. A ajuns târziu cu vacă la câmp şi nu-ndrăznea să se apropie de noi, până când Viţă al lui Degeratu a-nceput să-l înţepe, ce, mă, nu te-ai putut scula de dimineaţă sau n-a

55

Mai vrut vaca să vie după cârd? Te pomeneşti, mă, că vrea şi ea să meargă în riând cu vacile, mai ştii! Ghimbuluţ nu zicea nimic şi când a fost vorba de treabă a plecat singur să întoarcă vacile, să nu treacă la grătăreni, că atunci începea bătaia între noi şi ei. Dar înainte de-a pleca, l-a întrebat pe Iancu dacă vrea apă din sticla lui, că-i mai rece, n-a încălzit-o soarele ca pe-ale noastre. Iancu a stat puţin pe gânduri şi-apoi a-ntins mâna după sticlă. A-nghiţit o gură, două şi ne-a dat şi nouă stiola să bem şi noi. Împletitura de rafie era încă udă şi apa foarte rece; am băut toţi din ea, deşi nu ne era sete: şi eu, şi Viţă, şi Tudor al lui Mărgelatu, şi Panait al lui Strătuleţ şi Gheorghiţă Blându, băiatul lui îl le Blându, şi Nebunică şi Mitu lui Anghel Martac, şi Ion al lui Stancu Frate cu Neică, şi Plăcintă, şi… Am vrut să-i arătăm că nu suntem supăraţi pe el şi că-l lăsăm să meargă să întoarcă vacile. În timp ce vacile păşteau de la un capăit la altul al răstavurilor, noi

ascultam ce s-a mai întâmplat prin lume.

— Ia spune, mă, Panaite, cum. A fost cu neamţu' ăla al vostru?

— Care neamţ, mă, nea Iancule, că nu este neamţ, era din Elveţia, făcu pe supăratu Panait Strătuleţ, strănepotul bulgarului care trecuse Dunărea călare pe o buturugă, fugind de turci.

— Ce vorbeşti, mă! se miră Iancu de cunoştinţele lui Panait; şi cum a fost?

— Păi cum să fie, a început ţigănosul de Panait, care semăna la culoarea pielii cu străbunicul bulgar, au venit aici, că cică îi urmăreau nişte nemţi, or fi făcut şi ei ceva pe-acolo, de umblă ăia după ei; şi-au venit la noi că noi facem grădină, nu ştiu cine le-a spus, învăţătorul mi se pare, că noi ne ocupăm şi cu grădinăritu', şi tata i-a primit, le-a dat o odaie unde sta el cu nevastă-sa. Când a văzut ăla trandafirii noştri, a zis că el vrea să-i urce pe casă şi-a făcut până la urmă o bokă la intrarea în curte, şi ia noi şi la Gheorghiţă Blându.

— Lasă, mă, asta cu trandafirii, că ştim noi, ce, nu-i vedem când trecem pe la poarta voastră, se arătă nemulţumit Nebunică al lui Caleaşe, spune-o p-aia eu brânza, cum a fost cu brânză, că lumea vorbeşte fel de fel.

— Păi cu brânză a fost aşa, că într-o seară am mâncat noi mai devreme afară şi ei tocmai veneau de la plimbare, că pleacă mereu la plimbare, nu ştiu ce tot fac ei la plimbare, şi mama le-a zis, nu vreţi să mâncaţi cu noi, n-avem cine ştie ce, dar dacă vreţi veniţi, şi ei au venit şi-au mâncat

Mămăligă cu brânză, cu telemea. La început nu prea se-ndem-nau, când au văzut felia mare de brânză în farfurie, că la ei se face brânza altfel, au multe feluri de brânză şi nici nu ştiau ce-i aia *telemea,* dar după ce au gustat, se uitau unul la altul cu ochii mari, de parcă cine ştie ce-ar fi văzut. Au mai luat o dată mămăligă şi-au apăsat-o peste brânza frământată cu furculiţa, aşa cum

făceam şi noi, şi omul a băgat-o-n gură şi mesteca rar şi se tot uita undeva, parcă ar fi citit acolo ce mănâncă el atunci. Noi ne uitam la el cum mănâncă şi cum încearcă brânza, nevastă-sa mânca omeneşte, ca şi noi, doar că mai încet, dar domnul Saidegher tot mânca şi studia. „Îmi place brânza voastră”, zice, „e foarte bună!” „Brânză de oi”, îi explică tata, vrând să schimbe vorba, dar el nu, că el vrea să meargă la fabrica de brânză, să înveţe cum se face telemeaua. Tata începu să râdă şi noi toţi împreună cu el, de unde fabrică, domnu’ Saidegher, asta o facem noi, când ne ducem la stână să luăm rânduil. Nimic, el vrea să vadă şi să înveţe. l-a explicat tata cum e cu rânduil, că fiecare om are câte cincisprezece, douăzeci de oi, pe care le dă la un cioban, adică un om din sat care le păzeşte, şi fiecare se duce când îi vine rândul să ia laptele dintr-o zi sau două, câte oi are, nu?

— Un rând înseamnă zece oi să zicem, ai douăzeci de oi, iei două rânduri, şi te duci acolo, duci mâncare la ciobani şi-ţi faci brânza. El, nimic, că el vrea să vadă fabrica de brânză, să facă şi el când s-o-ntoarce la el acasă. Ei, l-a dus tata peste trei zile la oi, când era rânduil nostru. Am plecat de noapte, ca să fim acolo dimineaţa când se mulg oile, am trecut Jirlaa. Ul şi am ajuns la Bărbaţi când se-ngâna ziua cu noaptea. Când au apărut stânele la vedere, tata zice, uite ce de fabrici de brânză avem aici. El dădea din cap şi se miră. „Da, da, aveţi, aveţi!” Moş Pribegeanu tocmai îşi sculase băieţii la muls. Îi spune tata întâmplarea cu Saidegher şi ce crezi, ăsta o ia în serios, cică, ia domnule un scaun şi vino să vezi cum se mulg oile. Tudor şi Vasile Pribegeanu îşi iau găleţile de lemn, trec pe scăunelele lor de pământ, împletite cu nuiele, şi-mi strigă mie, Panaite, treci de mina oile la strungă. Eu intru în stâna şi cu un bici îndrepit oile spre strungă. Moş Pribegeanu şi cu Saidegher şedeau pe scăunele în faţa strungii, ca să înveţe Saidegher mulsul. Băieţii aruncă apa din găleţi chiar pe podeaua de lemn a strungii şi ce-l aud pe baciul bătrân explicându-i neamţului: „Acum udă podeaua ca să alunece oaia în caz că vrea să fugă; vezi

mata, băiatul ţine oaia numai de uger şi dacă oaia nu-i cuminte, poate să fugă. Numai că podeaua este înclinată în sus şi dacă mai este şi udă, oaia nu poate fugi, abia dacă poate să iasă

57

Încet din strungă după ce o mulge. Nici înlături. Nu poate să fugă, că strunga este îngrădită. Aşa că stă cuminte acolo până când o mulge şi pe urmă iese din strungă uşor, ca să facă loc la altă oaie, care iese pe deschizătura aia mică, printre cele două portiţe pe care le ţin băieţii cu piciorul şi! E împing una spre alta ca să închidă calea, sau le slăbesc şi atunci oaia iese la muls. Ei, ce credeţi voi că făcea neamţu', în timp ce baciul îi povestea toate astea?... Scria, mă băieţi, într-un carnet – tot!

— Băi, Pan alte, da' parcă ziceai că nu-i neamţ, mă, se supără Viţă.

— Nu-i chiar neamţ, da' vorbeşte nemţeşte, că la ei acolo sunt şi nemţi şi francezi şi italieni, dar ei sunt elveţieni, înţelegi?

— Lasă-l naibii şi spune mai departe, se supără şi mai rău Viţă fără să priceapă cum e cu elveţienii şi cu nemţii.

Panait prinse chef de povestit, se credea mai deştept ca toţi când vedea că i se cer lămuriri despre alte ţări de care el aflase din povestirile elveţianului, că la şcoală nu-i spusese lui nimeni aşa ceva; şi noi ăştilalţi învăţasem geografia, dar nu ştiam ce ne spusese el atunci. Aşa că îşi continuă povestirea foarte mândru:

— Ei, după ce au muls băieţii oile, baciu' a strecurat laptele din găleţi într-o puţină ca să încapă tot la un loc, i-a dat cheag şi l-a acoperit cu o pânză curată şi cu o saricâ mare, ca să fie cald. Apoi a plecat cu oile, că tata întotdeauna îşi face singur brânza, şi a lăsat băieţii să măture în stână, să spele găleţile, să măture în jurul colibei, să stropească, pentru el era mai uşor să meargă cu mânzările, să le ducă el pe unde era iarba mai neumblată, departe de Grădiştea Bărbaţi. Toţi ciobanii din Bărbaţi îşi

luau turmele şi le mânau prin locuri mai puţin umblate.

După ce s-a-nchegat laptele, l-a chemat tata pe neamţ, să-i arate ce-a ieşit şi i-a dat să guste. Era prea dulce caşul acum, şi neamţul a dat din cap: nu-i plăcea. A turnat tata caşul în sidilă, l-a pus pe crinită, a fixat o piatră pe capacul crintei, şi i-a făcut semn neamţului să mai aştepte, să se scurgă bine zerul. Până atunci Tudor şi Vasile Pribegeanu au pus măsuţa rotundă în faţa stânei, au scos câtem. Străchini, au pus ciorbă de fasole dintr-un cofer adus de noi şi ardei copţi, că asta le plăcea lor acolo în baltă cel mai mult, pe urmă nişte peşte fript, cu mujdei de usturoi şi – haideţi de mâncaţi. Neamţu' nu, că el nu mănâncă, lui nu-i e foame. I-a zis şi tata, i-au zis şi băieţii, i-am zis şi eu; el, nimic.

58

„Eu mănânc cu baciu", zise el într-un târziu, gândindu-se pesemne că baciul trebuie să mănânce cine ştie ce bunătăţi. Ei, până am mâncat noi, s-a scurs caşul bine şi tata l-a chemat pe neamţ să-i arate mai departe cum se face telemeaua.

„Domnule Saidegher, brânza-i aproape gata, zice tata; dacă o păstrez pentru mine, o mai las puţin, să se scurgă mai bine, dar pentru că mâine, când plec de-aici, o duc direct la piaţă, o las cu mai mult zer în ea, ca să fie mai grea la cântar. Acuma o itai felii mari, uite aşa, cam um kilogram bucată, o pun la saramură în puţină şi acolo poate să stea şi un an de zile; când îţi trebuie, iei şi mănânci".

„Şi dacă vreau şi eu să cumpăr? întrebă neamţu' zâmbind, mie de care îmi dai?" Tata se porni pe râs; îi plăcuse neamţu' şi era gata să-i facă hatârul: „Îţi fac o brânză specială, din laptelle de la prânz, dacă vrei să cumperi".

Domnul Saidegher era liniştit şi-l bătu pe tata pe umăr: „CTuempăr eu toată brânză de la prânz, dar mă laşi s-o fabric

Eu.

Tata se porni iar pe râs şi se-nvoi să facă târgul.

Între timp a venit şi baciul, lăsase oile la apă unde îl întâmpinaseră feciorii lui şi se trase ia umbra colibei să mănânce şi al ceva. Cum era sătuli de brânză şi de caş, luă o ceapă mare, o sparse cu pumnul, îi dădu cu sare, şi începu să mănânce pâine cu ceapă, stând trântit într-un cot, pe un snop de rogoz. „Haideţi la masă”, ne zise el la toţi mai mult de formă, fiindcă ştia că noi mâncasem. „Noi am mâncat, zâmbi tata sub mustaţă, numai domnu’ Saidegher n-a mâncat, a zis că el mănâncă cu baciu”. Ne-am pornit toţi pe un râs de nu ne mai puteam opri. Puţin ruşinat, neamţu’ meu s-a aşezat jos, lângă moş Pribegeanu, pe snopul de rogoz, şi a-nceput să mănânce pâine cu ceapă. Ei, până la urmă i-a dat tata o felie de telemea proaspătă, aproape caş, din care a mâncat omul cât i-a trebuit.

„E bine aici”, a zis el mai mult ca să-i facă plăcere lui moş Pribegeanu. „E bine, se-nvoi baciul; suntem stăpâni pe toată întinderea asta de iarbă şi de apă. Aici este împărăţia bărbaţilor. Toată Grădiştea asta e locuită numai de bărbaţi. Fiecare stâna pe care o vezi aici este casa unor bărbaţi. Noi şi oile! Sâmbăta vin la noi nevestele să ne aducă primeneli, stau şi ele o noapte cu bărbaţii lor şi a doua zi pleacă să-n-grijească de casă, de copiii mai mici şi să sape porumbul. Numai toamna târziu, după ce oamenii termină cu strânsul bucatelor de pe câmp, pe la Sfântu’ Niculae, ne adunăm şi noi cu toţii în sat”.

Şi neamţu’ iar îşi notă în carnet tot ce-i spunea Pribegeanu…

— Frumoasă povestea ta, măi, Panaite, îi întrerupse Iancu, dar uite că vacile au intrat pe Grătăreanca, şi dacă ni le prind grătărenii, la obor cu ele! Cine-i la rând? strigă el supărat că vinovatul n-a ţâşnit dintre noi, să alerge să-ntoarcă vacile. Ghimbuluţ, pare tot nu era convins că l-am iertat, se ridică cât în cele din urmă, îşi luă băţul în mina şi rosti ca o scuză adresată tuturor:

— Lăsaţi, bă, că mă duc tot eu.

— Fă-le vânt spre casă, Ghimbuluţ, că soarele-i aproape gata, îi strigă Iancu şi revoltatul nostru prieten alergă cântând de bucurie că ziua i s-a terminat cu bine şi că a fost iar primit în ceaţa noastră…

— Ei, şi-acum să vă povestesc despre cai.

Prin mijlocul verii, când se mai răreau treburile câmpului, şi mai ales duminică, mergeam cu caii. Atunci era sărbătoare! Caii, ehei, erau pentru noi fulgerul, viteza pe care n-o putea ajunge nimeni, fuga din obişnuit, zborul spre altă lume. Încălecam pe câte unul, celălalt venea singur, ieşeam încet până la Hotar şi de-acolo, tot Bărăganul era al nostru. Nu era plăcere mai mare pe lume decât să zbori cu caii peste mirişti. După ce se cosea grâul, creştea un mohor moaie care se ridica mai sus decât miriştea; era cea mai bună iarbă pentru căi. Dar în apropierea saltului era locul vacilor; până la Movilă Albă. Cum v-am mai spus, de la vii până la Movilă Albă se semăna într-un an grâu, în anul următor porumb. Toată lumea la fel, că işă fie loc pentru vaci toată vara, după secerat. În anul când se semăna porumb aici, se punea grâu pe luncă şi păşteam vacile pe luncă. Un an la deal, un an pe luncă. Toţi oamenii ştiau că nu pot face decât aşa. De la Movilă Albă mai la deal, nu se mai ţinea socoteală, semăna fiecare ce vrea, două pogoane de porumb, două de grâu sau de orz, fasole, floarea soarelui, ce vrea şi ce avea nevoie fiecare. Dar până la Movilă Albă şi pe luncă era un an aşa, un an altfel, un an grâu, un an porumb.

Cu caii plecam departte, până la Drumul Subţire, unde mohorul era neatins de vreo vietate. Cât era până la Drumul Subţire? Tata spunea că sunt „şapte hotare”, dar ce puteai să înţelegi din asta, căci Hotarul care despărţea pământurile noastre de ale grătărenilor era chiar până la Drumul Subţire, un drum nesfârşit. „Şapte hotare”, ca şi „şapte poşte”, însemna „foame mult”… „Cât facem, tată, până la Drumul Subţire?” „Depinde cu ce mergi; dacă mergi cu vacile faci

O zi întreagă, dacă mergi cu căruţa faci o jumătate de zi; dacă mergi călare pe Cezar, ţi-ajung şi două ceasuri”.

După această măsurătoare de timp şi de distanţă, până la Valea Dropiilor ar fi fost cam „un hotar”, până la Movilă Albă cam încă „două hotare”, iar până la Drumul Subţire „şapte hotare”. Dar ca să ştii precis valoarea unui „hotar”, trebuia să stai de vorbă cu tata sau cu oricare alt om din Pogoanele, fiindcă în alte împrejurări hotarul măsura alte distanţe. Până la Bucureşti puteau fi tot „şapte hotare”, dacă venea vorba, iar dacă trebuia să ajungi până la Ţăndărei cu căruţa încărcată pe un drum noroios, distanţa se dovedea a fi tot „şapte hotare”.

Aşa era, cu vacile n-ai fi putut ajunge până acolo într-o zi, decât dacă mergeai ţoit timpul pe drum, iar seara să fi rămas acolo, aşa cum făceam când mergeam la seceră, şi luam cu noi şi vaca, să avem lapte proaspăt, şi rămâneam toată săptămâna, până terminăm secerişul.

Cu caii, ehei, era altceva! Zburam peste mirişti, căci drumul nu ne mai plăcea, avea mult praf şi nu te-ai mai fi văzut în fuga cailor, şi ne întrebam cum zboară fără aripi aceste animale care se dăruiau unui joc ce le plăcea şi lor, cu siguranţă. Porneam la trap pe pământul moale al miriştilor şi simţeam cum săreau şi cum îşi măsurau, cu privirea, distanţele pe care aveau să le înghită. Apoi la un semn, care era slăbirea căpăstrului, din care ei înţelegeau că-s liberi, porneau la aruncatelea, plutind pe deasupra miriştilor şi atingând doar din când în când pământul. Îi simţeam sub noi cum participă la bucuria de-a ne întrece, cum îşi arcuiau gâturile frumoase şi se aruncau prin aer. Îi vedeam părtaşi la dorinţa noastră de a ieşi primii, era destul de strigăm „heiii!” şi ei se uitau unii la alţii ca să nu se lase întrecuţi şi se aruncau nebuneşte într-un joc minunat. Dacă le mai dădeam şi pinteni în timpul acestui zbor, ei nu mai aveau măsură şi trebuia să ştii că dacă te avânţi într-o întrecere de cai, te poţi aştepta la orice.

Ştiam că-i înoanita jocul; îi vedeam când ajungeam,

la Drumul Subţire cum sforăiau şi cum ar mai fi vrut să continue. Atunci îi mângâiam pe cap, îi frecam cu palma pe greabăn, îi băteam pe crupă şi ei se lăsau dezmierdaţi. Erau aşa de curaţi şi de sănătoşi că le sclipea pielea în soare. Nimic nu era mai frumos de privit în lume decât aceşti cai scăldaţi în lumina soarelui de vară, după o alergare în care plăcerea călăreţului se contopea cu aceea a calului. Caii de Ialomiţa sunt renumiţi în toată ţara, şi chiar dincolo de graniţe. De când se ştiu oamenii pe aceste locuri, caii au fost şi

Ei prezenţi. Bătrânii spuneau că armatele lui Alexandru cel Mare au trecut Dunărea şi au venit aici la noi de au luat cai, ca să-şi poată continua campaniile lor de cucerire a lumii. Iar fratele meu Alexandru, despre care v-am spus că a învăţat multă carte, ne povestea că există documente din care rezultă că de-aici de la noi au fost alese două mii de iepe şi date romanilor pentru îmbunătăţirea raselor de cai. Ce spuneau bătrânii nu erau vorbe goale. Cai sănătoşi, cai cuminţi, cai frumoşi, ţi-era mai mare dragul să munceşti cu ei şi să-i călăreşti. Nu numai pentru noi, dar şi pentru ei era o sărbătoare această a ergare nebună. După ce toată săptămâna trăgeau la căruţă sau la plug, acest joc îmbătător era o descătuşare, după care pofta de a paşte mohorul proaspăt creştea şi mai mult.

De câte ori trăiam această fericire, mă gândeam la sărăcia sufletească a celor care se încumetau să *dreseze* caii şi apoi să-i arate lumii *dresaţi,* prin circurile din ţară, *Să-i dresezi?!* Adică să le opreşti zborul, marea lor plăcere lăsată de la natură şi să-i faci să asculte de bici, să se ridice în două picioare, sluţindu-şi trupul, pentru a saluta publicul, să se întoarcă la comanda biciului, să sară peste obstacole, oprindu-şi elanul firesc?! Să-i dresezi? De ce să-i chinuieşti, când farmecul şi frumuseţea lor este să se întreacă la fugă, să alerge, să zboare! Într-o seară, după ce am ieşit de la un astfel de circ, la bâilciuji din septembrie,

am adormit cu gândul la chinul unui cal alb, forţat să se învârtă în micul spaţiu din mijlocul circului., îl vedeam în somn cum se chinuie, făcând placul sărac al unui dresor. Bietul cal se căznea să execute gesturi mărunte, se străduia să stea pe loc, sau să se învârtă într-un cerc redus până ameţea. De câteva ori abia mi-am stăpânit gândul de-a mă duce să înlesnesc fuga calului din această închisoare. Simţeam cum mă înăbuş de ciudă şi când n-am mai putut răbda chinul lui, mi-am... făcut vânt, sprijinindu-mi picioarele pe banca fixă de lemn pe care stăteam, am sărit pe calul allb şi năduşit, i-am desprins frâul din coama bogată, i-am dat pinteni, şi el, ca şi cum tocmai asta aştepta, s-a aruncat peste capetele oamenilor din bănci, a zburat prin acoperişul din foaia de cort al circului şi prin aer, fără a mai atinge pământul, plutea cu mine într-o fericire deplină, nepământeană, pe deasupra miilor de oameni veniţi din toate satele să vadă frumuseţile bâlciului. Dădeam de câteva ori din mâini, ca păsările din aripi, şi pluteam fără niciun efort peste câmpii înverzite. Deşi nu-i spusesem unde mergem, nici mie nu-mi spusesem, el m-a dus fără oprire la Drumul Subţire. Acolo am coborât pe pământ, pe mohorul

Proaspăt ai câmpiei, şi frumosul fugar alb a trăit şi el sărbătoarea cailor, de parcă era acolo de când lumea.

De câte ori mergeam cu caii la iarbă, eu încălecam pe Cezar, deşi nici Roaiba nu-mi displăcea. Cezar era însă cel mai frumos cal din Pogoanele; aşa spunea lumea. Era, de fapt, singurul cal care avea un nume. Ceilalţi erau Murgu, Roi bu, Suru, Negru, Bălan şi cam atât. Fiecare vorbea de „calul meu”, de „Suru meu” şi aşa îi deosebeam. Cezar era însă pentru toţi un nume adevărat, un nume pe care îl adusese tata de la o expoziţie agricolă de la Călăreţi, unde se premi-au şi cei mai buni cai. Cezar luase locul trei, şi când l-au întrebat pe tata ce nume are calul, tata a dat din umeri: n-avea niciunul; sau avea numele „Negru”. S-a bâlbâit puţin tata şi în cele din urmă a strigat, de parcă s-

ar fi răstit la comisie: „Cezar!… Cezar îl cheamă”. De unde i-o fi venit tatii în minte acest nume n-am ştiut niciodată, cum n-am ştiut pe ce se baza el când scornea şi alte nume. Aveam o oaie, a dracului de rea, care sărea peste garduri şi când mergeam cu ele la iarbă zbiera şi fugea de se luau toate oile după ea. Într-o zi a primit şi ea un nume: „Neaaa, Şanteză dracului, că-ţi rup gâtu’ dacă nu te astâmperi… Beli-te-ar lupii să te belească!” De atunci, numele de Şanteză a trecut şi la anumite femei, ca poreclă, când oamenii credeau că li se potriveşte. „Ia te uită la Şanteză asta, ce mândră este”, auzeai pe câte unul vorbind de vreo fată. Când Roaiba juca în ham, la căruţa goală, şi – tata n-avea chef să răspundă dorinţei ei, a certa cu o vorbă foarte boierească, atingând-o cu biciul „Diii, madama dracului, ce-ţi arde de joacă?!” Tot aşa şi cu nume e Cezar: în faţa comisiei a crezut el că i se potriveşte calului, cum şi nouă ne potrivea mereu câte un nume, mereu ne strigă altfel, după împrejurarea în care ne aflăm. Când am început şcoala, pentru că nu împlinisem şapte ani, a mers mama cu mine să-l roage pe domnul director să mă primească. Domnul Bugă s-a uitait la mine lung, de parcă îmi măsura înălţimea cu anii şi m-a-ntrebat cum mă cheamă la catalog. „Zevedei V. Ion”, am răspuns eu repede; ştiam de la fraţii mei mai mari cum se scriu numele în catalog. După ce m-a scris într-un caiet, domnul Bugă s-a uitat iar la mine, a luat o pară dintr-un coş (copiii cei mari, în prima zi de şcoală culeseseră perele şi gutuile din curtea şcolii) mi-a întins-o şi mi-a zis aşa, de parcă ar fi fost Iancu sau Viţă: „Mă „Zevedei, mă, na o pară, mă”. Seara, când tata a venit de la câmp, mama i-a povestit discuţia de la şcoală, şi el, mândru că directorul şcolii stătuse de vorbă cu mine aşa, în afara şcolii, că nu mă întrebase, adică, ce capitală are Bulgaria.

Sau câte judeţe are ţara noastră, sau în ce an s-a urcat pe tron Ştefan cel Mare – cum obişnuia tata să ne întrebe pe noi – îmi spuse, ca şi când ne-am înţeles că de

acum încolo s-a terminat cu gluma: „Bine, mă Pară!” Iar dacă vreodată nu-i plăcea cum făceam o treabă se uita la mine zâmbind: „Păi bine, mă, Păruta, aşa te-am învăţat eu pe tine?” Aşa era tata, găsea că multe lucruri nu sunt cum trebuie şi când putea, încerca să le schimbe după capul lui, cum făcuse şi cu Cezar la Călăreţi. Preşedintele comisiei, surprins de vocea sigură cu care el pronunţase numele Cezar, a scris pe diplomă: „Premiul III şi medalia de bronz pentru calul Cezar”. Unul din comisie cică ar fi zis că-i un adevărat Cezar al căilor şi că trebuia să-i dea premiul I, pe care îl luase un cal alb al moşierului Gologan, dar tata şi-a văzut de treabă, ştia că aici n-avea ce mai schimbă. Diploma era mare cât un calendar şi avea pictaţi pe ea doi cai mari şi frumoşi care stăteau cap la cap; deasupra lor, nişte femei frumoase, ca nişte îngeri din tablouri, îi binecuvântau cu mâinile, iar jos doi snopi mari de grâu cu spice grele. În părţi, medalia de bronz înfăţişată pe-o parte şi pe alta, pictată chiar în culoarea bronzului. A fost o minune în sat când a venit tata cu diploma şi cu „Cezar”. Mama s-a dus repede la Gheorghe Lungu şi i-a cerut să-i facă o ramă frumoasă. Am pus diploma în casa aia nouă, deasupra covorului cu trandafiri de pe perete. Toată lumea se uita la ea. A venit şi primarul la noi să vadă diploma, ca să ştie care sunt oamenii cu caii cei mai buni din sat. „Bravo, nea Vasile, îi spuse atunci primarul tatii, ai făcut cinste satului; mai vino şi mată pe la primărie să mai stăm de vorbă; toată ziua stai pe câmp!” Auzise şi el că tata stă mai mult pe câmp. Spuse asta ca o laudă, dar tata îi răspunse în modul cel mai serios: „Păi nu mâncăm de la câmp, de unde mâncăm noi toţi? Şi-apoi dus-în-tors toată ziua, oboseşti caii; aşa, se odihnesc şi ei, ne odihnim şi noi, facem treabă ca lumea”. Adevărul e că toţi oamenii stăteau mai mult pe câmp, numai că tata, de dragul cailor, rămânea şi noaptea, venea acasă doar sâmbăta, spre amiază, iar seara plecam noi, băieţii, cu ei la iarbă.

— Părueăăă, mergi, bă, diseară cu caii la iaarbă? Mă striga Iancu sau Viţă sau Mitu – îmi rămăsese numele ăsta.

— Merg, băăă, le răspundeam din funduil curţii, unde

te-sălam caii, în timp ce ei îşi mâncau grăunţele.

Când încălecam pe Cezar, trăiam o nemaipomenită bucurie. Mă aruncam dintr-odată pe el, fără să mă simtă, iar când eram sus, dintr-odată pornea la trap. Îl ţineam de căpăstru mai mult de formă, calul era foarte blând şi ascultă

Tor, nu era nevoie să-i pui zăbala în gură, se oprea singur când îi dădeam un semn cunoscut. În acelaşi fel încălecau toţi băieţii, fără şa sau vreo pătură pusă pe ei. Ne aruncăm pe cai şi porneam întrecerea. După câteva răstavuri de întrecere mergeam la pas, ca să ne ajungă şi cei rămaşi în urmă. Atunci caii răsuflau şi sforăiau plăcut, iar noi, schimbam vorbe şi aprecieri, plini de mândrie. Apoi o luăm iar la aruncatelea şi iar ne întreceam, de câteva ori până la Drumul Subţire. Aici împiedicam caii, ca să nu fim nevoiţi să alergăm după ei, şi ne pregăteam mâncarea: unii adunau rădăcini de coceni, rămase din anul trecut, ca să facem focul, alţii alegeau porumb cu bobul de lapte ca să fie bun de copt. Încingeam un foc mare şi după ce flacăra se topea, fiecare îşi întorcea porumbii, ţinându-i cu o ţepuşe în apropierea jarului, până începeau boabele să pocnească, semn că erau coapte. După ce se răceau puţin, îl mâncăm, smulgând boabele cu gura de pe coceanul fraged şi dulce. Aţi mâncat vreodată porumb copt, ţinut cu mâinile la dogoarea jarului, până când boabele încep să pocnească şi mirosul lui să vă stârnească foamea, mutându-vă nasull din loc? Este tot aşa de bun ca pâinea caldă, făcută vară din făina de grâu proaspăt, imediat după treierat – pâine nouă.

După ce focul nu mai lumina puternic, iar noi terminam de mâncat, aduceam câte un braţ de fân şi ne făceam culcuşuri în jurul focului. Stăteam trântiţi, ne povesteam întâmplări adevărate sau născocite şi priveam cerul, care nicăieri nu este mai înalt ca în Bărăgan…

— Şi cum a fost, mă, Păruta, chiar ai stat tu de vorbă cu un ministru, mă, mi se adresă Iancu neîncrezător, stând

cu faţa-n sus pe maldărul de fân şi sprijinind cerul cu privirile.

— De ce să nu stau, dom'le, ce, el nu e om, mă supărai eu, răspunzându-le tuturor. Ba, dacă vreţi voi să ştiţi, el a stat de vorbă cu mine, fiindcă eu poate n-aş fi-ndrăznit să mă duc la el, chiar dacă la-nceput nu ştiam cine este.

Rămăseseră toţi pe gânduri; siguranţa şi supărarea mea îi nedumeriră.

— Da' ce, mă, voi aţi fost la Bucureşti? Unde v-aţi întâlnit cu… ministrul? Încercă Viţă să mă descoasă.

— Ei, am fost pe naiba la Bucureşti! N-am fost, mă, la niciun Bucureşti. Noi ne duceam la Ulmu, eu, tata, mama şi Florica. Pe drum am oprit caii, chiar în dreptul pădurii de la Valea Plopilor. Şi stăm noi ce stăm şi numai iacă, vine o maşină lângă căruţa noastră, că s-au speriat şi caii la-nceput, norocul nostru a fost că erau ştreangurile luate, şi caii să ţi

65

Ne-au numai în opritorile de la hamuri prinse-n vârful oiştii. Eu m-am dus repede lângă maşină, că era frumoasă al naibii, mai frumoasă ca maşina lui Gologan, şi mă uitam la ea de la doi paşi. Numai ce văd că iese din maşină un boier înalt şi frumos. „Bună ziua", i-am strigat eu să-l fac atent, crezând că-i vreun inspector ca ăla care a venit acum un an la şcoală, la noi. „Ce faci aici, mă, flăcău?", mi-a zis el în loc de bună ziua. „Nimic, i-am răspuns, mă uit şi eu la maşină". El a scotocit ceva la motor, tot ciocănea pe-acolo şi mă-ntreabă dacă 1 l-avem apă la căruţă. Aveam, cum să n-avem apă la căruţă, numai că el a vrut să-i dăm o sticlă de apă, iar noi aveam apă în botă, că tata n-o lasă niciodată acasă, şi-atunci mi-a dat el o cutie roşie frumoasă, care strălucea ca şi maşina, şi-a zis să i-o umplu cu apă. Eu l-am strigat pe tata să dea bota jos din căruţă şi numaidecât i-am umplut cutia cu apă şi i-am dus-o. Pe urmă a venit şi tata şi Florica şi mama, crezând că trebuie să-l ajutăm la ceva. El a luat apă, a pus-o acolo undeva la

motor şi continua să şteargă cu o cârpă nişte ţevi. Pe urmă l-a întrebat pe tata: „De unde eşti, cetăţene?” „Din Pogoanele, boierule, dacă ştiţi pe-aici”. El a dat din cap zâmbind şi-a spus aşa, încet, de parcă i-ar fi fost ruşine: „Cunosc toată ţara”. Tata s-a uitat atunci la el mai bine, parcă l-ar mai fi văzut undeva în vreo poză şi-a zis şi el tot aşa, încet: „Să fii sănătos”!

— Chiar aşa iAa zis? A sărit de la locul său Viţă, care nu mai auzise până atunci întâmplarea asta.

— Chiar aşa, vorbele astea n-o să le uit niciodată, nu-ţi dai seama?

— Şi dacă n-a fost ministru? Se îndoi Panait cu răutate, încercând să mă coboare în ochii lui Viţă şi ai celorlalţi băieţi, care ascultau fără nicio vorbă ce le spuneam.

— Cum să nu fie, mă! Tata a zis că era.

— Şi ce-a mai zis, mă? insistă Viţă.

— L-a întrebat pe tata cum îl cheamă, cât pământ are, câţi copii suntem, ne-a lăudat caii, a lăudat-o pe Florica, a zis că-i frumoasă, pe urmă a-ntrebat cum trăiesc oamenii în sat la noi. Tata i-a spus: „Cum poate fiecare”. „Dar dumneata cum trăieşti?” parcă-l aud c-a zis ministrul. „Dac-aş mai avea zece pogoane... a zis tata, că eu de fapt muncesc încă zece pogoane în parte. Cai am, căruţă am, oameni de muncă am, mai îmi trebuie zece pogoane şi-atunci aş trăi bine. Nu vreau mai mult decât atât, cât pot să muncesc eu şi cu şapte copii ai mei”. „Pe dumneata nu te-a împroprietărit ţara după război?” a zis ministrul aproape în poziţie de „drepţi”. „Sigur că m-a-mproprietărit, s-a lăudat tata, am

Făcut tot războiul, am luptat şi la Mărăşeşti”. „Şi cât ai primit?” „Zece pogoane, ca toţi oamenii din sat!” „Vezi că ţara vă dă? Şi-ai mai avut câteva pogoane şi dumneata, nu?” „Cinci am avut, cinci pogoane, unul de la tata, patru de la nevastă, îi explică tata. Dar vedeţi Dumneavoastră, atunci aveam doi copii, şi-acuma am şapte: cinci băieţi şi

două fete. Trebuie să muncesc încă zece pogoane, ca să mă ajung. Iau în parte de la Gologan. Îi muncesc zece pogoane şi iau recoltă pe jumătate. Altfel nu mă ajung”. „Văd că ai căi frumoşi”, mai zise ministrul. „Am, că ei mănâncă cel mai mult: jumătate din porumb. Altfel. Nu poţi face treabă cu ei… ” Boierul care era ministru n-a mai zis nimic, şi-a căutat de treabă la motor, a mai şters maşina. Tata nu l-a lăsat, de parcă ar fi vrut chiar atunci să scoată de la el pământul: „Nu-mi trebuie decât zece pogoane, nu vreau mai mult decât atâti cât pot să muncesc eu şi copiii”. „Păi de unde să luăm zece pogoane, domnule Zevedei?” – aşa i-a zis tatii: „domnu’ Zevedei”. Tata imediat i-a dat soluţia: „Să mai ajustaţi moşia lui Gologan că şi-aşa n-o poate munci singur, şi să daţi la toţi care n-au, atât cât pot ei munci”. „Aşa ar trebui…”, a zis el zâmbind. Apoi s-a urcat în maşină şi-a pornit-o repede spre Mănăstirea, la domenii.

— Şi cum a cerut-o de nevastă pe Florica, mă, c-aşa povestea Maria lui Zurbă, c-a cerut-o ministrul de nevastă pe Florica lui Zevedei?

— Păi tu te iei după Maria lui Zurbă, mă, Mitule? Aia e-n stare să spuie tot ce vrei şi ce nu vrei. Atât a spus omul: „da’ ce fată frumoasă ai”, şi-a-ntrebat-o pe ea dacă e măritată…

— Păi, vezi, sări iar Mitu lu’ Martac, de ce crezi tu că a-ntrebat-o dacă-i măritată.

— Taci, bă, prostule, râse Iancu de el, începi şi tu ca Maria lu’ Zuribă. A vrut şi el să stea de vorbă cu oamenii, şi ce era să zică, a-ntrebat-o dacă-i măritată. Ce poţi să-ntrebi o fată frumoasă când stai de vorbă cu ea, fără s-o cunoşti?

Se făcu linişte, vorbele lui Iancu îi puseseră pe toţi pe gânduri. Abia într-un târziu Viţă sparse tăcerea, minunându-se:

— Băăă, dar tu eşti om mare, bă, Păruta, dacă ai stat de vorbă cu un ministru.

— Păi sigur că sunt! Ia uitaţi-vă voi cum cade steaua asta, o vedeţi? Stelele sunt ca şi oamenii; unele mai mari,

altele mai mici. Asta ce căzu acum era a unui om mare, ca mine, încercai eu să mă laud în faţa tovarăşilor mei. Dar Panait, care nu suportă să fie cineva mai deştept ca el şi să ştie: mai multe, râse în batjocură:

— Măcar nu ţi-a dat şi ţie ministru' ăla sau ce-o fi fost nişte bani de bâici; trebuia să-i ceri, uite dom' Je, vine bâlciu peste două-trei săptămâni şi n-am niciun ban, dă-mi şi mie, acolo, vreo două sute de lei, că n-o fi foc.

Adevărul era că eu aveam bani de bâici, nu atât cât pretindea Panait să-i fi cerut ministrului, dar aveam, că luăm deseori vaca lu' Ion Bratu la păscut şi de fiecare dată îmi dădea câte trei lei. Îi strângeam toată vara până ia bâici. Ori de câte ori aveam un leu îl puneam la grămadă, „bani de bâici", cum făceau mai toţi tovarăşii mei. Tata nu prea ne dădea decât aşa, câte zece lei, ca să mergem la un circ şi să ne dăm în lanţuri, în rest zicea că „bâlciu' e de văzut, nu de mâncat, ce n-aveţi ce mânca acasă". Mama lua de-acasă câte două pâini, brânză şi roşii pentru toată ziua şi, după ce oboseam de-atâta alergare prin bâici, reveneam la căruţă şi mâncam, după care plecăm iar să ne îmbătăm de frumuseţea şi vraja bâlciului. Aveam bani să intru la toate circurile, să mă dau în toate lanţurile, să încerc roata norocului, să mănânc turtă dulce, să beau o limonadă şi chiar să cumpăr o muzicuţă, o minge. Aşa că i-am răspuns supărat lui Panait că eu nu cerşesc bani nici de la miniştri.

— Dar însoţitor n-avea, mă Păruta, cu ei, cum umbla singur – aşa, fără gardă, fără şofer? Şi unde, în mijlocul Bărăganului!

— N-auzi mă, Panaite, că era singur! El şi maşina, ce-i trebuia însoţitor, că doar nu-l fura nimeni!

Când oboseala ne răpunea, iar somnul se furişa pe sub ochii noştri, adormeam unul câte unul fără să ştim bine când, însoţiţi de plânsetele dulci şi triste ale greierilor. Dacă vreunul mai spunea ceva şi ne ţinea trezi încă un moment, când noi eram deja trecuţi de graniţa

visului, atunci simţeam că se rupe ceva în toată fiinţa noastră, dar simţeam şi plăcerea de-a adormi din nou, de-a ne lăsa în seama somnului a două şi a treia oară, până când somnul ne fura definitiv şi ne aruncă într-o altă lume. Tata spunea că nu există plăcere mai mare decât să guşti odihna liniştit, după o zi de muncă şi de oboseală. Iar când ne culcăm uneori târziu, iar a doua zi trebuia să ne sculăm de dimineaţă, el ne sfătuia să dormim „mai repede”.

— Dormiţi şi voi mai. Repede în noaptea asta, că-i noaptea scurtă, mai e puţin până dimineaţă! Dimineaţa ne trezea soarele, după ce mai întâi ne încălzea bine şi plăcut trupurile întinse peste fin. Ne trimitea suliţe puternice în ochi şi ne trezeam tot aşa de fericiţi cum dormeam. Era un somn dulce.

Pe care îl gustam ca atare, şi după ce ne trezeam pe jumătate, întârziam să ne ridicăm, gustam într-o tihnă desăvârşita trezirea, aşa cum gustasem seara, adormirea. Când totuşi ne ridicăm, făceam alergări uşoare ca să ne revenim după somn până când începeau să treacă spre sat căruţele cu pepeni ale celor care-şi puseseră bostană pe la Drumul Subţire. Când auzeam de departe sunetele vreunei căruţe, trimiteam la drum câte doi-trei băieţi mai mici:

— Unchiuleee, dă-mi, bre, şi mie un pepene! strigă unul şi apoi se repezeau toţi trei să-şi primească porţia. Oamenii pregăteau din timp pepeni mai mici pentru păzitorii de cai şi de vaci pe care ştiau că-i vor întâlni în cale: fuseseră şi ei copii şi ştiau legea străveche. Şi-apoi fiecare avea copii care, dacă nu azi, mâine erau cu vacile, sau cu caii, dacă nu la Drumul Subţire, atunci la Movilă Albă sau la Valea Dropiilor. Din mersul căruţei prindeau băieţii noştri pepenii şi-i aduceau la grămadă unde-i ţineam înveliţi cu frunze verzi de porumb, să nu-i încălzească soarele, până când trecea ultima căruţă de la care ne luam dreptul nostru de păzitori de cai. Apoi ne aşezam pe iarbă verde, cel mai mare dintre noi tăia pepenii în felii subţiri, ca să le putem muşca miezul cu

gura, lui rămânându-i întotdeauna ultima felie, după ce alegeau toţi şi începeam să mâncăm pepenii cu o poftă rară, de parcă n-am fi mâncat, cine ştie de când. Caii, care păscuseră toată noaptea, acum stăteau de muscă doi câte doi, fiecare cu capul la coada celuilalt pentru a se apăra unul pe altul. Spre prânz plecam acasă. Mergeam la pas acum, caii erau sătui, noi fericiţi că petrecusem o zi şi o noapte la Drumul Subţire, ne săturasem de aergări, de joc, de stat laolaltă aşa cum nu reuşeam niciodată acasă.

După asemenea zile veneau treburi grele. Pentru noi, să mergem cu vacile; pentru căi să înceapă povara. Trasul la căruţă era şi nu prea era greu, clar plugul depăşea orice închipuire. Caii se opinteau cu toată forţa şi după cele opt-zece brazde câte se duceau până la prânz, ieşeau năduşiţi din hamuri. Îşi mâncau grăunţele şi se odihneau în acelaşi timp, pentru ca după vreun ceas să reînceapă acel du-te-vino al aratului. Ei erau adevărata noastră avere. Căruţa şi doi cai făceau mai mult decât tot ce avea omul în gospodărie. Pentru Roaiba şi pentru Cezar am fi făcut orice. Poate că d-aia scornise Vasile Toroipan cântecul despre cai şi căruţă, d'aia-i plăceau lui cel mai mult „doi cai buni şi hamuri bune şi-o căruţă ca să sune". Toţi oamenii din sat îşi iubeau caii şi-i îngrijeau mai mult decât pe copii…

69

Cezar al nostru era al doilea mânz pe care-l făcuse Roai-ba de când o aveam. Fusese fătat primăvara, chiar în vremea aratului, şi după trei zile tata a şi plecat ia câmp, lăsând mânzul acasă. Îl hrăneam cu lapte de la vacă, fiindcă Roaiba, după o zi de tras la plug, nu mai avea cu ce-l hrăni, jumătate din laptele de la vacă i-l dădeam lui. Îl învăţasem să vie la strachi-na cu lapte cum s-ar fi dus la mama lui să sugă. Nu numai tata şi mama, dar chiar şi noi, copiii, acceptasem, fără nicio discuţie acest fapt. Cedam mânzului laptele care era pentru noi, şi o făceam cu plăcere şi cu dorinţa ca el să mănânce cât mai mult şi să crească mare şi frumos. Aşa a şi crescut şi nici nu s-a

cunoscut că n-a supt la iapă. Era o rasă bună de cai, pe Roaiba o cumpărase tata de la târgul de la Călăreţi, unde fusese cu unchiul Petre Sofonea, căci el se pricepea la cai. La doi ani mânzull se făcuse mare, era un adevărat arian bun de ham, dar tata nu l-a pus la căruţă, i-ar fi oprit creşterea şi avea de gând să facă din el un cal de vânzare, să cumpere un pogon de pământ pe el. A ieşit, într-adevăr, un cal nemaipomenit, care ar fi putut să tragă singur plugul.

Cu Cezar şi cu Suru la căruţă puteai să colinzi lumea, numai căruţă bună să fi avut. Dar prin noiembrie, după ce terminasem culesul porumbului şi semănatul grâul lui, a început rechiziţia. Oamenii se duceau cu caii la comisia de la oraş, în curtea „Regimentului 20" şi lăsau câte un cal acolo. Se întorceau acasă cu calul mai slab, cel bun era rechiziţionat. Ne-a venit rândul şi nouă. Tata s-a dus cu Roaiba şi cu Suru. I l-a oprit acolo pe Suru şi i-a dat un bon în schimb, un fel de act care dovedea că am dat statului un cal pentru armată sau pentru războiul care bătea şi la uşa noastră, după ce Hitler răscolise toată Europa. Dar pe lista celor de-acolo figura şi Cezar, „un cal negru de cinci ani". „E bolnav, are picioarele umflate" a declarat tata cu o siguranţă în glas ca atunci când îl botezase pe Cezar. „Adu-l aici să-l vedem", a hotăr-ît cineva din comisie, probabili un doctor. Tata a venit acasă doar cu Roaiba la căruţă. Era aşa de supărat că nimeni, nici mama, nici Niculae, nici eu nu aveam curajul să scoatem o vorbă. Tata l-a chemat pe unchiul Petre Sofonea şi i-a povestit cele întâmplate. Au vorbit ceva în şoaptă, fără. Să pricepem noi, l-au luat pe Cezar din grajd, l-au dus în fundul curţii după glugile de coceni, unde nu-i vedea nimeni, au legat calul de picioare într-un asemenea fie că atunci când au tras de funie calul s-a culcat la pământ şi, cu o sulă, unchiul Petre a înţepat adânc genunchii de dinapoi ai calului, introducând un fel de iarbă uscată în

Locul înţepat. Mai târziu aveam să aflu că iarba

aceea se numea spânz şi că avea puteri nebănuite. A doua zi Cezar avea picioarele aşa de umflate, că abia se mai mişca. Cu el de căpăstru, a pornit-o pe jos tata, din nou la „Regimentul 20”. S-a întors acasă seara târziu cu Cezar „reformat”, şi cu un certificat care dovedea acest lucru. Peste trei zile calul s-a înzdrăvenit, dar a rămas tot în grajd până s-a terminat re-chiziţia şi chiar mai mult, căci treburile câmpului se sfârşiseră şi ele, şi se aştepta iarna.

De atunci am început să-l iubim pe Cezar şi mai mult, dar într-un fel deosebit, parcă cineva ni-l dăduse de pomană, parcă nu l-am fi crescut noi de mic. Teama că l-am fi putut pierde, ca şi faptul că nu-l mai aveam pe Suru – deşi nimeni nu ne spusese că este luat definitiv, dar nici că ni-l va restitui vreodată – ne-a creat tuturor o mare spaimă. Toate visurile tatii de a cumpăra un pogon de pământ se năruiseră. După ce se măritase Florica şi tata îi dăduse două pogoane, pământul nostru se împuţinase. Acum trebuia să luăm iar pământ în parte, de la alţii, lucru pe care îl mai făcusem noi şi altă dată, dar de care tata ar fi vrut să scăpăm. Rămăsesem tot cu doi cai, ca şi mai înainte, şi încet-încet necazul nostru s-a transformat într-o grijă deosebită pentru ei, de parcă ar fi fost nişte oameni bolnavi, pe care trebuie să-i ocroteşti. Chiar şi Cezar şi Roaiba simţeau lipsa lui Suru, mereu nechezau după el, chemându-l. Suru însă nu mai răspundea ca altă dată. Unii oameni din sat ne fericeau că avem totuşi doi cai în putere, fiindcă cei mai mulţi nu rămăseseră decât cu câte un cal şi un mânz, sau un cârlan – adică un mânz de doi ani –, iar alţii numai cu un cal fără mânz, fără cârlan. Fiecăruia îi luaseră câte un cal sau căruţă, altora şi hamuri şi fiecare se zbătuse să-şi salveze câte ceva de la rechiziţie, cum făcuse şi tata cu Cezar. Moş Duţu, când s-a dus ou căruţa, i-a schimbat două roţi cu altele mai proaste, care şedeau la Cherpedel, să le vie rândul la reparat. Jucau roţile pe osie, de ziceai că acum cad şi se duc de-a dura, dar aşa şi-a scăpat omul căruţa din gura lupului.

Iarnă care n-a întârziat să vie a mai potolit necazurile oamenilor; treburile fiind terminate, sătenii n-aveau de

lucru decât în jurul casei, încât lipsa cailor, şi mai ales a căruţelor, nu s-a simţit prea mult. Abia primăvara, când a-nceput să iasă lumea la plug, necazurile s-au pornit iar. Se întovărăşeau doi câte doi, fiecare cu câte un cal, ca să poată să-şi are pământul. Întovărăşiţi, au răzbit mai uşor, chiar dacă s-au întârziat arăturile; a urmat o vară bună, călduroasă şi cu ploi venite la timp. Muncile câmpului s-au îngrămădit însă.

Cele din primăvară prellungindu-se în vară, iar cele din vară, în toamnă, aşa că foarte rareori am trăit în vara aceea sărbătoarea cailor, la Drumu' Subţire; lucram şi duminică, iar caii păşteau mai mulit noaptea. Abia prin august, după treierat, am reuşit să mergem o singură dată, ca „în vremurile normale", toţi copiii din sat, până la Drumu' Subţire. A fost ultima dată când eu m-am putut bucura de o asemenea sărbătoare. L-am călărit pe Cezar cu o poftă nebună, uitând de toate necazurile. Calul s-a supus poftei mele, ducându-mă ca gândul. Îşi umfla nările sforărind de plăcere, îşi încorda gâtul şi sărea în două picioare când îi dădeam pinteni cu călcâiul goii, ca să-i fac atenţi şi pe ceilalţi că pornim zborul nostru de altă dată. În momentul când ridicam picioarele de pe burta calului, când nu mai stăteam încordat pe el, Cezar înţelegea că pornim şi atunci se aşternea pe drumul fără margini al miriştii, chemând după el pe toţi ceilalţi. Am făcut câteva întreceri până acolo şi ne simţeam din nou întregi, şi noi, şi caii. Am rămas atunci peste noapte la Drumul Subţire până a doua zi duminica. După ce ne-am săturat de joc, ne-am trântit în fân şi am început să spunem poveşti, privind cerul înalt şi plin de stele. Caii ne simţeau şi păşteau fericiţi prin mohorul neînceput. Rupeau iarbă cu poftă zgomotoasă, dându-ne de veste că se află aproape de noi. A fost cea mai frumoasă sărbătoare a căilor din viaţa mea, poate tocmai fiindcă a fost ultima.

Toamna m-a chemat, mai mult ca alte daţi, în rândul „oamenilor mari", om „de treabă", cum spunea tata, mai

ales că la cules putea oricine să lucreze. Mie mi-a dat o treabă nouă, să merg cu căruţa cu porumb acasă. Culegeam până se umplea căruţa, cu două rânduri de scorţari, ca să intre cât mai mult porumb, să nu facem atâta drum cu căruţa goală. Când se umplea, eu plecam cu ea acasă, fiind foarte fericit că mînăm caii la căruţă; ceilalţi rămâneau să culeagă în continuare, iar dimineaţa, cu mult înainte de răsăritul soarelui, se sculau şi tăiau cocenii până când se ridică soarele şi lua rouă. Atunai cocenii se uscau şi nu mai puteau fi seceraţi – şi pentru că frunzele forogite se rupeau, rămânând pe câmp partea cea mai bună din ei, şi pentru că, uscaţi fiind, te puteai tăia în frunze. Plecăm deci cu căruţa, spre seară, şi încet-încet, pe drumul atât de cunoscut şi de atâtea ori bătut, în atâtea feluri, ajungeam acasă, unde împreună cu mama descărcăm porumbul în porumbar, alegând ştiuleţi cu boabe puţine sau insuficient ele uscate – hrana cailor şi a vacii. După ce dormeam un somn bun, iar caii mâncau şi se odihneau suficient, mama mă scula, „a ieşit rariţa, măi băiete.

72

Scoală-te şi pleacă, în zori trebuie să fii în capul locului”. Nu prea-mi convenea scul atu! Acesta cu „noaptea-n cap”, dar n-aveam încotro. Când rariţa se ridica în vârful plopului, trebuia să ies cu căruţa pe poartă. După ce ieşeam la hotar, mânam caii „la trap”, iar eu adormeam cu hăţurile după gât – caii mă duceau singuri, fără să le mai dau vreun alt semn.

Aşa ne-am petrecut toată toamna, până la ultimele coşuri de porumb. Dar într-o seară, n-am mai plecat cu căruţa acasă; era la sfârşitul culesului şi trebuia să mergem cu toţii a doua zi; ne-am culcat obosiţi de-atâta trudă şi cu toţii am dormit fără grijă. Cezar a scăpat la o grămadă de porumb şi toată noaptea a curăţat boabele de pe coceni şi le-a mâncat. După cocenii rămaşi, trebuie să fi mâncat cam două coşuri de porumb, cantitate care ar fi fost suficientă pentru patru cai într-o noapte întreagă.

Când s-a trezit tata, Cezar era culcat alături de grămada de porumb din care mâncase, undeva departe de locul unde dormisem noi. Tata s-a dus la el, bănuind ceva grav; I-a îndemnat să se scoale. L-a strigat, l-a bătut cu palma pe spate, a dat cu piciorul în el, l-a lovit mai tare, dar calul nu se putea mişca. Făcea sforţări, dar nu reuşea decât să se mişte puţin şi să revină la loc. Se „umflase", mâncase prea mult porumb şi stomacul nu mai lucra. Am sărit cu toţii să-l ajutăm şi să se scoale, să umble, să alerge puţin câte puţin, până îşi revine. Au alergat şi vecinii, fiecare încercând să facă ce ştia că se poate face în asemenea cazuri. Degeaba! Cezar nu mai putea să se mişte. I-am luat capul în braţe, îngenunchind alături şi m-am rugat de el să se ridice. M-am rugat de el cum nu mă rugasem niciodată de nimeni. Plângeam înghiţindu-mi sughiţurile şi încercând să nu fiu observat că plâng, şi mă rugam de el să se scoale. El îşi lăsa capul încet în braţele mele, închidea ochii şi, ca un copil bolnav în braţele mamei, încerca să arate ceea ce nu putea spune. Nu-mi închipuisem că un cal atât de puternic şi de frumos se poate îmbolnăvi într-o singură noapte aşa de grav, încât să nu se poată ridica de jos. Când soarele s-a ridicat la un stat de om, Cezar şi-a desprins capul din braţele mele şi şi-a întins gâtul pe pământul reavăn pe care de – 3. „ţi il St ori îl răscolise cu plugul, l-a întins atât de mult cum eu nu-l văzusem niciodată. Credeam că se tăvăleşte şi se ridică, aşa cum făcea când îl mânca pielea, dar după o încercare zmu-cită în care şi-a mişcat cu putere picioarele şi capul, exact ca atunci când se tăvălea, a. scos un geamăt greu şi lung, întinzându-şi iar gâtul imens şi liniştindu-se definitiv. Am rămas muţi. Nu numai eu şi tata, şi Niculae şi ceilalţi fraţi şi cum

7, 3

Naţi cu care culegeam porumbul, dar şi vecinii care veniseră să ne ajute cu ceva, să fie alături de noi, erau înmărmuriţi şi îndureraţi, căci moartea unui cal era cea mai mare nenorocire pentru o familie, ca şi când i-ar fi ars casa şi ar fi rămas pe drumuri. Când toţi cei de faţă s-au

convins că Cezar a murit, cineva a spus, aproape fără să-şi dea seama, că trebuie să-i luăm pielea, să ne alegem măcar cu ceva de la el, dar nimeni nu i-a răspuns, îndemnul lui a sunat ca o jignire, ca o lovitură brutală, mai ales pentru mine care-l iubeam atât de mult şi care n-aş fi permis nimănui să se atingă de el, chiar aşa mort cum era. Să fi venit adică Costică Geam-başu, un ţigan din sat care se ocupa cu aşa ceva, şi să-l jupoaie de piele – pentru ce, pentru nimica toată. Nu, nici tata n-a fost de acord cu ideea asta modernă, mai ales că nu luai mare lucru, poate nu luai chiar nimic de la Geambaşu, care nici el n-ar fi făcut cine ştie ce afacere cu o piele de cal. Am hotărât să-l îngropăm acolo, întreg. Am săpat o groapă mare şi adâncă şi acolo l-am îngropat, ca să nu dea câinii de el şi să-l mănânce. L-am plâns ca pe un mort drag şi i-am făcut un mormânt adevărat, pe care l-am aranjat cu mâinile noastre, toţi. Apoi am plecat fără Cezar. Am ajuns acasă tocmai seara, ou căruţa trasă numai de Ho ai ba, iar noi pe lângă căruţă, ca să mai punem mâna unde-i drumul mai greu. Cum casa noastră era la marginea satului, am intrat tăcuţi în curte, ca să nu ne mai ştie lumea, dar satul deja aflase despre nenorocire şi toţi vecinii veneau la noi să ne întrebe cum a fost, cum s-a-ntâmplat, întocmai ca atunci când Cezar luase medalia de bronz la concurs. A doua zi ne-am dus iar la câmp şi am plantat trei salcâmi la capul lui Cezar, ca să ştim şi peste ani unde se află. Salcâmii au crescut pomi adevăraţi, se văd şi azi de la mare distanţă, căci în Bărăgan sunt foarte rari pomii. De atunci, când copiii mergeau cu caii la iarbă, Ia Drumuil Subţire, îşi stabileau locul de întâlnire la cei trei salcâmi de la mormântul lui Cezar. Dacă pe vremuri „sărbătoarea cailor” numea numai o zi în care noi, copiii, ne bucurăm de plăcerea călăritului şi a jocului în mijlocul Bărăganului, iar caii se bucurau de odihnă şi de iarba curată şi grasă a pământului unic de la Drumul Subţire – acum, „sărbătoarea cailor” mai însemna şi un loc anume unde se stabilea tabăra; însemna locul unde se află Cezar, amintirea lui.

Zevedei rămase pe gânduri; pe semne îl revedea pe Cezar alergând, sau trăgând căruţa sau plugul. Mihai Grancea.

74

Care urmărise povestirea lui, îl surprinse privind în gol şi-l readuse, cu tact, în prezent…

— Şi zici că ar fi putut să ducă plugul. Numai Cezar singur? Era aşa de puternic?

— Daa! Era un cal nemaipomenit. Putea duce plugul numai el, dar n-am fost în situaţia asta niciodată, şi numai pentru încercare n-am făcut-o. Treaba asta cu trasul plugului nu-i chiar aşa de simplă, cum cred unii. Am văzut un film, aici la căminul cultural, cu un plug tras de-o vacă. Domnule, ce film! Un copil ţinea plugul de coame, iar la plug era înjugată o vacă. Pentru că nu avea a doua vacă, trăgea la jug o femeie – mama copilului. Auzi dumneata! O femeie să tragă la jug alături de-o vacă! ăla care a făcut filmul habar n-avea cât e de greu trasul plugului. Nu un om, nici trei n-ar fi putut trage alături de vacă. Adică ar fi putut trage, dar nici nu l-ar fi urnit din loc. Plugul e greu, domnule, nu-i jucărie. Dar în film se poate orice.

Mihai Grancea începu să zâmbească, şi luă apărarea filmului:

— Cel ce a făcut filmul a vrut să arate cât de greu trăiau ţăranii înainte, că erau nevoiţi să tragă şi ei înşişi la plug. Nu era prost filmul.

— Oricât de greu trăiau ţăranii ăia, ştiu că nici trei oameni n-ar putea trage la plug, în locul unei vaci. Nu vedeţi, un tractor câtă forţă are şi tot se opinteşte şi el când e vorba de tras plugul, se încăpăţâna Zevedei.

— Să revenim la ce spuneai, schimbă vorba scriitorul. Mi-a plăcut chestia aia cu înţelegerea între oameni de a semăna toţi numai grâu sau numai porumb pe o zonă întinsă de teren.

— Da, aşa era: când pe luncă se punea porumb, la deal, până la Movila Albă, se zisemăna grâu, iar anul următor invers, în felul acesta vitele puteau paşte o vară

pe miriştile din luncă, iar vara următoare pe miriştile de la deal.

— Dar n-aveaţi islazuri, pe aici, tov Zevedei?

— Ba daaa, au fost, dar erau la deal. Dincolo de casa Toroipanilor începeau islazurile, dar fiind la deal, pământul se usca foarte tare iar soarele verii ardea iarba. Pământul ăsta trebuie arăt şi săpat în fiecare an, or islazul nu se putea ara anual. Atunci oamenii au propus primăriei să le împartă islazul în mod egal. Şi s-a împărţit. Fiecare loc de casă din sat a primit şi un islaz de o mie de metri în deal. Chiar aşa s-au şi numit de la început: islazuri. Oamenii şi-au pus în islazuri, vii. De aceea spuneam că dincolo de Toroipan înec peau viile. Ei, aveam pe urmă baltă care adăpostea tot felul

De animale. Cum venea primăvara, treceam oile peste Jirlău în baltă, unde aproape că n-aveau nevoie să fie păzite, n-aveau ce strica, iarbă era destulă, tot să mănânce, apă la fel, că peste tot erau lacuri, peşte cât pofteai, numai să te oboseşti să-l prinzi. Dar după secerat, toate oile se retrăgeau în câmp, pe mirişti, unde iarba era mult mai bună decât iarba din baltă, iar laptele ieşea mai gras. Se mutau stânale cu căruţele, oile mergeau singure, într-o zi totul era gata. La fel era şi cu vacile, numai că ele erau duse în fiecare dimineaţă de văcar şi aduse înapoi, în sat, seara. Dimineaţa le duceam la marginea satului, şi, după ce se strângeau toate, le lua Dinu Văcaru şi pleca cu ele în baltă. Cine nu le clădea la văcar, le păştea pe marginea şanţului până după seceriş, când le luau în primire copiii, că tot atunci se termină şi şcoala. În felul acesta fiecare om reuşea să ţină pe lângă casă câte o vacă – o parte importantă o hranei pentru familie.

— N-aveau şi câte două?

— Nu, nu prea aveau – său aveau foarte puţini, fiindcă laptele de la o vacă era suficient pentru o familie oricât de numeroasă, iar de vândut, n-aveai cui să vinzi, că toată lumea avea; la oraş nu făcea să te duci cu lapte, era

mai mare daraua decât ocaua!

— Şi cam câte vaci erau în sat?

— Câte familii erau! Faceţi socoteala: de la Toroipan până la Strătuleţ erau de patru ori câte zece case – patruzeci! Şi cu patruzeci pe partea ailaltă – optzeci de case pe strada noastră. Apoi strada lui Bălan, a Drăguşenilor, a Şcolii, a Bisericii, a Arpăşenilor şi a lui Lăzărescu – şapte ori opt… cincizeci şi şase. Deci cinci sute şaizeci de locuri de casă. Cum pe fiecare stradă erau şi câteva locuri libere, luăm rotund cinci sute de case. Cum pe fiecare stradă să zicem că erau totuşi câteva familii care aveau câte două vaci, iar câţiva care nu aveau niciuna, rotund, una peste alta erau cinci sute de vaci. Şi tot atâţia viţei şi tot atâtea mânzate sau mânzaţi, adică viţei ele doi ani.

Grancea dădu din cap admirativ („câte ştie acest Zevedei!”) şi-şi notă în caiet calculele pe care le făcuse interlocutorul său.

Lui Zevedei îi veni iar în gând să-l invite la masă pe scriitor şi iar reîntrebă „ce-ar fi putut găti Sofica pentru azi, zi de duminică”. În cele din urmă se hotărî şi când Grancea termină de notat, el îi lansă propunerea:

— Ştiţi ce zic eu, tovarăşe Grancea? Ce-ar fi să mergem la mine acasă să mâncăm ceva, că e ora mesei şi om mai sta de vorbă şi la noi, dacă vă mai interesează şi altele.

Grancea fu surprins de invitaţie, nu pentru că o găsea nepotrivită, dar pentru că nu se aştepta. Era ho ta râit să continue discuţia cu Zevedei şi n-avea de ce să nu accepte. Ştia că ţăranii nu vorbesc mult şi nu repetă o invitaţie, aşa că, în loc de răspuns, el îşi exprimă temerea că soţia lui Zevedei poate n-are chef de musafiri, dar Zevedei nici să nu audă, cum adică să n-aibă chef, la el în casă oricine vine, la orice oră, este binevenit. Cât priveşte mâncarea, orice ar fi gătit nevastă-sa, adică oricât de proastă ar fi, tot e mai bună decât salamul de la

Alimentară, gol, numai cu pâine. A

„... u... A

Grancea nu mai opuse nicio rezistenţa şi primi să meargă la Zevedei acasă, mai ales că într-adevăr el îşi făcuse provizii chiar de salam de la Alimentară şi nu era greu de crezut ce spunea Zevedei, că mâncarea lui de-acasă era mai bună.

VI

Făcură drumul pe jos până la Zevedei acasă cu mare plăcere, „ne mai dezmorţim picioarele după atâta stat în fotoliu”.

— Cum spusese el în timp ce mergeau pe cărarea îngheţată tun după gerul din noaptea trecută. Îi arătase fiecare stradă a satului şi despre fiecare îi spusese câte ceva, astfel că distanţa de la primărie până în marginea satului, unde stătea Zevedei, o parcurseră numaidecât.

Acasă îl aştepta de mult Sofica, nevastă-sa, dar numai pe el, se-nţelege, şi când îi văzu pe amândoi se cam sperie. Zevedei o înştiinţa de cum intră în casă că l-a invitat la ei la masă pe tovarăşul scriitor şi o-ntrebă dacă are cu ce le stă dinainte. „O să găsim noi ceva de mâncare în casa asta”, încercă gospodina să-şi ţină curajul şi până când cei doi bărbaţi ciocniră câte un pahar de rachiu, ea aşeză masa. O ciorbă de zarzavat, fierbinte, cu multe roşii, de se miră musafirul de unde atâtea roşii în mijlocul iernii, nişte carne şi cârnaţi de porc scoşi din borcanul cu untură şi încinşi într-o tigaie, o mămăligă care fierbea de mult pe foc în aşteptarea bărbatului plecat de dimineaţă şi o tavă de plăcintă cu dovleac scoasă chiar atunci pe-o farfurie – asta era mâncarea cu care gospodina le „stătu dinainte”, şi chiar dacă ar fi anunţat-o din timp, altceva mai bun tot n-avea ce să le facă. Mâncară cu poftă amândoi, fără multă vorbă.

Oaspetele lăudând din când în când mâncarea, cu vorbe spuse mai mult bărbatului cu care mânca, decât femeii care o gătise şi care acum ba ieşea, ba intra în casă,

aducând sau ducând câte ceva fără să stea şi ea la masă, deşi nu mâncase, dar având un oaspete aşa important se gândise că e mai bine să-i servească întâi numai pe ei doi, ea va mânca pe urmă.

Era cald în casă, mâncarea şi ea caldă îl făcu pe Grancea să-şi scoată şi haina, rămânând în cămaşă, ca şi Zevedei, care se dezbrăcase încă de la început, ştiind că în timpul mesei se va încălzi şi mai mult. O sticlă cu vin negru adusă de undeva, tot de afară şi pusă pe masă, în faţa lor, se aburi numaidecât, mărind pofta de a bea a celor doi. Zevedei turnă în două pahare şi vinul aruncă stropi fini care se vedeau în razele de soare intrate în casă printre perdele, îşi îndemnă musafirul, ridicând paharul şi aşteptând cu el în mina să-l ciocnească. Grancea se grăbi să înghită mâncarea pe care o mesteca, luă paharul, îl ciocni şi-l dădu cu sete peste cap, golindu-l până la fund.

— Straşnic vin! Declară el. E făcut în casă, nu, că miroase a struguri?

— Tot ce aţi mâncat şi aţi băut aici e făcut în casă: cârnaţi, carne, roşii la sticlă, cartofi, rachiu, vin, mămăligă, plăcintă.

— Totul este „de casă”, mâncăruri ţărăneşti, aşa cum se fac pe-aici de sute de ani.

Grancea dădu din cap gânditor şi continuă să mănânce. Zevedei turnă iar şi îndemnă. Bău toată sticla de vin şi în acel moment apăru Sofica să-i întrebe dacă vor să mai mănânce. Oaspetele se declară satisfăcut, mulţumi gazdei şi lăudă bucăţele, spunând că nu ştie dacă a mâncat vreodată ceva mai gustos ca ciorba şi cârnaţii făcuţi de ea.

— Înţeleg că ciorba e făcută cu borş de casă şi cu roşii la sticlă, pregătite şi ele în casă, dar cârnaţii ăştia cum îi faceţi de sunt aşa gustoşi? Vă spun că n-am mâncat niciodată aşa ceva, repetă laudele scriitorul. Cumpărăm şi noi „cârnaţi de casă” de la Alimentară, dar n-au gustul ăsta.

Zevedei zâmbi încântat şi o lăsă pe nevastă-sa să dea explicaţii. Ea începu să povestească cum face cârnaţii, şi caltaboşii („păcat că nu mai avem, să fi văzut cum sunt”),

cum face „toba” din ficatul şi din urechile porcului, borşul din tărâţa de grâu, cum pune roşiile la sticlă, cum face vinul, cum face rachiul din boştină rămasă după stoarcerea strugurilor sau din drojdia care rămâne pe fundul butoiului...

— Spuneaţi că şi dumneavoastră aţi cumpărat cârnaţi „de casă” de la Alimentară şi nu erau aşa de buni? Păi să

Vă zic eu cum stau lucrurile! Femeia dădea lămuriri cu vizibilă plăcere. La noi, cârnaţii se mai numesc şi „trandafiri”, pentru că au culoarea cărnii proaspete de porc. Cârnaţii pe care-i cumpăraţi dumneavoastră de la Alimentară au culoarea albă, nu-i aşa?

— Da, constată scriitorul.

— Vedeţi? Ăia sunt cârnaţi făcuţi din slănină... Cum vreţi să fie la fel de buni? Slănina e bună şi ea la rostul ei. Dacă faci o varză cu slănină e foarte bună, pentru că varza acră fierbe slănina până o înmoaie şi-i dă un gust puţin acrişor. Să tot mănânci aşa slănină. Dar în cârnaţi... Pe urmă noi punem şi mirodenii, şi câte altele, câte a mai învăţat de la ai ei fiecare gospodină...

Grancea privea femeia, îl bucura s-o asculte; se-ntreba dacă are numai cincizeci de ani, cum îi spusese bărbată-su. Se vedea clar că mâinile ei răscolesc pământul toată vara, că se luptă cu lemnele de foc, cu zarzavaturile, cu rufele soţului şi ale ce or doi băieţi care lucrau la combinat, la oraş, dar îşi trimiteau rufele acasă (pentru că „mama le spală mai bine decât spălătoria”), cu cenuşa din sobă, cu mâncarea porcului, a păsărilor cu tot ce însemna gospodărie. Nu era prima dată când constată Grancea cât de repede îmbătrânesc oamenii la ţară, şi mai ales femeile. Se vedea că fusese o femeie frumoasă, cum fusese bărbat frumos şi Ze-vedei, dar timpul şi greutăţile vieţii la ţară o îmbătrâniseră înainte de vreme. Totuşi, aceste mâini obosite şi urâţite pregătiseră aceste mâncăruri gustoase cum el nu mai mâncase niciodată, făcuseră aceste lucruri care înfrumuseţează casa; tot ce exista aici – nu era făcut

de mâinile celor doi? „Truditorii pământului” – găsi că li se potriveşte de minune celor doi Zevedei această caracterizare despre ţărani, citită sau auzită de multe ori. Înţelesese nu de ieri de azi că pe oameni trebuie să-i vezi în orice împrejurare, dacă vrei să-i cunoşti „pe viu”, nemijlocit, concret. „Adevărul este întotdeauna concret” – această expresie a lui Marx şi-o spunea mereu sieşi, ca şi altora, ca pe o maximă. Adevărul este întotdeauna concret!

Când femeia termină ce avea de spus, Grancea se ridică şi-i dădu voie să pună masa la locul ei, între cele două paturi. Spuse cu convingere „vă mulţumesc pentru masă” şi „vă sărut mâna”, şi chiar îi luă mâna dreaptă şi i-o sărută. „Mâini de aur”, mai spuse el, văzând că femeia se jena de gestul lui, se vedea că nu era obişnuită să i se aducă mu! ţumiri în acest fel.

Apoi femeia se retrase în tindă şi ei se aşezară la masa lungă, pusă acum între paturi – unul pe pat, la un capăt al mesei şi unul pe alt pat, la celălalt capăt.

— Dacă n-o deranjăm pe soţia dumitale, putem să ne continuăm discuţiile, zise Grancea după ce se aşeză. Se vedea că se simte mai bine pe pat decât pe scaun.

— Pe nevastă-mea n-o *deranjaţi,* cum se spune la dumneavoastră la oraş, că pleacă la femei, se adună mai multe în casă la una din ele şi stau de vorbă, aşa-i obiceiul la noi duminică după masă. Tinerii se duc la horă, bărbaţii se-nitâlnesc cu bărbaţii la Mat sau la căminul cultural, mai beau un pahar, mai spun o vorbă, le trece timpul, până începe programul la televizor. Nu toţi fac acelaşi lucru, unii mai dorm, alţii mai fac câte ceva în jurul casei.

Mihai Grancea se simţi cuprins de o stare plăcută, o linişte caldă îi învălui sufletul, ca pe vremea când era copil şi-l ocrotea cu dragostea ei mamă-sa. Nu ştia dacă era vinul care-i alerga acum prin sânge, producându-i o stare uşoară de euforie şi-i răscolea amintiri frumoase, dacă era gustul mâncării ce i se păruse cu totul deosebită, dacă era bucuria că reuşise să stea de vorbă cu Zevedei, de la care

aflase atâtea lucruri. Avea sentimentul ocrotitor al vieţii de familie, şi dacă ar fi fost la el acasă poate că s-ar fi întins în pat să lenevească un pic, nu să doarmă, că nu obişnuia să doarmă ziua niciodată, dar să întârzie puţin după masă într-un fotoliu sau trântit pe pat, asta da, i-ar fi plăcut. Dar pentru că nu era la el acasă şi pentru că, pe de altă parte, ţinea să discute cât mai mult cu Zevedei, îşi fracă această pornire şi sprijinindu-şi coatele pe masă, iar capul în palme, i se adresă gazdei:

— Abia acum înţeleg eu, tov Zevedei, de ce restaurantele noastre de la oraşe de laudă cu mâncărurile ţărăneşti, cu pâinea „de casă”, cu sarmalele şi cârnaţii „ca la mama acasă” – care de fapt nu sunt, nu pot fi niciodată astfel!

— Oamenii doresc întotdeauna ceea ce nu au, zise Ze-vedei. Orăşenii caută satul, pădurea, muntele, lacurile din afara oraşelor, iar ţăranii privesc mai mult spre oraş. Aşa-i omul, nu e mulţumit niciodată. Noi ne lăudăm când reuşim să facem ceva „ca la oraş”, iar orăşenii, cum ziceam, vor produse ţărăneşti. Eu cred că-i bine şi la sat şi la oraş, dacă omul ştie cum să potrivească lucrurile şi să le facă aşa cum trebuie.

— Poate că ai dreptate, tov Zevedei, omul vrea mereu altceva. Eu, despre viaţa satului, ştiu câte ceva de la tatăl meu, care a copilărit la ţară, undeva în apropiere de Bucu

Reşti. Grad eram foarte mic, tot ce-mi povestea el mi se părea ceva care venea de pe altă lume. Uneori îl simţeam că regretă venirea la oraş. Când m-am făcut mai mare, îmi spunea mereu să nu mă-nsor cu o fajtă de la oraş, să mă duc cu el la sat să-mi găsesc acolo „o fată harnică şi frumoasă”, aşa cum făcuse el, care, deşi devenise muncitor în Bucureşti, s-a însurat cu o fată de la ţară, luând-o pe mama dintr-un sat vecin cu al lui. Mama, deşi venită la Bucureşti la douăzeci de ani, a rămas o femeie formată pe obiceiurile satului, şi cred că se simte şi azi străină la oraş... Cât era tânără, în fiecare duminică îi

spunea tatii să meargă la ţară – acolo era viaţa ei. Cu timpul se duceau mai rar…

Am copilărit însă într-un caiitier care nu era nici sat nici oraş. Cumpărase tata o casă care puteai să juri că-i adusă de la ţară. Doar că aveam trotuar pe la stradă şi o cărare pietruită de la poartă până la intrarea în casă…

Dar, fiindcă veni vorba despre casă, dacă am înţeles eu bine ce mi-ai spus dumneata, asta nu e casa bătrânească, despre care mi-ai povestit că avea prispă lată, înaltă, de se putea dormi vară pe ea, chiar când ploua. Acum văd o casă adunată, în felul vilelor, cu o mică verandă şi cu stâlpi de cărămidă care susţin arcuri rotunde, orientate unul spre stradă şi altul spre miazăzi, unde e şi faţa casei…

— Aţi observat bine, explică proprietarul, casa veche, deşi era foarte bună, foarte sănătoasă, am făcut prostia s-o dărâmăm. E drept că era prea mare pentru nevoile noastre, era casă pentru zece oameni, şi pentru o curte care avea cai, vaci, oi, porci, păsări, şiri cu paie şi căpiţe de fân şi de coceni – ori acuma animalele şi păsările sunt ale Ceapeului, noi avem aici un porc şi câteva găini care stau cuminţi în cuşca lor, că de nu mai umblă că altă dată prin curte să ciugulească iarbă, sau boabe din şirile cu paie, sau viermi sau alte alea, le-am modernizat şi pe ele cum ne-a modernizat şi pe noi viaţa asta, acuma stau disciplinate în cuşca lor şi aşteaptă să le dăm „raţia”. Aşa au făcut mai toţi oamenii, au dărâmat casele vechi şi cu materialul de la ele au făcut altele mai mici, mai adunate, ca să elibereze terenul pentru legume, pentru câţiva butuci de vie, pentru câteva cuiburi de pepeni, şi mai ales pentru porumb, că păsările şi un porc îţi mănâncă o sută de duble de porumb pe an, domnule! Unii au făcut dintr-o casă bătrânească două case noi, acolo unde au fost doi fraţi, că materialele erau bune şi casele erau mari

Şi întinse. Apoi grajdurile, saivanele au fost dărâmate şi s-a eliberat terenul pentru culturi agricole, după cum au

fost indicaţiile şi după cum ne-a învăţat şi viaţa. Eu n-am fost nevoit să fac două case, că fratele cel mai mic, Alexandru, a plecat la oraş, s-a stabilit pe acoilo, încât pot spune că, într-un fel, eu am fost cel oare a moştenit casa bătrânească.

— Câte păsări ai dumneata, tov Zevedei?

— Douăzeci de găini.

— Câţi porci creşti într-un an?

— Unul!

— Câte oi?

— Niciuna!

— Gâte vaci?

— Ooo, staţi s-o luăm binişor. Vaci aţi zis? Păi dumneavoastră ştiţi cât mănâncă o vacă într-un an? O vacă şi zece oi mănâncă coceni de pe un hectar de porumb şi mănâncă porumb boabe de pe o jumătate de hectar, adică de pe un pogon, fără a pune la socoteală lunile de vară, adică din mai până în octombrie, când nu prea ai pe unde s-o paşti, că islazurile s-au arăt, şi n-are nici cine s-o pască. Altă dată era simplu, eram şapte fraţi, unul cu caii, unul cu vacile, unul cu oile; când nu era unui, era altul, şi uite aşa se creşteau şi vitele şi copiii, se creşteau unii pe alţii, domnule! Cel mai mare pe cel mai mic, ăstălalt pe următorul şi aşa mai departe. Şi când nu aveai unde, o luai de funie şi o păşteai pe marginea drumului, dar acum s-au arăt toate drumurile. Noi când am intrat în gospodăria colectivă (că aşa îi ziceam atunci) ne-am înţeles că ducem acolo, la un loc, pluguri, grape, cai, pământ, tot – şi avem acoilo ce ne trebuie: vaci, cai, oi, păsări, lapte, brânză, grâu, porumb, pepeni, struguri, vin; totul la un loc, la colectiv, că-i mai spornic. Aşa am înţeles. Păi de ce are Ceapeul atâta porumb? Să crească vaci, să crească porci, să crească păsări şi să aibă omul o oală cu lapte, că d-aia s-a dus la Ceape, să scape de sărăcie, nu? Ceapeul poate să crească mii de vaci, să curgă lapte pe străzile satului, că are cu ce le creşte.

Avem la colectivă şi oi, şi porci, şi vaci, şi ceva căluţi mai avem; avem grâu şi porumb cât nu s-a văzut niciodată

în satul ăsta. Averea noastră este averea colectivei şi invers. Păi nu scria în ziar când s-a măritat Vasilica lu' Nae Mutu, că are zestre patru mii de hectare de pământ, că atât are colectiva noastră, o cireadă de două sute de vaci, vreo două mii de găini, nu ştiu câte milioane la bancă – era o milionară, aşa scriau ăia în ziar!

82

Grancea m.ai rosti odată, aşa pentru sine, vorbele citite în Marx – „Adevărul este întotdeauna concret" – pe când Zevedei tăcea, tăcea şi aştepta ca oaspetele să reia discuţia despre viaţa de *altă dată* a satului.

— Tov Zevedei, am înţeles din ce mi-ai spus că munceaţi mult ca să agonisiţi cele necesare traiului. Dar bucuriile sufletului? Care erau sărbătorile sufletului, că aveaţi şi aşa ceva?

Zevedei zâmbi superior; „dacă aveam şi sărbători? Dar cine poate trăi fără sărbători ale sufletului şi fără sărbători în general?" spunea zâmbetul lui.

— Vedeţi dumneavoastră, vorbi el calm, natura le-a aranjat pe toate aşa cum trebuie. După o perioadă de muncă intensă vine una mai scurtă de linişte. După ce se termina seceratul şi treieratul, venea septembrie, potolitul, care desfăcea cetele de muncă şi forma alte legături, de altă natură. Căldura de foc dispărea şi soarele era acum căutat pentru blândeţea cu care ne mângâia. În septembrie tot Bărăganul era de aur. Miriştile erau de mult de aur, dar acum, în septembrie, şi mohorul era de aur, şi porumbul era de aur, şi gutuile erau de aur, şi perele erau de aur, şi grâul pus în hambare era de aur, şi lumina era de aur şi bucuriile noastre erau de aur. În septembrie ştia fiecare om, cât are în hambare, cât are în buzunare, cât mai are în cât mp – porumbul putea fi măsurat precis în septembrie – socotelile erau făcute, iar vremea acestei luni de aur era vremea respiratului. Se terminaseră muncile de vară şi nu începuseră încă cele de toamnă. Se pregăteau butoaiele pentru vin, se pregăteau putinile pentru murături şi pentru varză, se pregătea peştele pentru iarnă,

se măcina, din grâu nou, făină pentru toată toamna, se presa uleiul din floarea soarelui. Şi printre atâtea treburi mărunte, la care nu participau toţi ai casei, flăcăii găseau timp să mai treacă, prin sat, să-şi mai arunce ochii la o fată mare, să mai stea seara la taclale, să mai afle una, să mai afle alta. Era vremea dragostelor împlinite, când bucuria intra în casa omului pe toate uşile.

Tocmai în această lună potolită şi oarecum mai liberă, cineva, nu se ştie cine, a organizat timp de două săptămâni un bâlci, care avea temeiul la opt septembrie şi care aducea fiecăruia bucurii deosebite. Deştepţi au fost ăia care au pus bâlciul tocmai în septembrie, când omul putea să respire în voie şi în siguranţă. Mi-au rămas multe amintiri plăcute de la aceste evenimente, dar una is-a păstrat mai bine, fiindcă a legat nişte prietenii. Să v-o povestesc.

83

Cu vreo trei, Patru zile înainte ele bâlci a venit la mine, pe-nserate, Iancu Toroipan. Deşi pe câmp eram mai toată ziua împreună, el nu venise niciodată acasă la noi să mă caute pe mine. Cu alte treburi, da, venise, îi ceruse ceva tatii, îl întrebase ceva, dar să mă strige pe mine la poartă nu venise niciodată, era mai mare decât mine şi în sat avea prieteni de seamă lui, numai la câmp eram prieteni. M-a strigat la poartă chiar pe mine, încât mama s-a şi mirat, ce să aibă Iancu, un adevărat flăcău, cu tine. Şi eu m-am mirat, fiindcă treburile noastre le puneam la cale acolo, în câmp; acolo stabileam dacă mâine plecăm mai de dimineaţă sau mai târziu, dacă mergem până la Valea Dropiilor sau până la Movilă Albă, clacă stăm toată ziua sau venim mai devreme, dacă duminică mergem cu caii la Drumul Subţire, sau dacă după amiaza mergem spre luncă să scăldăm caii la Jirlău. Totul începea şi sfârşea acolo; în sat nu.ne vedeam decât întâmplător. Şi iată că acum mă strigă la poartă. M-am dus la el bucuros, eram mândru că mă strigă un flăcău, şi încă nu unul oarecare. El m-a-ntrebat ce fac, adică dacă am treabă, clacă aş putea merge

cu el în sat. Să mergi în sat seara, fără o treabă, era numai în obişnuinţa flăcăilor şi eu m-am simţit dintr-odată parcă vinovat, mi se părea că întrebarea lui ascunde ceva şi că eu nu ştiu cât de important este lucrul acela. „Merg, i-am spus eu, vin imediat, numai să-mi spăl mâinile, că tocmai ţesălam caii, şi să-mi schimb cămaşa”. N-am mai adăugat: „Trebuie să-i spun şi mamii”, fiindcă mi-era ruşine de el, să nu mă creadă chiar un copil. „Uite, dom’le, ar fi zis, eu îl iau în sat şi el îi cere voie mă-sii”. M-am spălat pe mâini şi i-am spus mamii să-mi dea o cămaşă curată că vreau să mă duc puţin în sat, cu Iancu Toroipan. Mama s-a uitat mirată la mine şi am văzut-o că-i părea bine, mi-a adus numaidecât cămaşa şi mi-a zis „vezi, nu sta mult pe-acolo”. Pe drum Iancu încerca să fie vesel, altfel decât îl ştiam eu, şi parcă tot vrea să-mi spună ceva şi tot nu reuşea, şi-atunci îmi spunea cine ştie ce, de parcă s-ar fi ruşinat el de mine. Aşa am trecut de strada Arpăşenilor, tăind-o pe la colţ pe la să an, apoi de strada Drăguşenilor, până am ajuns pe strada Şcolii. Când am ajuns chiar în dreptul şcolii, Iancu s-a oprit şi m-a-ntrebat pe neaşteptate dacă eu n-am vreo treabă pe la unchiu’ Gheorghe Drăguşin, că ar vrea să meargă şi el cu mine, dacă eu am ceva să-i spun, ori lui, ori mătuşii Tudora, ori Mariei, faţa lor. Eu n-aveam nicio treabă la ei, dar puteam trece să-i văd, să-i întreb ce mai fac, să le spun bună seara, dacă Iancu dorea acest lucru. „Vreau s-o-ntreb ceva pe

Maria”, mi-a şoptit el, de parcă s-ar fi ferit să nu-l audă cineva, cu toate că nimeni nu era în apropierea noastră. „Trecem aşa, ca din întâmplare pe la poarta lor şi tu te opreşti şi o strigi”.

Ne-am întors pe strada Drăguşenilor şi ne-am îndreptat spre casa lui unchiu’ Gheorghe. Iancu a început să-mi explice, pe măsură ce ne apropiam, s-o-ntreb eu pe Maria cu cine se va plimba la bâlci, fiindcă el ar vrea să se plimbe cu ea, dacă nu cumva ea se va duce cu altcineva, şi ar fi mai potrivit s-o-ntreb eu, nu el. Dacă vreau, pot să mă

plimb şi eu cu ei, lui i-ar face mare plăcere să mergem toţi trei, el ţine foarte mult la mine, crede că ne-am simţi bine cu toţii. Va să zică ăsta-i cu Iancu, îi place de Maria! Hm! Cum să nu-i placă… Toţi flăcăii din sat o plac. El n-are curajul să-i spună, mutu', şi mă pune pe mine, parcă eu ştiu cum să vorbesc cu fetele despre…

Spre norocul nostru, Maria era chiar la poartă, tocmai pleca de la ei o vecină şi când m-a văzut pe mine, ea n-a intrat în curte, m-a aşteptat.

— Ce cauţi pe strada noastră, mă? Se arată ea mirată, de parcă n-ar fi fost voie să trec pe strada lor.

— Vin la voi să vă întreb dacă mergeţi la bâlci, făcui eu pe prostu', dacă nu mergeţi să ne daţi nouă leagănul, că al nostru are un arc rupt şi nu ştiu dacă mi-l face Cherpedel până la bâlci.

Verişoară-mea crezu ce i-am spus eu, se şi înfurie pe mine, cum să vie eu să le cer leagănul, şi s-o-ntreb dacă se duc la bâlci! Cum să nu se ducă, ce sunt ei să nu se ducă la bâlci!

— Şi cu cine te plimbi matale în bâlci? M-am prefăcut eu a-i şopti la ureche, dar de fapt vorbind destul de tare.

Verişoară-mea începu să râdă, vrând să spună că ce, ea-i fată destul de mare ca să se plimbe cu flăcăi? „Cu mama, cu tata, cu soră-mea – cu cine să mă plimb?" Nu minţea Maria, aşa era, nu se plimbase încă niciodată cu vreun flăcău, deşi avea şaptesprezece ani şi era frumoasă, alte prietene de-ale ei de mult mergeau la horă şi se plimbau cu flăcăii.

— Da' tu cu cine te plimbi? Încercă ea să-şi bată joc de mine, ştiind că eu nu mă pot plimba decât cu tata şi cu mama.

— Eu mă plimb cu Iancu, aşa am stabilit noi mai de mult şi credeam că vrei să te plimbi şi tu cu noi. Dacă vrei, vorbesc eu cu tuşa Tudora să te lase.

Maria se simţi iar ofensată, cum să vorbesc eu pentru ea, ce, ea-i copil, nu ştie să vorbească, sau n-are curaj să-i

spună?

Iancu nu zicea nimic, se uita la noi şi zâmbea, aprobându-ne din cap – când pe mine, când pe Maria. În cele din urmă i se adresă el Mariei, ca să nu creadă ea că noi glumim.

— Dacă nu vrei să mergi cu noi, spune, ca să ştim, să ne căutăm alţi tovarăşi.

Spuse „alţi tovarăşi”, nu altă fată sau alte fete, şi Maria începu să râdă, să se alinte şi să se strâmbe, făcând nazuri.

— Eu credeam că voi chiar vreţi să merg să ne plimbăm cu toţii la bâlci, dar dacă aveţi şi pe *alţii* cu care vă puteţi duce… şi ridică din umeri de parcă n-ar mai fi ştiut ce să spună.

— Sigur că vrem, am sărit eu atunci şi-am luat-o de gât, noi pe tine te vrem, d-aia am şi trecut pe aici să te-ntrebăm.

— Şi cu leagănul cum rămâne? Mă prinse ea acum.

— Păi, cum să rămână, fiecare cu leagănul lui, iar cine n-are leagăn, o sta şi pe scî-ndură.

Am plecat bucuroşi acasă; nu stătusem mult şi făcusem şi treabă, cum nici nu ne aşteptasem mai bine. Iancu mă luă de gât şi-ncepu să chiuie de bucurie. Eu eram foarte fericit că putusem să-i fiu de folos lui Iancu într-o asemenea treabă importantă. Ştiam că de acum voi fi prietenul lui pe drept, că am de ce mă considera astfel. Iancu mai trase un chiot şi-n cele din urmă mă-ntreba dacă pot să fug cât el de tare, să ne întrecem adică la fugă, că el simte nevoia să fugă, nu mai poate să meargă încet, ca oamenii, aşa cum venisem spre Maria. De ce să nu pot?

— Hai să alergăm, să vedem cât putem s-o ţinem aşa, mă invită el iar şi o rupse la fugă, fără să mai aştepte răspunsul meu. M-am luat după el, fără intenţia de a-l ajunge, căci ştiam că el nu se va mai opri uşor şi-am fugit, şi-am fugit până prin dreptul casei lui Herghelegiu, unde ieşise cineva la poartă şi m-am oprit, căci mi-a fost ruşine să mă vadă lumea fugind pe stradă ca nebunul. Iancu al meu dispăruse şi când am ajuns eu, mergând încet, la colţ

la Arpăşeanu, el se-ntorsese şi venea spre mine tot fuga.

— Credeam c-ai luat-o pe strada ailaltă şi d-aia m-am întors să văd ce faci, se scuză el şi mă luă de mână ca pe un copil.

— A ieşit cineva la Herghelegiu şi m-am oprit, dar dacă vrei întrecere la fugă, facem odată una când suntem cu caii

La iarbă. Dar aşa, în regulă, cu pornire în acelaşi timp şi cu ioc de ajungere şi atunci stăm de vorbă. El trase iar un chiot şi mă strânse de mână să mi-o rupă. Când m-aA slăbit, i-am apucat şi eu mâna şi i-am strâns-o până l-am făcut să se răsucească şi să cedeze:

— Bă, Păruta, dar tu eşti flăcău în toată firea! Am ştiut eu cu cine mă împrietenesc!

Joi dimineaţa, în ziua de 8 septembrie, tot satul fierbea, toţi oamenii zoreau să se pregătească de plecare la bâlci. Nu numai copiii, care erau înnebuniţi încă din timpul verii de lunga aşteptare a acestei zile, dar şi tinerii – băieţi şi fete – şi chiar oamenii mai în vârstă erau răvăşiţi de această zi, de dorinţa ca fiecare să plece mai repede, s-apuce un loc bun, unde. Să tragă căruţa şi să se sature de plimbat şi de văzut până seara. Fetele se găteau cu cele mai frumoase rochii, pregătite din timp cu grijă, îşi puneau pantofi noi, dax îşi pregăteau şi alţii mai vechi, să se schimbe când vor obosi de atâta mers; îşi ondulau părul cu drotul şi se priveau în oglindă, aşteptând ca nişte mirese până când fraţii sau taţii lor înhămau caii la căruţă şi când totul era gata, veneau şi ele şi se urcau în căruţă pe leagănul din spate; în faţă şedeau băieţii, care minau caii şi. Care, dacă n-aveau şi ei un al doilea leagăn, stăteau pe o scândură, acoperită cu pături curate, scoase tocmai atunci din casele noi, special pentru a merge la bâlci cu ele. Noi băieţii pregăteam căruţele spălate din ajun la gârla, ca să se vadă bine spiţele roşii ale roţilor şi dricurile verzi piotate de Boboc cu boboci de trandafiri. Şi cu spice de grâu auriu, curăţăm capacele roţilor de pământul uscat

care se depusese pe ele şi ungeam osiile cu păcură, ca să meargă căruţa strună... Căutam clopoţei să punem la gâtul cailor ca să se audă de departe că trece încă o căruţă la bâlci. Era greu, că toată lumea mergea, iar zurgălăi n-aveau toţi oamenii şi-atunci ne înţelegeam între noi să ia fiecare doar câte un şir de zurgălăi, adică să pună doar la un cal, că şirul mare suna destul de puternic şi aşa. La fell era şi cu leagănele, foarte puţini aveau câtei două şi dacă la nunţi te împrumutai, fiindcă nu făceau toţi oamenii. Nuntă în aceeaşi zi, acum era greu, că toţi plecau la bâlci. Aşezam femei e pe leagăn, în spate, iar bărbaţii stăteau pe scândură, cum stăteau, de fapt, toată săptămâna, când mergeau la câmp. Noi n-aveam clopoţei, tata nu se omora după aşa ceva, lui îi plăcea să asculte cum bălteau capacele de la roţi, îi era destul să asculte sunetele căruţei, dar eu m-am făcut luntre şi punte şi-am luat de la Gheorghiţă Blându un şir. Mă rugase Florica, ei îi plăceau

Cel mai mult zurgălăii şi mama, ca să-i facă plăcere, mi-a zis şi ea să caut. Am căutat şi am găsit. Caii erau odihniţi, că mai toată săptămâna făcuse tata treburi uşoare pe lângă casă: într-o zi fusese la moară, în alta la târg cu o căruţă de grâu, ca să facă bani de bâlci – ei, nu pentru noi; tata avea multe de cumpărat din bâlci pentru iarnă; noi aveam banii noştri, strânşi în tot timpul verii; în altă zi pregătise plugul pentru ogorul de toamnă, ascuţise fiarele la plug, reparase ceva la porumbar, că după bâki începea culesul porumbului. Când i-am înhămat pe Cezar şi pe Roaiba la căruţă şi le-am pus hăţurile şi le-am legat panglici roşii de căpeţea şi de hamuri şi am atârnat zurgălăii de gâtul lui Cezar, începuseră să joace în ham şi să se bucure de drumul pe care urma să-l facă. Ridicau capetele în sus şi-şi scoteau piepturile, bătând din câte un picior, ca senin că vor să pornească. Tata le dăduse încă de dimineaţă câte o traistă bună de ovăz, acum le dăduse apă, pregătise în codirlă căruţei câteva braţe de fân, să aibă ce mânca la bâlci în timp ce noi ne plimbam, şi ei nu mai

aşteptau decât să pornească.

— Haideţi, bre, că nu mai stau caii ăştia, strigai eu odată la mama şi la Florica, auzind că dinspre deal vine căruţa lui Iancu Toroipan. Ele s-au urcat numaidecât în spate, iar eu cu tata şi cu Nicullae în faţă. Tata mina caii cu grijă, ştia că pentru Cezar şi Roaiba nu-i decât o glumă, să tragă ghiociul după ei şi ar fi putut oricând să-şi facă vânt, adică să fugă şi să nu-i mai poţi opri, mai ales că erau şi odihniţi. Le pusese zăbala în gură ca să-i poată stăpâni şi ei îşi încordau gâturile năzdrăvane, ţinând în piept capetele mânuite de hăţuri. După ce am ieşit din curte şi-au venit şi alde Toroipan, tata a slăbit puţin hăţurile şi caii au înţeles că acum au voie să fugă. Au pornit la trap dintr-odată şi-şi dădeau ghes unul altuia şi îşi făceau semne din capete să pornească la arunca felea, dar tata şi-a dat seama şi imediat a strâns hăţurile, făcându-i să simtă zăbala în gură. Mergeau în buiestru, jucând, şi-atunci tata iar slăbea puţin hăţurile, până când ei au înţeles că va trebui să meargă numai la trap.

Cei care nu plecaseră încă ieşeau la poartă să vadă ce căruţe trec. Le făceam semn cu mâna din căruţă să se grăbească, iar ei răspundeau tot prin gesturi că vin după noi acuşi, acuşi.

După ce-am ieşit din sat, tata a slăbit iar hăţurile şi cât am mers pe luncă, până la jinău, caii şi-au făcut pofta de alergare. De la Jirlău am luat-o pe la Cotul Miresei, n-am trecut prin apă s-o fi luat pe la Bărbaţi, că se murdăreau

Căruţele, şi am ajuns repede la bilei, aşezat în marginea oraşului Călăreţi, pe islazul comunal. Am aşezat căruţa la rând lângă altele care veniseră mai devreme. Am deshămat caii şi i-am legat la căruţă, unde tata le-a pus un braţ de fin din codântă. La fel au făcut şi alde Toroipan şi alţi oameni care au venit după noi.

Muzica bâlciului, care de departe se auzea amestecată – de nu mai ştiai dacă auzi trompetele şi tobele

de la circuri sau de la căluşei, muzicuţele din care cântau copii, îndemnurile negustorilor de mărfuri, pocnetele tiribombelor, fluierele şi strigătele de reclamă – ne smulsese din ale noastre şi ne aruncase în această lume ele basme adevărate. Comediile cu căluşei şi cu lanţuri erau cele mai frumoase, pictate în tot soiul de culori şi cu tot soiul de chipuri de femei frumoase, cu mâini albe şi cu ochi albaştri; pe alt rând erau figuri de voievozi, despre care învăţasem la şcoală, iar mai jos, alt rând – fete de ţară îmbrăcate în costume naţionale. Mai erau soldaţi romani, cu săbii strălucitoare, cu picioare lungi şi drepte, încălţate cu sandale.

Cu o goarnă imensă, că abia o putea ţine cu amândouă mâinile la gură, un scamator de la circ striga peste puzderia de lume, în timp ce alţi scamatori se dădeau peste ciap sau făceau tot felul de năzdrăvănii: „Cirrrcul Vârtejuriaa-nuuu… cel mai mare circ din ţarăă a…” Mai încolo de circ, unul. Îmbrăcat în alb stătea pe un scaun în faţa unor borcane mari, aşezate pe un fel de masă şi pompa din ele o licoare roşie sau galbenă, după cum dorea omul care plătea; din când în când, mai ales când nu se auzea goarna imensă a scamatorului, striga şi est cât îl ţinea gura: „Cine bea o limoniatăăă… face un băiat şi-o fatăăă…” Băieţii şi fetele care îl înconjurau, aşteptând să le vie rândul la paharul rece şi răcoritor, începuseră să râdă cu mare poftă de vorbele vânzătorului. El le zâmbea şi-i avertiza cu paharul gol că mai are să le zică ceva. Apoi, după ce umplea paharul, îl ţinea în mină, deasupra capetelor celor din jur şi îşi urmă discursul: „… Faţa să mi-o dea mieee, băiatul la prăvălieee, ca să-nveţe şmecherieee!!” Printre zgomotele iscate de voia bună a tinerilor, un negustor de stămburi răcnea şi el:

„Taie, Nae, măsoară, Niculacee!”

Tata a hotărât că rămâne el primul la căruţă, de pază, să aibă grijă şi de căruţa noastră şi de a lui Toroipan, până când vine nea Vasile să-i schimbe. Eu am plecat cu mama, cu Florica şi cu Niculae şi l-am strigat şi pe Iancu să vie cu noi, că aşa ne înţelesesem, **5 – 0** căutăm împreună pe

Maria, lângă circul Vârtejurianu. Ne-am amestecat cu lumea şi-am

Rămas să căscăm gura la circ, până când au apărut şi Maria cu tuşa Tudora şi cu unchiul Gheorghe Drăguşin.

— Noi ne ducem să ne dăm în lanţuri, am strigat eu şi pentru mama şi pentru unchiul Drăguşin şi-am plecat cu Niculae, cu Iancu, cu Florica şi cu Maria, lăsându-i pe ei cu ale lor.

— Stai, bă, cu lanţurile tăie, ce, n-ai timp toată ziua, hai să vedem întâi ce-au ăştia pe aicea-aşa şi Iţa urmă om şi lua câte ceva, mă puse Niculae la punct, neînţelegând că eu am vrut doar să ne rupem de mama şi de unchiu'.

Ne-am despărţit până la urmă şi noi în aglomeraţie, că Iancu vrea să stea de vorbă altfel cu Maria. Florica trebuia să se-ntâlnească şi ea cu Titi Herghelegiu şi cu alte fete, iar eu cu Niculae, după sfatul mamii, trebuia să dăm o raită prin bilei, să vedem tot ce se găseşte şi pe urmă să ne luăm câte ceva, când vom fi cu ea. Am încercat muzicuţe, fluiere, trompete, fesuri, mingi cu elastic; am căscat gura la roata norocului, la jocuri de noroc, la tragerea la ţintă, la femeia şarpe, la omul cu o faţă de bou şi una de om, la zidul morţii, la încercarea puterii; dar n-am putut să nu mâncăm câte o turtă dulce, să nu bem câte un pahar de „limonată" şi să nu luăm câte un fluieraş strălucitor, cu care să ne facem atenţi când vrem să ne spunem ceva, fiindcă cu greu te puteai striga în zarva generală a mulţimii. Mama s-a uitat mai mult la vânzările de ţesături şi la cele de încălţăminte, o interesau nişte basmale şi nişte gumici, dar şi ea s-a uitat numai, „să vadă piaţa" mai întâi şi pe urmă să cumpere de unde era mai ieftin. Spre prânz, ne-am întors la căruţă, morţi de oboseiailă. Ne-am aşezat „cum am putut pe leagăn sau pe AmargineaA căruţei şi mama ne-a dat să mâncăm, pâine proaspătă, făcută special pentru bâlci şi telemea cu pătlăgele roşii. Apoi, dintr-un ştergar, a scos bucăţi mari de plăcintă cu brânză de vaci şi ne-a întins la fiecare:

— Să nu mai râvniţi la gogoşile şi plăcintele din bilei, că nu-s mai bune ca ale noastre.

Mereu ne spunea mama, şi nu numai ea, că-s mai bune gogoşile şi plăcintele făcute acasă, dar nouă ni se păreau mai bune cele din bilei. Când strigă ăla „gogoaşa-nfuriată, ia gogoaşa, neamule”, şi o scotea din cazanul lui mare şi plin de ulei şi o tăvălea prin praful de zahăr alb şi ţi-o dădea ţie special – nu, nu puteau să nu fie mai bune ale lui. Până să terminăm noi de mâncat a venit şi tuşa Stânca, mama lui Iancu, frântă şi era de oboseală, săraca şi sătulă de bâlci – femeie bătrână.

— Duceţi-vă, maică, cu toţii, că eu m-am săturat; stau eu aici la căruţa pân’diseară, când om pleca acasă.

Gât am stat şi-am mâncat, ne-am odihnit, aşa că am plecat iar încurajaţi de tuşa Stânca.

Tata ne-a dus pe altă stradă a bâlciului, în marginea dinspre islaz, unde-şi aveau mărfurile mocanii veniţi de la munte sau negustorii de la deal. Căruţă lângă căruţă, aşezate la linie de un om special venit de la primăria oraşului, ofereau trecătorilor toate roadele pământului şi ale mâinii omului: căruţe pline cu mere galbene, de pe dealurile Câmpulungului, sau cu mere roşii de pe dealurile Argeşului; căruţe pline cu pere de pe dealurile prahovene; căruţe pline cu prune vinete sau albe şi cu prune uscate şi afumate, sosite dinspre Buzău; căruţe pline cu nuci venite dinspre Focşani; căruţe pline cu pepeni verzi aduşi din Balta Brăilei sau cu pepeni galbeni aduşi din Dobrogea cea însorită; căruţe pline cu burdufuri de brânză şi rotocoale de caş venite din Moldova, sau cu calupuri de telemea şi rotocoale de caşcaval aduse de ciobanii de la Bărbaţi; căruţe cu struguri năzdrăvani, cu boabele cât pruna, cum nu se pomeneau pe la noi la Pogoanele, sosite de peste Dunăre, de la Ostrov, în fieaare dimineaţă. Erau apoi căruţe cu peşte de tot felul, scos din Jirlău şi Dunăre de pescarii din marginea oraşului: pastramă de crap năzdrăvan, sărat şi uscat la vânt pentru iarnă; sărătură

proaspătă de plătică şi roşioară pentru saramură – peşte numai bun să-l pui pe grătar şi să-l mănânci cu mămăligă; scrumbii de Dunăre, afumate, cumpărate şi de negustorii greci care le trimiteau peste Dunăre în ţara lor; hamsii, pregătiţi în butoaie mari, gata să-i pui direct în farfurie şi să-i mănânci, slăbiciunea beţivilor; şalău şi ştiucă, proaspăt aduşi chiar atunci din Jirlău, în lăzi mari cu gheaţă; icre de ştiucă şi icre negre, pregătite în butoaie mici sau în bordane de un kilogram sau de-o jumate; nisatru, cegă şi morun. Vedeam alte căruţe, grele, cu bolovani mari. de sare de pe la Slănic; căruţe pline de ciubere şi linguri de lemn, făcute de rudarii din pădurile Transilvaniei; căruţe cu sarici miţoase din preA de oaie ţurcană, cu lâna lungă.

— Să se scurgă repede ploaia de pe ele, sau bundiţe – cusute cu fire colorate, de cojocari renumiţi din Drăguşii Făgăraşilor; căruţe încărcate cu opinci frumoase şi cu bocanci grei, cu ţinte pe tălpi şi cu potcoave la tocuri, mărfuri aduse de negustori olteni din tabu cariile Bucureştilor; căruţe cu farfurii de Hurezu şi cu ui cioare de Govasna; căruţe din Balta Călăreţilor, cu coşuri mari de încărcat porumb, sau cu coşerii pântecoase de ni

Chită, în care să stea ciorchinii de struguri fără să se zdrobească; cu rogojini sau coşuri de papură; cu târnuri sau mături de casă; cu sticle împletite în rafie albă sau colorată. Căruţe cu tot ce-i trebuia fiecăruia.

Veniseră oamenii cu ce aveau mai bun, ca să vândă. Fiecare şedea în faţa căruţei cu coviltir, ţinând mâna pe balanţia fixată bine de crucea coviltirului şi aştepta liniştit şi încrezător cumpărătorii. Caii erau pe islaz, în grija copiilor, căci fiecare căruţă avea şi un copil care se îngrijea de cai. Îi păşteau pe islaz în apropierea căruţelor, sau în baltă, în partea ailaltă a oraşului, unde îi şi scăldau în Jirlău. Când terminau ce aveau de vânzare, plecau acasă şi încărcau alte mărfuri pentru alte bâlciuri, la Ţăndărei sau la Urziceni, sau la Sala îmi.

De multe ori, când nu erau bâlciuri, veneau prin sate cu mărfurile. Îi auzeai strigând: „Hai la mere şi la pere”, sau „Hai la păcură şi gaz”, „Hai la peşte, proaspăt peşte, mămăliga prăpădeşte”. Dădeam o dublă de porumb şi luam una de mere, sau o garniţă de gaz, sau un bolovan de sare sau ce aveam nevoie: plin pe plin, cum se spunea atunci; noi ne luam ce ne trebuie de la munteni, iar ei plecau acasă cu căruţele cu grâu şi porumb. Comerţ primitiv, dar care îţi aducea marfa ia poartă. Acum însă, ia bâlci, erau mărfuri bune şi puteai să alegi, fiecare voia să vândă, fiecare voia să cumpere. Tata ne-a luat întâi mere şi pere, de-am mâncat acolo pe săturatelea şi pe urmă a cumpărat două coşuri largi: pe unul l-a umplut cu nuci şi cu prune uscate pentru iarnă, iar în al doilea a pus trei bolovani mari de sare şi ni l-a dat în grijă mie şi lui Niculae, să-l ducem unul de-o toartă şi unul de alta. Şi-a luat lui o pereche de bocanci şi două perechi de opinci, iar pentru noi şi pentru mama, care umblam mai puţin iarna pe afară, câte o pereche de gumici. Mama a luat şi ea un „cofer” pentru muls vaca, linguri de lemn şi vreo trei mături de casă. Peşte, brânza, icre, pepeni, struguri – aveam şi noi acasă şi cu toate că cei de aici erau mai frumoşi, n-a luat tata nimic din astea. Şi cojoace aveam acasă, două cojoace lungi până în pământ, şi largi, de intrai cu haine cu tot în ele, puteai să dormi pe zăpadă noaptea, îmbrăcat şi încălzit în blana lor de oaie. Aveam şi cojoace scurte până în pulpe, şi pieptare cu care stăteam ziua în casă, aşa că ne-am mulţumit doar cu sarea, cu nucile şi cu prunele, din ale gurii, iar ca încălţăminte ne-au fost de-ajuns gumicii, opincile şi bocancii pentru tata, adică ce n-aveam noi acasă. Le-am dus la căruţă şi pe urmă am luat-o pe partea ailaltă a străzii bâlciului, unde erau negustorii de oraş. Aici era împărăţia mamei, din care n-ar mai fi vrut să iasă.

— Aş scăpa de tors şi de ţesut, dacă v-aş lua la toţi cămăşi, izmene şi haine de-aici.

— Ia-ne, mamă, am sărit dintr-odată eu şi cu Niculae. Tata a desfăşurat un sul de stofă şi a-nceput să tragă cu

Mâinile într-o parte şi alta.

— Ce să faci cu astea la tăiat coceni, zise, le rupi într-o săptămână, două; abaua, săraca, te duce un an de zile ss chiar doi.

Mama fu şi ea de părere cu tata, mai ales că ştia că ar trebui o groază de bani pentru aşa ceva. E adevărat că înainte de bâlci vânduse tata o căruţă de grâu, dar cu banii trebuia să astupe multe găuri şi despre haine de târg nu fusese vorba niciodată, iar tata are spunea mereu: „De ce-avem oi şi ne omorâm cu ele atâta?... Să ne dea lină, miei şi brânza, nu?

Pe lângă noi, negustorii ne îndemnau mereu:

— Să vă dăm câte un costum pentru flăcăi? Să vă dăm câte o cămaşă? Să vă dăm de-o rochie, de-o basma, de-o bluză, de-o fustă?

Ne uitărm unii la alţii zâmbind şi nu ne venea să credem cât de cumsecade sunt negustorii cu noi. Ar fi vrut să ne dea orice, să ne îmbrace din cap până-n picioare pe toţi.

— Ne uităm şi noi, că daia-i bâlci, îi explică mama unuia care ne tot îndemna să cumpărăm.

— Vă rog frumos, vă rog frumos, se scuză el, de parcă cine ştie cu ce ne-ar fi supărat şi ne pofti să vizităm ce vrem.

Nu ne mai săturam să privim tot felul de lucruri făcute de fabrică: stămburi înflorate de la Bucureşti, mătăsuri de China, caşmiruri de India şi multă, multă americă; postavuri de Buhuşi, covoare din Siria şi din Iran, mosorele cu aţă de cusut de toate culorile; ace de siguranţă, ace de cusut de toate mărimile; nasturi pentru pantaloni şi haine, nasturi coloraţi pentru rochii, nasturi mici pentru cămăşi; ciorapi; ghete, pantofi, sandale, pălării – chiar că ne-ar fi putut îmbrăca ăştia pe toţi, din cap până-n picioare.

Mama se hotărî să ne ia la toţi câte o cămaşă de sărbătoare şi câte o pălărie, că aiea vechi se terminaseră, şi vara în Bărăgan cu capul gol, căpiezi, iar pentru Fionca şi **pen**tru ***ea Clte*** o rochie. **Numai** ce **ne-a** văzut că stăm **de** vorbă să hotărâm cumpărăturile şi s-a şi prezentat

lângă noi un negustor care a-nceput să scoată suluri de stămburi de toate

Felurile:

92 93

— Vreau să le iau de câte o cămaşă, îi spuse mama şi el trase numaidecât im sul cu care veni lângă noi.

— E cea mai frumoasă şi cea mai ieftină; ia uitaţi-vă! Şi-i puse lui Niculae pe umăr ţesătura desfăcută, de parcă ar fi fost un boier.

— Dă-ne câte trei metri de trei ori, se hotărî mama. Negustorul înţelese despre ce-i vorba şi numaidecât începu să numere, să taie şi să împacheteze.

— Şi nişte pălării, intră şi tata în vorbă.

— Tot trei? făcu – negustorul zâmbitor.

— Tot trei, hotărî de data asta tata.

Negustorul veni îndată cu trei pălării şi începu să ia repartizeze:

— Una neagră pentru tăticu'; una gri pentru flăcău (ăsta era Niculae), una „cafea cu lapte" pentru mezin (ăsta eram eu).

— Ce zici de priceputul ăsta? făcu Niculae – către mine. Ăsta le ştie pe toate, e dat naibii.

Le-am pus fiecare pe cap şi parcă erau de comandă.

— Acum de nişte rochii să ne dai, jupâne.

— Imediaaat, a zis el, uitându-se lung la mama şi a ales un sul cu o stambă neagră cu buline albe.

— De-o fustă şi-o bluză, zise mama, şi el măsură numaidecât patru metri.

— Şi de-o rochie pentru fată.

— Aaa, pentru domnişoara alegem ceva frumos de tot… Ia uitaţi-vă aici: mătase… mătase chinezească, adusă din Franţa.

— Da' asta-i mai scumpă, îl încercă mama cu frică.

— Singur, fluieră el printre dinţi, dar face!

— Ei, cât?

Negustorul dădu din cap: „M-am aruncat prea sus", parcă vrea el să zică; „până acum n-a întrebat de preţ şi-

acum, dintr-odată, cât e metrul”.

— Păiii… amâna el răspunsul… cam – o sută de ouă metru!

— Oileu, făcu Niculae fără să-şi dea seama, mai mult ca toate alelalte la un loc.

— Ei, nici chiar aşa… încercă s-o dreagă negustorul. Trei metri, două sute de ouă; uite, îi tai acum şi-mi aduci banii când poţi.

— Păi, altă dată crezi că am mai mulţi bani ca acum, jupâne?

— Ei, vinzi ouăle, şi-ntr-o săptămâna faci banii, eu nu mă mut de-aici, şi chiar dacă veniţi după spartul bâlciului, mă găsiţi la prăvălie, în oraş, la domnul Naftalică.

Deci ăsta era Naftalică de la oraş! Şi-a adus o parte din prăvălie la bâlci.

— Bat găinile şi se ouă în patru zile, râse mamă fără chef.

— Lasă că ştiu eu câte găini ai mata, o bătu el cu mâna pe umăr pe mama; în zece zile ai făcut banii.

De data asta eu mă uit la Niculae speriat:

— De unde ştie ăsta câte găini avem noi, mă?

— L-o fi cunoscând pe tata!

— Pe dracu’!

— Atunci o fi vreun ghicitor! Nu ţi-am spus eu că-i dat naibii?

După ce am ieşit din prăvălie, ne-a povestit mama că aşa aveau obiceiul să facă negustorii: îţi dădeau pe datorie şi le plăteai când aveai bani. Odată mama n-avea bani la ea să cumpere o basma de lină care-i plăcea foarte mult. Negustorul, când a văzut că-i place – „ia-o pe datorie şi-mi aduci bani când poţi”. Mama a luat-o şi a doua zi s-a dus la piaţă cu cincizeci de ouă, le-a vândut şi i-a dus banii omului. Când a văzut-o, domnu’ Miştocli a rămas uimit. „Cred că n-ai dormit toată noaptea cu gândul la datorie”. „Domnu’ Miştocli, i-a zis mama, banul dacă nu-i al meu nu mă încălzeşte, aşa că mai bine sărac şi curat”. Acum însă

mama atârna, nu ştia ce să zică, făcuse atâtea cumpărături, şi nu îndrăznea să cumpere o rochie aşa de scumpă.

Tata şi-a făcut toate socotelile şi i-a zis negustorului, trecând peste grijile mamii:

— Domnu' **Naftalică, dă-ne rochia feţii şi socoteşte-o la două sute de ouă. Îţi plătesc totul acum.**

— Aţi făcut cea mai bună treabă pe ziua de azi, sări de bucurie domnu' Naftalică şi făcu socotelile. Să fiţi sănătoşi şi la pungă groşi, să le purtaţi cu plăcere şi să mai poftiţi pe la noi la magazin, şi-aici şi-n oraş, că noi vă servim cu cea mai mare plăcere. Noi avem o deosebită stimă pentru oamenii de la sat, pentru agricultorul român. Ce? Noi nu ştim că agricultorul ţine în spate toată ţara asta? Ei sunt oamenii care merită respectul nostru. Ei sunt oamenii care au făcut ceva pozitiv în ţara asta. Ştim, ştim, ştim…

Tata îşi făcu socotelile în gând, cât a dat şi cât mai are, că mai era şi percepţia şi trebuia să aducă din baltă papură, stuf, rogoz pentru legat cocenii şi toate astea costau. Mai avea de vânzare o căruţă de grâu, dar o ţinea pentru mai târziu. Acum, vara, cerealiştii plăteau puţin, făceau nazuri. Mulţi oameni plecau acasă cu griul nevândut. Da, da, se-ntorceau cu căruţele cu grâu acasă! N-avea cine să-l cumpere.

Dom-le! Vai de mine, ce bătaie de joc! Tata însă ştia cum să-i ia pe negustori. Ne punea de alegeam griul bob cu bob, câteva kilograme, şi cu ăsta ales se ducea la analiză. Îl vedea cerealistul, îl punea într-o măsură specială, îl cântărea şi vedea că-i greu – bob şi bob. Îi stabilea un preţ bun, îi dădea un bon şi-l trimitea pe tata să-l descarce direct la magazie. Nu se mai uita şi la griul din căruţă. Nu-i vorbă, şi grâul acela era bun, aşa că nu-l înşela tată prea mult pe bietul cerealist.

Negustorul din bâlci ne-a mai îndemnat o dată, aşa

că de rămas bun:

— Oricând doriţi, poftiţi pe la noi şi vă facem mari reduceri. Uite, în preţul ăsta vă dau şi o basma de lină fină, că ştiu eu ce poartă săteanca noastră.

Tata a plătit toate cumpărăturile şi ne-am dus la căruţă să le lăsăm. Ne-am mai odihnit puţin şi am plecat iar, chiar pe strada principală, unde ne îmbiau târgoveţii cu turtă dulce, cu gogoşi, cu acadele, cu bomboane, cu stafide, cu limonadă, cu muzicuţe, cu păpuşi, cu pieptene, cu oglinzi, cu bricege… „încercaţi-vă norocul la roata norocului”, striga unul cât îl ţine gura, „e fără pierdere, doi lei şi fără pierdere, lume, lume, încercaţi-vă norocul!” Acum fiecare îşi lua ce vrea pe banii lui, fiecare avea în buzunar banii pe care îi adunase toată vara. Am tras la roata norocului, am mâncat turtă dulce, am băut limonadă, eu mi-am cumpărat o muzicuţă. Toată lumea din bâlci, adică toţi băieţii aveau câte o muzicuţă, mai mare sau mai mică, şi toţi cântau cum se pricepeau; dar cântecele ieşite din muzicuţe, unite cu sunetele trompetelor de la circ, cu cele ale fanfarelor de la căluşei şi lanţuri, cu ale goarnelor mari care invitau lumea la „Zidul morţii” sau la „Vasilache şi Marioara”, cu zgomotul motocicletelor de la „zidul” ce se numea atât de înspăimântător, cu plânsetul câte unui copilaş care s-a pierdut de mamă-sa sau cu pocnetul tiribombelor – cântecele şi sunetele acelea dădeau ceva frumos şi vesel, care, gândeam eu, nu mai putea fi auzit nicăieri altundeva în lume.

În cele din urmă am intrat la circ, ştiam că asta este plăcerea cea mai mare a tatii, şi pentru că şi nouă ne plăcea foarte mult, mergeam întotdeauna cu el, nu ne duceam cu băieţii de seama noastră. Cu el colindam nu numai toate circurile din bâlci, dar şi toate barăcile cu animale şi cu oameni-minune: copii fără mâini care scriau cu piciorul, pitici şi pitice care ţi se strecurau printre picioare, oameni ce apăreau cu faţa pe jumătate de om şi pe jumătate de bou şi cu limba

Asemenea, că abia puteau spune: „am o falcă de om şi una de bou, priviţi”.

La circ, însă, ne plăcea să vedem cum se joacă oamenii mari, în toată firea, cum se urcă pe nişte scări şi fac gimnastică acolo, sus, fără să se sprijine de ceva, cum se dădeau peste cap şi cum se-ndoiau în toate felurile fete frumoase, aproape dezbrăcate; ne minunam de animale din toată lumea, despre care citisem la şcoală, dar pe care nu le văzusem niciodată: elefanţi cu trompe uriaşe în care ţineau un om în toată firea, maimuţe „mai deştepte ca omul”, cum erau lăudate, lei care ascultau de beţişorul unei fetişcane, câini şi urşi dresaţi, care făceau exact ce le cereau stăpânii lor, porumbei care ieşeau din cutia unui scamator şi câte şi mai câte.

Dar mie – cel mai mult şi mai mult îmi plăceau caii! Toate circurile aveau cai frumoşi, supli şi curaţi, se cunoştea că nu trag la ham. Alergau frumos unul după altul prin arena circului, în pas egal; stăpânul lor, îmbrăcat în alb şi cu cizme roşii, avea un bici în mină, din care pocnea din când în când fără să-i atingă, dar caii ştiau semnalul şi-şi continuau cursa fără nicio teamă. După această alergare însă începea să-i chinuie, punându-i să stea în două picioare. Toată frumuseţea lor dispărea atunci, bietul cal făcea eforturi să rămână cât mai mult pe picioarele din spate şi se strâmba de la mijloc, încordându-şi pulpele din spate de parcă-şi dădea duhul. Alta este când calul sare de plăcere şi se ridică cu picioarele din faţă şi stă cât poate el într-o poziţie care-i convine lui şi alta-i când stă cineva cu biciul lângă el şi i-l arată tot timpul când calul vrea să stea cu toate picioarele pe pământ. Supli şi odihniţi cum erau caii de la circ, trebuia să li se dea loc larg de alergare, să se arunce în întreceri pe islazul din spatele căruţelor şi să-i fi văzut atunci cum ar fi înghiţit pământul de fericire. Le-aş fi arătat eu cum se călăreşte, dacă mi i-ar fi dat pe mână! Dar stăpânii lor credeau că sunt mai grozavi, dacă chinuie caii în tot

Felul…

Când am ieşit de la ultimul circ, se întunecase bine,

dar luminile în toate culorile, care străluceau la fiecare pas, de jur-împrejurul circurilor, de jur-împrejurul comediilor cu căluşei sau cu lanţuri, la fiecare tarabă, la fiecare intrare în orice prăvălioară – luminau întregul bâlci, ca într-un basm adevărat. Ne-am căutat unii pe alţii, căci trebuia să plecăm, şi când ne-am regăsit ne-am aruncat toţi în lanţuri, afară de cei bătrâni, ca să vedem de sus minunea pe care trebuia s-o părăsim. Când motorul a pornit şi a-nceput să ne învârte şi

Să ne arunce în toate părţile, am început să chiuim de plăcere, că vedeam de sus întregul bâlci, cu toată frumuseţea lui. „Ăsta-i adevăratul rai”, avea dreptate tata. Pentru el, care umbla toată ziua după plug sau pe mirişti prin soarele arzător al verii, care trebuia să se lupte cu coasa şi apoi cu snopii de grâu, care trebuia să poarte toată grija casei, raiul însemna a sta, vara, un ceas întins la umbra salcâmului şi cu o oală de apă rece lângă el, sau iarnă la soba încălzită, cu o oală de vin lângă el, liniştit că are în casă tot ce-i trebuie. Da, ăsta este raiul nostru.

Când comedia s-a oprit şi a trebuit să ne desprindem lanţurile de la brâu şi să ne dăm jos, simţeam cum în sufletele noastre coboară o tristeţe care nu poate fi alungată de nimic. Fericirea lua sfârşit şi noi n-aveam cum să ne opunem acestui sfârşit decât promiţându-ne că la anul vom veni iar.

Ne-am dus la căruţe, unde tata, şi nea Vasile, şi unchiul Drăguşin înhămaseră caii şi ne aşteptau. Am urcat fiecare în căruţele noastre şi am pornit, urmăriţi până departe de muzică şi luminile bâlciului, care, cu cât rămâneau mai în urmă, cu atât săpau mai adânc în inimile noastre.

— Poate că vi se pare o copilărie că oameni în toată firea să înnebunească după o astfel de sărbătoare, comentă Zevedei, dar trebuie să aveţi în vedere un sat unde toată vară se muncea pe brânci, iar la începutul toamnei oamenii respirau şi ei uşuraţi câteva zile şi se

lăsau înşelaţi, cu bună ştiinţă, de nişte mici vrăjitorii. Atât de mult cuprindea această vrajă întregul sat, că ţin minte cum învăţătorul, la o lecţie, ne spunea nouă la şcoală o întâmplare care s-ar fi petrecut întocmai. Zicea că într-un sat, la o asemenea sărbătoare, au plecat toţi sătenii la bâlci. În urma lor au luat foc nişte case, şi cu mân sat nu erau decât câteva babe neputincioase, focul s-a extins şi a ars tot satul. Când i-am spus tatii povestea asta, el a zis că asta-i o pildă, şi deci, chiar dacă nu s-a întâmplat aşa ceva, s-ar putea întâmpla oricui şi oriunde. Mat toţi copiii au repetat pilda părinţilor – ei, şi de-atunci, oamenii nu mai plecau cu toţi de-acasă, nici la bâlci nici la alte petreceri.

— Deştept învăţător a fost ăla, replică scriitorul.

— Cred că majoritatea învăţătorilor sunt deştepţi, să ştiţi dumneavoastră!... Dar să ne-ntoarcem la bâlci: credeţi-mă că vrăjitoriile ălora erau frumoase, cel puţin pentru lumea de-aici şi mai ales pentru copii. Totul era vrajă, de la „roata

Norocului”, pe care se răsfăţau tot felul de jucării poleite, până la scamatoriile artiştilor de circ. Dar să vă spun altceva. Doctorul din comuna noastră a fost, cu ani în urmă, la Paris, într-o excursie. Acolo s-a dus la un muzeu, s-a dus el singur, că nu era în program vizita asta, dar el auzise din ţară că-i ceva deosebit. Şi povestea că a văzut tot felul de figuri din ceară, ale unor oameni mari, spunea el cine erau, dar nu mai ştiu eu – artişti, miniştri, tot felul de persoane renumite.

După ce-au văzut figurile astea, i-au băgat într-o sală pe toţi care erau acolo, vreo treizeci de inşi, şi ce credeţi că le-a arătat?... Scamatorii de bâlci făcute de cineva, cu porumbei scoşi din pălărie, cu ţigări aprinse scoase din gură şi tot felul de asemenea năzdrăvănii. Ce ziceţi?

— Ce să zic, se explică sincer Grancea, eu sunt un om fără prejudecăţi şi nu condamn ceva numai pentru că nu-mi place mie. Dumneata spui că ăia la circ chinuiau caii pentru că îi dresau şi dumitale nu-ţi plăcea, pentru că

dumneata ai văzut cai alergând, ai călărit cai care zburau cu dumneata, şi asta la doisprezece – treisprezece ani. Te cred şi te înţeleg. Ba chiar te admir că gândeşti aşa, înseamnă că ai păreri proprii. Cu toate astea, mie, care n-am încălecat niciodată pe un cal, şi nici n-am prea văzut mulţi cai, îmi place să văd cai la circ – deşi acum, după ce te-am ascultat pe dumneata, sunt tentat să-ţi dau dreptate. Vreau să spun că, într-adevăr, trebuie să fie mult mai frumoasă o alergare de cai, mai ales când eşti tu călare pe ei, decât un joc al căilor în arenă. Nu ştiu dacă mă înţelegi?

— V-am înţeles perfect; cum să nu înţeleg! Adică dumneavoastră nu sunteţi un om rigid, sunteţi gata să daţi dreptate celui care o are şi nu să vă impuneţi punctul de vedere.

— Exact.

— Dar pentru că veni vorba de învăţător, să vă spun o întâmplare cu un om învăţat şi tare deştept. Nu înainte de a vă întreba dacă vreţi să mai bem un pahar de vin, că mi-e sete, cârnaţii şi murăturile cer lichid mai mult, iar vinul ăsta ţărănesc este ca şi apa de slab: molan, cum îi zicem noi.

— Vinul dumitale este nemaipomenit de bun şi pe deasupra şi foarte uşor, încât nu-mi permit să fiu nesincer şi să spun „nu”!

Zevedei mai aduse deci o sticlă cu vin de afară, tot aşa de rece ca şi prima, mai aduse şi două pahare, turnă, ciocni şi băură amândoi ca atunci când eşti însetat, adică până la fund.

Apoi fiecare, A aproape în acelaşi timp, şi fără să-şi dea seama, îşi mângâie paharul cu mâinile amândouă» de parcă paharul făcuse vinul aşa de bun.

Şi Zevedei îşi continuă povestirea.

VII

— La început de decembrie, când oamenii îşi terminaseră toate treburile de pe câmp, ne-a zis domnu’

Bugă să venim duminică la şcoală cu tata şi cu mama şi să anunţăm şi pe alţi oameni care n-au copii, că vine cineva de la oraş să vorbească. Vestea s-a răspândit în tot satul şi duminică, lumea adunată la şcoală n-a încăput în cele patru clase, aşa că domnu' Bugă a hotărât să se ţină adunarea afară, în curte, că era timp frumos. Ne-am dus şi noi cu toţii, dar eu m-am despărţit de ai mei şi am intrat în grupul prietenilor mei de câmp, căci i-am adunat şi pe ei toţi. Când ne spunea domnu' Bugă să ne ducem la şcoală cu părinţii, tot satul venea. Aşa s-a întâmplat şi atunci. După ce toată lumea a intrat în curte, a urcat pe treptele din faţa şcolii un bătrân arătos, având în mâna dreaptă un baston de care se sprijinea din când în când, lângă domnu' Bugă, de puteau fi văzuţi din toate părţile. Se făcu linişte. Domnu' Bugă le spuse oamenilor să aibă bunătatea şi să-l asculte pe învăţatul Tiberiu Băjenaru, care a venit la noi în sat după ce a colindat mult prin lume şi a citit multe cărţi, ca să ne vorbească despre „o pagină vie din istoria neamului nostru". Cărturarul cel bătrân se urcă pe treapta cea mai sus, se sprijini cu mâinile amândouă de bastonul cel înalt pe care îl avea cu el şi începu să vorbească rar, mişcându-şi barbă albă care îi ajungea aproape de brâu:

— Când am venit la dumneavoastră în sat, am întrebat pe un copil de casa unui prieten al meu, şi el mi-a spus că stă pe strada Arpăşenilor. Apoi l-am întrebat de alt prieten şi drăguţul copilaş mi-a spus că acesta are casa pe strada Drăguşenilor. L-am mai întrebat de ce se numesc aşa străzile clin satul vostru, şi el, după ce a chibzuit şi a dat din cap de mai multe ori, mi-a răspuns foarte sigur pe el că pe acele străzi stau Arpăşenii şi Drăguşenii şi asta-i pricina pentru care străzile au acele nume.

Lumea începu să zâmbească şi unii se întrebau al cui o fi fost năzdrăvanul de copil. Iancu, care stătea lângă mine, râse chiar cu toată gura, făcând plăcere celor din jur, care

Îşi ţineau râsul cât puteau. După ce se făcu linişte,

vorbitorul continuă:

— „Bravo, fiule!” i-am zis copilului; „dar de ce se numesc oamenii aceştia aşa, ştii tu?...”. „Pentru că aşa le-au zis părinţii lor”, mi-a răspuns el şi a fugit în curte, dându-şi seama că răspunsul lui din urmă n-a fost tot aşa de frumos ca primele.

Lumea rămăsese puţin nedumerită; admirase isteţimea copilului, dar acum nu ştia unde vrea să ajungă bătrânul. El continuă tot aşa de rar şi sfătos, de parcă ar fi spus o poveste:

— La această întrebare aş vrea eu să răspund în locul drăguţului copil care m-a întâmpinat ieri aici în sat, zise şi începu să vorbească mai tare şi mai apăsat. Iubiţii mei fraţi! Dincolo de munţi, în Transilvania, au trăit de când se ştiu fraţii noştri români, au trăit sub jug străin, cum numai ei ştiu şi pot povesti, care mai sunt în viaţă, iar care nu mai sunt, de-acolo din pământ ne strigă. Când nu mai puteau răbda batjocură, îşi luau lumea în cap şi treceau munţii aici în Ţara Românească sau în Moldova, unde găseau adăpost şi milă la fraţii lor. Atunci au plecat bieţii oameni cu ce au avut şi cu ce au putut, din Arpaşul de Sus şi din Arpaşul de Jos, din Sâmbătă de Sus şi din Sâmbătă de Jos, din Porumbacul de Sus şi din cel de Jos, din Drăguş, din toată Ţara Făgăraşului, din toate satele Transilvaniei. Au trecut munţii şi s-au răspândit prin satele de aici. Unii au făcut sate noi în mijlocul Bărăganului, ca cei din Pribegi sau Băjenari, în apropiere de Drumul Subţire; alţii s-au aşezat alături de comune existente şi au dat naştere satelor de „ungureni”, cum li s-a zis pe-aici; iarăşi alţii s-au aşezat în satul Pogoanele şi au format strada Arpăşenilor şi pe a Drăguşenilor. Ca să vedeţi cum trăiau aceşti oameni sub stăpânirea străină, n-am să vă vorbesc eu, am să-l pun să vorbească pe un învăţat neamţ care a trecut prin Transilvania.

Oaspetele scoase din buzunar o hârtie şi citi:

— Iată ce zice acest neamţ. „Neamul acesta asuprit are parte de pământurile cele mai rele. Nu-i destul că românii sunt surghiuniţi de celelalte neamuri pe

pământurile cele mai pustii şi părăsite, dar chiar şi aceste pământuri li se răpesc, îndată ce sunt lăzuite şi desfundate de români cu sudoarea feţei lor pentru cultura porumbului. Fiecare sas sau ungur poate lua în stăpânire aceste locuri, chiar dacă românii le-au stăpânit sute de ani, gonindu-i pe aceştia în munţi cu familiile lor, unde nu se găseşte nimic decât stânci, sau chiar silindu-i să iasă din ţară. Dacă un sat românesc este aşezat

În vecinătatea unui sat săsesc sau unguresc, românul n-are voie să se apropie de satele acestor două naţii privilegiate. Românul este sortit pentru munca cea mai grea şi mai umilitoare. Nu voi uita niciodată vorbele pe care le spunea un român bătrân din Cincul Mare pe patul morţii: «Mor bucuros fiindcă nu las nici muiere nici copii în robie.»” Acestea sunt doar câteva din multele observaţii ale învăţatului neamţ care n-avea. Niciun motiv să ţie cu românii, în afară de motivul adevărului.

Oamenii ascultau înmărmuriţi şi nu le venea să creadă că au putut exista asemenea nenorociri pe capul bieţilor români. Bătrânul îşi continuă discursul, scoţând o altă hârtie din buzunar:

— Dar ascultaţi acum ce spune Iosif al II-lea, aflat într-o vizită în Transilvania, înainte de a fi împărat: „Nobilii şi conducătorii se poartă rău cu românii şi adeseori îi silesc să cedeze casele şi pământurile lor altora şi să se mute în alt loc, de aceea mulţi români emigrează”. Iubiţii mei fraţi, zise, înipăturind hârtia, am fost prin ale străinătăţi şi am cercetat arhive la Budapesta şi la Viena; am aflat documente care vorbesc despre necazul românilor nu numai de acum un veac, ci din multe veacuri înapoi. Dintr-un document din 1746 aflăm că viaţa românilor era aşa de grea, că preferau să moară decât să mai trăiască în acel fel. Sute de oameni plecau să treacă munţii, gata de luptă cu oricine le stătea în cale.

Aici, scoase iar o hârtie din buzunar şi citi un fel de declaraţie a unor cetăţeni unguri:

— „Vinerea trecută am mers la oi şi deodată am văzut o ceată mare de oameni. Vorbind cu ei am aflat că au conducător pe Gheorghe din Tăuri şi acesta îmi spune că ei cu toţii vor să treacă în Ţara Românească sau în Moldova, căci nu mai pot suporta birurile şi robotele grele iobăgeşti. Şi cu toate că sunt urmăriţi de 200 de cătane, sunt gata mai bine să moară decât să se întoarcă. Erau cam 300 bărbaţi şi femei, dintre care 102 armaţi cu puşti, iar ceilalţi cu lănci, coase şi furci de fier; chiar şi femeile aveau arme. Împărţiţi în trei grupuri, s-au odihnit pin ce le-au sosit vitele, apoi au plecat să treacă munţii în Ţara Românească. Dintre rei cu puşti, un grup mergea înainte, altul în urmă, ca şi când ar fi fost o armată”. Vedeţi, dragii mei, zi se oaspetele, cât sufereau aceşti oameni, şi de ce n-au mai putut rămâne în locurile lor şi ale strămoşilor lor? Comandantul grănicerilor din Făgăraş raportează stăpânirii că numai în luna mai 1766 au fugit din Ţara Făgăraşului 700 de iobagi români, pentru că nu mai

1 Q2

Puteau îndura viaţa de câine la care erau supuşi. În conscripţia urbanală din 1820, iobagii din Drăguş îndrăznesc să-şi înşire suferinţele.

De pe o altă hârtie, vorbitorul citi:

— „De când suntem sub stăpânirea asta, când răsare soarele trebuie să fim în brazdă, la prânz nu ne lasă un sfârtai de ceas, să răsuflăm, la minaj un portion de fin la patru vite şi nici atâta vreme nu ne îngăduie ca să poată vitele noastre acel portion de fin cu odihnă a-l mânca. Ne-au minat la căratul gunoiului şi ne dă cu soroc cât noi nici nu putem birui şi stricăm vitele. Slujba grea şi mânăturile cele grele at-ta au speriat pe oamenii noştri, de nu ştim încotro s-o luam…

Şi oaspetele băgă în buzunar toate hârtiile, în timp ce continua să vorbească:

— Au luat-o şi ei pe unde au văzut cu ochii şi au ajuns, care în Moldova, care în Ţara Românească.

Aici începu să înşire judeţele şi satele pe unde s-au

răspândit bieţii oameni care fugeau de jugul străin, şi pe unde el zicea că a trecut, pe la toţi, sute de sate răspândite în toate judeţele. Apoi el mai spuse cum pe cei care veneau din jurul Braşovului i-au numit localnicii de pe aici mocani sau bârsani; pe cei care veneau dinspre munte i-au numit ţuţu-ieni, pe cei care veneau dinspre Sibiu, mărgineni; pe alţii ar-păşeni, drăguşeni, pribegeni, băjenari şi în tot felul. A înşirat multe nume de oameni învăţaţi care au venit din Transilvania în Ţara Românească şi care fac cinste întregului popor român; despre unii ştiam şi noi de la istorie.

— Trecerea peste munţi a transilvănenilor n-a încetat niciodată, mai ales după domnia lui Cuza, care a fost un adevărat părinte nu numai pentru *vecinii* şi *rumânii* din Principate, dar şi pentru iobagii români refugiaţi din Transilvania.

Aici învăţatul tăcu, poate de oboseală, poate de altceva, şi zâmbi îndelung, până ce iar spuse:

— Şi eu sunt fiul unor oameni care au trecut cu oile din Transilvania peste munţi şi pe Drumul Subţire au ajuns aici în câmpie şi pe malul Dunării, dar până la urmă s-au aşezat la Pribegi, unde au primit pământ, pe care l-au muncit cu cinste cât au trăit.

Câteva bătrâne începuseră să plângă, bătrânul orator îşi şterse şi el câteva lacrimi şi toţi cei de faţă se mişcară şi răsuflară uşuraţi, de parcă ceva trecuse printre ei, ca o adiere de vânt. Şi vorbitorul începu iar:

— Cei care au rămas acolo au avut de îndurat nu numai foamea. Şi bătăile, dar şi asuprirea spirituală. Am aici la mine o carte de mare ocară şi de mare ruşine pentru cine a scris-o. Ea arăta dregătorilor din acele vremuri cum să maghiarizeze numele cetăţenilor care nu erau unguri. Autorul ei este Şimon Telkes, şi el îşi zice, aici pe carte, preşedinte al asociaţiei centrale pentru maghiarizarea numelor. Cartea chiar aşa se poate traduce în româneşte: *„Cum se pot maghiariza numele de familie”.* A apărut în

veacul trecut la Budapesta. Ce spune în această carte? Dumneavoastră nu ştiţi ungureşte, bunicii, străbunicii care au venit din Transilvania – da, ei ştiau; dumneavoastră nu ştiţi, aşa că am să vă explic eu.

Şi învăţatul numără pe degetele de da mâna stângă, strângându-le unul câte unul cu ajutorul mâinii drepte.

— Un fel de a maghiariza era după locul de naştere al omului» la care adăugai litera i. Erai român din Arad, deveneai Aradi, chiar dacă pe tine te chema Lucaciu, sau Pascu, sau Sofonea. Erai din Bekes, deveneai Bekesi, erai născut în Carpaţi deveneai Kărpăti şi tot aşa, pentru orice născut în orice loc.

Un alt fel de a maghiariza era să iei numele meseriei pe care o aveai; erai mâner, îţi ziceau Bânvăsz, că aşa zic ei la mâner; erai bărbier, te numeau Borbély; erai dulgher, îţi ziceau Ăcs; erai măcelar, îţi ziceau Meszâros; erai cioban, îţi spuneau Juhăsz; erai tâmplar, îţi spuneau Asztalos; erai plugar, îţi ziceau numaidecât Szanto!

Al treilea fel de a te face maghiar era să-ţi traducă numele naţionalităţii: erai croat, îţi ziceau Horváth; erai slovac, îţi spuneau Toth; erai român, te botezau Olăh!

Oamenii începuseră să zâmbească de această invenţie şi bătrânul vorbea şi mai curgător, îndemnat de zâmbetele celor ce-l ascultau, culcând următorul deget al mâinii stângi:

— Al patrulea fel era să-ţi schimbi numele după ziua în care te-ai născut sau după anotimpul în care te-ai născut, căci limba lor putea forma asemenea nume: erai născut miercuri, deveneai numaidecât Szerda; erai născut vineri, te pomeneai că te cheamă Pentek; veniseşi pe lume primăvara, te numeau Tâvasz.

Lumea râdea acum de-a binelea, iar învăţatul râdea şi el, de parcă chiar atunci descoperise toate minunile astea, parcă nu le-ar fi ştiut de-atâta vreme, dar se minuna şi el odată cu ascultătorii.

— Al cincilea fel, îşi culcă el ultimul deget de la mâna stângă, era să traducă în limba maghiară chiar numele pe care îl aveai: te chema Fieraru, îţi, spuneau Kovăcs; te

chema
104

Rotaru, deveneai Bognâr; te chema Pietrai-u, îţi ziceau Fa-rago, şi tot aşa schimbau numele oamenilor, ca să nu mai ştie nimeni cine este şi ce este.

Asemenea fapte au îndurat fraţii noştri acolo, până acum douăzeci de ani, când Transilvania s-a unit cu ţara. Cei care au trecut munţii şi-au făcut rosturi pe-aici şi nu s-au mai întors după Unire. Şi aici, ca şi acolo, este tot ţara lor. Iar eu v-am spus, aceste lucruri pentru ca şi cei mai tineri să ştie prin ce au trecut unii dintre bunicii şi străbunicii dumneavoastră şi să-şi cunoască istoria şi să n-o uite, căci nimic nu e mai sfânt pe lume decât mormintele părinţilor noştri şi suferinţele pe care ei le-au îndurat. Să aveţi parte de sănătate şi pace ca să puteţi munci pământul şi să vă bucuraţi de roadele lui!

— Să trăiţi! Multă sănătate şi dumneavoastră! răsunară ca o singură voce glasurile oamenilor, mulţumiţi de ce au ascultat. Apoi trecu mai în faţă domnul Bugă şi spuse iar că domnul Tiberiu umblă de un an de zile prin oraşele şi satele noastre pentru a vorbi oamenilor despre Unirea Transilvaniei cu ţara, şi la noi a ajuns abia acum, când se împlinesc douăzeci şi unu de ani de la Unire, Dar e bine că a venit şi acum şi că ne-au făcut această lecţie de istorie, fiindcă duşmanii ţării zăngăne iar armele în Europa şi pronunţă des numele Transilvaniei. Să ţinem minte că avem de apărat o ţară şi că nu vom da nicio brazdă din moşia strămoşească. Apoi a mulţumit oamenilor că au venit la adunare, după, care a plecat fiecare la casa lui.

A doua zi, la şcoală, ne-a luat învăţătorul Bugă din nou şi ne-a întrebat ce-am reţinut noi din cele spuse de domnul Băjenaru. Am spus fiecare ce-am reţinut şi pe urmă a început a insul să ne vorbească mai amănunţit şi să ne explice fiecare cuvânt din cele citite de cărturar de pe hârtiile care le tot scotea din buzunar. Câteva din ele le-a scris frumos şi le-a pus pe perete, lângă tablă. A treia zi ne-a ascultat la lecţia de istorie din ce ne spuseseră el şi

bătrânul cărturar, în aşa fel că toţi am învăţat totul foarte bine. Acasă părinţii discutau şi ei, mai ales cei mai în vârstă, care ştiau „cum a fost cu mocanii” şi cu „ungurenii” veniţi de dincolo de munţi, Dar în sat nimeni nu făcuse vreo deosebire, mai ales că toţi ardelenii erau oameni harnici, liniştiţi şi înţelepţi, mulţi chiar foarte deştepţi. Băştinaşii îi primiseră cu drag pe toţi, aşa cum primiseră şi mulţi bulgari veniţi de peste Dunăre, fugiţi din calea turcilor. Toţi au primit aici locuri de casă, islazuri, pământ, toţi sunt pogoneni şi aşa se consideră şi ei şi aşa se şi simt.

105

Ei, dar să revenim la ziua aceea. Noi, cei de pe strada lui Toroipan, ne-am abătut pe strada Drăguşenilor, deşi drumul nu ne era la toţi mai scurt pe acolo, dar Iancu a zis că să mai mergem şi noi cu Viţă şi cu Panait şi cu Mitu, că şi ei vin altă dată cu noi. De fapt el dorea să treacă pe la poarta Mariei. Fusese şi ea la şcoală, dar nu venise în grupul băieţilor, stătuse cu feţele şi acum tot cu fetele mergea spre casă. Noi mergeam în urma lor la câţiva paşi, discutând despre câte ne-a mai spus Tiberiu Băjenaru. Unii spuneau că el acum nu mai stă în Pribegi, ci la Bucureşti, că umblă şi prin ţări străine, dar din când în când vine să-şi vadă neamurile prin satele din Bărăgan. Iancu mă întrebă mai încet, ca să nu-l audă Maria dacă şi părinţii ei sunt din Transilvania, da, sigur că sunt, de fapt nu unchiul Gheorghe, ci tatăl său venise aici, când era copil; unchiul Gheorghe s-a născut în Pogoanele. După tată, Maria era din Drăguş iar, după mamă din Pogoanele. La mine este altfel, eu după mamă sunt din Drăguş; bunica mea dinspre mamă era sora bunicului Mariei dinspre tată. Mama spune că şi acuma au neamuri în Drăguş, dar ea n-a fost niciodată pe-acolo, că-i departe, a fost tata în timpul războiului.

Una câte una, fetele intrau în casele lor, până când Maria rămase singură şi-atunci eu am strigat-o să ne aştepte că şi noi mergem în aceeaşi direcţie. Ea se făcu că nu ne ia în seamă, dar încetini pasul până când a intrat în

grupul nostru. Iancu se miră în faţa ei de cele auzite de la omul acela învăţat şi îi spuse că şi ea este o figură din istorie. Maria râse, toţi erau ai acestui sat de când se ştiau, ea se bucura că are prilejul să stea de vorbă şi chiar mergeam încet cu toţii, fiindcă ne apropiam de casa lor şi nimeni nu voia ca Maria să intre în curte, ne plăcea şi nouă să fim martori la discuţiile lor. Maria îi întrebă şi ea de unde sunt ei, alde Toroipan, şi Iancu se lăudă că sunt în Pogoanele de la înfiinţarea satului, dar nu era adevărat, bunicul lui dinspre tată venise de la sohat şi numai bunica dinspre mamă era din Pogoanele get-beget. „Da’ ce, sohatul nu era tot al satului”, se supără Iancu. Doar până la venirea lui Cuza Vodă, când s-a aliniat satul, nu era deosebire între Pogoanele şi sohatul de pe moşia lui Gologan. Le făcea plăcere să întârzie şi să vorbească despre fapte şi întâmplări cunoscute de toată lumea, sau despre orice altceva. Abia într-un târziu, când Viţă şi cu Panait spuseră că se duc să mănânce, Iancu o întrebă dacă vine la horă după masă. Maria spuse că nu ştie, iar Iancu aproape îi strigă că el se duce, lăsând să se-nţeleagă că dacă ea nu vine, el nu este în pierdere.

106

După amiază ne-am dus şi noi la horă, să vedem ce face Iancu dacă nu vine Maria. De obicei nu mergeam decât când era vreo nuntă a unui flăcău sau a unei fete din părţile noastre, altfel ne retrăgeam şi ne jucam la marginea satului, pe după casă lui Cherpedel, fieraru’, unde ne puteam alerga cât pofteam. După 1 decembrie, vitele intrau la iernat, se înche-iau socotelile cu câmpu’, noi ne vedeam de şcoală, iar părinţii şi fraţii mai mari se ocupau de treburile gospodăriei, nu mai aveau ce face în câmp. Porumbul era cules şi pus în porumbar, cocenii aduşi acasă şi făcuţi căpiţe, sămănatul grâului terminat, ogorul de toamnă gata, porcul îngrăşat – numai iarnă să vie, să scoatem sania de la locul ei şi să punem căruţa în loc. „N-are decât să vie iarnă”, spunea tata liniştit, când toate erau la locul lor; „acasă suntem, de moară avem, n-

are decât să vie”, şi era fericit să stea toată ziua, ba printre. Oi să le vadă cum mănâncă şi dacă sunt sănătoase, ba printre căpiţele de coceni şi de fin, să vadă dacă ajung până primăvara, dacă poate vinde una sau dacă-i nevoie să cumpere, ba ţesălând caii, ba cu ochii la vacă şi la viţel, curăţind grajdurile şi ştiind animalele în siguranţă. Numai când le dădea de mâncare sau le adăpa, chema şi pe unul din noi să-l ajutăm şi să învăţăm tot ce se poate şti despre întreţinerea lor.

— Băi, Păruta, bă, vino-ncoace, bă, să mă ajuţi şi să înveţi, că nu se ştie ce vei face în viaţă; trebuie să cunoşti şi rostul cailor, şi al vacilor şi al oilor; e uşor să călăreşti, dar caii trebuie îngrijiţi: apă la timp, mâncare la timp, ţesălaţi, buşumaţi, curăţite copitele, plimbaţi iarna, să nu amorţească în coşar, supravegheaţi tot timpul, să-i vezi dacă au sau n-au poftă de mâncare, dacă dorm său dacă vor să se joace.

Tata încercase de toate în viaţă: strânsesa oi în tinereţe, împreună cu Ioniţă Pribegeanu, că n-avea decât şase pogoane de pământ pe care le putea munci mama cu nenea Ştefan, fratele meu cel mai mare „şi cu unchiul Petre, fratele ei mai mic, pentru că el n-avea cai şi se ajutau. Câţiva ani de zile se-mpăcase cu gândul de „cioban al satului”, toată vara cu oile, iar toamna, când le dădea în primire, lua ceva bani şi ceva porumb, dar pasiunea lui era să muncească pământul, nu să stea după oi cu bâţul în mina. A făcut şi cărăuşie cu nişte olteni care veneau prin Pogoanele să strângă ouă şi apoi le duceau la Bucureşti. Umplea tata căruţa cu ouă şi plecă la Bucureşti, de unde se-ntorcea cu ceva bani

Dar până la urmă s-a apucat de plugărie şi a făcut-o straşnic. Toată ziua stătea pe câmp, de primăvară până toamna târziu, ba la arat, ba la prăşit, ba la cosit, ba la cules, ba la

Semănatul de toamnă. Iar când venea toamnă târzie şi. Avea totul în curte, i< se părea o joacă plăcută să se

ocupe numai de îngrijirea vitelor. Mai ales duminică, ne lăsa pe toţi să plecăm care încotro, el nu se ducea nicăieri, rămânea singur cu vitele şi cu întreaga curte, gata să aştepte zăpada: „Acasă suntem, de moară avem, poate să vie iarnă”.

Aşa că eu, cu Panait Strătuleţ, cu Gheorghiţă Blându, cu Mitu lui Mortac, cu Ion Plăcintă, cu Ion al lui Stancu Frate cu Neică, cu Viţă „cu Nebunică – am plecat la horă imediat ce am mâncat, ca să ne ocupăm locuri bune, sus lângă lăutari, să putem vedea toată horă, pe toţi flăcăii. Şi toate fetele. Când am intrat în salon, nu erau decât vreo cinci-şase fetişcane şi lăutarii care cântau să atragă lumea. Salonul lui domnu’ Spirică era nou, de câţiva ani. Îl construise aici, pe strada Arpăşenilor, ca să nu se mai ducă lumea în partea cealaltă a satului, la domnu’ Lăzărescu. Satul se mărise în ultima vreme şi domnu’ Spirică şi-a dat seama că face un mare bine mai ales fetelor, să nu mai bată noroiul iarna de la un capăt la altul al satului. Aşa că alături.de cârciuma a ridicat un salon zdravăn de cărămidă, mai frumos ca al Lăzăreştilor. Avea pe jos duşumea de scândura groasă, iar de jur-împrejur bănci lungi, cu rezemătoare, unde stăteau cei care nu dansau, mai ales mamele fetelor. Pentru nunţi avea mese lungi de câte patru metri, cu care înconjura salonul, iar când nu erau nunţi, le aşeza ordonat unele peste altele, într-un capăt al salonului, lângă locul lăutarilor. Salonul era luminat de trei lămpi mari atârnate de tavanul înalt, la care nu ajungeai decât dacă te urcai pe masă şi pe un scaun. Noi ne-am urcat pe mesele de lângă lăutari şi-acolo am stat toată seara. Unul câte unul, flăcăii apăreau în salon şi-şi căutau prietenii. Fetele veneau în grupuri de prietene, mai ales cele mai mici, care încă nu ştiau toate rosturile horii. Se dezbrăcau de hăini, pe care le lăsau în grija vreunei mătuşi sau vecine aşezate pe bancă şi ele rămâneau în rochii. Soţia lui domnu’ Spirică, coana Elena, stătea la uşa salonului şi taxa pe cei care veneau înăuntru: trei lei fata, cinci lei băiatu’; noi, care ne jucăm, plăteam doar un leu. Domnu’ Spirică stătea în cârciumă, unde

flăcăii se Duceau să se răcorească cu câte un pahar de vin, până veneau fetele. Coana Elena, de la locul ei de lângă uşă, striga la lăutari să cânte şi îndemna fetele care «stăteau grupuri, grupuri, să joace. Hora începea fără vlagă, fiind făcută mai mult din fetişcane şi fără flăcăi. Din când! n când însă, veneau şi fetele cu adevărat mării şi atunci apăreau şi flăcăii din cârciuma. Grupurile de fete se spărgeau, una câte una intra în horă şi lângă

Ele apăreau băieţii. Fără să ne dăm seama, salonul se umplea de lume şi hora era în toi, fiecare flăcău stând la început unde se nemerea, şi abia după ce se obişnuia puţin cu jocul căutându-şi fata şi aşezându-se lângă ea.

Iancu venise mai devreme şi stătea lângă coana Elena, fiind atent mai mult la uşă, să vadă când vine Maria, decât la horă. Când ne-a văzut sus lângă lăutari, ne-a făcut un semn cu mâna şi s-a-ndreptat spre noi. S-a dezbrăcat de haina cu blană şi ne-a dat-o nouă să i-o ţinem, după care a intrat la întâmplare în horă. Nu-l mai văzusem niciodată pe Iancu gătit de horă şi am rămas miraţi când el a-nceput să joace. Înalt şi spătos, n-ai fi zis că n-a făcut armata. Se uita în jos când trebuia să vorbească cu vreo fată şi chiar cu băieţi de seamă lui.

După ce lăutarii îşi încetară cântecul îşi hora se sparse, apăru şi Maria. Singură, ea îşi aruncă privirile roată să găsească pe cineva la care să se ducă, dar cum nimeni dintre fetele de alături nu-i conveni, se-ntoarse cu spatele către mijlocul salonului şi mai stătu de vorbă cu coana Elena, care nu prea mai avea pe cine încasa, căci veniseră toţi cei care erau de venit. În timp ce vorbea, îşi scoase haina şi o vecină care stătea pe bancă i-o ceru, să i-o ţină. Maria, care numai la haină nu-şi avea gândul, o lăsă de parcă n-ar fi fost a ei şi nici nu cred c-a văzut în mina cui a lăsat-o. Stătea de vorbă cu coana Elena, dar se vedea că altceva căuta ea. Iancu, după ce încetase horă, rămăsese într-un grup de băieţi, în partea opusă uşii de la intrare şi n-o observase pe Maria nici când intrase, nici

acum când stătea de vorbă cu stăpâna salonului. Abia într-un târziu îşi aruncă ochii spre uşă şi văzu cum coana Elena o cuprinse cu mâinile amândouă pe Maria şi se legăna drăgăstos cu ea în braţe, de parcă tocmai atunci se întâlniseră. Maria tot îi spunea ceva râzând şi coană Elena tot râzând o îmbrăţişa mereu şi o ocrotea ea pe un copil la pieptul ei. Şi Iancu îşi făcu loc printre grupurile de fete şi băieţi până ajunse la uşă, unde rămase însă ca un prost, fără să ştie ce să mai facă, fiindcă cele două femei tot îmbrăţişate stăteau. Tocmai în clipa aceea lăutarii, îndemnaţi de cineva, începuseră să cânte şi lumea s-a oprit – din vorbă, uitându-se la hora care începuse să se formeze la mijlocul salonului. Coană, Elena o lăsă pe Maria din braţe şi abia atunci fata îl văzu pe Iancu stând în faţa ei şi zâmbind. El o cuprinse uşor cu braţul drept pe la mijloc, făcându-i loc să înainteze spre centrul salonului, unde hora se puse în mişcare. S-au prins şi ei la-ntâmplare, şi, jucând, tot îşi spuneau ceva, nefiind atenţi la cei de lângă ei. În toiul horei, Tudor

Al lui Poteraşu comandă lăutarilor „Hora refuzaţilor”. Băieţii începură să zâmbească, iar fetele îşi dădeau coate de ce era să urmeze. Vioristul de sus ele lângă noi bătu cu arcuşul în vioară să se facă linişte, strigă cât putu de tare: „Hora refuzaţilor” şi începu să cânte cu foc, îndemnându-l şi pe ţambalagiu. Hora continuă în acelaşi fel ca şi până acum, ceea ce avea să apară nou era doar hazul pe care îl crea această „horă a refuzaţilor”. Tudor Poteraşu, care comandase hora şi avea să-i cinstească bine pe lăutari, fiindcă-i făceau plăcerea, luase un scaun şi se aşeză pe el în mijlocul horei. Un alt flăcău îi invită la întâmplare o fată din horă, cu care el să danseze în mijloc, dar Tudor o refuză, fugind cu scaun cu tot în cealaltă parte a horei, fără ca fata să se simtă jignită. Aşa era regula jocului, puteai să refuzi cât pofteai. După ce refuză încă vreo trei fete, întorcându-se de la ele în partea opusă, Iar fetele intrând la loc în horă şi jucând mai departe, Tudor se opri

la Calină lui Carastan, cu care dansă în jurul scaunului rămas acum liber, până când băieţii şi fetele din horă bătură din palme, semn că era rândul altcuiva. Calină se aşează ea pe scaun acum, aşteptând ca Tudor să-i aducă un băiat din horă, ceea ce el şi făcu. Calină refuză şi ea doi băieţi, mai mult pentru hazul jocului şi primi să danseze cu al treilea, pe care eu nu-l cunoşteam. Tudor se prinse în horă, în locul băiatului nerefuzat, şi hora: continuă astfel spre satisfacţia tuturor care dansau şi se refuzau, după plac.

Când Iancu fu ales de o vecină, se bucură mult, gândindu-se că, după ce va dansa cu ea, va avea dreptul să refuze şi el, până când îi va fi adusă Maria lu' unchiu' Drăguşin. Dar după ce dansă şi se aşeză pe scaun, trebui să refuze mult, căci fata cu care dansase şi care acum îi invită alte fete din horă nu-i ghici intenţia şi nimerea tot alături, fapt care atrase atenţia tuturor dansatorilor. De câte ori refuza o nouă fată, cei din horă se uitau unii la alţii întrebători. Nimeni nu ştia, ce are de gând Iancu şi unde se va opri cu refuzul. Numai întâmplător şi foarte târziu îi fu adusă Maria şi atunci Iancu s-a ridicat repede de pe scaun şi s-a Dus în întâmpinarea ei. Toţi din horă, ba chiar şi cei de pe margine începuseră să râdă ca de o mare descoperire. Iancu era în al nouălea cer şi dansa de parcă toată urnea era a lui. Abia acum cei de faţă observară că faţa lui Gheorghe Drăguşin este nu numai foarte frumoasă, cum o ştiau ei de copilă, dar şi o adevărată fată mare. Naltă şi zveltă, se învârtea în joc cu o siguranţă deplină şi avea o ţinută mândră şi demnă, de parcă nu călca pe pământ. Uimiţi de

Această constatare, cei din horă uitaseră să mai bată din palme, pentru a-l trimite la locul său pe Iancu, astfel că cei doi rămaseră multă vreme în mijlocul horei… Uitaseră parcă toţi că jocul e al tuturor, şi priveau această pereche pe care acum, aici, o descoperiseră, îi văzuseră de sute de ori, de mii de ori poate, dar nu-i observaseră, nu-şi

dăduseră seama până acum că ei amândoi erau nişte oameni deosebiţi, sau poate erau aşa numai pentru că erau împreună, pentru că dansau. Nici eu, care-i ştiam de-atâta timp pe amândoi, nu mi-am închipuit că pot fi atât de frumoşi încât să încânte toată lumea care.se afla acolo. Când, în sfârşit, se bătu din palme, Iancu se înclină în faţa fetei, mulţumindu-i fericit şi merse să-i aducă un băiat din horă. Primul pe care-i invită fu Tudor Poteraşu. Niciodată, după aceea, nu şi-a dat seama Iancu de ce-l invitase tocmai pe Tudor. O făcuse întâmplător, emoţionat după acel frumos dans care atrase toate privirile celor de faţă, sau poate a fost la mijloc mândria, nemărturisită nici sieşi, de a scoate pe băiatul cel mai bogat din sat să danseze cu aleasa lui. Maria îl refuză pe Tudor, poate din acelaşi sentiment nemărturisit care-l determinase pe Iancu să-l invite, sau poate numai pentru că aşa era regula jocului, nici ea nu şi-a dat seama de ce, şi fugi cu scaunul în partea cealaltă a horei, aşezându-se pe scaun cu spatele la Tudor care trebui să se întoarcă în horă, refuzat. Lui Tudor nu-i conveni; niciodată nu fusese refuzat de vreo fată, chiar într-o asemenea horă a refuzaţilor, dar se retrase şi intră în horă la întâmplare, între două fete pe care nici nu le cunoştea prea bine. Gândul lui nu mai era acolo, sau nu mai era la frumuseţea acestui joc ce făcea mândria tinerilor din Pogoanele. Când Iancu îi alese Mariei al doilea băiat, ea îl refuză şi pe acesta şi se retrase cu scaunul în partea de unde tocmai venise. Când vru să se aşeze pe scaun, cum îi cerea jocul, şi să aştepte până i se aduce un băiat care să-i placă, Tudor Poteraşu se desprinse repede din horă, şi-i trase scaunul. Maria căzu şi se răsturnă pe spate în mijlocul horei, lovindu-se cu capul de podeaua murdară şi neprimitoare. Toată lumea care era de faţă scoase un strigăt de spaimă şi de indignare, căci frumuseţea jocului fusese terfelită cu brutalitate. Mai mult ruşinată şi speriată decât îndurerată în urma căzăturii, Maria încercă să se ridice, dar parcă nu putu. Iancu se repezi buimac la ea, îi dădu mâna, fata i-o întinse pe-a ei fără să-şi dea seama ce face şi se ridică rătăcită. După

câteva clipe se năpusti spre uşă, rupse horă, care de fapt încetase, împinse câteva fete într-o parte şi-n alta şi fugi afară. Iancu, după ea încercând s-o liniştească.

— Lasă-mă, lasă-mă, spuse fata, încercând să-şi ascundă mâhnirea, dar îşi dădu, seama că ar putea să-l supere pe Iancu şi-i spuse s-o lase, că merge să se schimbe. Lancu nu. Ştiu dacă trebuie s-o urmeze sau nu, n-avea experienţă în relaţiile cu fetele, nu ştia ce înseamnă un „da" şi ce înseamnă, un „nu" spuse de o femeie, mai ales în asemenea împrejurări, neplăcute, şi rămase descumpănit în mijlocul străzii. După câteva minute se reîntoarse în sala de dans. Hora se întrerupsese, fără ca dansatorii să se împrăştie; toţi comentau cu dispreţ gestul lui Tudor. Dându-şi seama că nu-i aprobat, acesta strigă lăutarilor să cânte mai departe; hora reîncepu…

Câteva femei de pe margine, venite la horă să-şi privească fetele cum dansează şi mai ales cu cine dansează, începură să-l înţepe cu vorba pe Iancu în timp ce el îşi făcea, loc prin mulţime, ca să ajungă din nou în horă.

— Poate că aşa e regula jocului, tuşe Leano, răspunse el uneia dintre femei, încercând parcă să se scuze că nu ştia ce trebuie să facă.

— Ce regulă, mă, prostule, îl îndârji femeia; îi lăsaţi să-şi bată joc de voi. Ah! Că nu sunt eu un bărbat, i-aş jugării pe toţi Poteraşii ăştia, mânca-le-aş coliva lor să le-o mănânc.

— Ei, tuşe Leano, oftă Iancu dând din cap şi se prinse în horă unde nimeri.

Poteraşii pe care i-ar fi jugănit tuşa Leana erau cei mai bogaţi oameni din sat, iar băieţii erau pe deasupra şi răi, şi nu se atinsese nimeni de ei niciodată. Nici autorităţile nu-i înfruntaseră nici pe Tudor şi nici pe Fraţii lui, cu toate că făceau tot felul de pozne. Abia dacă îndrăzneau să-i spună bătrânului, uneori, jsă-l potolească, dar bătrânul Poteraşu nici nu se gândea, fiindcă tocmai el era acela care ţinea ca neamul lui să fie temut şi ascultat

de Tot satul şi nimeni să nu se atingă de feciorii sau nepoţii săi. Prin dreptul caselor lor nu era om din sat să aibă curajul să treacă, decât strecurându-se cu teamă, căci oricare dintre băieţii sau slugile temuţilor bogătaşi ar fi pus câinii pe el fără niciun motiv, iar dacă omul s-ar fi apărat, ar fi fost acuzat că le loveşte câinii. Oamenii le (făceau voia şi îi ocoleau, căci nu aveau cui să se plângă, şi astfel teama intrase în mai toţi sătenii şi se transmisese şi la copii. Rămăsese de pomină cazul învăţătoarei Boteanu, care, abia venită în sat şi necunoscând obiceiurile Poteraşilor, a trecut pe strada lor şi aceştia au dat drumul câinilor. I-au făcut haina praf – haină bună, de cumpărat, nu ca ale noastre, din aba. Învăţătoarea, care

Cunoştea legea, s-a dus la şeful de post ca să-i dea în judecată pentru că „lasă câinii liberi pe străzi să muşte oamenii şi să le rupă hainele de pe ei”. Şeful de post i-a spus să scrie cum s-au petrecut lucrurile şi să-i dea lui declaraţia, ceea ce ea a şi făcut. Tot satul ştia atunci că Poteraşii vor fi daţi în judecată, „cu o învăţătoare nu. Le merge, ea cunoaşte legea, e omul statului şi ea, nu-i proastă ca noi”. Dar totul s-a terminat acolo, la Şeful de post, niciodată acesta nu dăduse drumul mai departe declaraţiei. Învăţătoarea, tot aşteptând cuvântul legii, a înţeles cu cine avusese de-a face şi a învăţat şi ea legea Poteraşilor. În cele din urmă, şi-a cumpărat o altă haină tot din leafa ei. Această lege funcţionase ani de-a rândul şi ei voiau s-o păstreze mereu. De aceea zicea tuşa Leana că i-ar jugăni pe toţi Poteraşii.

Lancu se prinse-n horă şi jocul continuă, lăutarii cântând şi mai cu foc. Dar parcă a fost un făcut: tocmai când Maria se reîntorsese, schimbată la rochie, Tudor Poteraşu, aflat în mijlocul horei refuza o fată, fugind cu scaunul de ea. Când vru să se aşeze, Iancu se smuci din horă şi-i trase scaunul, lăsându-l să se rostogolească pe jos. Dansatorii scoaseră un ţipăt de satisfacţie; brutalitatea fusese pedepsită în acelaşi chip! Lăutarii, speriaţi de cele

întâmplate, încetaseră să mai cânte şi în acel moment, când viorile tăcură, nimeni nu mai scoase o vorbă. Tudor se ridică de jos cu încetineală, parcă gândindu-se ce să facă, băgă mâna demonstrativ în buzunarul de la piept al hainei şi scoase un cuţit lucitor. Fetele din apropiere, care-i văzură cuţitul, scoaseră un ţipăt, mai mult ca să-l facă atent pe Iancu decât de teamă. Dar Iancu observase mişcarea adversarului său şi puse mâna pe scaunul care până atunci servise la dans, ca şi cum s-ar fi sprijinit de el.

Întotdeauna avusese groază de bătăi între oameni şi asta mai ales din cauza cuţitului, care i se părea înfiorător. Îi plăcuse să se lupte corp la corp. Şi când era copil se angajase în astfel de jocuri „de-a trânta”, unde cel care cădea nu păţea nimic, era un fel de sport. Avea o forţă deosebită în mâini şi în picioare, încât îşi ridica adversarul în mâini şi apoi îl punea jos pe pământ, ea luptătorii de la circ. Nu uitase că bunicul său se luptase cu lupii şi îi biruise. Când era însă vorba de cuţit şi de bătăi adevărate, simţea o teamă şi o silă, greu de explicat la un om aşa de solid şi de puternic şi nu izbutea să-şi închipuie cum e în stare cineva să lovească cu cuţitul, când ştie că o astfel de lovitură poate să omoare un om. Se gândi că Tudor ar putea îndrăzni să lovească, ştia că poate îndrăzni, o făcuse cu atâţia alţii din

Sat, dar mai ştia că îndrăzneala lui se bază nu atât pe forţa proprie, cât pe slăbiciunea morală a adversarului, pe acea „lege a Poteraşilor”. Cu el Tudor nu se înfruntase niciodată, nu avuseseră nici măcar o supărare, deşi uneori se întâlneau pe câmp, cu caii la iarbă şi Poteraşii găseau pricină de ceartă tuturor. Totuşi lui Iancu, Tudor nu-i zisese niciodată nimic. Ştia şi el că ăştia ai lui Toroipan s-au luptat cu lupii şi i-au omorât.

Cu scaunul în mină, Iancu urmărea mişcările lui Tudor şi încerca să-şi explice gestul lui, de ce luase cuţitul şi ce avea de gând cu el.

— Nu-ţi convine, domnul Tudor? îi zise, dar nu-şi

termină bine vorba că Tudor se şi repezi cu cuţitul spre el. Iancu se feri şi ridică scaunul cu mâna dreaptă, trăsnindu-l în cap pe cuţitarul care căzu jos fără să se vaite. Mai ridică o dată scaunul cu amândouă mâinile şi trase într-o parte şi în alta de picioarele lui, desfăcându-i-le. Desprinse un picior din scaun şi se apropie de Tudor, lovindu-i cu putere degetele de la mâna dreaptă, în care mai ţinea încă cuţitul. Cuţitul căzu pe duşumea şi Iancu îl luă. Tudor vru să se ridice, răsucindu-se greoi, dar Iancu puse tălpile picioarelor pe câte-un braţ de-al lui, răstignindu-l pe podea şi-i strigă că dacă nu se potoleşte, îl poate omorî cu o singură lovitură.

Tudor începu să urle, cerând ajutor, dar nimeni nu se apropie de el, fiecare flăcău avea de răzbunat câte o insultă şi lovitură dată acum spăla parcă ruşinea îndurată în alte dăţi.

În zarva care se crease, apăru un frate al lui Tudor, care până atunci fusese în cârciumă. El se aruncă orb asupra lui Iancu, care, luat prin surprindere se poticni într-un genunchi, gata să cadă, dar se ridică numaidecât, cu adversar cu tot şi-l trânti, de sus, în cap, peste Tudor, încât ăsta rămase cu gâtul înţepenit într-o parte şi nu-şi mai putea mişca capul. Ca din pământ apăruseră şi alţi Perteraşi, care nu fuseseră la horă până atunci. Iancu se retrase într-o parte, având în spate peretele, ca să nu fie luat prin surprindere şi le arătă pradă care nu mai mişca.

— Vă omor pe toţi, dacă vă apropiaţi, spuse el, făcându-şi curaj şi înfricoşându-i pe noii veniţi.

— Mă, tu eşti nebun? îl mustră pe Iancu bătrânul Pote-raşu, apărut nu se ştie de unde şi vrând să afle un răspuns care să-l dumirească, fiindcă el auzise că l-a omorât pe Tudor.

— Poate că sunt, sau poate că m-au făcut ei nebun, dar dacă v-apropiaţi, vă omor pe toţi! Să nu ziceţi că nu v-am spus 1

Toţi cei de faţă rămaseră înmărmuriţi văzându-i pe

Pote-raşi îmblânziţi de ursul de Iancu, care mai ţinea în fiecare mână câte un picior de scaun, cu care să se apere la nevoie. Din când în când, cineva dădea drumul vreunei exclamaţii admirative.

— Unu' singur şi i-a potolit pe toţi!

— Să te ferească Dumnezeu de, mânia omului bun; adună în el până nu mai poate, dar şi când nu mai poate…

Cei din jur dădeau japrobativ din cap.

Bătrânul Poterasu căuta cu privirea în mulţime să-i vadă şi pe ceilalţi doi fraţi ai lui Iancu, nu putea crede că singur acesta reuşise să-i doboare pe cei doi feciori ai lui, dar nevăzându-i, îşi Zise că nişte prieteni îl vor fi ajutat.

— Cu cine ai fost, mă, pui de căţea? ceru el lămuriri în cele din urmă.

— Bătrâne, ia seama ce vorbeşti, că nu mă mai uit la părul dumitale alb, îl avertiză Iancu.

Între timp, un nepot al Poteraşilor aduse din cârciuma o cană mare de tablă, plină cu apă şi o turnă peste cei doi căzuţi, care gemeau fără să se poată ridica. Bătrânul se aplecă să-i ridice, dar nu putu şi rămase lângă ei, în genunchi, ca pentru o rugăciune. Începu să plângă, nu atât de durerea celor doi feciori bătuţi, care, ştia el, avea să treacă, dar mai ales de înfrângerea suferită în faţa lumii. Îşi simţea sfârşita puterea în sat, îşi dădea seama că de-acum şi alţii vor îndrăzni să-i lovească. Şi aşa oamenii, în ultimul timp, îi ocoleau, le refuzau propunerile, evitau discuţiile cu ei. Dar acum cineva i-a înfruntat în public şi i-a răpus. Bătrânul plângea de-a bine-lea după gloria, forţa, faima lor.

Printre oamenii îngrămădiţi în jur îşi făcură loc, furioşi, cei doi fraţi mai mari ai lui Iancu.

— Ce vreţi, mă? urlă Ion, care cuprinse cu mâna lui mare braţul unuia dintre Poteraşi.

— La. Să-l în pace, îi zise hotărât Iancu, nu-i el de vină; vinovaţii sunt aici – şi arătă pe cei de jos.

Crezând că şi bătrânul e lovit, Ion puse mâna pe el şi-l ridică.

— Nu vă mai săturaţi odată, îi dojeni el, consolându-l.

Oameni în toată firea îşi vă ţineţi de prostii.

Bătrânul dădu din cap într-un fel din care Ion nu ştia ce să înţeleagă.

Gligore, celălalt frate al lui Iancu, se apropie de prâslea şi-l întrebă dacă-i lovit undeva. Iancu dădu din cap că nu-i lovit.

— Cine i-a potolit? mai întrebă Gligore.

— Reteveiul ăsta, zâmbi Iancu, arătându-i piciorul scaunului pe care-l mai ţinea în mina.

Hora refuzaţilor se terminase şi cu ea se sfârşise şi jocul din duminică de pomină. Nimeni nu mai avea chef de dans, toată lumea era cu gândul la cele petrecute. S-au îmbrăcat toţi şi au plecat acasă, deşi seara nu se sfârşise. Iancu a luat-o pe Maria de mină şi au plecat şi ei, iar noi, ceilalţi, îi urmam de la mică distanţă. Când să iasă pe uşa salonului-Iancu i-a spus lui domnu' Spirică şi coanei Elena că le va plăti scaunul pe care l-a rupt.

— Cuţitul şi piciorul de scaun le iau cu mine ca amintire, râse el. Domnul Spirică i-a strâns mâna şi-a zis că nu-i nimic, intră în costul taxei de intrare, bine c-a fost cu folos.

Dar n-am apucat să ieşim pe uşă bine, că a venit şi şeful de post:

— Ce-a fost pe-aici, domnule Spiru?

— Nimic, domnu' şef. Toate lucrurile sunt la locul lor;

Am dat drumul mai devreme în seara asta, că-s oamenii obosiţi... în câşlegi o să ţinem mai mult, o să facem şi baluri.

— Bine, domnule Spiru, dacă spui dumneata că lucrurile sunt toate la locul lor, aşa să fie. Da' vinu' l-ai terminat odată eu horă?

— Nu, domnu' şef, vin am şi de sărbători, m-am aprovizionat, că vine vremea rea şi dacă n-ai vin de sărbători, de ce mai eşti cârciumar! Că ştiţi cum e omul, oricât ar avea el vin acasă, dacă vine la horă, vrea un pahar de vin aici cu prietenii. Aşa că am vin. Am şi de

Ostrov, am şi de Focşani, şi alb şi negru.

Şi au trecut în cârciumă să guste vinurile.

— Vrei să spui, tov Zevedei, că şeful de post a-nţeles ce-a fost? Ba, că în gândul lui şi-a zis, mai dă-i dracu' şi pe Poteraşii ăştia, că prea şi-au luat-o în cap şi altă dată au trecut şi peste autorităţile comunei?

— Cam. Aşa! Fapta lui Iancu a stârnit admiraţia tuturor! Chiar şi a jandarmului!… Dar noi nu mai încercăm vinul ăsta de Pogoanele, nu de alta, darse-ncălzeşte aici pe masă?

— Ce să-l – Mai încercăm, că l-am încercat. Acum problema e să nu se încălzească în sticlă, că-i păcat de el, râse Grancea.

Ciocniră şi băură ca doi oameni care „stau la un pahar de vorbă".

116

— Dacă v-ar face plăcere, v-aş povesti nişte întâmplări de la o vânătoare de dropii, că eu m-am încălzit şi mi-a venit pofta de povestit.

— Şi mie pofta de ascultat. Despre dropii chiar că nu ştiu mai nimic…

VIII

Trecuseră vreo zece zile de la întâmplarea cu „hora refuzaţilor" şi lumea tot mai vorbea despre ea. Mai ales cei care nu fuseseră de faţă se minunau auzind şi apoi povesteau cu mai mult foc altora, uneori ajungeau să povestească chiar şi celor care fuseseră acolo. Noi, care văzusem totul, ne potolisem după ce povestisem acasă la noi întâmplările, iar eu, după ce mai spusesem o dată şi la Iancu acasă, că mă chemaseră nea Vasile Toroipan şi fraţii lui mai mari să le spun eu cum a fost, că Iancu nu vrea să le povestească. El le-a spus doar atât, că Tudor n-a jucat cinstit, a fost neam prost, şi când el, Iancu, i-a arătat greşeala, Tudor a sărit la el cu cuţitu'. Ce să-nţeleagă bietul moş Vasile din asta, şi-atunci m-a chemat pe mine să le spun eu „aşa cum a fost". Le-am spus, şi cu asta am încheiat discuţia. Dar când ieşeai pe stradă, primul lucru

de care te întreba cineva era dacă ţi-a plăcut cum i-a bătut Iancu pe) ai lui Poteraşu.

Doar schimbarea vremii i-a făcut pe oamenii din Pogoanele să lase de-o parte, pentru mai târziu, acele întâmplări, fiindcă schimbarea vremii însemna altceva pentru sat şi pentru oamenii lui.

Începuse să plouă mărunt şi să bată Crivăţul cu putere. Mătura tot ce mai găsea în calea lui nestrâns de mâna omului: frunze de coceni rămase pe drum, vălătucii uscaţi de pe câmp, frunzele salcâmilor care mai atârnau pe câte o cracă mai tânără, iar uneori smulgea chiar şi vârful câte unei căpiţe de fin care nu era făcută cum trebuie. Salcâmii se-nnegriseră şi la rândul lor măturau cu vârfurile cerul înnorat; numai ţepii lor mai opuneau rezistenţă vântului, care biciuia nemilos, cu picăturile de ploaie reci şi grele. În casă era cald, arsese mama soba cu trei braţe de coceni rămaşi de la oi şi de la vacă. Toate resturile de coceni le adunam pentru sobă şi ce rămânea din – zilele mai călduroase păstram pentru cele geroase. Acum arsese mama tot şi soba de pământ dogorea de la distanţă. Din casa încălzită geamătul Crivăţului nu ne părea aşa de fioros, dimpotrivă ne sună ca un cântec ieşit din mii de viori.

117

— Vai de omul care-i pe drum pe un timp ca ăsta, se auzi vocea tatii din tindă, unde adusese o găleată de apă. Slobozise câinii din lanţuri şi le dăduse mâncare fiecăruia în culcuşul său: Hoţu la oi, Leu la saivanul vacii, Lupu la grajdul cailor şi Colonel pe prispă, lângă uşă, într-un coş cu paie. Acum venise cu găleata de apă, semn că-şi încheiase truda de peste zi. Auzindu-l vorbind singur, mama îi ieşi repede înainte, cu felinarul şi cu un scăunel pe care să stea să-şi scoată opincile. Aşa ne dădea de veste când venea de-afară. Cum ajungea în tindă rostea o vorbă despre ziua care tocmai o încheiase: „S-a terminat cu timpul frumos”, sau „Bună treabă am mai făcut şi azi”, sau „Straşnic ger o să fie la noapte”, sau „Lungă a mai fost şi

ziua de azi”. Mama făcea tot ce ştia că-i place tatii, dar nu pentru a-l îmbuna, că nu era rău cu ea sau cu noi, ci pentru că îi făcea ei plăcere să-l ştie satisfăcut de vorbele şi de faptele lui.

— Urâtă vreme, aşa-i? îl îndemnă ea să repete vorbele de mai înainte cu privire la timpul care se anunţa că se strică, dar şi să-l admire că pe o astfel de vreme el şi-a făcut datoria. Tata repetă vorba cu care-şi încheiase ziua:

— Vai de omul de pe drum, pe-aşa o vreme.

— I Apoi, doar un necaz mare să-l mâie pe cineva pe drumuri, conveni mama, ţinându-i felinarul aproape ca să-şi poată dezlega nojiţele opincilor.

Tata dădu din cap, adică – aşa e. Apoi îşi duse opincile şi obielele la gura sobei, sprijinindu-le pe un scăunel cu picioarele în sus şi intră în casă încălţat numai cu ciorapii, călcând uşor pe rogojină curată, de parcă s-ar fi temut să nu alunece. Noi am încetat să mai vorbim, nici eu, nici Niculae n-aveam dreptul să spunem ceva înaintea tatii care muncise până acum. Văzându-ne că stăm la locul nostru şi că nu ne zbenguim, începu el:

— Mâine mergem la dropii, că se pune un polei în noaptea asta, de nu se mai poate mişca nicio găină.

Nouă atât ne-a trebuit, că ne-am şi dat drumul şi-am început să chiuim de parcă am văzut dropia în cuptor. Adama s-a şi speriat:

— Ce-aveţi, mă, nebunilor, voi n-auziţi ce-i afară, mai tăceţi odată din gură!

Niculae rânji şi-i răspunse mamei cam obraznic, încurajat de faptul că râsul nostru era provocat de ce – spusese tata:

— Ce dacă vorbim tare, ce se strică vremea mai rău? Atunci, hai, să vorbim şi mai tare, să se facă polei zdravăn şi să prindem toate dropiile din Bărăgan!

Mama nu mai zise nimic, de fapt observaţia ei voia să ne facă atenţi să nu-l supărăm pe tata, dar când a văzut că tata nu se supără, îşi văzu de treabă, mestecă mămăliga,

care fierbea de mult pe plita maşinii în aşteptarea tatii şi strigă la noi să aducă cineva murături şi să aşezăm masa, că n-are unde să răstoarne mămăliga. Fasolea fiartă de la prânz rămase acum numai boabe şi cu o lingură de untură şi două-trei de bulion, deveni „fasole scăzută”. Murăturile reci făceau toţi banii unei mâncări de fasole caldă ca şi mămăliga.

— Azi vă dau fasole, mâine friptură de dropie, dacă tot vă lăudaţi că le-aduceţi pe toate acasă, zise mama răsturnând mămăliga.

— Ei, nu le aducem chiar pe toate, se repezi iar Niculae, mai lăsăm şi de prăsilă, ce, la anul nu ne mai trebuie?

Tata, căruia nu-i plăceau vorbele de clacă, se uită la el lung şi fără să scoată o vorbă, îl potoli numai cu privirea. Apoi, ca şi când nimic nu s-ar fi. Întâmplat, propuse un plan pentru a doua zi:

— Trebuie să mergem de noapte, că la ziuă toată lumea vede că-i polei şi porneşte pe câmp după dropii. Asta una; şi al doilea, pregătiţi-vă totul de-acum, că mâine plecăm fără să ne simtă nici măcar Colonel, care doarme în coşul cu paie, pe prispă lângă uşă!

Pe vremuri Bărăganul era plin de dropii, care se ascundeau în mărăcinişurile ce creşteau pe văi. Cu timpul, însă, mai toate văile s-au arăt, mărăcinişul s-a distrus, i s-a dat foc sau a fost scos cu topoare şi târnăcoape şi dropiile sunt tot mai puţine. Cele mai multe au fugit în Deltă, iar care au mai rămas se ascundeau şi se fereu din calea oamenilor. Nici boierii nu le mai puteau vâna; penajul lor auriu, vârful aripilor albe şi gâtul sur le fac să fie greu observate pe mirişti, vara, iar de prins nici atât nu poate fi vorba. Iarna însă, când era polei, se vânau uşor, căci aripile lor mari se udau din cauza ploii şi apoi îngheţau şi deveneau de plumb din cauza vântului rece. Frumuseţea aripilor, mândria dropiilor, devenea povară şi le ducea la pieire. Cei care au trăit la sohat au observat de mult acest lucru şi acum toată lumea ştia că pe polei poţi prinde dropiile mai uşor.

Tata ne-a sculat de noapte, şi fără zarvă mare, şi fără lumină, ca să nu ne vadă vecinii că ne-am sculat cu noaptea-n cap şi să se întrebe de ce, am plecat. Ne-am luat fie

Care câte două beţe ascuţite la vârf şi terminate c-un cui, ca să ne sprijinim în ele, ne-am pus toţi opinci în picioare, prevăzute eu „gheare de pisică” să nu alunecăm, şi am pornit încet, încet spre deal. Când am ajuns la casa Toroipanilor, eu am dat un semnal şi l-am strigat încet pe Iancu, dar moş Vasile, care stătea pe prispă şi ne aştepta, ne spuse tot încet că „acum au plecat, doar eu ieşit din curte”. Ne-am continuat drumul şi cum am intrat între vii, am zărit în faţă nişte mogâldeţe care se mişcau greu pe drumul acoperit cu polei. Când. Ne-au simţit, s-au oprit şi ne-au aşteptat. Erau cei trei fraţi Toroipan, echipaţi şi ei de dropii, cu saci pe cap, fiindcă tot mai biciuia ploaia rece, cu opinci în picioare şi cu beţe de sprijin în fiecare mână. Ne-am spus „bună dimineaţa şi noroc la dropii” şi am pornit cu toţii care pe unde ne puteam sprijini, ca să nu ne alunece picioarele, căci poleiul era gros şi lucios. Pentru că noi încercam să facem un fel de întrecere, dându-ne pe gheaţă ca să nu cădem şi ca să mergem mai repede, tata, care rămăsese mai în urmă, ne mai da câte un sfat: să nu facem gălăgie când ne vom apropia de Valea Dropiilor, să mergem încet ca să nu ne simtă, să nu le speriem şi să se înfunde în leasa de mărăcini că n-avem cum intra după ele – lucruri pe care noi toţi le ştiam mai mult sau mai puţin bine, dar tata tot ni le mai spunea, aşa cum spuneau toţi părinţii copiilor orice lucru de zece ori, de o sută, de o mie de ori, până când şi ei începeau să le spună celor mai mici decât ei.

— Crezi c-o să prindem ceva, Gligore? îşi exprimă Niculaie îndoiala faţă de mijlociul Toroipanilor. Gligore nu era nici el un vorbăreţ şi n-ar fi vrut să-şi dea cu părerea despre un lucru pe care nu-l cunoştea. Ridică din umeri fără să spună un cuvânt. Pe urmă reveni şi fu de altă

părere:

— Dacă am plecat noi de-acasă pe o vreme ca asta, înseamnă că ceva trebuie să fie.

Niculae mergea cu Gligore Toroipan, şi eu cu Iancu. Tata venea mai în urmă cu Ion al lui Toroipan şi din când în când se mai opreau şi se-ntorceau, să vadă dacă nu mai vine cineva din urmă.

— Anul trecut n-ai fost, îşi aminti Iancu de vânătoarea din iarnă trecută.

— N-am fost, că s-a-ntâmplat să cadă polei tocmai de Moş-Ajun şi nu m-am îndurat să renunţ la „bună dimineaţa la Moş-Ajun”. Iar prin februarie, când a căzut al doilea polei, eram bolnav şi n-a vrut tata să mă ia.

— Tu crezi că acum o să prindem ceva? mă întrebă şi Iancu pe mine, după ce auzisem discuţia dintre cei doi şi îndoiala lor.

— Dacă n-aş şti că prindem măcar câte una, nici n-aş mai merge.

Iancu se uită la mine de parcă atunci mă vedea prima data.

— Şi de unde ştii tu asta?

— Îmi spune mie cineva că vom prinde. Eu, în orice caz, nu plec de-aici fără dropie, măcar de stau aici până la Crăciun.

— Să ştii că şi eu cred că vom prinde. S-a făcut atâta polei, că n-o să se mai poată mişca dropiile; le ducem cu cârdul acasă.

Într-adevăr, aşa se-ntâmplase. Din cauza ploii care căzuse încă de cu seară şi, care tot de atunci începuse să îngheţe pe aripile dropiilor, sărmanele păsări tot încercau să zboare, întinzându-şi aripile. Aripile se-ntindeau şi cădea pe ele tot mai multă ploaie, care se transforma în tot mai mult şi tot mai greu polei, astfel că, în loc să se descătuşeze, ele se anchilozau şi rămâneau nişte poveri, pe care dropia abia le mai putea duce. Simţindu-se în pericol, ele se îndreptau atunci spre Valea Dropiilor,

singurul loc din Bărăgan care mai rămăsese nearat. Era o vale mare, care se-ntindea pe câteva pogoane şi în care creştea un mărăciniş des. Aşa se pomenise, nimeni nu ştia să fi fost altfel vreodată, alte mărăcinişuri care fuseseră distruse mai cunoscuseră cei bătrâni, dar că Valea Dropiilor să nu fi avut mărăcini nu ştia nimeni. Când ploua mult, se aduna acolo apă şi rămânea săptămâni de zile în şir. Apoi pământul se usca până crăpa şi în crăpăturile alea creşteau mărăcini deşi, de nu te puteai băga printre ei. D-aia zicea tata să fim atenţi ca să nu le speriem şi să se arunce în mărăciniş, că atunci cu mare greutate le puteai scoate de-acolo. Când dropiile începeau să simtă plumbul atârnându-le de aripi, fugeau să se ascundă în mărăciniş, crezând că adăpostul lui le va feri, dar până acolo aripile se-ntindeau şi deveneau imobile, încât intrarea în adăpostul văii nu mai era posibilă. Totuşi, dacă erau speriate, ele se aruncau orbeşte prin leasă şi-şi rupeau aripile, dar numai cu foarte mare greutate puteau fi scoase de-acolo. Totul era ca ele să fie îndreptate în altă direcţie decât în valea cu mărăcini.

Se crăpa de ziuă când ne-am apropiat de Valea Dropiilor şi văzându-le de departe, ne-am oprit să-i aşteptăm pe tata şi pe Ion. Era un cârd mare de dropii – sau aşa părea de la

Distanţă – şi nemişcat. Am rămas şi noi nemişcaţi şi-am căutat câte un vălătug, să ne ascundem după el, ca să nu ne observe. Tata ne făcu semn să stăm jos, pe vine, şi le privi şi el îndelung, cu bucurie, dar şi cu teamă să nu ne scape. Într-un fel era bine că se postaseră chiar în partea dinspre sat a văii, fiindcă le-am văzut de la distanţă, dar pe de altă parte asta ne crea greutăţi în încercuirea lor. Trebuia, după planul tatii, ca numai doi să rămână pe loc, jos, nemişcaţi, iar ceilalţi patru să se strecoare uşor, tot pe vine şi la aceeaşi distanţă de dropii la care ne aflam noi acum, până înconjoară leasa de mărăcini prin stânga şi prin dreapta. Ajunşi în cealaltă parte a văii, trebuiau date

semnale uşoare din loc în loc, pentru că ele să aibă teamă de înaintarea spre mărăciniş, ca şi cum de acolo ar fi venit pericolul pentru ele, şi s-o pornească spre sat. Toată mişcarea noastră trebuia să le îndepărteze de leasă, căci altfel ne-ar fi dat mult de lucru.

Am rămas cu tata pe loc. Ceilalţi au pornit doi într-o parte şi doi într-o parte, pe vine, cu câte un vălătug în faţă, după care se ascundeau şi sprijinindu-se cu beţele ascuţite. Mergeau ce mergeau şi se mai opreau să mai răsufle. Când dropiile se uitau foarte atent la ei, se opreau locului. Apoi porneau iar şi iar se opreau, pentru a le studia mişcările şi intenţiile. Aşa s-au strecurat într-o parte şi-n alta a dropiilor, până când au trecut de ele şi s-au putut ascunde după mărăciniş. Acolo s-au ridicat în picioare şi au mers fără sfială, orice zgomot care venea de la ei acum nu era decât în avantajul nostru. De la distanţa la care ne aflam noi îi mai puteam vedea încă pe cei patru care ne făceau semne de bucurie că au reuşit să treacă de ele fără să le sperie. La un moment dat nu s-au mai văzut, au ajuns în partea opusă nouă, exact dincolo de mărăciniş, între ei şi noi aflându-se leasa de mărăcini şi dropiile. Aşteptam atenţi semnalele lor, când am observat deja mişcare în cârdul dropiilor. Abia acum le-am văzut cum îşi târâiau pe gheaţă aripile mari, întinse şi grele, zgomotul făcut de această mişcare ajungând până la noi. Apoi toţi deodată, ca la o comandă, au început să-şi bată beţele unul de altul şi să strige tare, de parcă ar fi fost o oaste întreagă: Hăăăuuu, hăăăuuu, hăăăuuu! Dropiile s-au speriat, au făcut un cerc, fiecare încercând să-şi ascundă capul sub aripile vecinei şi se-nvârteau fără să îndrăznească să fugă în mărăciniş. Cum zgomotul creştea

Şi venea tot mai puternic spre ele, dintr-odată cârdul întreg s-a îndreptat spre noi, târându-şi anevoie aripile întinse şi grele. Când tata a socotit că ele nu se mai pot întoarce, a aruncat un vălătug în Sus să le dea de veste băieţilor că pot să-şi părăsească posturile şi să vină să

înconjoare cârdul. Numaidecât au apărut într-o parte şi alta a lesei de mărăcini, bătându-şi beţele din când în când şi îndemnând cârdul speriat. Tata îmi şopti să stau nemişcat la pământ, cu vălătugul în cap ca să nu ne vadă şi să-şi schimbe direcţia de mers. El stătea pe vine şi pândea cu un băţ în mâna stângă şi cu sacul în dreapta.

Ăsta din fruntea cârdului este dropioiul, îmi şopti tata: eu am să mă reped la el, să-l prind… Am să-ncerc să-l împiedic cu băţu' şi să-i pui sacul în cap… Dacă-mi scapă, fugi tu după el, să-l înconjurăm din toate părţile… încearcă să-i bagi băţul între picioare, că aripile nu le poate mişca… Trebuie să-l prindem întâi pe el… Să laşi dropiile în pace, chiar dacă-ţi pică la mina… Dropioiul… mai repetă tata şi sări spre el cu băţul întins, căci cârdul era la doi paşi de noi.

Pasărea trecu pe lângă tata, dar băţul lui nu reuşi s-o împiedice. Ghearele călcară chiar pe băţ şi-l răsuciră pe gheaţă, aruncându-l în altă parte şi tata n-a mai avut timp să zvârle sacul asupra dropioiului, care fugi speriat. Atunci eu am sărit de la locul meu, am lăsat sacul, am lăsat beţele şi am fugit după dropioi, cu gândul că-l voi ajunge. El nu se desprindea de cârd, sau cârdul nu-l părăsea pe el, se rotea în jurul lui, apărându-l parcă, dar eu fugeam ca disperatul cu braţele întinse, hotărât să-l prind, eram sigur că am să-l prind, din momentul când renunţasem la beţe şi la sac. Scosei un ţipăt scurt, dropioiul se desprinse puţin de cârd şi eu mi-am făcut vânt ca atunci când mă dădeam pe gheaţă, m-am lăsat în voia lunecuşului care mă aruncă grămadă peste dropioi şi braţele mele îi cuprinseră o aripă. Lunecarăm împreună pe burtă câţiva paşi, când auzii vocea tatii strigându-mi:

— Să nu-i rupi aripile.

Am rămas cu dropioiul în braţe, până a venit tata şi mi l-a luat. Au sosit şi ceilalţi în goană, fără să se mai preocupe de celelalte dropii, care alergau speriate spre sat.

— Este teafăr, observă tata, pipăindu-i încheieturile aripilor îngheţate, dar eu nu mă mail puteam ridica de jos

din cauza durerii de la cotul stâng, în care mă sprijinisem la cădere. Stăteam liniştit, nu voiam să ştie nimeni că sufeream în urma primei mele victorii, prinsesem un dropioi, ştiam

123

Că-l voi prinde din momentul când mă repezisem după el, l-aş fi prins chiar dacă ar fi zburat, cred că aş fi zburat şi eu după el, dar acum cotul meu stâng nu-l mai puteam mişca. Toţi erau liniştiţi după acest eveniment, prinsesem dropioiul, celelalte dropii nu mai puteau fi scăpate acum. Stăteam jos şi mă forţam să zâmbesc, pentru că durerea să nu-şi arate chipul pe faţa mea. Tata încerca să strângă aripile păsării cât mai aproape de corp, ca să încapă în sac. Eu trebuia să-l duc până acasă şi să am grijă lui chiar din acel moment, iar ei să se ocupe de celelalte dropii. Ar fi fost foarte uşor să le ducă cu cârdul până în sat, să le bage într-un saivan la moş Vasile Toroipan şi acolo să le prindă una câte una pe întuneric, dar exista teamă că nu cumva până ajungeam în sat să apară soarele şi, să le dezgheţe aripile, că atunci şi-ar fi luat zborul. Soluţia cea mai sigură ar fi fost să le prindem acolo pe toate şi să le băgăm în saci. Am fi mers acasă cu greutatea în spate, dar n-am mai fi avut nicio grijă. Tot încercând aripile dropioiului, tata îşi dădu seama că gheaţa de pe ele este destul de groasă ca să nu se topească aşa de curând, mai ales că soarele abia se ghicea dincolo de norii grei. Ploaia stătuse de mult, dar vântul rece muşca şi acum cu destulă putere.

— Le ducem cu cârdul, fu de părere tata, dar aşteptă şi părerea Toroipanilor, care se învoiră numaidecât. Tata reuşi să vâre dropioiul în sac şi mi-l lăsă în primire.

— Mergeţi, că eu v-ajung din urmă, le strigai mai mult aşa, ca să mă ştiu asigurat, fiindcă ei porniseră deja cu cârdul de dropii spre sat. Când durerea a încetat, m-am ridicat şi, cu dropioiul în spate, am luat-o şi eu la pas după ei.

Cârdul dropiilor mergea anevoie, abătându-se când

într-o parte şi când în alta a drumului, dându-le mult de furcă celor care le minau şi care făceau un fel de horă în jurul lor, cu braţele întinse şi cu fiecare băţ în câte o mină. Hora lor se gâtuia după cum mergeau dropiile, care, uneori, încercau să zboare, dar nu reuşeau decât să alunece pe oglinda lunecoasă a câmpiei şi să-şi târască şi mai jalnic aripile. Din când în când auzeam câte o sudalmă, când cineva trebuia să alerge mai mult după vreo dropie care încerca să abată cârdul dincolo de horă braţelor lor: „vedea-te-aş la cuptor mai repede”, sau „mânca-ţi-aş copanele tale”, sau „rumeni-ţi-aş ficaţii într-o tigaie şi stropi-ţi-le-aş cu vin”. Tată din urmă îi încuraja:

— Lasă, măi Ioane, că o să mâncaţi voi şi copane, şi ficaţi, o să beţi şi vin, dar acum trebuie să le ducem întregi acasă.

Aşa le-am şi dus, întregi. Le-am băgat, cu cârdul, în saivanul oilor lui nea Vasile Toroipan, căci oile mâncau afară pe zăpadă ziua, am astupat ochiurile de geam cu câte un şomoiog de paie şi una câte una, pe întuneric, le-am prins şi le-am legat picioarele. Moş Vasile, când a văzut minunea, nu mai putea de bucurie:

— Unsprezece dropii năzdrăvane, acum, în prag de sărbători, asta-i treabă de voinici, mă, Vasile, zise el către tata; trebuie să le cinstim, mă, nu? Haideţi în casă, până li se dezgheaţă aripile, ne chemă el pe toţi, astupând bine uşa saivanului.

În casă, unde tuşa Stanca tocmai învârtea o mămăligă, ne-am aşezat să ne tragem sufletele şi moş Vasile a adus o oală de vin negru, scos chiar atunci din butoi, „să ne încălzim puţin, până răstoarnă baba mămăliga”. Apoi a urmat fasolea cu murături şi iar o oală cu vin, şi încă una. Când a început discuţia despre dropii, ce să facem cu ele, Cum să le împărţim, eram roşii la faţă de căldura casei şi a vinului. Tata, care se gândise tot drumul la asta, îşi spuse gândul:

— Să ia fiecare familie câte o dropie şi restul să le

vindem, boierii sunt mari amatori de dropii, au băieţi la Bucureşti, au prieteni şi plătesc scump o dropie acum, în prag de sărbători, vânatul e mai căutat decât porcul sau pasărea de curte, porci au ei destui, curci, gâşte, porumbei – la fel, dar dropii n-au şi nici nu pleacă acum să vâneze, pe un timp ca ăsta. Cât e moara lor de moară şi câte boabe se pierd pe-acolo, citi porumbei, câte curci, câţi porci au ei, nu fac toate astea cât dropiile noastre. Trebuie să-i strângem cu uşa, să nu-i lăsăm şi scoatem, pe nouă dropii un porc de o sută douăzeci, o sută treizeci de kile sau cincisprezece saci de porumb, ce vreţi voi.

Moş Vasile Toroipan încercă o altă socoteală, să le ducă la târg la Călăreţi, să le vândă bucată cu bucată, dar nu ieşi bine, pe orăşeanu' care vine la piaţă nu-l interesează că-i curcă sau dropie, el vrea pasăre, în vreme ce boierii care-s sătui de curci, şi de găini, şi de porci, au alţi of: hi pentru o dropie şi dau oricât, ca să aibă atât vânat cât să dea la toţi ai lor de la Bucureşti şi să-şi oprească şi ei.

— Aşa-i, trebuie să-i stoarcem pe alde Gologan, conveni şi Moş Toroipan şi-i încredinţă tatii întreaga afacere, iar tata, la rândul lui, i-o dădu lui unchiul Petre Sofonea, care era „prieten" cu boierii.

Erau doi fraţi care moşteneau în comun patru moşii în Bărăgan, la care ei, tinerii, adăugaseră o baltă imensă în lunca Dunării, o moară nouă, în locul celei vechi, care mă

Cină doar porumb la piatră, apoi batoze şi tractoare, turme de vaci şi de oi, iar în ultimul timp şi o fabrică de ulei, una de egrenat bumbac şi mai multe valţuri noi-nouţe, aduse direct din Germania, care scoteau mălaiul şi făina cernute gata. Toate maşinile astea erau situate la graniţele a trei sate, unde fusese, pe vremea boierului bătrân, moara veche. Sătenii se duceau „la moară", fie că măcinau grâu sau porumb, fie că făceau ulei, fie că egrenau bumbac. Veneau cu carele pline de grâu să macine pentru tot anul, ţărani din mai toate satele Bărăganului şi aşteptau câte

două-trei zile, până să le vie rândul da măcinat. Ieşise şi o vorbă: „la rând ca la moară”. E drept că cei mai mulţi veneau să macine când erau ploi şi nu puteau lucra la câmp, atunci se adunau ca să folosească timpul urât, şi din cauza asta se făcea rândul mare. Toţi veneau la moară la Gologan, despre care se dusese ve1 stea.

— 1 Ai văzut fabrica de egrenat bumbac? Ce maşină, dom’le! Cum scoate ea fire de pe sămânţa de bumbac, să te cruceşti, nu alta! Toată iarnă să fi dezghiocat bumbac şi nu scoteai cât scoate ea într-un ceas. Dar valţurile! Phuu! O frumuseţe de mălai iese din ele. Ai dracu’ nemţi, mă!

La moară se afla întotdeauna unul dintre cei doi boieri. Cum alţi boieri prin împrejurimi nu mai erau, lumea se obişnuise să le zică boieri, şi-atât.

Unchiul Petre Sofonea trecea mai în fiecare zi pe la moară. El era omul care ştia tot ce se-ntâmplă în sat şi dincolo de sat. Cineva vinde un porc, sau o vacă, altul cumpără grâu; la obor a scăzut preţul porumbului, ultima dată a fost 23 de lei dubla, păstraţi porumbul să-l vindeţi la primăvară când are preţ mai bun; mâine este o adunare la şcoală, vorbeşte cineva de la oraş; Strătuleţ a făcut cincizeci de duble de Grâu la pogon; fata popii, aia de la Constanţa, a divorţat; boierii cumpără şi baltă Lichireşti şi o nouă fabrică de egrenat bumbac; nemţii se pregătesc de război; o să fie mobilizare şi la noi…

Toţi oamenii care veneau seara de la câmp aflau ceva de la el, el era prezent chiar atunci când omul deshăma caii de la căruţă şi se retrăgea să mănânce. Pentru fiecare avea o veste şi toţi îl stimau şi-i respectau cuvântud, îl consultau când luau vreo hotărâre, îi cereau părerea pentru orice treabă mai importantă.

Prestigiul lui sporise datorită încrederii pe care i-o arătau boierii, care îl chemau să-l întrebe cum e mai bine să facă o anumită treabă. Când cumpăraseră motoarele, cei doi fraţi Gologan aduseseră şi un meşter – domnu’ Friţ, om liniştit.

Puţin la vorbă şi îndrăgostit de motoare. Şedea toată ziua printre roţile imense şi negre din „sala motoarelor”, unde niciun ţăran n-ar fi intrat ca nu cumva, să-l atragă curentul” şi să-l amestece printre roţi. Unchiul Petre intra la domnu’ Friţ cum ar fi intrat la el acasă, îl întreba de una, de alta, îi mai spunea ce se petrece în lume, îl ruga să-l. Facă un serviciu – erau prieteni, ce mai încolo şi-ncoace, că mă luă şi pe mine câteodată şi auzeam cu urechile mele şi vedeam cu ochii mei.

— Bună ziua, domnu’ Friţ, îi striga unchiul Petre Sofonea din uşa metalică, înnegrită de uleiuri, pe care scria „Sala motoarelor”.

Domnu’ Friţ, zgârcit la vorbă, îi răspundea dintre roţile imense, ridicând mâna în chip de salut.

— Ce mai faci, domnu’ Friţ? Insista unchiul Petre.

Neamţul mişca palma dreptei într-o parte şi-n alta, vrând să spună că nu e nimic deosebit său. „Aşa şi-aşa”.

— Am nişte foarfece de ascuţit, domnu’ Friţ, striga cu putere, de la locul lui, unchiul, ca să se facă auzit prin zgomotul motoarelor. „Adu-le-ncoace”, făcea neamţul, econom la vorbă, semn cu mâna, şi unchiul Petre Sofonea, trăgându-mă de mână, intra printre motoarele mari şi negre foarte mândru, ca unul care mai văzuse aşa ceva.

— Mai am un nepot, să ţi-l aduc să-l înveţi meserie şi pe el, domnu’ Friţ!

Neamţul zâmbea într-un fel anume, lăsând să se înţeleagă că el voia să ştie câţi nepoţi are de fapt Sofonea, că-i mai duseseră vreo trei-patru.

— Toţi copiii din sat sunt nepoţii mei, domnu’ Friţ, căci satul ăsta a fost înfiinţat de bunicul meu!

Adu-l aici, rostea, în sfârşit, câteva vorbe neamţul, în timp ce ascuţea foarfecele pe un disc mare de piatră.

— Da’ ce leafă-i dai, domnu’ Friţ? se interesă unchiul Petre, vrând să plece lămurit.

— Vorbeşte cu… şi în loc de nume, domnu’ Friţ ridica mâna, arătând spre unul din boierii care se afla în curtea morii.

În câţiva ani „domnul Friţ de la moară”, cum i se

spunea peste tot, căci alt nume nu-i mai ştia nimeni, învăţase meserie pe mulţi băieţi din sat, la rugămintea lui unchiul Petre. Unii lucrau acum la ulei, alţii la bumbac, iar vreo doi chiar la motoare. Domnu' Friţ doar supraveghea treburile, iar uneori chiar pleca de la moară şi se retrăgea în căsuţa lui ascunsă după nişte pomi şi înconjurată de gard viu, în spatele morii. Unchiul Petre era mândru că el îi îndemnase pe băieţi

Să înveţe o meserie, să nu mai stea la iplug. Nici el nu făcuse plugărie; se amestecase în tot felul de treburi, dar rămăsese cu dragostea, pentru vite. Vite de rasă, vite de tăiat, vite de muncă – el era specialistul târgurilor. Puţinul pământ pe care-l avea, trei pogoane de la nevastă şi două de la bunica, nu-i era suficient pentru el şi cele patru fete care le avea. Lot nu primise, că nu participase direct la război, deşi fusese concentrat şi dus de-acasă (avea doar nouăsprezece ani atunci). De fapt îi dăduse la început şi lui, că la toţi oamenii din sat, zece pogoane, dar cum venise la putere, ca primar, Ion Bratu, i-l luă, „că el n-a fost la război" şi-l trecu în folosul primăriei, adică al primarului. Că de ce nu se trece el la liberali să-i ajute, că-i om deştept, şi-atunci îi dă lotul, i-l lasă definitiv. Unchiul Petre îi înjura în faţă – şi pe el şi pe liberali. Boierii, care nu se amestecau în treburile astea ale primăriei, îl sfătuiau pe unchiul Petre să se ducă la minister, că are dreptate, primarul face abuz, e hoţ. S-a şi dus de vreo trei ori la Bucureşti, dar a venit cu o vorbă pe care i-o spusese tata de la plecare: „Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinţii". Aşa că se mulţumi cu ce moştenise. Cai nu avea şi nici căruţă, iar când avea nevoie, la arat, la cărat – plătea. În loc să muncească în parte pământ de la alţii, cum făceam şi noi şi atâţia alţi oameni, el prefera „s-o facă pe negustorul". Când cineva vrea să cumpere o vacă, un cal, un porc, îl luă pe unchiul Petre Sofonea să-i garanteze rasă şi tinereţea animalului. Visul lui era să crească vaci şi porci, văzuse el ce scoseseră boierii din treaba asta – dar n-avea cu ce.

Boierii îi plăteau serviciile, când nu se zgârceau să-l cheme.

— Dar asta nu însemna prea mult.

— Ştii, măi Petre, vacile astea, pe care le-am cumpărat acum o lună nu prea dau lapte.

Unchiul Petre înclina capul, grav, vrând să-şi ascundă părerea de rău că nu-l chemase pe el când le-a cumpărat şi abia dacă spunea că „cine ştie, nu s-au obişnuit sau n-au avut. Mâncare suficientă”.

— Cum.

— Mă, se agita boierul, aici la noi să n-aibă ce mânca?

Unchiul Petre iar dădea din cap, lăsându-l pe boier fără răspuns. „Ce-mi spui mie”, voia să zică tăcerea lui.

— Ţi le dau ţie, Petre, cu preţul cu care le-am luat şi tu poţi să le vinzi şi să câştigi la ele cât. Vrei.

Atunci unchiul Petre râdea cu superioritate, sigur pe el, şi-şi permitea chiar să nu i se adreseze boierului cu „dumneavoastră”.

— Cu cine ai fost când ai ales vacile, boierule?

Singur le alesese, nu-l chemase pe el şi acum i se plângea lui. Se scumpise la tărâţe şi se ieftinise la mălai.

— Astea nu-s vaci de lapte, boierule, continua unchiul, astea-s vaci de carne. Dacă tot le-ai cumpărat, îngraşă-le, că aveţi cu ce aici, şi le vinzi la abator. Acolo nu-i pe înşelate, poate vinde oricine, chiar dacă nu se pricepe; cât cântăreşte – atâţia bani primeşti.

De multe ori au vrut boierii să-l angajeze în urma unor asemenea necazuri, dar el nici nu stătea de vorbă, sau se arăta foarte jignit.

— Eu nu mă bag slugă la boier! Dacă vreţi să colaborăm – bine, dacă nu, nici nu mai vin să macin aici, mă duc la altă moară.

După o astfel de discuţie, unchiul Petre le devenea necesar şi lui îi plăcea să se ştie chemat pentru anumite treburi pe care alţi oameni de la curte nu le puteau face.

Când i-a spus tata că avem câteva dropii în plus, pe care am vrea să le vindem boierilor, unchiul Petre s-a arătat foarte bucuros, gândindu-se că le poate oferi ceva la care ei nu se aşteptau.

— Câte ai, mă, nea Zevedei, se arătă interesat el, făcându-şi nişte planuri. Aşa-i zicea tatii, nea Zevedei, se ştia răsfăţat, că fiind fratele cel mai mic al mamii, crescuse în casă la noi, până se însurase. Începuse în glumă să-i zică „nea Zevedei”, povestea mama, şi aşa s-a obişnuit.

— Păi ar fi nouă bucăţi, între care şi un dropioi, se lăudă. Tata.

Unchiul Petre se arăta mirat:

— Glumeşti, omule?

— Nu glumesc deloc, mai lăsă tată din laudă, încercând să râdă ca de ceva normal. Le-am adus cu băieţii lui Toroipan de la Valea Dropiilor.

— Şi citi [bani vreţi pe ele?

— Nu vrem bani, vrem cincisprezece – saci de porumb!

— De ce nu vreţi un porc bun, care are în el cincisprezece saci de porumb?

— Avem porc bun şi noi şi moş Vasile şi ne-am înţeles să cerem porumb.

Unchiul Petre dădu din cap: „Cereţi ce vreţi” voia el să zică. Şi într-un târziu:

— Crezi că vă dă cincisprezece saci?

— Ăsta-i preţul, eu nu sunt negustor, nu ştiu să mă tocmesc, dar am socotit că atâta fac şi-l ei pot să dea atâta. Şi vor da. Duminică tăiem şi noi una şi-l te poftim şi pe tine la masă, mai zise tata, ca să lămurească toate problemele şi să ştie unchiu’ Petre că vă mânca şi el vânat.

— N-o păstraţi de Crăciun? făcu el pe boieru’ cu tata.

— Vânatul se mănâncă atunci când îl prinzi! Şi-apoi de crăciun tăiem porcul, nu?

— E şi post acum, mai adăugă unchiul Petre glumind, fiindcă ştia că tata, ca şi el de altfel, nu se omoară după

posturi.

— Ei, atunci, dacă-i post, tu să nu mănânci, că-i păcat! Unchiul Petre ieşi râzând cu toată gura de această glumă

Pe care el o provocase şi strigă din tindă că până seară vine cu rezultatul.

Povestea cu postul ne-o spusese tot el mai de mult. Era în legătură cu fraţii Gologan. De ziua unuia din ei, de Sfântu' Gheorghe, care în acel an căzuse chiar în vinerea paştilor, îl trimisese pe unchiul Petre să le aducă nişte peşte, anume peşte, ca să le dea prietenilor de masă. Trebuia să aleagă vreo trei soiuri de peşti: crap, sub un kilogram bucată, ca să-l facă la proţap, şalău şi ştiucă. Unchiul Petre a luat o căruţă de la curte, s-a dus la văd, unde trebuiau să iasă pescarii şi a ales trei lăzi cu peşte pe care l-a dus acasă la domnul George Gologan. Acolo îl primi cucoană, care se bucură foarte mult când văzu peştele. Unchiul Petre se făcu a nu şti despre ce-i vorba şi o-ntrebă dacă peştele este pentru paşti, ca să puie mai multă gheaţă pe el să reziste trei zile.

— Nu, nu, îl lămuri cucoană, lasă-l aşa, că vine femeia să-l cureţe şi să-l gătească pentru mâine.

— Păi mâine nu-i vinerea mare? Se prefăcu el mirat.

— Ei, asta-i şi cu dumneata, m-ai omorât cu vinerea mare; mâine vine şi popa Ghiţă la masă, că-i şi ziua lui, şi dezleagă el toate bucatele ea să nu supere pe nimeni.

— Aşaaa, făcu hâtru unchiul Petre; eu ştiam că-i mare păcat să mănânci peşte de vinerea mare!

— Ei, dacă pentru dumneata e păcat, să nu mănânci; chiar aveam de gând să-ţi dau câţiva crapi, să duci acasă, dar dacă tot nu mâncaţi, mai bine să nu-mi fac eu păcat cu dumneata.

Lasă că unchiul Petre avusese el grijă să treacă pe-acasă şi să-şi oprească porţia lui, încă înainte de-a ajunge la curtea boierului, dar tot îl mâhni zgârcenia boieroaicei. D-aia râse tata de el că poate să nu vie duminică la friptură de dropie, că-i în postul Crăciunului, şi d-aia râse unchiul Petre când ieşi pe uşă, spunând că seară vine cu rezultatul.

Seara se-ntoarse, într-adevăr, cu vestea. Se dusese „la moară”, unde-i găsi pe amândoi boierii. Mai întâi se-nvârti pe lângă ei făcându-se că are treabă, ba pe la domnul Friţ, ba pe la Răşină mălăierul, până când, găsmdu-i liberi la un mo

Ment dat, le şopti în mare secret că are nişte dropii, dacă vor să cumpere, vreo zece bucăţi barosane.

— De unde, mă, Petre? se miră George Gologan, boierul cel mic. Unchiul Petre dădu din cap supărat:

— Parcă eu vă-ntreb de unde aveţi banii…

— Nu, mă, Dar m-am mirat de atâtea dropii, se scuză domnul George Gologan.

— Ca să vă spun drept, drept, nu-s ale mele; le-a vânat cumnatu’ Vasile Zevedei azi-noapte, cu băieţii, toată noaptea s-au spetit alergând pe gheaţă şi le-a adus în sat cu cârdul. Acum zice că vrea să le ducă la târg, la Călăreţi. Dar e păcat să vinzi dropii proştilor de orăşeni. Ce să-nţeleagă ăia din ele? Aşa că eu m-am gândit că poate vă interesează…

Cei doi boieri s-au uitat unul la altul şi s-au înţeles din priviri că nu trebuie scăpată aşa ocazie.

— Cât vrea pe ele, mă, Petre? se interesă domnul Iordan Gologan, care întotdeauna hotăra când era vorba de bani, deşi averea o foloseau împreună, ca doi fraţi buni ce se aflau. Unchiul Petre dădu din mina:

— O nimica toată: cincisprezece saci de porumb. Boierul ceuumic se încruntă:

It, măăă?

Voia să-şi dovedească şi el autoritatea măcar punând întrebări, că altfel nu lua singur nicio hotărâre.

— Cum, cincisprezece saci? Se făcu a nu înţelege şi domnul Iordănică.

Unchiul Petre dădu din umeri a lehamite:

— Ce vă tocmiţi atât, când aveţi aici fabrică de făcut porumb? Doar nu-l daţi din magazie… până diseară, când se opreşte moară, l-aţi pus la loc… În schimb aveţi nouă

dropii… A, am uitat să vă spun tăi şi-un dropioi… Da, e un dropioi de toată frumuseţea. Are vreo zece kilograme.

— Bine, mă, Petre, hotărî în cele din urmă domnul Ior-dănică, de parcă s-ar fi grăbit. Să le-aducă aici şi vedem noi cum facem. Îi dăm câte un sac de mălai pe lună.

Unchiul Petre cunoştea unele afaceri murdare ale boierilor. Ştia că de când cu valţurile astea, omul nu mai vedea când i se termină griul sau porumbul din coş – cum era când măcina la piatră, de vedea că atunci când nu mai este porumb în coş, nu mai curge nici mălai. Acum punea porumbul sau griul undeva, într-un fel de hambar mare, gâtuit la fund, de unde pleca prin nişte tuburi mari de sticlă, şi lua făina din altă parte, când suna un clopoţel. Dar omul nu ştia dacă i s-a terminat griul acolo sus, i se da atâta făină cât credea cel care conducea valţurile. Un sac de po

Rumb era una, un sac de mălai era alta, fiindcă mălaiul afinat umplea numaidecât sacul şi dacă îţi mai socotea şi tărâţa şi uiumul, putea să zică boierul c-ai plecat acasă cu mai mult. Mălai decât trebuia. Cei mai mulţi aşa credeau. Aşa că, auzindu-l pe boier că vrea să dea câte un sac de mălai pe lună, unchiul Petre se Împotrivi:

— Moş Zevedei – se prefăcu ei că-l dispreţuieşte pe tata – n-are nevoie de mălai, are porumbarul plin, ei vrea porumbul în saci de câte cinci duble la primăvară, că acum n-are unde să-l pună.

Aici îşi dovedi unchiul Petre „meseria de negustor”, cum îi plăcea lui să se laude. („Eu sunt negustor, bă, am o meserie, ce ştiţi voi cum se aranjează o treabă; când nu vă pricepeţi, daţi numaidecât fuga la mine” – spunea el celor care-l îndemnau să ia pământ şi să-l muncească în parte). Un sac de porumb primăvara era altceva decât unul toamna, sau chiar la Crăciun. Boierul cel mare, domnul Iordănică, se supără: „Ei asta-i acum, vrea să îl scot eu din iarnă!” şi plecă fără să mai discute. Unchiul Petre nu se ţinu după el, îşi dădu seama că omul e supărat şi-l mai lăsă

în pace. Se mai învârti printre oamenii care măcinau, îşi mai făcu de lucru încoace şi-n colo, până dădu iar nas în nas cu domnul Iordănică.

— Auzi, boierule, da', la primăvară nu mai strângeţi oi? De ce să nu vă plătească el ierbăritul cu sacii ăştia de porumb?... Nici nu vă pleacă porumbul din magazie. E ca la bancă, omul nici nu vede banii.

Asta îi conveni boierului, că se hotărî imediat:

— Bine, mă, Petre, s-aducă dropiile aici imediat ca să le mai îndopăm puţin până la crăciun.

Aşa se făcu târgu. Boierul îşi luă dropiile şi porumbul rămase la el până primăvara, când tata avea să se socotească cu el şi să mai şi dea ceva pe deasupra pentru ierbăritul oilor, căci boierii, care aveau vreo trei sute de oi, îşi băgaseră ciobani, pe Voicu Murgeanu şi co**j**piii lui, şi mai strângeau oi şi de la alţi săteni până se făceau vreo cinci-şase sute, ca să aibă cu cine aranja stâna sau cu cine s-o mute vara după seceriş, în câmp. Cum dădea colţul ierbii, oile porneau spre baltă, unde se făceau stânele. Alde Gologan aveau o mare parte din baltă şi-şi duceau oile acolo: tata ştia că în baltă boierilor intră mai puţine oi decât în baltă statului şi dădea oile lui Voicu, adică boierilor, cărora le plătea ierbăritul ceva mai scump decât la stat, dar era în câştig până la urmă. La Grădiştea se îngrămădeau toţi ciobanii, şi era stâna lângă stâna, în timp ce în baltă Gologan

Veneau mai puţini. În afară de stâna lui Voicu Murgeanu, boierii mai primeau încă vreo patru-cinci, atât cât să-şi scoată ei din ierbărit toate cheltuielile legate de – cele trei sute ele oi ale lor. Ciobănitul îl plăt ea tata direct lui Voicu. Aşa era învoiala: ierbăritul îl plăteai boierului, iar ciobănitul lui Voicu. În acest fel boierii nu mai plăteau nimic ciobanului pe care îl tocmeau. El îşi lua doar banii de la ceilalţi săteni. Pentru cele trei. Sute de oi ale boierilor nu i se plătea ciobănit, dar lui îi convenea. Păzea şase sute de oi şi lua bani doar pentru patru sute. Nu-i vorbă că

Voicu nu era prost, când putea mai trăgea şi el de-o parte câte o putinică din brânză boierilor şi-o ducea ia piaţă numaidecât, dimineaţa până mulgeau băieţii oile, ei sentorcea de la Călăreţi cu banii în buzunar şi cu puţină goală.

Alde Toroipan se învoiră şi ei la fel cu partea lor de porumb, că şi ei aveau oi şi le dădeau tot lui Voicu Murgeanu.

Duminică, la pomana dropiilor, unchiul Petre îl tot înţepa pe tata, că nu trebuia să dea dropiile, că uite ce mai miros vine de la friptură aia din tindă, că le-am dat ăstora care au de toate, că lui i-ar fi plăcut doar să le arate boierilor şi să-i întărite, să ştie adică ei că avem dropii, dar să ştie şi că noi le-am mâncat pe toate, să-i întrecem şi noi în ceva. Tata, deşi ştia că glumeşte, îl luă în serios, ca să-i poată zice şi ei câteva să-l usture.

— Tu cu boierii vrei să te pui, mă Petre, în loc să te gândeşti să-ţi cumperi nişte cai şi să-ţi munceşti singur pământul, să fii şi tu în rând cu lumea ta, nu cu boierii; ai mai putea luă pământ şi în parte de la cineva, şi n-ai, mai fi nevoit să alergi toată ziua încolo şi-ncoace. Că, vorba aia, sănătos eşti, braţe de muncă ai, ce le ţii pe fetele alea toată ziua acasă?

Asta era durerea cea mare a tatii, că fetele lui nu munceau ia câmp, şi cine nu munceşte la câmp, înseamnă că nu munceşte, ca Niţă Musa, care şi-a vândut lotul de zece pogoane şi l-a băut, iar acum trage mită de coadă. Cât e vara de lungă el stă la umbră, abia dacă se ridică să se târască după umbră, ca să nu-l ajungă soarele. Stau la umbră toată vara, şi el, şi nevastă-sa, şi copiii, iar când vine iarna, încep să chiţăie, ca şobolanii. Câteodată mai vine pe la mama Fana, nevasta lui Niţă Musa, să-i dea o bucată (de brânză, sau o bucată de săpun, sau o jumătate de pâine sau o oală de borş. Mama îi mai dă uneori, dar tată, când află, se înfurie: să n-o mai văd pe-aici că-i rup picioarele; toată ziua stă la umbră şi trăncăneşte, în loc să puie mâna pe sapă să

Muncească. Şi boierii, că sunt boieri şi au moşii, şi tot muncesc de se spetesc, stau toată ziua în pioara aia şi se duc şi la câmp, şi aruncă snopii de grâu pe batoză mai abitir ca un flăcău, iar ea stă acasă toată vara. Să-l fi văzut astă-vară pe Iordănică cum a luat furcoiu' din mâna lui Ilie Foame şi-a-nceput să arunce snopii de grâu pe batoză, de nu biru-iau ăi de sus să-i dezlege şi să-i bage în trombă. „Aşa se munceşte, mă, dacă vrei să câştigi un ban". Şi ea vine să cerşească, femeie în toată firea, om zdravăn de muncă şi ea, şi copiii şi, bărbat-su! Cu sapa l-aş fi săpat, şapte oameni, aş fi stat acolo zi şi noapte şi aş fi săpat dacă n-aveam plug, dar n-aş fi vândut pământul de la gura (copiilor. I-aş fi pus la muncă de ocnaş, aş fi făcut orice şi (aş fi păstrat lotul de pământ.

Unchiul Petre se gândise el la toate, le sucise pe toate părţile, îşi făcuse fel de fel de socoteli, ba le făcuse şi pe-ale altora, căci asta. Era „meseria lui", să ştie tot despre fiecare om din sat, să-i socotească numaidecât ce are şi cât face ceea ce are.

— Va să zică, cumnate, începu el sigur, de parcă până acum tocmai la aşa ceva se gândise, ai făcut în toamna asta cincisprezece căruţe de porumb; ai umplut porumbaru' şi ţi-au mai şi rămas câteva coşuri din cel rar, pentru vite. Până iese iarba, la primăvară, două căruţe le/mănâncă oile, dacă vrei să-ţi facă miei frumoşi şi să-ţi dea lina bună; două căruţe, caii, dacă vrei să poţi ara cu ei la primăvară; o căruţă o mănâncă vaca, dacă vrei – să-ţi fete şi să-ţi dea lapte la primăvară; două căruţe vinzi, ca să-ţi plăteşti impozitul. Două căruţe le dai celor doi băieţi însuraţi, pentru cele două pogoane care li se cuvin, dar pe care nu le-ai înstrăinat, că nici n-aveau ei cum /să le muncească deocamdată. Ţi-au mai rămas trei căruţe de porumb pe care tocmai bine le mâncaţi până la toamnă viitoare. Ai făcut şi trei căruţe de grâu, nu? Una o vinzi ca să-ţi achiţi tot impozitul, una o mănânci, că la e amp nu te descurci numai cu mămăliga, iar din a treia o parte semeni şi o parte dai celor doi băieţi însuraţi, că-i dreptul lor, nu,

şi-apoi şi ei te-ajută la muncă. Este?

— Este, mă, este!

— O şiră de paie de grâu cât toate zilele o mănâncă oile şi vaca, iar cu ogrinjii arzi soba, este?

— Este!

— Douăsprezece căpiţe de coceni la mănâncă oile şi vaca, iar cu ogrinjii arzi soba, /este?

— Este.

1) 34

— Două căpiţe de dughie şi una de paie de orz, abia le-ajung cailor până termini arăturile de primăvară şi până se ajunge orzul, adică până pe la jumătatea lui mai, este?

— Este.

— S-o luăm acum şi pe partea ailaltă. Oile ţi-aduc brânză şi lină, este?

— Este.

— Brânză, jumătate o mănânci, jumătate o vinzi – ca să plăteşti ierbăritul şi ciobănitul. Lina o foloseşti toată, căn fiecare an faci câte un vraf de abale, să pui pe fiecare câte o haină şi un pantalon, care se termină până la anul următor, aşa e?

— Aşa e!

— Vaca îţi dă lapte, pe care îl mănânci; caii, săracii, trag la plug, ce să-ţi mai aducă în plus? Găinile, câteva ouă şi câţiva pui, care de mâncat, care de piaţă. Ce ţi-a mai rămas? Banii pe ogrinji – dacă n-ai face focul în sobă cu ei. Şi pentru toate astea munciţi de vă spetiţi şase sau şapte oameni. Şi mai luaţi şi pământ în parte.

— Ei, asta-i, vezi, sări tata bucuros că a aflat unde-i buba; muncim zece pogoane şi luăm recoltă numai după cinci. Dar dacă am aduce recoltă şi după celelalte cinci pogoane, aia n-ar fi în plus? De-acolo ne-ar ieşi banii de cheltuială. Pe când aşa, mai vinzi nişte ouă, mai câte două găini, mai câte doi-trei miei, mai nişte dropii, dacă le ai, căţi trebuie şi gaz, şi sare şi chibrituri, şi opinci şi ghete şi câte altele. Şi rămâi, într-adevăr cu… banii de pe ogrinji, cum spui tu.

Tata uitase de unde a plecat, dar unchiul Petre ţinu să-şi termine vorba.

— Eu, cu cinci pogoane, cu zece oi şi cu douăzeci de găini ajung cam tot acolo. Plătesc aratul şi adusul acasă. Coasa, prăşitul, culesul îl fac eu. Am grâu şi porumb cât îmi trebuie pentru mâncare, pentru oi, pentru un porc, pentru găini. Oile le dau „în brânză” – am şapte oi fătătoare, iau câte cinci kilograme de brânză pentru fiecare şi am scăpat să mă mai duc la rând, să mai duc mâncare ciobanilor. În rest, mai tai via unuia care nu se pricepe, mai jugănesc un porc, mai vând nişte dropii boierilor şi m-aleg cu doi porumbei de ciulama. Eu, dacă mă duc până la oraş într-o zi de târg, scot o sută de lei, fără să vând ceva.

Noi îl urmăream cum vorbeşte şi îi dădeam, dreptate. Una peste alta, tot cam acolo ajungeam, doar că el nu muncea la câmp decât puţine zile, iar verişoarele mele lucrau tot felul

De cusături şi ţesături – zestre pentru măritat, că pământ de unde să le dea unchiul Petre din cinci pogoane ale lui?

— Lupescu ce-a făcut, dacă s-a apucat de plugărie, mai aduse unchiul Petre vorba, ca să arate câtă dreptate are el. Cu ce s-a ales?

Lupescu, felcerul, închiriase lotul de zece pogoane al lui Vişan, care plecase din sat, se făcuse şef de post nu ştiu pe unde. El n-avea nevoie de bucate, el vrea bani. „Îmi dai, domnule doctor, zece mii de lei şi foloseşti lotul. Pui ce vrei, că nu mă interesează, eu nu-l lucrez”. Domnul Lupescu, „doctorul”, s-a-nvoit să dea jumătate din bani primăvara şi jumătate toamna. A luat lotul de la Vişan cu chirie şi l-a dat în parte, că el n-avea cu ce să-l lucreze. A vrut să facă şi el o afacere. L-a dat lui Herghelegiu. L-a semănat toamna cu grâu, a făcut arătură adâncă Herghelegiu, că are cai buni, şi vara la treierat, o frumuseţe de grâu, a scos zece căruţe, şaptezeci de duble

la pogon, înmulţit cu cincisprezece kilograme dubla, fă socoteala că depăşeşte mia. A luat Herghelegiu cinci căruţe şi doctorul cinci. Herghelegiu a pus griul în hambare, iar domnul Lupescu l-a dus la târg. Nu prea se vindea griul atunci, că se făcuse mult. Se duceau oamenii la Călăreţi şi veneau cu căruţele cu grâu înapoi, nu-l lua nimeni. Lupescu, să scape de el, l-a dat pe ce l-a dat. A trebuit să vânză şi paiele, ca să-şi scoată banii pe care i-a plătit lui Vişan. Bietul om a pus şi el mâna pe furcoi şi a ajutat la paie, să scape de ele şi să-şi strângă hanii. A murit de inimă peste câteva zile, că era suferind săracu', era cam gras şi cam suferind. A rămas nevastă-sa, coana Mită, cu doi copii. Norocul ei a fost. Că a-nvăţat de la domnul Lupescu să facă injecţii şi după moartea lui, lumea se ducea la ea, când avea vreun necaz.

— Unde ai fost, tu, Marie?

— La Mită doctoreasa.

— Da ce te doare, fata?

— Am călcat într-o sârmă ruginită şi mi-e frică să nu mă dea în titanos. Mi-a făcut o injecţie şi mi-a dat nişte criolină, să pun în apă caldă şi să mă spăl da două, trei ori pe zi. I-am dat zece ouă şi-o lingură de untură. Ce să facă şi ea, săraca!

Domnu' Lupescu fusese om bun, nu se certase cu nimeni, niciodată, şi când cineva îi făcea o treabă, pleca mulţumit de la el. Tata îi ducea toamna lemnele de la Călăreţi acasă.

— Cât îmi ceri, nea Vasile?

— Păi, domnu' Lupescu, fă şi dumneata socoteala, am pierdut o zi întreagă eu şi caii şi căruţa. Că chiar dacă

N-am stat acolo toată ziua, tot n-am mai plecat la câmp, aşa că o sută de lei face ziua mea.

— Nea Vasile, eu îţi dau o sută douăzeci, ca să fii mulţumit; mie aşa-mi place, să fie omul mulţumit dacă-mi face o treabă, şi când îl chem altă dată, să vie cu plăcere la mine.

Acum, Mita doctoreasa făcea şi ea ce putea ca să trăiască cu cei doi copii, şi oamenii o respectau, ca şi pe domnu' Lupescu. Pentru ei nimic nu se schimbase.

Unchiul Petre nu se temea că va muri ca Lupescu, dacă va face plugărie, dar lui îi plăceau mai mult treburile cu negustoria, se simţea mai în largul său, poate se credea mai grozav decât cei care făceau plugărie şi nu se pricepeau la ce se pricepea el, poate că chiar era mai deştept ca alţii. Doar au vrut să-l oprească în armată să-l facă plutonier, dar el a refuzat, a venit acasă. Ştefan Untură, care a fost leat cu el, spunea că era mai deştept decât comandantul, care era ofiţer. Când pleca comandantul, îl lăsa pe el în loc, că era sergent.

Tata se lăsă păgubaş, nu-l mai îndemnă la plugărie, fiecare face cum crede şi cum poate, şi ca să încheie discuţia, strigă la mama care nu ştiu ce tot făcea prin tindă.

— Tot nu-i gata mâncarea, măi femeie?

Mama apăru numaidecât.cu o tavă mare şi rotundă scoasă atunci din sobă. O ţinea jeu pistelca să nu se frigă, şi-şi făcu loc printre noi ca s-o pună pe masă. Era plină cu varză, iar deasupra, mari bucăţi de carne. Se vedeau mai ales pieptul, copanele şi ciolpanele dropiei care acumcăpătaseră, ca şi varză, culoarea bulionului prăjit. Mirosul de varză şi de Friptură îţi muta nasul din loc. Mama ieşi repede şi reveni cu o mămăligă cât roata plugului, atât cât încăpuse în ceaun. Puse în pat fundul pe care era mămăliga şi tăie din ea cu o aţă felii mari şi galbene, pentru fiecare din noi. Tata făcu semn cu mâna lui Niculae de parcă ar fi răsucit ceva: „un scârţ, nu dai un scârţ?" Niculae ieşi repede cu ooală mare şi numaidecât auzirăm în tindă cum scârţia caneaua, care se răsucea ca să lase vinul să curgă. Când totul fu. Gata şi mama se aşeză pe pat lângă mămăligă, ca să mai taie din când în când câte o felie, tata luă o furculiţă în mină, o înfipse zdravăn în varza rumenită, dând astfel semnalul începerii.

Varza fiartă de Mama încă de dimineaţă se topise în grăsime după ce o băgase în sobă şi. Făcea ca mămăliga să

fie alta decât cea de ieri sau alaltăieri, când o mâncăm cu ciorbă de cartofi sau cu fasole. Carnea de dropie, peste care mama pusese felii subţiri de slănină, după ce o ţinuse trei zile la frig, îmbibată în piper şi în tot felul de ierburi, ca să

Se frăgezească, se rumenise pe varză în vatra sobei bine încinsă. Mâncăm toţi din tavă, după un obicei vechi, ca şi la pomana porcului, când mâncăm toţi prăjeală din tigaie. Tata turnă în pahare vinul roşu de terasă, care arunca stropi argintii în razele soarelui şi ale zăpezii ce se strecurau prin geamul abia dezgheţat. Mă îndemnă şi pe taine să beau un pahar, „că nu se-ntâmplă nimic”. După o asemenea friptură, vinul se bea uşor, ca şi apa, nu-i mai simţeai tăria. Vinul de terasă era oricum un vin uşor, nu prea acru, ca zaibărul sau ca gamaia – cum aveau alţii – şi se bea fără niciun pericol. Era bună friptură, era bun şi vinu-l şi chiar mămăliga era mult mai gustoasă.

După ce muşcă dintr-un copan carnea fragedă şi după ce dădu pe gât un pahar de vin, tata spuse cu voce tare un gând care parcă i se citea mai mult pe faţă: „Dacă bei, dacă mănânci, parcă nu te mai usuci”. Vinul era pentru el o plăcere rară, deşi aveam butoiul în casă şi oricând ar fi putut să bea cât vrea. Nici la cârciuma nu se ducea, era, poate, singurul om din sat care n-a intrat niciodată în cârciumă. Safta lui Răşină, mălăerul de la moara Gologan, al cărei bărbat venea mai în fiecare seară beat acasă şi-o mai atingea pe femeie, râdea că proasta de tata şi vorbea către alţi oameni că nu l-a văzut niciodată beat, cum îi mai puteai vedea pe câte unul şi cum îi vedea ea atât de des pe al ei. Pentru tata plăcerea era să bea, nu să se-mbete, şi când era vorba să-i intre cineva în casă sau când stătea la o masă deosebită, ca acum, avea o adevărată plăcere să ciocnească un pahar. Uneori şi fără prilejuri deosebite poftea un vin, când venea îngheţat de-afară, seara, sau când făcea mama scovergi, când pleca la vreun drum mai lung şi era frig, sau se ducea undeva unde

trebuia să aştepte mult, la moară de exemplu, sau la târg. Dar în asemenea împrejurări nu bea mai mult de două-trei pahare, „ca să-i puie sângele în mişcare”. Ne îndemna şi pe noi, când plecam iarna undeva, să facem la fel. Mâncăm o felie de pâine cu slănină şi cu ceapă şi el ne sfătuia: „Bea şi-un pahar de vin să te-ncălzeşti, că omul ştie când pleacă, dar nu ştie când vine”.

Acum, la masă, dincolo de setea produsă de mâncare, avea şi plăcerea unei reuşite. Făcuse ceva, câştigase ceva, şapte saci de porumb partea lui, ierbăritul oilor, fie şi asta, dacă altfel nu s-a putut, că tot trebuie plătit şi ierbăritul, nu este puţin pentru o zi şi o noapte de trudă.

— Uite, vezi, prinse el curaj de vorbă, după ce goli câteva pahare, ăsta este raiul: cald în casă şi curat, mâncare

Bună, un pahar de vin, mulţumirea că ai făcut o treabă bună şi sănătatea familiei; ăsta-i raiul, mă!

— Şi iadul? Se arătă interesat unchiul Petre, care şi el avea crezul lui.

— Iadul? Iadul este să te afli în zloată, flămând şi ud. Sau să mergi vara desculţ prin mărăcini, pe lângă cai, prin bolovani, să rabzi de sete, să n-ai un loc să-ţi pui capul la umbră, să nu te poţi odihni, ăsta-i iadul. Păi nu ştii ce-a zis nevasta lui Tudor Priceputu?

Ştiam toţi povestea Ioanei lui Priceputu. Omul venise îngheţat de-afară şi când a intrat în tindă, în timp ce-şi descălţa opincile, o întreabă pe nevastă-sa: „Cum e-n casă, loano?” Ioana deschide uşa, ca el să audă focul cum duduie şi-i răspunde: „Rai, Tudore, rai”. De-atunci, când cineva vrea să ştie cât de cald este în casă, îşi întreabă nevasta sau copilul său pe altcineva:

— Cum e-ncaşa?

— Răi, Tudore, rai, i se răspunde.

Unchiul Petre nu-i lăsă tatii bucuria întreagă, îi aminti că pentru a fi azi în rai, toată toamna a trebuit să trăiască în iad, să se lupte cu coşurile de porumb, să se

scoale cu noaptea în cap ca să taie cocenii cât este rouă – că pe urmă dacă începe vântul, îi usucă şi se sfărâma frunzele –, să meargă în urma plugului zile întregi, ca să pregătească sămănatul grâului şi. Să facă ogorul de toamnă, să culeagă porumbul şi să-l aducă acasă prin noroi, să-l bată ploaia şi vântul, să…

— Ia mai adu un *scârţ,* măi Nicuşor, să prelungim raiul ăsta, se făcu tata a nu lua în seamă vorbele unchiului Petre, care începuse să râdă şi să-şi frece mâinile aprobator. Tata încheie discuţia scurt: Fără iadul ăla, n-ar exista raiul ăsta! Şi puse mâna pe copănaşul de la aripă, arătându-l de parcă ar fi fost chiar raiul.

Mama tăiase bucăţelele de dropie ca şi pe cele de pui sau de găină şi le pusese la mâncare aproape pe toate, ca să fie din belşug pentru toată lumea. A lăsat pentru ciorbă doar capul, gâtul, ghearele şi măruntaiele, dar la pomana dropiilor nu se mănâncă şi ciorbă.

Când tăia o găină, mama o împărţea cu mare grijă şi scotea din ea bucăţi multe, ca să apuce fiecare, şi să mai şi rămână. Ne punea şi pe noi băieţii, nu numai pe fete, să învăţăm cum se împarte o găină sau un pui şi câte bucăţi de carne se pot scoate din fiecare. O lua cu numărătoarea de la picioare: două picioare (astea erau ghearele); două copane – patru; două ciolpane – şase; două aripi – opt;

Două copănaşe de aripioare – zece; şaua şi pieptul – douăsprezece; capul, şi târtiţa – paisprezece; pipota şi ficatul – şaisprezece; gâtul – şaptesprezece. O grămadă de carne dintr-o găină, să mănânce o familie, oricât de numeroasă.

În fiecare duminică tăia mama câte o găină, că eram toţi acasă, iar mai prin mijlocul verii şi toamna, când se ajungeau puii, câte un pui barosan, care era aproape ca şi o găină şi care avea tot atâtea bucăţi de carne. La prânz îşi primea fiecare bucată de carne din ciorbă şi din tocană, iar seară ce mai rămânea. Nouă, băieţilor, ne dădea ghearele din ciorbă, „ea să puteţi alerga iute”; fetelor le dădea

aripile, „ca să fie uşoare şi să poată zbura”; tata lua capul – că el era capul familiei, iar mama, gâtu’, fiindcă, „dacă bărbatul este capul familiei, femeia este gâtul şi amândoi fac una, căci capul se mişcă cum vrea gâtul”.

— Mergem la târg mâine, nea Vasile? îl întreba cineva pe tata.

— Să-ntreb şi eu gâtu’, îi răspundea tata, luându-şi în acest fel şi rezervă de timp, ca să hotărască în pace.

— Nea Vasile, nu vinzi, bre, nişte brânză?

— Să-ntreb şi eu gâtu’, treci mai târziu!

Din tocană ne dădea copănaşele de la aripi, iar fetelor ficatul şi pipota; copanele, ciolanele, pieptul, şaua, târtiţa – le mâncau cei mari.

În cursul săptămânii, la câmp sau acasă, ne făcea mama ciorbă de zarzavat cu borş făcut din tărâţe de grâu. Te scula după boală borşul ăsta chiar numai aşa crud dacă-l beai, dar dacă mai puneai în el şi cartofi, morcovi, ardei, ceapă, roşii, fasole verde, leuştean – toate culese atunci din grădină! Alteori, când trebuia; să facă în grabă de mâncare, învârtea repede o mămăligă şi cu ouă, cu brânză, cu lapte – era masa gata numaidecât. Prin noiembrie, după cules, când mai rămâneau doar vreo douăzeci de găini, nu mai tăia mama niciuna, le păstra pentru ouă şi cloşti la primăvară. Frumoasa înţărca şi ea tot prin noiembrie, căci trebuia să-şi hrănească viţelul pe jeare-l purta în burtă. Acum erau gata dovlecii, care tăiaţi bucăţi şi fierţi sau copţi în sobă erau nemaipomeniţi. Pe urmă era peştele sărat şi uscat la vânt, cu care săturai o casă de oameni. O saramură dintr-un crap barosan de trei kilograme zvânta mămăliga.

— Ce mâncăm, mamă, astă seară?

— Peşte, mămăliga prăpădeşte!

Tot prin noiembrie tăia tata câte o oaie barosană sau un batal, care aveau peste treizeci de kilograme. O parte din

Carne o făcea tata pastramă, că ţinea două-trei

săptămâni, pastrama cu mămăligă era mxncarea specifică toamnei târzii când se limpezea şi vinul. Altă parte o făcea mama cu varză, nicio altă carne nu se potriveşte cu varză mai bine, n-o face mai dulce decât carnea de oaie. Nici cârnăciorii din carne de oaie nu erau răi. Acum văd că unii se feresc de carnea de oaie, habar n-au cât e de bună şi nici nu ştiu, probabil, că mititeii cei mai buni se fac din carne de oaie. De fapt, tot secretul la carnea de oaie este prepararea, ca la orice mâncare, ce mai încolo şi-ncoace.

Apoi erau cartofii, varza şi fasolea care ducea tot greul. Când n-aveai şi n-aveai chiar nimic, recurgeai la fasole.

— Iar fasole?

— Iar!

Din decembrie până spre primăvară, era rândul porcului, ajutat de o putinică de brânză şi una de lapte de oaie. Prin octombrie, laptele de oaie era aşa de gras că nu se mai putea face brânza, nu se mai închega, era şi foarte puţin, oile abia se mai mulgeau. Laptele ăsta se punea la puţină, unul peste altul, un lapte fiert, unul crud, unul fiert, unul crud, cum îl mulgeai şi când se prindea bine, după vreo două săptămâni, se lega puţina la gură, se lipea cu pământ, se punea la rece şi se desfunda pe la anul nou, când oamenii se săturau de caltaboşi, cârnaţi, sarmale, tobă, şorici şi alte… „porcării”. Aţi mâncat vreodată un astfel de lapte de oaie gras şi gros, să-l tai cu cuţitul, tov Grancea?… N-aţi mâncat, fiindcă aşa ceva nu se făcea decât la Pogoanele şi numai de cine păzea oile, adică de ciobani, căci în octombrie se mulgea puţin lapte de la joi şi oamenii nu se mai duceau să-şi ia rândul, să ducă mâncare la ciobani pentru câteva oale de lapte pe A zi, şi laptele ăsta îl foloseau ciobanii, dacă şi ei aveau tăria să mulgă două sute de oi pentru câteva oale de lapte, că fiecare oaie dădea un degetar de lapte. Dar cine ştia ce-nseamnă laptele de oaie în luna lui octombrie, ăla o făcea. Tata, care strânsese şi el oi în tinereţe, adică fusese unul din ciobanii satului, dar care era un om nesătul de muncă şi ar fi lucrat orice ca – să obţină ceva, mulgea oile în fiecare seară

(numai seara se mulgeau în această lună). De-atunci în fiecare an făcea câte o putinică de lapte de oaie pentru iarnă; se ducea la oi când oamenii renunţau să-şi mai ia rândul, mulgea oile alături de ciobani, împărţea laptele cu ei şi-şi făcea putinică lui pentru iarnă. Foarte gros şi puţin acrişor, acest lapte era mai bun şi mai scump decât smântână.

După lăsata secului veneau zile grele, zile de post, nu pentru că era post în calendar, ci pentru că se cam ter

Minau toate. Tata. Chiar zicea, „deştepţi oameni şi ăştia domnule, au pus postul chiar atunci când nu mai are omul ce mânca: came nu, lapte nu, brânza nu, peşte nu, găinile încă nu începeau să se ouă; rămâneau doar varză, fasolea, cartofii şi borşul din puţină”. Câteva bucăţi de slănină le păstra mama pentru plug. Când începeau arăturile ogorului de primăvară, semănatul mazării, al orzului, nu mai avea omul ce lua la el.

Acum se mânca pâinea; mămăliga, săraca, ne ajutase tot anul –, cu peşte, eu brânza, cu lapte, cu ouă, cu varză; acum era rândul pâinii. Şi cum la plug nu mergeau decât doi oameni (uneori chiar şi unul), cele câteva bucăţi de slănină ajungeau. „Mai legumiţi şi voi, îi îndemna mama pe cei care plecau la plug, faceţi-vă că-i arătaţi slănina. Pâinii şi lăsaţi-o să se ducă singură!”. Când veneau seara acasă însă, le făcea mama fiertură: ciorbă de ştevie, varză călită, tocană de cartofi. Lung postul paştelui, lung şi sărac. Ne mai. Salvau bietele găini cu ouăle, dar asta abia prin martie, şi ştevia, şi urzicile, şi lăptucile, că aveam curtea plină, doar să le culegi şi să le speli.

La Paşti tăia tata un miel. Zdravăn şi făcea mama cozonaci şi ouă roşii, dar astea se terminau în câteva zile şi pe urmă intram iar într-un fel de post. În mai apăreau mazărea, cartofii de primăvară, ridichile, ouă din belşug, brânza proaspătă de primăvară şi tot prin mai făta şi Frumoasă, care ne rezolva toate problemele gurii. În mai, dacă mai puteai tăia al doilea miel, te bucurai de el ca

lumea, îl simţeai ca miel, puteai să-l bagi la cuptor şi să-l mănânci. Cum se cuvine, aşa cum mâncam noi dropia acum.

Mama împărţise dropia aşa cum împărţea şi o găină, numai că un copan de dropie e alta decât unul de găină, iar un copănaş de aripă la dropie este cât un copan mare la găină. Când tata puse mâna pe copănaşul de aripă ca să ne arate raiul, mama înţelese că el e pe cale de-a se sătura şi ne îndemnă şi pe noi. Să luăm orice bucată, fie chiar un copan mare, sau un ciolpan, fiindcă unchiul Petre luase pieptul iar mama luase târtiţa dropiei, bucăţica ei preferată de la orice pasăre. După ce a mai băut un pahar de vin, tata a depus armele şi a cerut mamii o bucată de pâine „ca să-şi dreagă gura”. De câte ori termina de mâncat, lua o bucată de pâine să-şi dreagă gura, indiferent ce-ar fi mâncat la masă. Gustul ipâinil i se părea de neînlocuit şi voia să-şi termine masa cu acest gust dulce de pâine rumenită pe vatră, pentru a păstra tot restul zilei aroma ei. Mama puse câteva bucăţi de pâine pe masă şi noi luarăm toţi, după obiceiul lui tata. Sătul şi

Tune dispus, unchiul Petre încercă să glumească chiar pe seama lui însuşi:

— Oameni în toată firea şi am mâncat de dulce, acum când mai sunt câteva zile până la Crăciun.

Tata nu-i dădu atenţie, fiindcă niciodată nu-şi făcuse probleme cu posturile, dar mama, care încerca mereu să fie o bună creştină şi nu reuşea din cauza noastră, dădu şi acum vina pe noi:

— Aţi venit cu dropia voastră tocmai azi, că nu mai puteaţi să aşteptaţi câteva zile fără carne, păgânilor!

— De ce-ai mâncat, mamă, dacă zici că-i aşa mare păcat? Se amestecă şi Niculae în vorbă.

Dar tată, care nu voia să lase asupra mamei nicio vină, trase concluzia liniştitoare:

— Vânatul se mănâncă proaspăt, şi nu-i niciun păcat; aşa spun şi popii şi chiar aşa fac. Dacă ştia popa Ghiţă că

noi mâncăm aici o dropie, cred că după slujbă ar fi venit direct aici.

Mama începu să zâmbească liniştită. De fapt nici ea nu era chiar atât de convinsă de păcatul mâncării. Răbdase destul în zile când ar fi trebuit să mănânce şi tata o întreba atunci dacă se simte fericită că ţine post negru, adică nu mănâncă deloc.

Erau însă şi zile când mamă nu-şi punea întrebări, se lăsa dusă de şuvoi, de starea ce se crea în sat său în preajma ei. Asta se-ntâmplă o singură dată pe an, în săptămâna mare a paştilor, şi mai ales în ultimi le trei zile. Atunci mama încerca să fugă de ispita mâncărurilor. Lasă că nici nu prea era ce să mănânci, dar nici ea nu se omora să gătească ceva. Ne fierbea o oală de fasole ca să avem toată săptămâna, iar în câte o zi făcea ciorbă de lăptuci eu multă ceapă verde 1 mâncare de primăvară. 'Noi mâncam o zi, două, trei, dar pe urmă ni se cam acrea de fasole. În ziua de joia-mare („joi-mari", se spunea la noi) făcea mama cozonacii, pentru că rămânea singură acasă, tata. se ducea la târg să vândă miei, că aveau preţ bun, iar noi plecam cu oile, căci la data aceea încă nu le dădeam la ciobani, abia după paşti le luau în primire ciobanii. Mama rămânea singură şi-şi vedea de cozonaci. Începea pregătiri de seară şi joi dimineaţă îi lua în primire. Bătea la ei ceasuri întregi, nu ştiu cum avea răbdare să se omoare atâta. E drept că ieşeau nişte cozonaci pufoşi care se rupeau fâsâi, fâsâi pe toată înălţimea lor, cât oala în care îi punea, că-i punea mama în toate vasele, în cratiţi, în oale de ciorbă, în tăvi mai mici, iar pentru noi în ibric. Cel mai mult creşteau cei din oale; deşi punea cocă doar

Pe sfertul vasului, ei creşteau până ieşeau afară şi formau un fel de guler revărsat peste oală, ca o ciupercă. Îi răsturna mama cu fundul în sus şi-i punea la rece în casa cea nouă, unde nu intra nimeni. Veneau şi alte femei la mama s-o-ntrebe cum face ea cozonacii, de nu se lasă. Mama nu prea ştia ce să le spună. „Cum îi face toată

lumea, aşa îi fac şi eu”. Până când odată, s-a-ntâmplat să fie la femei, adică la poartă la cineva, unde ieşeau femeile cu lucru, pe marginea şanţului, şi să audă pe Ioana lui Salcâm că a uitat să puie pâinea „de-a mână”. „Cum, fă, Ioano, tu laşi pâinea şi ieşi la femei, a luat-o mama la zor, păi cum vrei tu să-ţi iasă pâinea bună, cum vrei tu să nu se lase pâinea?” Şi-atunci mama, supărată de prostia Ioanei lui Salcâm se-apucă să le povestească cum face ea pâinea, deşi acum n-o întrebase nimeni, poate că dacă ar fi întrebat-o n-ar fi spus, că nu prea era mama vorbăreaţă, ai plăcea mai mult să asculte pe alţii. Mai ales când o întreba cineva ceva despre ea, schimba vorba numaidecât. Acum însă vorbea anume parcă s-o certe pe Ioana. Povestea cum face ea, dar fiecare vorbă era un protest împotriva Ioanei.

— Păi eu pregătesc aluatul de seară, îl înmoi cu apă caldă într-o strachină sau două de făină, depinde cita pâine fac; aduc făina în casă chiar dacă-i vară, să se mai încălzească în copaie. Dimineaţa, tot cu apă caldă, frământ pâinea, amestec tot aluatul ăla cu făină şi cu apă caldă, până se face o cocă în toată copaia; îl învelesc apoi şi-l ţin tot la cald, acoperit cu un ştergar mare, peste care pun o pătură; stau lântţă el şi-l încerc mereu cu degetele, să văd dacă s-a dospit; trag cu degetele uşor cocă, să văd dacă a crescut atât cât trebuie şi în timp ce ea mai creşte încă, o pun de-a mina, adică iau o bucată de cocă, după cum vreau să fie pâinea de mare, şi o frământ, o frământ, o frământ, până se face o cocă pufoasă; pe urmă o pun în căpistere una câte una şi o laş iar la căldură. În timpul ăsta ard cuptorul sau soba eu trei coşuri de ogrinji de paie, sau eu două coşuri de ogrinji de coceni. Dacă n-ai prins momentul să pui pâinea de-a mina, atunci când aluatul mai creşte încă, dacă te duci niţel mai târziu, coca s-a lăsat. Ea creşte, creşte, creşte, până când se lăsă, şi dacă s-a lăsat, nu mai faci nimic cu ea, nici nu se coace bine, nici gustoasă nu este. Ea trebuie să crească până când o bagi în cuptor, că altfel se lasă chiar atunci când o arunci pe vatră. Trebuie să crească tot timpul, până când o cuprinde căldura cuptorului. Atunci căldura o creşte şi mai mult şi pâinea se

coace bine, devine pufoasă şi dulce şi poţi s-o ţii o săptămână, că ea tot mai dulce se face, pl

Cât trece timpul. Dacă te-apuci târziu de ea, când coca s-a lăsat, aia nu mai e pâine, se face acră şi tare, să dai cu ea după câini.

— Da' cozonacii cum îi faci, tuşe Stoiano, de ies aşa buni? întrebase o nevastă mai tânără, Calină lui Plăcintă.

— Tot aşa, zise mama, stau după ei tot timpul. Într-adevăr, Stătea tot timpul după ei, începând de miercuri

Seară şi toată ziua. Joii mari.

Abia spre seară, după ce termină cu cozonacii, se apuca ele vopsit ouă. Mielul îl tăia tata sâmbăta seara, ca să fie proaspăt, şi tot el îl pregătea pentru mâncare, mama îl lua gata împărţit, care bucăţi pentru ciorbă, şi care pentru friptură.

Încă înainte de duminică floriilor mama se apuca de scuturat: scotea toate ţoalele din toate camerele, afară, le întindea pe gărduleţ la soare şi ea lipea prin casă, prin tindă, lipea prispele, văruia pereţii, pe afară şi prin casă, văruia sobele, spăla rogojinile din tindă şi din casa unde stăteam, bătea preşurile din casa cea nouă – treabă de câteva zile, la care mă luă şi pe mine, în timp ce tata şi Niculae erau la plug şi veneau doar seara târziu. În casa în care stăteam scutura mai des, cam la două săptămâni dădea ţoalele afară, lipea brâul sobii, lipea pe jos, văruia sobă în partea de deasupra brâului, iar rogojinile le spăla chiar şi în fiecare seară. După ce se termina cu umblatu' încolo şi-ncoace şi toţi eram în pat lângă sobă, ascultând basmele pe care le spunea tata, mama spăla rogojinile din casă şi din tindă şi cu asta îşi încheia ziua de muncă.

La sărbători, însă, când trebuia să scuture prin toate camerele, era foarte greu. D-aia cred eu că se mai şi odihnea mama; mai se ducea câte o zi prin vecini, să stea de vorbă cu alte femei. Se întorcea acasă, liniştită şi senină, vorbea frumos cu noi, ne întreba ce-am făcut toată ziua. Şi dacă m-am descurcat cu mâncarea. Ne descurcam

foarte bine, căci după ce tata vindea mieii încă de joi, se mai înmulţea numărul oilor care trebuiau mulse. Cele trei, patru oi cărora li se vânduseră mieii mai din primăvară nule. Mulgeam, dădea tata la ele mieii care urmau să fie vânduţi la paşti, sugeau la două oi ăştia, ca să se îngraşe pentru vânzare.

— Ai dat, mă, berbecuţii şi la oile ălelalte?

— Sigur că i-am dat.

Prindeam oile, le băgăm capetele între picioarele noastre şi strigăm mieii, care se repezeau ca nebunii să sugă. La mamele lor sugeau singuri, când doreau, dar la alte oi nu erau primiţi, chiar dacă ele nu mai aveau acum miei. D-aia tre’

Buia să le prindem noi, să le ţinem şi berbecuţii să sugă. Da, numai berbecuţii care mergeau la oraş, mieluşelele se mulţumeau doar cu laptele de la mamele lor, ele aveau timp să aştepte, ele prindeau vara, cu iarbă verde, şi toamna şi iarna, deveneau apoi oi, fătau şi ele miei. Berbecuţii trebuia să fie îngrăşaţi. De joi-mari însă berbecuţii se vindeau, se mărea numărul oilor fără miei, ajungeau la şapte, opt sau chiar mai multe. Le mulgeam joi seara şi vineri dimineaţă şi făceam o mămăligă mai moale puţin, ca pentru lapte, apoi puneam laptele în ceaunul din care tocmai răsturnasem mămăliga şi-l fierbeam, ieşea un lapte dulce de mâncai, să dai cu căciula în câini. Ăsta era secretul nostru din vinerea mare. Mama nu se băga pe noi, ne lăsa în pace, tata ne îndemna:

— Doar n-o să lăsăm laptele să se strice, e primul lapte de la oile noastre pe anul ăsta, pune de mămăligă, ce mai stai!

Niculae mulgea oile, eu făceam mămăliga şi când totul era gata, îl chemam şi pe tata, fără să-l mai întrebăm dacă mănâncă lapte sau fasole.

— Hai, tată, la masă – dar pe masă n-veam decât lapte şi mămăligă. Ăsta era primul şi cel mai bun lapte dulce pe care-l mâncam noi de la începutul anului. Mai

târziu, când oile ieşeau la iarbă verde, laptele devenea mai gros şi nu-l mai puteai mânca; era greţos. Acum însă era foarte bun. Aşa că noi nu minţeam, când îi spuneam mamei că ne-am descurcat cu mâncarea foarte bine.

Cu dropia în postul Crăciunului însă nu-şi făcea mama griji pentru păcatele de-a mânca de dulce. Avea şi ea o vorbă, pe care şi-o spunea, în asemenea împrejurări: „faptele, nu laptele”. Adică ce faci contează, nu ce mănânci. Când o-ntreba cineva mirat că a mâncat porc în postul Crăciunului, ea răspundea senină:

— Fapte, fapte, nu oală cu lapte!

Grancea căzuse pe gânduri. Dropii, moşieri, ţărani care aduceau acasă un vagon de porumb, strâns cu grijă, ca să-l împartă apoi, după o planificare nescrisă, la vaci, la porci, la oi, la păsări, şi, desigur, la cai. Altă organizare, un alt sistem, altă lume.

Zevedei simţi nevoia să precizeze:

— Vedeţi, la noi „sărbătorile sufletului” puteau veni din orice fapt. Întâmplarea cu dropiile ţine de o muncă foarte grea, foarte specială, vreau. Să zic: munca asta cerea o anume pricepere, o experienţă, dar în acelaşi timp era şi o sârbă

Toare a sufletului, ca şi bâlciul, ca şi mersul cu caii la iarbă, la Drumul Subţire, ca şi mersul la horă al tinerilor, şi câte altele. Dar, ascultaţi…

Grancea dădu din cap:

— Ascult, ascult, zi-i înainte!

IX

După noaptea de pomină de la Valea Dropiilor şi după friptura vânătorească din duminica următoare, vremea s-a mai încălzit puţin, pământul şi-a dat drumul din chingile gerului şi zbârciturile îngheţate au devenit noroi moale în care te afundai până la glezne, încât abia puteai să mergi. Stăteam mai mult în casă, ţi-era silă să ieşi pe drumul desfundat, de fapt cu greu puteai să treci strada. Abia ieşea tata prin jurul casei, mergând şi el doar pe potecile

care duceau la cai, la oi, la vaci, la căpiţele cu fân sau la glugile de coceni şi la puţ. Dădea mâncare şi apă vitelor, le rânea de două, trei ori şi apărea cu câte o oaie în braţe s-o curăţăm de corneţii adunaţi toată vara şi toată toamna de lină mătăsoasă a oilor.

— Na, v-am adus şi vouă de lucru, că ştiu că vă pare rău să staţi degeaba.

Tata nu putea să vadă sau să ştie pe jeineva stând degeaba. Că plouă, că ningea, că era frig, că era cald, el găsea de lucru, şi găsea şi altora. „Nu se poate să n-ai ce face în jurul unei case”, se supăra el când noi îi spuneam că „n-avem ce să facem”.

— Aţi terminat treaba? Ia uite, domnule, ei au terminat… Dar ia du-te matale la cai şi să vezi că iar s-au băli-gat; ia du-te la vacă şi să vezi că nu mai are ce mânca; ia du-te la oi şi să vezi că n-au apă; ia du-te la şira cu paie şi să vezi găinile ce-au mai scormonit; ia du-te la oi şi adună ogrinjii că acum e seară şi trebuie să arzi soba; ia mai ţesălaţi caii niţel, că de călărit vă place să-i călăriţi!… Aud?… Treaba n-o termini niciodată, doar când mori… Da’ noi n-am murit şi nici nu vrem să murim. Hai, la treabă toată lumea!

Luam fiecare câte un scăunel şi ne-aşezam în jurul oii, desfăcând cu grijă firele de lină pentru a putea scoate întreg cornetele ţepos. Nu era nicio plăcere, mai ales că trebuia să ieşim în tindă unde era mai frig, dar trebuia să le curăţăm, fiindcă altfel, primăvara, când se tundeau oile, curăţatul lor era şi mai anevoios şi strica şi lină, îi rupea firul şi nu mai era aşa bună la tors, iar dacă vreai s-o vinzi, n-avea preţ bun.

Acum, când n-aveam ce face, tata ne găsea de lucru şi pentru că ştia câtă plăcere ne face treaba asta, ne îndemna şi ne îmbărbăta cu vorbe liniştitoare:

— Azi o să curăţaţi două-trei oi şi nu mai curăţaţi porumb diseară, că-i prea moale pământul în faţa porumbarului şi rămân urme urâte dacă te duci să scoţi

porumb.

Noi nu ziceam nimic, ne plăcea că tata ţinea să fie frumos chiar şi în faţa porumbarului şi ne uitam la biata oiţă care adunase pe ea atâţia corneţi ţepoşi. Îţi dădeai seama după corneţi dacă a fost cuminte şi a mers la rând, după alte oi, sau a fost una a dracului care a mers în fruntea turmei şi a adunat corneţii de peste tot.

— Beli-te-ar lupii să te belească, te-ai băgat peste tot şi i-ai adunat pe toţi, n-ai mai lăsat şi pentru altele, i-ai luat tu pe toţi, îl auzi pe Niculae care pusese mâna în pieptul ei şi dăduse acolo de stratul gros de corneţi.

Tata încerca să ne înlăture mâhnirea, când vedea că ne-am apucat de lucru.

— Trebuie să le curăţăm pe toate până încep să fete, că de nu, se-nţeapă mieluşeii când or vrea să sugă.

Nu-i răspundea nimeni, deşi ştiam că are dreptate, aşa cum şi el ştia că noi vom curăţa toate oile de corneţi şi vom curăţa şi porumbul până la primăvară coş după coş. Îi şi vedeam parcă pe mieluşei cum se reped cu botişoarele lor la ugerul oilor să sugă şi cum, după ce se săturau, se-nghemuiau ele frig în blana mamelor. Tata ne lăsa cu oaia şi plecă în saivan; avea un război de ţesut rogojini chiar în uşa saivanului. Pentru el era timp foarte bun să ţeasă, nu era ger să-i îngheţe mâinile sau firele de papură, îi promisese mamii că până la Crăciun îi va face două rogojini noi şi acum, că era timp frumos, dădea zor. Seara, în casă, la căldura sobei, curăţăm eu toţii papura albă şi curată, adusă din baltă, scoteam fibra subţire de pe teaca papurii, din care tata împletea curmei – urzeala pentru rogojină. Partea groasă a papurii intra la bătaie, iar miezul firului de papură, care era rotund şi moale, îl opream pentru împletit coşuri la şcoală, în orele de lucru, cu domnul Bugă.

Mama avea şi ea treaba ei, uncie nu se băga nimeni. Toată toamna ţesuse abale şi pânza albă de bumbac. Abalele erau de mult gata ţesute, aduse de la piuă de la Toma Bănu şi date la croitor, la Gheorghe Croitorii; acum aşteptam să le ridicăm, pentru fiecare câte o haină şi un

pantalon, care să ne ajungă până la anul, când alte abale vor lua drumul spre Valea Plopului, la Toma Bănu, să le bată frumos la piuă şi să ne facă alte haine şi alţi pantaloni. Torsese mama lina

148

Multă, fir subţire şi bine răsucit din furcă, pentru urzeală, alt fir mai gros *şi* mai moale tors de mina pentru bătaie, apoi ţesuse mulţi coţi de abale, ţesuse pânza pentru cămăşi şi izmene şi nu mai avea timp să răsufle, căci venea Crăciunul şi trebuia să ne croiască cămăşile şi să le coasă. Pe ea n-o ajută decât Florica, uneori mai făcea câte o clacă de tors lână, pentru bătaie, căci pentru urzeală nu torcea decât ea, nu-i plăcea cum torc alte femei. Acum mama avea de făcut cămăşile şi cu asta îşi încheia anul de trudă la război şi la cusut cu acul.

După ce pleca tata, noi ne dădeam ghes şi ne îndemnam unul pe altul ca să ne terminăm treaba. Nu ne plăcea deloc curăţitul oilor de corneţi, dar cum n-aveam încotro şi ştiam că tot pe capul nostru va cădea măgăreaţa, ne întreceam în curăţat. Într-o zi am curăţat cinci oi, la îndemnul lui NAculae, care ne asigura că se va schimba vremea, că va ninge adică şi vom putea umbla prin sat, vom merge să pregătim colindele.

Într-adevăr, peste două zile s-a înăsprit vremea din nou, pământul s-a strâns puţin câte puţin până a îngheţat binişor şi miercuri pe la prânz cu o săptămână înainte de Crăciun, a-nceput să ningă încet, încet, până când tot pământul, toate casele, toate căpiţele, toate şirile, toţi pomii s-au îmbrăcat în alb. Noroiul, mocirlele dispăruseră, le strânsese gerul şi le îmbrăcase zăpada într-o strălucire de basm. Fulgi mari de nea pluteau prin aer şi se împreunau, încercam să-i urmărim şi să-i prindem în palme, dar ei dansau şi se amestecau de nu mai ştiam care erau cei urmăriţi de mine şi care de Niculae sau de Florica, pentru că ieşise. Şi ea afară, fată mare în toată firea, ieşise şi mama, ieşise şi tata şi ne mirăm toţi ele minunea albă care plutea şi se lăsa peste noi. Încercam să

privim fulgii pe albastrul cerului, dar ei erau mulţi şi deşi, pictase cerul cu alb, ne intrau în ochi, umezindu-ne pleoapele, ne cădeau pe faţă, îi prindeam pe limbă şi până să ne dăm seama de ei, până să-i vedem, şi să-i admirăm, ei dispăreau, se amestecau. Şi formau, jos, covorul imens care îmbrăca totul în alb. Încet, încet stratul care acoperea pământul creştea, zăpada era moale şi caldă, o strângeam în pumni bătându-ne cu bolovani uşori şi călcam pe puful alb cu mare plăcere. Ne lăsam ninşi până deveneam şi noi albi şi scoteam exclamaţii de încântare, antrenându-ne pe noi şi încurajând şi pe alţi vecini, care ieşiseră şi ei să se bucure de albul ce schimbase atât de repede faţa lumii. Tot satul începuse să vuiască, copiii se strigau unii pe alţii să iasă la săniuş să se bată cu zăpadă sau să se tăvălească pur şi simplu pe frumuseţea

Atât de aşteptată. Am luat săniuţa şi-am plecat cu Niculae în stradă, unde ieşise şi Viţă, şi Mitu, şi Panait, şi Gheorghiţă, alergau toţi la deal spre casa lui Iancu Toroipan, cu săniuţele trase după ei. Mergeam la rând, unul în spatele celuilalt, ca să ne facem pârtie, să putem aluneca uşor când ne vom da drumul din deal. După ce noi am umplut strada, au început să apară şi flăcăii. Una câte una, fetele ieşeau şi ele la gard şi priveau de după poartă zarva care zise crease.

Toată lumea trăia mereu şi iarăşi bucuria primei zăpezi de parcă n-ar mai fi văzut niciodată aşa ceva. Ştiam că asta va însemna începutul iernii celei adevărate, cu frig, cu picioare îngheţate, cu grijă de a arde soba, dar bucuria rămânea, mai ales la vederea primei zăpezi, care venea de obicei în decembrie.

Când a văzut atâta copilărime în deal, nea Vasile Toroipan a ieşit şi el în stradă să-i mai potolească.

— Luaţi-o încet, mă, că iarna-i lungă şi o să vă săturaţi de ea, de n-o să vă mai trebuiască în veci!

Ca şi tata, nea Vasile voia. Să ne aducă aminte că iarna are şi părţile ei neplăcute, dar cine avea timp şi

urechi să-l asculte! Pârtia se lărgise cât toată strada; pe-o parte urcam trăgând săniile după noi, iar pe alta ne dădeam drumul la vale. Ne urcam câte doi în săniuţa cui se nimerea şi zburăm pe pârtie până la colţ la Untură, peste zece case de la Toroipan spre noi, unde locul era drept şi săniuţele se opreau singure. Apoi le trăgeam iar după noi până sus şi iar ne dădeam drumul la vale până când, frânţi de oboseală şi morţi de foame, începeam să ne amintim de casă. În ziua aceea de miercuri nu ne-a strigat tata să venim acasă aşa cum ne strigă altă dată, furios că lipseam mai mult. Ne-a lăsat la joacă până când am plecat noi singuri. Nebunia zăpezii intrată în noi de dimineaţă s-a consumat încet, încet, până când, unul câte unul, renunţam să mai urcăm dealul şi ne retrăgeam trăgând sania după noi care, parcă, devenise mai grea. Ninsoarea stătuse de mult, dar noi nu observasem. Larma încetase în tot satul şi din când în când auzeam de pe strada ailaltă, câte o mamă strigându-şi odrasla să vie la masă. O auzeam că prin vis şi nu eram siguri dacă vocea nu ne chema şi pe noi.

— Ioaneee, treci, mă, de mănâncă, măăă, că se răceşte mâncarea, măăă!…

Dincolo de oboseala plăcută care ne moleşise, de nu ne mai ştiam picioarele ude şi amorţite, simţeam că şi pe noi ne strigă cineva, că şi la noi mâncarea se răceşte, că şi pe noi foamea ne mână acasă.

Mama făcuse de mâncare, dar, ca-ntotdeauna, aştepta ca tata să vie de-afară şi abia atunci aşeza masa. Tata, însă, se luase cu treaba şi uitase de masă. Făcuse cărări cu lopata peste tot unde avea treabă, „să nu se astupe drumurile”, că, ştia el, va ninge şi la noapte şi dimineaţa „o să înoţi prin zăpadă până la brâu când o să te duci la vite sau în altă parte”. Dăduse zăpada din jurul căpiţelor cu fân, din jurul glugilor de coceni, din jurul porumbarului, din jurul saivanelor, din jurul puţului. Făcuse drum chiar şi spre poarta aia mare, drum larg, de

ieşit cu sania cu cai, măturase prispele şi dăduse zăpada de după casă. Între timp, zăpada se mai aşternuse şi el se lupta cu ea, mătura peste tot unde mai înainte dăduse cu lopata.

— Nu vezi că se pune iar, ce te omori atâta cu ea, încercă mama să-l smulgă de la treabă şi să-i şi laude truda de o: zi, acum când noi veneam de la joacă.

— Ea se pune şi noi o dăm iar la o parte, că altfel ne-astupă, de nu mai putem ieşi din casă… La noapte să băgăm lopeţile în tindă că mâine…

— Băgăm şi scara, tată, şi ieşim pe coş, dacă ne astupă uşa, îi cânta în strună şi Nioulae, că nu cumva tata să se supere c-am stat atât de mult la săniuş.

Dar tata nu se supărase, ştia că prima zăpadă este pentru joacă tuturor, mai ales când venea după o vreme aşa de urâtă ca acum. Şi-apoi şi el se jucase cu lopată şi cu mătura, era o plăcere să te lupţi cu zăpada, după ce ieri abia te puteai mişca prin noroi. Ni se spălaseră ghetele chiar mai mult decât trebuia, ciorapii se udaseră leoarcă, dar noi îi simţeam calzi în picioare.

Văzându-ne pe toţi grămadă în jurul puţului şi neştiind dacă a ieşit cu supărare sau cu pace, mama a ieşit şi ea, să aducă apă şi să ne întrebe dacă nu venim să mâncăm.

— Păi e gata masa? Se arată şi tata oarecum vinovat că până acum nu întrebase măcar acest lucru, şi-i arăta lui Niculae găleata de pe ghizdurile puţului, îndemnându-l să scoată el apă din puţ să n-o lase pe mama.

— E tocmai cum trebuie să fie, se linişti mama, când văzu că toţi sunt în ape e lor şi apăsă pe cuvintele *cum trebuie să fie,* ştiind că tata nu se atinge de mâncare dacă este prea fierbinte.

— Atunci haideţi să mâncăm, hotărî tata, să nu se răcească mâncarea.

În timp ce mama şi-a luat căldarea cu apă proaspătă şi a plecat în casă, noi ne-am spălat zdravăn.cu zăpadă pe

mâini, bucuroşi că toată lumea este mulţumită.

Apoi. Unul câte unul am intrat în casă, descălţându-ne încă de pe prispă, fiindcă mama spălase rogojinile din casă, din tindă şi de pe prispă, şi oricât de curaţi eram noi, curgea apă din ghetele noastre.

Mâncarea era într-adevăr *cum trebuie să fie;* din oala mare în care fiersese mama fasole abia se mai vedeau aburii ieşind, iar mămăliga, fiartă îndelung pe plită în aşteptarea noastră, tocmai o răsturnase Fionca pe fund. Cu o aţă subţire tăia felii mari de mămăligă şi ne punea la fiecare în faţă, căci noi, considerându-ne încă vinovaţi, ne aşezasem în jurul mesei, ca nişte musafiri şi aşteptam să fim serviţi sau pedepsiţi. Simţind starea noastră, mama sparse încă o dată tăcerea, ca şi adineauri la puţ, şi, ni se adresă nouă, băieţilor, făcând pe supărata:

— Eu n-am scos murături ca să nu se încălzească, dar acum ce-aştepitaţi…

M-am repezit şi eu şi Niculae odată şi cum eu am luat mai repede castronul în care aduceam murături, tata i-a făcut. Semn lui Niculae să ia cană mare şi răsucind pumnul în aer în jurul unei canele închipuite, îi spuse aproape în şoaptă:

— Un scârţ!

Niciodată nu ni se păruseră atât de gustoasă fasolea, atât de bună mămăliga, atât de reci murăturile şi atât de potrivit vinul negru scos de Niculae, ca acum după oboseala care ne înmuiase trupurile.

Seara ne-am dus la Iancu să repetăm colindele; ne trimisese vorbă că ne aşteaptă după ce mâncăm şi toată ceata ne-am prezentat la el: eu, Niculae, Viţă, Panait şi Mim.

Gântam pe rând, trei odată şi trei odată. Eu cu Iancu şi cu Panait stăteam pe un pat şi formam un grup, cântam împreună, iar Niculae cu Mitu şi cu Viţă – alt. Grup – stăteau pe alt pat şi cântau împreună. Aşa ne potrivisem la glas încă din anii trecuţi şi aşa am rămas şi acum. Luam colindele pe rând, pe case şi pe oameni. Ştiam că la Mărge-latu ne va comanda colind de fată mare şi atunci

repetam *„Ferice, doamne, ferice!”* Ion Voinea, colind de tineri căsătoriţi şi repetam *„La tulpină la doi meri”.* Untură ştiam precis că ne va cere să zicem un colind de flăcău, că avea băiat în armată, şi repetam *„Pe drumul cel mare”.*

152

Dar peste tot trebuia să cântăm şi un colind pentru laudă şi sănătatea cailor şi atunci, dacă nu ştiai *„La lină fântână”,* însemna că nu eşti colindător şi trebuia să stai acasă. Era cel mai frumos, dar şi cel mai greu colind, toată lumea, îl asculta cu sfinţenie, chiar şi cei care îl ştiau din vremea când mergeau ei să colinde. Nimeni nu mai ştia când a apărut, dar toţi credeau că este legat de Fântâna Cailor, care se află undeva departe de satul de azi. Aici se Scotea cea mai bună apă din Bărăgan, de la douăzeci şi cinci de metri adâncime. Oboseai până scoteai o găleată de apă. În fiecare primăvară îl sileiau oamenii; îl duceau pe Angel Martac, fântânarul, tatăl lui Mitu să-l sleiască şi fiecare dorea să ajute la tragerea apei şi a noroiului scos din fântână pentru a împrospăta apa nescoasă în timpul iernii. Era o mândrie pentru (fiecare să ajute la curăţirea apei şi la păstrarea ghizdurilor sau la înlocuirea lor, când era cazul. Fiecare voia să facă ceva pentru această fântână idin care beau oamenii şi caii. Alte vite nu se adăpau aici, aşa se pomenise.

Colindul se născuse, de bună seamă, aici; cine ştie când şi cum îl scornise vreun alt Toroipan îndrăgostit de cai. Calul din colind era dintre cei rari şi stăpânul îl îngrijea deosebit de alte viite. *„Cal cu ce-şi hrăneşte?”* se întreabă colindătorii, şi răspunsul vine de la ceata cealaltă: *„Cu orzişor pisat, la vânt bânturat, la lopată „dat”. „Dar.cu ce-l adapă,* se întreabă iar colindătorii. *„Cu apă curată, apă din năstrapă, venită prin piatră”* – se aude iar răspunsul. Crescut astfel, Calul devine alergător neîntrerupt de vreo altă vietate şi harul său trezeşte invidia Şoimului, care şi el se hrăneşte cu bunuri alese: *„Păsări gălbioare, prinse după mare, de la vânătoare”* sau cu *„ciozvârte de miel, de la ciobănel Râca* îl împinge pe Şoim la o întrecere, încât *„La*

mărul rotat, la locul curat, Şoim s-a lăudat” astfel: *„Stăpâne, stăpâne, Cal de mă va întrece, aripa să-mi tai, la clini să mi-o dai”.* Calul îşi cheamă stăpânul *„la lină fântână, la colţ de grădină, unde-i apă bună”* şi primeşte întrecerea: *„Stăpâne, stăpâne, Şoim de mă va-ntrece, copita să-mi. Tai, la câini să mi-o dai, şi să mă sluţeşti, să mă pedepseşti, stăpâne, stăpâne!”* în faţa întregului sat care a ieşit *„la lină fântâna”,* să vadă întrecerea, stăpânul pune Şoim şi Cal picior la picior şi le dă semnalul întrecerii. De cum porneşte, Şoimul îşi doreşte *„bine sus la vânt, ceaţă pe pământ, Şoim să izbândească, Cal să poticnească”.* Calul îi aude glasul şi-şi doreşte la rândul lui *„bine pe pământ, ceaţă sus jla vânt, Cal să izbândească, Şoim să rătăcească”.* Întrecerea continuă pe întreg Bărăganul, în timp ce sătenii

Se îndreaptă spre sat. Stăpânul pleacă şi el, şi aşteaptă în casă pe învingător. După un timp apare la geam Calul, care-i strigă să iasă afară să-l preumble şi să-l răcorească. *„Stăpân auziră, afară ieşiră, şi ini-l preumblară şi mi-l răcoriră; în grajd îl băgară şi mâncare-i dară; fin din tânărie, orz din magazie; capu-n braţe-i luară şi mi-l sărutară, şi mi-l sărutară”.* Ăştimp ajunge şi Şoimul acasă şi strigă la geam: *„Stăpâne, stăpâne, ieşi de mă sluţeşte şi mă pedepseşte, cum ne-a fost rămasu”.* Stăpânul ia paloşul din cui şi iese afară să aplice pedeapsa, când aude vocea Calului, care-i cere să-l cruţe pe Şoim: *„Că la nunta ta, bine-ţi va şedea, călare pe mine, cu Şoimul pe mână”.* Stăpânul dă ascultare rugăminţii Calului şi (l lasă liber pe Şoim, spre bucuria tuturor sătenilor, care încep gătirea cailor pentru marile întreceri de la Sărbătoarea de iarnă a căilor.

— E, într-adevăr, nemaipomenit colindul! Să mi-l scris şi mie, că vreau să-l introduc într-o carte, exclamă Grancea cu o spontană admiraţie. Îl ştii în întregime?

— Cum să nu-l ştiu… se tângui Zevedei, cine nu-l ştie? Vi-l scriu, dacă chiar vă interesează…

Ei, după ce am repetat câte o dată colindele de fată mare, de flăcău şi de tineri căsătoriţi, am făcut o pauză; tuşa Stanca ne-a dat să mâncăm porumb fiert, pe care tocmai îl scosese din sobă – un cazan întreg de boabe alese special de unchiul Vasile, ca să înflorească repede la fiert. Mâncai şi nu te mai săturai, aşa era de bun porumbul. Nea Vasile, care măritase două fete şi nu prea le dăduse zestre cine ştie ce, glumea pe seama colindului nostru de fată mare:

— De unde, bă, să dea omul aşa zestre? auzi, *„cere o mie de mioare; şi mai cere-o Zestre-mi cere: cere-o sută oi cornute; şi mai cere-o zestre-mi cere: cere cincizeci de berbeci; şi mai cere-o jzestre-mi cere: cere carul ferecat, după car Murgii legat, Iţesălat şi înfrânat, cum e bun de-ncălicat”.* De unde, bă, atâta zestre?

— Păi n-ai auzit tot, bre, nea Vasile, am intervenit eu, care ştiam toate colindele; tocmai ieşiseşi din casă când se lămurea povestea cu zestrea. Ia, ascultă aici: *„Toată zestrea ne-o iertară, dar pe fată ne-o luară”.*

— Ei, aşa da, îi conveni lui nea Vasile şi toată casa începu să râdă cu el.

Niculae ne făcu semn, tuşind lung, să începem *„La lină întână”.* „Nu-i bine să fii prea sătul” îi strecură pe şoptite lui Panait, care tocmai luase o mina de boabe de porumb şi arunca în gură cu cealaltă mână, bob cu bob. Mai tuşi

Odată către Viţă şi Mitu, şi când ei înţeleseră că a sosit momentul, se aşezară mai bine pe patul pe care deja stăteau şi aşteptă comandă care veni numaidecât tot de la Niculae. Începură ei, Mitu, Viţă şi cu Niculae, în timp ce noi aşteptam cu sufletul la gură partea noastră. Tuşa Stanca împletea lângă sobă la un ciorap, iar nea Vasile, pe un scăunel mic, cu trei picioare, stătea lângă uşă, cu faţa la noi, ca să ne poată vedea pe toţi şase odată. Cu coatele sprijinite pe genunchi şi cu palmele sprijinindu-şi capul, el urmărea cântarea noastră pas – cu pas, rostind încet

cuvintele pe care noi încercam să le îmbrăcăm cât mai frumos cu glasurile noastre. Vedeam fiecare în mintea noastră Şoimul şi Calul care vin în preajma stăpânului, să le dea mâncare.

„Leroloi, cal cu ce-şi hrăneşte?" „Cu orzişor pisat, la vânt vânturat, la lopată dat".

Era rândul nostru să continuăm şi cum au încetat ei, noi am şi început, stând cât mai înghesuiţi unul de altul, gură la gură, ca să se audă o singură cântare:

„Leroloi, dar cu ce-l adapă? Cu apă curată..."

Nea Vasile ne urmărea, aprobându-ne din cap sau numai din priviri, murmură şi el ceva, neauzit clar până la noi şi rămânea cu ochii în gol... Tinereţea lui, anii care au trecut aşa de repede, caii pe care încălecase, întrecerile pe care le câştigase la marile alergări de cai, bucuria avântului tineresc, cântecele pe care el le scornise... Sau poate anii copilăriei, la sohat, ani grei şi plini de necazuri, de lipsuri, dar care acum căpătau strălucire în mintea bătrânului, căci necazurile dispăruseră şi ceea ce vedea el erau zilele însorite în care un băieţaş z, globiu reuşea să ajungă primul la Drumul Subţire, călare pe o iapă roaibă, sau poate nopţile albite de zăpadă când, ca un Făt frumos, se lupta cu lighioanele sălbatice, doborându-le una câte una. „Nu m-a prins nimeni, niciodată, nici călare, nici pe jos. Când încălecam pe Murga, nici turcii nu m-ar fi putut ajunge, cu toată armata lor", povestea bătrânul.

„La mărul rotat, v Şoim s-a lăudat..."

Văzuseră şoimii fuga cailor, zborul lor deasupra miriştilor, alergarea lor ca o minune, şi li se păruse că e mai frumoasă decă. T a lor, a şoimilor? Altfel cum să se nască în mintea lor ideea de a-l pizmui şi de a-l întrece pe cal?

„La lină fântâna, la colţ de grădină, Cal s-a mâniat, Stăpân şi-a chemat, şi-adânc a oftat: Stăpâne, stăpâne, Şoim de mă va-ntrece, Copita să-mi tai..."

Bătrânul Toroipan se bucura, i se vedea mustaţa albă

mişcându-se şi ochii cum licăresc de bucurie. Stătea aproape nemişcat cu fălcile în pumni, privea spre noi, dar altceva vedea el – nu pe noi ne vedea. Pătimise multe pentru căi, se obosise îngrijindu-i, se luptase cu frigul iernii şi cu arşiţa verii ca să-i hrănească, îl chinuise neastâmpărul lor de animale odihnite iarna în grajd, ca şi milă pentru ei, când trebuia să tragă plugul, toată viaţa şi-o închinase lor, toată viaţa îi fusese o grijă pentru ei, fiindcă ei însemnau de fapt viaţa lui, viaţa noastră a tuturor. Dar mulţumirea de a-i avea sănătoşi şi frumoşi, de a-i şti sătui şi la căldură în grajdurile lor, acum când noi stăteam în casă şi cântăm, ştergea orice urmă de oboseală de pe fruntea lui şi lăsa loc acelei fericiri izvorâtă dintr-o adâncă mulţumire că din voinţa şi munca ta există acolo şi cai, şi vaci, şi oi şi căruţă. Noi cântam pe rând, încercând să ne întrecem şi sperând că grupul nostru cânta mai frumos idecât celălalt.

Gând am ajuns cu cântatul spre sfârşit, unde Galul îi spune stăpânului său să-l ierte pe Şoim, adică să nu-i taie aripa aşa cum fusese înţelegerea, nea Vasile plângea de-a binelea. Nouă ne bătea inima, să ne sară din piept şi glasurile începuseră să ne tremure. Ştiam dinainte că odată ajunşi aici ni se moaie sufletele, şi nouă şi ascultătorilor, aşa se-ntâmplă întotdeauna, cu toţi colindătorii şi cu toţi ascultătorii. O bucurie fără margini ne cuprindea şi o dragoste duioasă pentru căi se revărsa din noi. În mintea noastră răsplăteam cu mângâieri capetele cailor noştri, cu care ne simţeam fraţi şi pe care îi îmbrăţişam şi-i sărutam pentru bunătatea lor.

După ce s-a terminat colindul, am rămas toţi înmărmuriţi, nu scotea unul o vorbă, încercam să ne facem de lucru, să ne uităm în altă parte decât la cei de lângă noi. Până când nea Vasile s-a ridicat, şi-a pus căciulă-n cap, şi-a luat cojocul pe el şi a ieşit afară, spunând aproape şoptit:

— Mă duc pe la cai!

Aşa spunea şi tata: „Când te duci afară, mai treci pe la cai”. „Treci şi pe la vaci, mă, şi pe la oi”. Cel care ieşea, trebuia să se uite dacă mai au ceva în iesle de mâncat, şi dacă n-aveau, să le dea el; dacă s-au bălegat, să le adune balega, să le aştearnă paie curate; dacă oile au apă, şi dacă n-au, să le ducă o găleată cu apă acolo, în jgheabul lor.

Şi nea Vasile a ieşit afară şi s-a dus pe la căi să-i vadă, să-i mângâie, să-i bată cu palma pe crupă sau pe greabăn, să ştie calul că cineva se gândeşte la el. Iar noi ne-am ridicat şi-am plecat. Repetasem toate colindele, pentru o seară era destul.

Peste noapte a început iar să cadă zăpadă: a cernut cu fulgi mărunţi toată noaptea şi a doua zi toată ziua. Troienii erau mai mari decât gardurile, iar în anumite locuri, pe unde a viscolit-o vântul, ajungeau aproape la acoperişul caselor. Când te duceai la cineva, treceai pe deasupra gardului, că nu reuşiseră oamenii să facă locuri de trecere, n-ar fi avut unde s-o arunce. Ţin minte că-n anul acela n-au mai mers trenurile prin Bărăgan, n-au mai plecat oamenii la târg, nu te puteai duce în satul vecin.

Pe Ioniţă Pribegeanu l-a prins cu oile pe câmp. Cât a fost vremea bună, s-a dus cu oile să le mai pască pe porumbişte, unde găseau frunze de coceni rupte de vânt sau chiar iarbă. Dăduse oile oamenilor încă de la Sfântu Niculae, cum era înţelegerea, dar el se ducea cu ale lui, ca să mai economisească nutreţul de acasă. Când a început viscolul, oile n-au mai vrut să meargă cum le mina el, s-au îndesat una în alta, acoperindu-şi capul şi-au rămas undeva în apropiere de Movila Albă.

Toţi Pribegenii erau înnebuniţi, dar unde să te duci să-l cauţi pe cioban cu oile? Dacă în sat unde era adăpost, viscolul spulbera zăpada de nu puteai să mergi, dar pe câmp?

Abia a treia zi, când s-a potolit nebunul şi a ieşit soarele de a mai îndesa zăpada, au plecat câţiva tineri după el, împreună cu doi soldaţi de la Post. Şeful de post, Ţară-lungă, a dat ordin să p-ece doi soldaţi împreună cu

încă cinci tineri premilitari, printre ei erau şi Iancu şi băieţii lui Pribegeanu, iar în urma lor alţi cinci tineri la distanţă mai

Mare, să-i urmărească şi să dea de veste dacă sentâmpla ceva, că viscolul acoperise şi drumurile, şi puteau să cadă în vreun puţ sau câte nu li se putea întâmpla? Mergeau legaţi unul de altul cu o funie, că nu se puteau orienta după nimic, nu era niciun pom, nicio casă, nimic! După ce se depărtaseră puţin de sat, care rămăsese în vale, n-au mai zărit nici măcar vârfurile pomilor, era o imensitate albă cât vedeai cu ochii. Găinii mergeau înaintea lor, miroseau, dar ce să miroasă şi ei, când zăpada acoperise totul! S-au dus bieţii băieţi şi s-au întors cum au plecat. N-au găsit nimic, şi nici n-au înaintat prea mult. Se gândeau că poate, cine ştie, în loc să vină cu turma spre sat, s-o fi rătăcit şi o fi ajuns la moşia lui Gologan; s-o fi adăpostit pe-acolo. Asta s-ar fi putut numai dacă erau foarte aproape de Gologan când a-nceput viscolul, akfel n-ar fi ajuns, fiindcă chiar din direcţia aia bătea Crivăţul şi oile n-ar fi mers cu vântul în faţă. Aşa s-a discutat seara la post, când s-au întors tinerii şi au chibzuit situaţia împreună cu domnul Ţarălungă. Lupii nu puteau să mănânce o sută de oi, oricâţi ar fi fost; şi nici nu ajungeau aşa repede lupii în Bărăgan, că viscolul doar începuse.

A doua zi au plecat iar, mai de dimineaţă, dar tot fără niciun rezultat. A treia zi, când zăpada s-a mai îndesat şi s-a putut umbla mai uşor au pornit iar, că trebuia găsit omul, nu? Tot câinii, săracii! Spre Movila Albă, o altă movilă, tot albă, le ieşi în cale. Un fel de căpiţă mare. Câinii au început să latre şi să scormonească zăpada cu picioarele. Au pus băieţii mâna pe lopeţi şi au început să sape la movilă. Şi sapă, şi sapă, până când a dat de oi, acoperite toate de stratul de zăpadă care căzuse peste ele. Una, două, zece, douăzeci – toate oile rămăseseră una lângă alta şi tot suflând ele, au creat un fel de boltă de zăpadă. Cum au stat ele grămadă, au format un mic adăpost şi viscolul a

îngrămădit paste ele zăpadă cu nemiluita. Le-a acoperit zdravăn deasupra, iar pe dedesubt oile au încălzit aerul care a topit puţin câte puţin zăpada până şi-au creat un adăpost, ca la Polul Nord. Oile toate, sănătoase, zdravene, dar stăpî, nul – ba. Caută ei pe sub boltă, după ce au scos oile, dar nimic. Când s-au convins că nu era acolo, au pornit-o spre sat cu oi cu tot, mergând pe urmele făcute, una câte una.

Peste alte două zile a apărut şi Ioniţă Pribegeanu. Ce făcuse omul? Când a văzut că oile nu mai vor să meargă, Le-a lăsat şi el, fiindcă era mai aproape de Gologan, a întins pasul şi a ajuns acolo odată cu înserarea. De oi nu s-a

Temut, ştia că le va acoperi zăpada şi că ele vor sta acolo chiar şi o săptămână. Şi-apoi ce era să facă omul, trebuia să se salveze măcar pe el, dacă nu putea salva şi turma!

A rămas de pomină viscolul din acel an. A fost un Crăciun bogat în zăpadă. Până în seara colindului s-au mai făcut cărări şi oamenii au putut să umble. Noi ne-am fi dus oricum cu colindele, măcar la câteva case, nimic nu ne-ar fi putut opri, dar cum zăpada s-a aşezat, am putut să colindăm tot satul: oamenii doreau să le colinzi pe cineva de-al Lor, un flăcău, un militar, o fată mare, un cal… ceva din casa lor, din viaţa lor…

— Constat că nu prea erau oameni aşa credincioşi pe-aici, pe la dumneavoastră?

— Nu prea aveau oamenii timp de aşa ceva, iar când veneau sărbătorile ei se-ndreptau către partea mai lumească a lor. A rămas de pomină aici, în sat, discuţia lui Ghim-buluţ cu popa Ghiţă. Popa Ghiţă doar venise aici în sat, şi trece într-o zi pe lângă noi, era în preajma Crăciunului. Noi, în vacanţă, ne jucam. Popa trece pe drum şi se opreşte să ne-ntrebe ce facem. Ghimbuluţ, mai curajos, răspunde ceva acolo. Din vorbă-n vorbă popa îl întreabă ce sărbători aşteptăm noi acum. „Crăciunu”,

răspunde el foarte sigur. „Şi ce-nseamnă Crăciunu', ce sărbătorim noi la Crăciun?" insistă popă. Ghimbuluţ stă puţin pe gânduri: şi se miră de întrebare, ca şi noi, ăilalţi, de fapt; cum vine asta, „ce sărbătorim de Crăciun"? Ghimbuluţ răspunde aproape răstit: „Tăierea porcului sărbătorim de Crăciun!" Popa s-a mâniat. A plecat supărat şi s-a dus la domnul Bugă: … „bine, dar ei nu învaţă colinde, nu merg cu colindele?" „Ba da, zice domnul Bugă, dar colindele lor vorbesc despre fete, despre băieţi, despre hărnicie, despre cei plecaţi la armată, despre cai – au colinde foarte frumoase, o să vedeţi".

Ghimbuluţ avea dreptate: la Crăciun sărbătorim tăierea porcului, fiindcă, alături de colinde, de pluguşor, de sorcova şi celelalte, porcul era lucru cel mai important pentru noi… La Crăciun, nimeni nu se gândea la biserică, sau la religie. Vorbă lui Ghimbuluţ, tăiau oamenii câte un porc şi asta era o adevărată sărbătoare – cum spune şi Creangă, doar l-aţi citit, nu? În plus, pentru copii veneau colindele, moş Ajunul, Pluguşorul, Sorcova, Jienii. A, jignii erau nemaipomeniţi. Numai flăcăii mergeau cu Jienii. Era o adevărată piesă în care intrau peste douăzeci de flăcăi. O adusese din Moldova Anghel Jianu, în timpul primului război. Luptase pe-acolo, fusese rănit, i-au tăiat un

Picior, şi a rămas mult timp pe acolo, lumea din sat credea că a murit în război. Când a venit acasă, a strâns mulţi flăcăi şi au învăţat piesa despre Jieni. Umblau prin tot satul cu ea, toate trei zile ale Crăciunului, iar seara se duceau la horă şi jucau acolo pentru tot satul. Era o piesă frumoasă, nu te mai săturai ascultând, despre haiducul Jianu. Poate altă dată v-o spun, că eu o ştiu toată, ştiu toate rolurile, toate cântecele, aşa cum a venit cu ea Anghel Jianu de-o ştia pe dinafară, că d-aia i-a rămas şi lui numele de Jianu, o ştiu şi eu, şi aş putea s-o fac cu băieţii din sat, să-i învăţ adică, poate la anul, dacă vom mai trăi până atunci.

Pentru cei vârstnici, Crăciunul era un prilej de-a se

revedea cu neamurile, cu toţi cei dragi. Tinerii căsătoriţi veneau la părinţi, finii mergeau la naşi, nepoţii la unchi, sau la bunici, cei plecaţi la oraş, la Călăreţi sau chiar la Bucureşti veneau pentru trei zile acasă în sat, îşi vedeau prietenii, îşi vedeau rudele. Oamenii se lepădau de rele, da, chiar deveneau mai buni, mai blânzi, veneau unii la alţii şi-şi spuneau „să mă ierţi pentru supărările pe care ţi le-oi fi făcut”, şi cei tineri sărutau mâna celor mai în vârstă, indiferent că erau bărbaţi sau femei. Era ceva frumos şi curat, o curăţenie sufletească ne cuprindea pe toţi în momentul acela al îmbrăţişărilor şi al sărutării mâinii. Altfel oamenii pe-aici nu prea se omorau cu îmbrăţişările, nu se pupau toată ziua, cum văd că fac acum, mai ales orăşenii. Părinţii îşi sărutau copiii de aceste sărbători, sau când plecau la armată, de stăteau câte un am pe acolo, sau când plecau la război. Altfel, stând toată ziua împreună, nu simţeau nevoia să se pupe.

Sigur că porcul tăiat şi butoiul cu vin desfundat atunci îi desfătau pe toţi; doar era sărbătoarea tăierii porcului. Sărbătoare de familie, de întărire a familiilor, de strângere a legăturilor cu moşii, cu strămoşii, era un fel de istorie, sau de ceva care consolida istoria. Erau multe sărbători peste an când oamenii se întâlneau în acest fel, dar sărbătorile Crăciunului le întreceau pe toate…

Tot în sărbătorile astea de iarnă era o zi a întrecerilor cu caii. De Bobotează se adunau filăcăii călare şi alergau spre luncă, unde începeau întrecerile. Caii erau odihniţi, după atâta şedere în grajd. Îi mai scoteam noi din când în când afară şi fie le dădeam drumul singuri să se joace pe străzi, file îi călăream şi-i alergam puţin, să nu înţepenească stând în grajd. Dar de ziua asta a întrecerii toţi caii ieşeau din grajd, lunca ne aştepta plină de zăpadă bătută de

Atâtea îngheţuri şi dezgheţuri, caii erau potcoviţi special, ca să nu alunece, noi eram dornici de călărie şi ziua se transformă într-o mare sărbătoare a căilor. Chiar şi

caii care nu se întreceau erau călăriţi.de alţi fraţi mai mici, care chiar aşa veneau acolo, la locui întrecerii: călări.

Nu spun că oamenii nu mergeau şi la biserică, mai ales femeile şi unii bărbaţi mai bătrâni, care nu prea mai aveau ce face pe acasă şi mai ales în zile de sărbători. Şi eu mergeam, când n-aveam ceva mai bun de făcut. Biserica era cea mai frumoasă clădire din sat, nu numai că era înaltă, dar era ceva cum n-avea nimeni acasă. Aici nu scria: „Ştergeţi bine picioarele înainte de intrare”, dar nimeni n-ar fi intrat cu ghetele murdare. Clădire de zid învelită cu tablă galvanizată, care te primea de la intrare cu o alee de ciment lată şi întotdeauna curată. Apoi intrarea în biserică, cu stâlpi solizi, frumoşi, mozaicul de pe jos, picturile de pe pereţi, catapeteasma cu picturi încadrate în lemn aurit – totul îţi impunea respect. Imaginaţi-vă ce însemnau toate astea pentru bietul copii de la ţară care nu mai văzuse aşa ceva. Pe urmă îmi mai plăcea să ascult cum cântă popa Ghiţă. Avea o voce nemaipomenită şi făcuse şi un cor de bărbaţi şi de femei – de fapt de fete, fiindcă fetele se duceau mai des la biserică, era şi un prilej de-a fi văzute de mamele băieţilor, „A cui este, maică, fata asta frumoasă?”, întreba câte o bătrână, iar când venea acasă povestea că a văzut la biserică o fată frumoasă, a lui Nu ştiu Cine. Corul ne făcea să auzim altfel de muzică decât cea pe care o cântam noi. V-am spus, doar, că ăştia nu erau oameni proşti, iar muzica bisericească era făcută chiar de oameni învăţaţi. Ştiau, cum s-ar zice, să-şi facă propagandă… îmi plăcea şi slujba de înmormântare. Şi ce citea popa era interesant, dar şi muzica.

Grancea rămase uimit de ce auzea de la acest ţăran şi nu se putu abţine să nu-l întrebe în ce consta acel lucru „interesant” spus de popă la înmormântare. Zevedei nu prea se gândise să explice; încercă totuşi:

— Cu slujba de înmormântare era aşa: Popa citea din cartea lui ce este omul pe pământ, ce înseamnă toată zbaterea lui prin viaţă, cât se trudeşte el, şi acum, când murise, iată, a ajuns acolo unde nimic nu mai poate fi salvat. „Bogatul sau săracul, împăratul său soldatul” – toţi

sunt egali în faţa morţii. Simţeam o satisfacţie că, în sfârşit, există cineva drept în această lume. Cam târziu, cam prea târziu, pentru om, dar oricum, era cineva care nu mai alegea după rang sau după avere. Şi acel cineva era moartea. Puteai să

Fii tu, Gologan, oricât de bogat, să ai patru moşii, tractoare, batoze, fabrici de ulei şi câte şi mai câte, că vei muri la fel ca şi Zevedei – şi n-ai să duci cu tine nimic. În faţa oamenilor îndureraţi de pierderea celui drag, toată această filosofie era liniştitoare. Grancea interveni:

— Dar nu era mai bună o filosofie care să facă dreptate oamenilor înainte ca ei să moară? Să nu mai fie bogaţi şi săraci, să nu mai fie împăraţi şi soldaţi?

— Ba da, fu de acord Zevedei, dar de unde era să htăm noi atunci o asemenea filosofie?

— Uite că noi avem azi o filosofie care l-a făcut pe Gologan egal cu Zevedei!

— Avem! Dar omul e tot om, şi câte unul, când ajunge să fie cât de cât mai mare, să zicem la Ceape, uită de unde a plecat şi începe să-şi ia nasul la purtare, crede că numai el are dreptul să hotărască, ceilalţi nu mai contează.

— Dar noi, care avem dreptate, nu ne lăsăm, şi mergem mai departe, fiindcă ştim că până la urmă dreptatea învinge!

— Ei, asta-i problema, vedeţi dumneavoastră, că uneori dreptatea învinge abia la urmă, când poate fi prea târziu. Ea ar trebui să învingă de la început! Aşa că, după mintea mea proastă, filosofia asta trebuie să ţină pasul cu viaţa. Copilul creşte, nu?

— El creşte în fiecare zi, şi dacă nu-i schimbi ghetele, îi rămân picioarele chircite şi omul, devenit mare, nu mai poate să meargă. D-aia zic eu că filosofia asta, învăţătura asta a noastră despre om, despre societate, trebuie să nu rămână acolo încremenită, să fie şi ea vie!

Grancea începu să râdă; Zevedei nu ştia dacă râde pentru că i-au plăcut argumentele lui, sau dacă râde de el,

de părerile lui, de aceea îl privea cu un zâmbet nedefinit.

— Văd că le aranjezi bine, domnule, povesteşti tare frumos, cum de n-ai învăţat carte? întrebă Grancea.

— N-am învăţat pentru că nu prea s-a putut. A învăţat, în schimb, fratele cel mai mic, Alexandru. Cam aşa se-ntâmplă la ţară, din şase, şapte copii, unul pleca la oraş la meserie sau la şcoală, şi ăla era cel mai mic. S-a-ntâmplat că sora cea mai mare s-a căsătorit la oraş, locuia adică acolo, şi Alexandru a putut să stea la ea în gazdă, că asta ne omora pe noi, gazda. Tata chiar aşa s-a socotit: de mâncat mănâncă şi acasă, de îmbrăcat trebuie să-l îmbrac şi acasă, ia treabă vine acasă vara şi toamna, iama şi-aşa nu

Prea are ce să facă şi l-a dat pe el la şcoală. Taxă n-a plătit, că a fost tot timpul bursier, iar după război, în regimul nostru, nu s-a mai pus problema de taxe şcolare nici la şcoli înalte, pentru un băiat de ţăran ce nu era chiabur, aşa că a fost şi mai uşor. De fapt calculul ăsta l-a făcut mai întâi domnul Bugă, când i-a spus tatii că ar fi păcat clacă n-ar face un mic efort să-l dea pe băiat la şcoală. Tata a sucit problema pe toate părţile şi până la urmă l-a dat la şcoală, spunându-i doar atât: „Cum ai scrântit-o cu şcoala, cum vii acasă, că plugul şi caii te-aşteaptă”. Dar băiatul a învăţat foarte bine, dacă a reuşit să ia examenul de bursă atunci, când din clasa lui numai cinci elevi puteau primi acest ajutor. Vara venea la muncă; la doişpe, treişpe ani lucra ca un om în toată puterea cuvântului, că era, ca şi mine, voinic. Tata mai regreta câte odată: „Ce om de muncă am pierdut eu în tine! De la toamnă nu te mai dau la şcoală”. Frate-meu nu zicea nimic, era un copil liniştit; muncea zdravăn înainte. Când venea toamna, tata ceda, şi-l întreba aşa că din întâmplare, „tu te-ai înscris, mă la şcoală?”. „Nu m-am înscris”. „Păi. Ce aştepţi, să treacă termenul, sau poate vrei să te înscriu eu?”

Eu am scăpat ocazia, dar am făcut în sat, ou domnul

Bugă, şapte clase. Se introdusese atunci, peste patru clase primare, „supraprimare”, adică clasele cinci, şase şi şapte, şi le făcea cine vrea şi cine putea. La supraprimară se făcea materia din primele trei clase de liceu, mai puţin limbile străine. Domnul Bugă zicea că după supraprimară, cine vrea se poate duce la liceu, direct într-a patra, după ce dădea nişte examene la limbi străine. S-au dus vreo trei de-aici din sat în felul ăsta: Zainea, Moise şi Chirana, şi toţi au reuşit. Cine făcea carte cu domnul Bugă, reuşea peste tot. Era un învăţător nemaipomenit, renumit în tot judeţul şi chiar în ţară. Scria la ziar încă de pe când era elev, se războia cu oameni mari şi semnă Moş Costache. Scria articole împotriva lui Hitler, împotriva moşierilor, nu se sfia că-i un fiu de ţăran din Pogoanele, că era chiar de la noi din sat, tot aşa, al cincilea sau al şaselea la părinţi. Nimeni nu a ştiut, multă vreme, cine este adevăratul Moş Costache… Făcea şi probleme de şah şi cuvinte încrucişate şi le publică prin reviste de la Bucureşti. De câteva ori a luat premii pe ţară la problemele astea. Organiza serbări cu elevii de la supraprimară şi era invitat la judeţ să arate şi acolo ce poate. De câteva ori a fost chemat şi la Bucureşti, cu grupa de elevi, am fost şi eu o dată, am dat toată serbarea pe care o făcusem aici la noi, în „Sala de

Spectacole a şcolilor” din Bucureşti. A participat chiar ministrul învăţământului atunci! Duminica după masă, în zilele de iarnă, aducea. Aparatul de radio la şcoală şi ne chema acolo, împreună cu părinţii să ascultăm. Ne mai vorbea şi el, mai ascultăm şi radio… Veneau oameni de n-aveau loc în şcoală. Când spunea domnul Bugă să vie lumea duminică la şcoală, venea tot satul. Ştiau toţi oamenii că de la el are ceva de învăţat, că afli ceva nou, că le spune ceea ce ei nu ştiu. Curtea lui era o adevărată fermă. El n-avea cai, n-avea şiri de paie, toată curtea era o grădină de zarzavat. Cultiva soiuri alese de roşii, de castraveţi, de vinete, de pepeni, de flori şi primăvara dădea oamenilor sămânţa să semene legume de

soi bun. Ba, la mulţi ani după ce se înfiinţase Ceapeul aici la noi, se ducea la el preşedintele, să-i ceară sămânţa de roşii din grădina lui, să semene la Ceape. Avea roşii care ajungeau la nouă sute de grame una.

— Dar când avea timp să facă toate atâtea, domnule, şi să le facă şi bine?

— Asta înseamnă să fie un, om deştept; să facă totul bine. Asta îi cerea meseria lui de învăţător: să-i înveţe pe copii carte, să-i înveţe apoi ce trebuie să facă în viaţă, să le arate ce scrie în cărţile pe care el le avea şi le citea, că avea o cameră cu toţi pereţii. Numai cărţi, să le arate care soiuri de zarzavaturi sunt mai bune, fiindcă el scormonea în cărţi cum scormoneau ţăranii în pământ. Iar vara, în vacanţă, se făceau „cercuri" la Sinaia, la Piatra Neamţ, unde veneau învăţătorii din toată ţara; el era chemat să le vorbească.

— Citi învăţători erau în sat, tov Zevedei?

— Păi erau opt învăţători; patru bărbaţi împreună cu soţiile, care şi ele erau învăţătoare.

— Şi toţi erau aşa buni?

— Toţi erau buni şi pricepuţi, dar Moş Costache era un om de excepţie. Şi toţi îi recunoşteau meritele, fără invidie. Era mândria şcolii lor, a şcolii noastre. Dar dacă nu era el, oricare din cei şapte ar fi făcut treaba aproape tot aşa de bună pentru şcoală şi pentru sat. În ce privea scrisul la ziar, asta era treaba lui personală, ca să zic aşa. Dar toţi erau buni.

— Bine, dar îmi închipui că aveau şi ei copii, aveau casă cu toate problemele unei case, nu?

— Aveau femei care îi ajutau la treabă, domnule! Păi altfel cum puteau să facă şi şcoală, să lucreze şi în afară de şcoală, şi să fie la curent cu tot ce se-ntâmplă în lume.

Cu tot ce se scria prin cărţi? Fiecare avea o femeie angajată la casa lui, fete de-aici din sat, care terminau şcoala şi până se măritau se angajau în casă la cineva, învăţau gospodăria şi luau şi nişte bani, fiindcă şi

învăţătoarele erau foarte pricepute în probleme de gospodărie... Ei, mai vreţi să vă povestesc despre obiceiurile noastre?

— Cum să nu!

X

În lipsa soţiei plecată de acasă „la femei”, Zevedei hotărî singur că ar fi bine să-l mai îmbie pe oaspetele său cu nişte cârnaţi din cei care îi plăcuseră atât de mult la masa de la prânz. Fără să-l mai întrebe, în timp ce discutau ieşi în tindă, lăsând uşa deschisă la cameră, aduse o tigaie cu bucăţi mari de cârnaţi şi o puse pe plita de tuci a maşinii de gătit în care mocneau câţiva cărbuni. Aruncă peste cărbuni câţiva coceni de porumb, ca să facă flacără mai mare şi tigaia începu numaidecât să sfârâie. Cârnaţii, care înainte de a fi fost puşi la fundul borcanului cu untură fuseseră prăjiţi, n-avură nevoie decât de puţin foc pentru a se încălzi bine. Între timp gazda aduse şi câteva felii de pâine şi o farfurie de murături, apoi o nouă sticlă de vin şi îl invită pe scriitor „să mai guste ceva ca să meargă vinul”. Fără să facă nazuri, musafirul luă o bucată de pâine de casă, din care muşcă cu mare poftă, şi recunoscu sincer că „vinul ăsta merge şi fără mâncare”.

— Un mizilic, îşi susţinu ideea Zevedei, care poate ţine loc şi de masa de seară, că de-acum, unde o să mai mâncaţi, că s-a-nserat deja, iarna ziua-i scurtă. Mâncară şi băură în mare linişte, de parcă ar fi fost obosiţi la capătul unei zile de muncă. După fiecare înghiţitură şi după fiecare pahar golit, Grancea dădea din cap şi lăuda bucăţele.

— Ţăranul român trăieşte foarte bine, spuse el, ca o concluzie, după ce Jbău ultimul pahar.

Fu rândul lui Zevedei să dea din cap:

— Trăieşte şi el cum poate! E drept că iarna, după ce taie porcul, în câşlegi, cum se spunea altă dată, trăieşte cel mai bine. Spre primăvară, după ce se termină proviziile astea, nu e chiar la fel.

Iarna, dintotdeauna era mai puţină treabă la sat şi oamenii stăteau mai mult pe lângă casă. Mai ales în câşlegi, vreo două luni de zile, ianuarie şi februarie, când

iarna se aşeza

Cu nădejde, erau lunile de concediu ale ţăranului. Acum se făceau nunţile, puse la cale încă de toamnă, căci oamenii aveau de toate, rânduiala era bine făcută şi aici. Aveau vin şi aveau carne – baza unei nunţi. Ţin minte, când, s-a măritat Floriea, era chiar pe vremea asta, la sfârşitul lui ianuarie» am păstrat vinul pentru nuntă.

Ştiam de toamnă că se va mărita. Veniseră la noi Herghelegiii încă înainte de Crăciun. Ea vorbea de mult cu Titi Herghelegiu, dar când s-a pus problema în mod serios, au venit la noi părinţii băiatului, împreună cu nişte unchi şi cu mătuşi mai apropiate s-o ceară pe Floriea. Ne-au anunţat din timp că vin, mama şi Floriea au pregătit o masă minunată, am invitat şi noi pe Unchiul Petre şi pe fraţii mai mari şi o noapte întreagă s-a tot pus ţara la cale. S-a discutat mai ales despre nuntă, Cum vom face, când o vom face, cine să fie naşi – lucruri. Serioase. S-a stabilit ca noi. Să punem vinul, iar ei ţuica; noi să tăiem. Un porc, ei un mânzat; ei. Să cumpere rochia de mireasă, şi ce mai trebuie, iar noi să cumpărăm pentru mire ce-i nevoie. Deşi <se obişnuia că naşii băiatului să cunune, s-a stabilit să cunune naşii Floricăi, pentru că erau din familia lui Spiru, proprietarul salonului, şi plăteam mai ieftin chiria salonului şi vesela pentru nuntă. Chestia asta cu nunii nu era chiar ceva la întâmplare, ca să fie şi nişte naşi – cum e azi. Nunii erau, sau trebuiau să fie, în concepţia ţărănească de atunci, nişte oameni aşezaţi, cu experienţă, cu influenţă în sat, dacă se putea chiar mai avuţi pentru că ei erau aceia care deschideau drum în viaţa tinerilor. Dacă tinerii se certau la un moment dat, că ştiţi cum e în viaţă, atunci intervenea autoritatea naşilor, care nu erau părtinitori, nu erau părinţii fetei sau ai băiatului, ca să zică că ţin cu unul sau cu altul. Ei îi sfătuiau cum să facă, cum să dreagă şi până la urmă îi împăcau. îi şi mai ajutau la nevoie cu câte ceva. Naşii erau oameni cu răspundere. Pe părinţii mei îi cununase chiar domnul Spiru şi fiindcă nu

aveau unde sta la început, tata şi mama au stat un an de zile la ei. Mama, Femeie tânără, o ajuta pe Spiruleasa la gospodărie şi în acest fel învăţa şi ea de la cineva care ştia mai bine cum să gătească, cum să aranjeze o casă şi alte lucruri. Tata îl ajuta pe domnul Spiru la vite şi la prăvălie, că se pricepea foarte bine la socoteli. După un an şi ceva şi-au început casă, i-au mai ajutat şi părinţii, dar şi domnul Spiru şi aşa au pornit-o în viaţă.

Naşul Floricăi era un băiat al lui domnu' Spiru, Florian, care devenise tâmplar, făcea case la oameni în sat şi chiar pe la oraş. A primit să-i cunune, era o obligaţie părintească, şi

S-a fixat nunta, cum v-am spus, în ultima duminică din ianuarie. Titi Herghelegiu a tocmit lăutari, că era obligaţia băiatului, a cumpărat brad, a vorbit cu băieţii care urmau să vie cu căruţa la nuntă, de fapt cu sania, că era iarnă, dar aşa: se zicea: „Faci căruţă la nunta lui Titi?". Cu vreo două săptămâni înainte de nuntă, unchiu' Petre din partea noastră şi un unchi al mirelui au pornit prin sat cu câte o ploscă cu vin, de care atârna un ştergar de borangic pus de Florica din zestrea ei şi la plosca noastră şi la a lor. Treceau pe la casele oamenilor şi îi pofteau să bea câte o gură de vin pentru nuntă. Asta era invitaţia la nuntă, cum s-ar zice azi. După ce treceau prin tot satul, făcând aceste invitaţii, lor le rămâneau ştergarele mari şi frumoase. În săptămâna nunţii, cei invitaţi veneau acasă la mireasă sau la mire şi aduceau daruri: o găină, o dublă de făină, o bucată de carne de porc, untură, fiecare ce avea. Era ajutorul satului pentru cei care făceau nunta, fiindcă la masă, în ziua nunţii, venea aproape tot satul, iar până la nuntă se puneau multe mese şi oamenii se ajutau unii pe alţii, ştiau că şi lor le vine rândul într-o zi să facă nuntă. Bineînţeles că toate astea erau însoţite de urări frumoase pentru tineri, pentru părinţii care i-au crescut, pentru familie. Nunta a început, practic, de joi cu căratul ţoalelor. Cinci sănii din partea mirelui, trase de cei mai frumoşi cai

din sat, gătiţi cu panglici la hăţuri şi la hamuri, şi cu şiruri de clopoţei la gât au venit la noi în curte să ia zestrea pe care mama şi Florica au pregătit-o din timp. Un pat nou-nouţ din lemn ele fag, patru scaune, oglindă, un dulap pentru haine, o saltea de lână, două plă-pumi, macaturi de pus pe pat, scoarţe de perete, preşuri, perne, cearşafuri, rochii, pantofi câte şi mai câte. Aici, treaba era mai ales a femeilor, ele aşezau lucrurile în sanie. S-a mâncat, s-a băut, s-a chiuit, ca să se ştie că-i nuntă, şi să se adune toată strada să vadă ce lucruri are Florica. Pe urmă s-a pornit alaiul prin sat pe fiecare stradă, să ştie şi să vadă toţi că nunta a început. Clopoţeii de la gâtul cailor anunţau de departe că „trece nuntă” şi oamenii ieşeau din casă şi veneau la stradă să vadă în câte căruţe sau sănii a pus lucrurile Florica. După ce au trecut prin tot satul s-au dus acasă la Herghelegiu, la casa băiatului, şi au aranjat lucrurile în două camere care aveau să fie ale lor după nuntă. Când totul a fost gata, iar masă şi iar băutură, de data asta la băiat. Florica şi-a aşezat casa aşa cum a crezut ea că-i frumos, fiindcă până duminică, în ziua nunţii, veneau vecinii să vadă cum arată casa norii lui Herghelegiu şi toţi oamenii care veneau în casă trebuiau cinstiţi cu un pahar de un, cu

O gustare, cu o dulceaţă, după caz. Asta a fost începutul nunţii. Vineri a fost zi de muncă, mai ales pentru femei: au făcut sarmale, două mii de sarmale, cozonaci, pâine, zece cuptoare de pâine, friptură de pui, de porc, de viţel, au pus ţuica în sticle – mă rog tot ce era necesar. Sâmbătă după masă a fost „rasul mirelui”. Acasă la băiat s-au adunat prietenii şi rudele, l-au bărbierit pe mire, şi iar masă, şi iar chiot, şi iar joc. Apoi spre seară au pornit la salon, unde s-a jucat bradul. Toţi tinerii din sat şi din partea băiatului şi din partea feţii şi din partea nunilor veneau la bradul mirelui, chiar dacă nu veneau şi duminică seara la masă. Aşa era obiceiul, tinerii să se distreze „la brad”. Acum nu mai lua taxă proprietarul, căci salonul era

plătit de cine făcea nunta. Au cântat lăutarii şi au jucat tinerii până spre miezul nopţii, când s-a cântat marşul şi a plecat fiecare la casa lui.

În fine, duminica a fost nunta propriu-zisă. Dimineaţa s-a gătit mireasa, au venit la noi prietenele Floricăi, cele măritate, care aveau experienţă, şi cele nemăritate, care voiau să înveţe. Au pieptănat-o, au îmbrăcat-o, au gătit-o, au dichisit-o – ca pe-o mireasă! Pe la prânz au început să apară săniile cu clopoţei, şi la mire şi la mireasă şi la nuni. S-au adunat acasă la Herghelegiu vreo şapte sănii, trase de cai frumoşi, ţesălaţi şi periaţi toată săptămâna, iar acum gătiţi cu tot felul de panglici legate de cozi, de coame, de hăţuri, de hamuri şi cu şiruri de clopoţei la gât. Erau cei mai buni prieteni ai lui Titi, care veniseră cu caii şi cu săniile să-i ducă pe nuntaşi. Cea mai frumoasă sanie era a lui Herghelegiu, că şi ei aveau cai frumoşi şi caii erau totul. În ea s-a urcat Titi, îmbrăcat ca un ginerică, ce mai încolo şi încoace, şi fratele lui mai mic, Nicu, care mâna caii. În sania a doua s-au urcat părinţii lui Titi şi cele două surori mai mici, iar în celelalte rudele mai apropiate. Toate cele şapte sănii au plecat la nuni, la Florian Spiru, unde poartă mare era deschisă încă de dimineaţă, iar curtea era pregătită să primească săniile. Doi lăutari, trimişi încă de dimineaţă aici la naşi, ca să cânte pentru oamenii nunului, i-au primit cu marşul de nuntă, până când toţi oamenii mirelui au intrat pe rând în casă să-i ureze nunilor „la mulţi ani şi să le trăiască finii”. După ce i-au cinstit pe toţi cu câte un pahar, două de vin, lăutarii au început să cânte marşul. Nunii s-au urcat în sania lui Nicu Herghelegiu, pe leagănul din spate, învelit cu un macat frumos iar Titi pe leagănul din faţă. Alte rude ale nunilor s-au urcat în alte sănii, care erau venite aici din jtimp. Când toţi au fost gata, alaiul a pornit spre noi, să ia mireasa. La noi a intrat în curte numai prima sanie.

Însn care se aflau mirele şi nunii, celelalte s-au oprit în drum, că nu mai aveau loc, fiindcă aveam şi noi cinci sănii

pregătite. Toată lumea s-a dat jos şi a venit la noi în casă să vadă mireasa şi să se cinstească bărbaţii cu vin, femeile cu dulceaţă sau cu bomboane. Intrau pe rând, că n-ar fi avut loc în casă atâta lume, bărbaţii într-o cameră unde beau vin, femeile în alta, unde luau de-ale gurii. Deşi era trecut de prânz, toată lumea zicea „bună dimineaţa, soacră, bună dimineaţa, socrule” – aşa era obiceiul. Prietenele şi ajutoarele Floricăi au dat la fiecare sanie câte un ştergar mare de borangic, pe care flăcăii le-au întins peste gâturile cailor, legând capetele de părul din coama cailor, şi tot ele au pus în pieptul fiecărui nuntaş flori de nuntă, cocărzi, cum le ziceam noi. Când n-a mai rămas nimeni necinstit, s-au urcat în sănii, aşezaţi şi aici tot după grade de rudenie. Mireasa s-a urcat în prima sanie, alături de mire şi de naşi, apoi s-au rânduit săniile cu oamenii naşilor, cu ai miresei şi pe urmă cele cu oamenii mirelui. În ultima sanie erau cei şase lăutari: de la miri, de la naşi şi de la mireasă, care acum s-au adunat laolaltă, căci de-acum toată nunta va fi un singur alai.

Înainte de-a porni nunta, nuna, în picioare în sanie, a rupt „turta miresei”, o pâine mare şi frumoasă, împletită ca un colac rotund. Rupea din împletitura pâinii câte o bucată şi o aruncă spre lumea adunată care înconjura alaiul sau chiar spre cei care-şi luaseră locurile în sănii. Se făcea a arunca într-o parte, amăgindu-i pe oameni şi o aruncă în alta. Toţi se îngrămădeau să prindă, mai ales fetele nemăritate, ca să mănânce şi ele din „turta miresei” şi să se mărite mai repede. Apucă cine se nimerea, şi din bucata prinsă dădeau la cât mai mulţi, din jur, în aşa fel încât nimeni dintre cei prezenţi să nu plece fără să guste din „turta miresei”.

Toţi pofteau să mănânce, mai ales copiii mai mici, care veneau şi ei să vadă nunta şi tremurau săracii mai departe de alai, de teamă să nu-i calce vreun cal sau să se împiedice de ei cei mari, care alergau în toate părţile grăbiţi. Când nuna a terminat de aruncat pâinea, s-au pus în mişcare caii, dar tocmai atunci doi flăcăiandri, care nu mergeau încă la nuntă, veneau doar să vadă şi ei, au luat

găleata cu apă de la puţ şi cu lanţul gă eţii ţinând unul de la un cap şi unul de la alt cap au barat drumul cailor. „Să vă trăiască finii, nune mare!” – strigau ei şi nunul s-a căutat în buzunare şi a aruncat o mina de bani în găleata cu apă. Acum drumul era liber. Hăţurile se mişcau în mâinile

Celor care minau caii, clopoţeii de la gâtul cailor începeau să sune, chiuituri lungi ieşeau cu putere din gurile nuntaşilor şi alaiul se puse în mişcare. Cincisprezece sănii, una după alta, au pornit prin sat, trecând pe fiecare stradă, să vestească iar sătenilor că nunta este în toi. În timp ce alaiul se plimba prin sat, cei care nu se urcaseră în sănii au pornit pe jos la biserică unde a venit în cele din urmă şi nunta. După ce popa le-a făcut slujba nunţii – ceva ca o glumă este această slujbă a nunţii, cu apa transformată în vin, cu Isaiia dănţuieşte, alaiul condus de cei şase lăutari s-a îndreptat, pe jos de data asta, spre salon, încă un prilej ca lumea să mai vadă o dată nunta şi mai ales mireasa, că ea era căutată de toate privirile. Salonul ne aştepta încălzit şi, intrând înăuntru, nuntaşii şi-au dezbrăcat hainele groase şi s-au pregătit de joc. Lăutarii şi-au luat locul lor sus pe o podea înaltă, ca să poată vedea toată lumea, şi-au început să cânte „hora nunii”, primul joc cu care începe orice nuntă, şi în care intrau rudele cele mai apropiate ale mirelui, miresei şi nunilor – chiar şi copiii mai mici aveau voie la această horă, că „era nunta lor” adică a familiei lor

— Şi, bine înţe As, naşii, cuscrii şi mârâi. După ce se juca hora nunii, vedeţi dumneavoastră, cea mai mare importanţă se dădea nunilor şi nu mirilor, de ce, asta eu n-am putut înţelege niciodată – după ce se juca, zic, hora nunii, însemna că nunta era începută şi de-acum intrau în joc toţi tinerii. Veneau la această parte a nunţii chiar toţi tinerii din sat, aşa cum ar fi venit la horă, numai că acum nu plăteau. Veneau şi jucau până seara târziu, când urma să se aşeze mesele. Bineînţeles că aşa au venit şi la nunta

Flori-căi. Socrii şi oamenii mai în vârstă se retrăgeau acum pe la treburi, ei veneau la nuntă seara, „la masă”. „Vii la masă diseară?” „Vin, cum să nu vin, că şi eu am fete şi flăcăi care vor face nuntă”. Mirii rămâneau la joc cu tinerii, fiecare flăcău mai răsărit dansa, măcar o dată, cu mireasa, pentru a-i dovedi că o respectă şi că îi cinsteşte evenimentul. Biata mireasă, ea era cea mai obosită. Norocul nostru

— Florica era mare dansatoare şi oricât ar fi dansat, nu obosea. Se-nvârtea numai pe vârfuri, de parcă plutea. Titi Herghelegiu mai stătea de vorbă cu prietenii, fiecare venea să-i mai strângă mâna, să-i ureze „fericire în căsnicie”, iar el trebuia să fie atent cu toţi, că în asemenea împrejurări, oamenii cred că nu-i iei în seamă dacă nu stai de vorbă cu ei, nu se gândesc câte ai tu, ca mire, pe cap. Domnul Spiru, naşu’ cel mare şi cu Spiruieasa supravegheau şi ei nunta, erau şi ei nuntaşi, erau invitaţi „la masă” şi tot timpul se

Uitau la dansatori, dădeau sfaturi lăutarilor, să cânte pe rând, „că noaptea-i mare” şi obosesc. Cum ziceam, tata, mama, părinţii mirelui, alte rude care ne ajutau la nuntă, „trepădătorii”, adică cei care aveau să servească la masă, bărbaţi şi femei, plecaseră după „hora nunii”, aveau multe de făcut, trebuiau să aducă pâinea, cozonacii, cazanele cu sarmale, friptura, vinul, ţuica, mă rog, tot ce ţinea de masă. Mai trebuiau îngrijite şi vitele, că ele nu veneau la nuntă, nu?

După ce tinerii s-au săturat de joc, lăutarii au cântat marşul; toţi cei şase lăutari odată cântau de răsuna salonul. Băieţii, văzând că se cântă marşul, au ajutat fetele să se îmbrace, s-au îmbrăcat şi ei, au mai făcut încă o dată urări mirilor şi încet, încet, salonul s-a golit. În locul lor au apărut trepădătorii, care au început să aşeze mesele, sub supravegherea lui domnul Spiru, care ştia rostul lor, că era la el acasă, nu-i aşa? De jur-împrejurul salonului s-au pus mese lungi de lemn, iar în jurul lor canapele. În acest timp,

în cămara care se află între salon şi prăvălie, au început să fiarbă sarmalele, de fapt să se încălzească pentru că fierte erau ele de vineri şi sarmalele, ştiţi cum sunt, cu cât le fierbi de mai multe ori, cu atât sunt mai bune. Câteva femei începuseră să pună gustările în farfurii – slănină pregătită în mujdei de usturoi, caşcaval, icre, măsline.

— Iar altele duceau farfuriile pe mesele care se aşezaseră. Unele duceau pahare de ţuică, altele pahare de vin, altele cuţite şi furculiţe. Bărbaţii puneau sticle de ţuică pe masă, socotind să fie cam o sticlă la patru oameni. Farfuriile, furculiţele, cuţitele erau toate ale proprietarului salonului, pregătite special pentru nunţi. Butoiul cu vin, de treizeci de deca, fusese şi el adus şi instalat la locul lui, într-o cămară mai mică, unde nu se făcea foc deloc, pentru ca să nu se încălzească vinul. Primii care au mâncat au fost lăutarii. După ce au dat marşul şi tinerii au plecat, ei s-au aşezat la masă. Au mâncat zdravăn, ca să le ţie toată noaptea şi au băut numai vin, două sticle de vin – aşa hotărâse domnul Spiru, ca să nu se îmbete. Mesele învelite cu feţe albe, de la domnu' Spiru, şi cu farfuriile frumos aranjate, arătau că este o sărbătoare pentru, multă lume.

Când totul a fost gata, socrii mari şi socrii mici, nunii şi mârâi s-au aşezat în cerc lângă uşa principală, pe unde veneau nuntaşii, ca să le primească urările. Fără niciun semnal anume, oamenii veneau aproape toţi în acelaşi timp, se strigau unii pe alţii când plecau de acasă, aşa că în vreo jumătate de oră salonul a fost plin de lume. Într-o parte

S-au aşezat oamenii nunului, în alta ai socrului mare şi în alta ai socrului mic. Socrii, nunii şi mârâi s-au aşezat la o masă specială pe care ardeau luminări groase, puse în nişte suporturi speciale, pe care le avea pregătite domnul Spiru întotdeauna. Altfel salonul era luminat cu trei petromaxe, nişte lămpi mari speciale care ardeau cu benzină şi luminau tot salonul foarte bine.

Trepădătorii alergau între cămara cu bucate şi

mesele întinse, să ducă la fiecare ce trebuie. Nuntaşii mâncau şi beau, erau la ţuică şi la gustări acum, lăutarii cântau, dar jocul încă nu începuse, oamenii nu se încălzise încă pe dinăuntru, bătrânii, ştiţi cum se spune, se-ncălzesc mai greu, şi asta era masa de familişti, tinerii necăsătoriţi nu veneau la masă, pentru ei nunta fusese joi, sâmbătă seara, duminică după masă până târziu. Acum era rândul familiştilor. Din când în and, câte unul, înainte de a da rachiul pe gât, striga către masa mirilor: „să trăiască nunul mare”, sau: „să trăiască mirii”, sau: „să trăiască socrii”, dar deocamdată numai atât. Abia după ce au mâncat gustările şi au băut câteva pahare de rachiu, începeau cei mai îndrăzneţi să iasă la joc. Se cântau cântece bătrâneşti, din alte vremuri şi cei care erau buni dansatori dădeau tonul. Trepădătorii îşi făceau lor printre dansatori, ducând teancuri de farfurii adunate de la mese. În cămară, femei pricepute pregăteau farfuriile cu sarmale, iar cei mai buni dansatori din rândul trepădătorilor aşteptau să-şi înceapă intrarea în joc. Gând unchiul Petre, şeful trepădătorilor, dădu semnalul că mesele erau libere, lăutarii dădură drumul la „cântecul sarmalelor”. Acum începea adevăratul joc al nunţii. Mesenii s-au retras toţi la locurile lor lăsând mijlocul salonului liber. Cu câte o farfurie plină de sarmale şi ţinută cu mâinile amândouă aproape în dreptul capului, trepădătorii intrau câte unul în salon jucând. de parcă ţâşneau dintr-o praştie. Cu paşi mici, mişcaţi rapid în ritmul cântecului, ei dădeau roată salonului trecând prin faţa nuntaşilor. Apoi se adunau în dreptul nunilor şi să te ţii joc. Lăutarii se-nfierbântau şi ei, îşi făceau curaj unul altuia, cântau toţi şase de răsuna salonul. Dansatorii se-nvârteau, ţinându-şi fiecare farfuria cu grijă şi cu cât ritmul cântecului creştea, cu atât picioarele lor se mişcau mai repede în paşi abia observaţi. Fiecare pe rând clădea drumul la o chiuitură pe care o striga tot în ritmul paşilor şi al cântecului. Zece oameni, cinci bărbaţi şi cinci femei, aveau la dispoziţie întregul salon pentru „dansul sarmalelor”, fiindcă rapiditatea dansului îi mâna când într-o parte, când în alta. Nuntaşii se uitau de la mesele la care

172

Stăteau şi le admirau măiestria, făcând prinsori pe seama celor mai buni dansatori: care va rezista cel mai mult? Vioriştii trăgeau cu foc arcuşurile pe viori, iar ţambalagiii îşi mişcau mâinile în gesturi scurte şi abia atingeau corzile ţambalelor pentru a accelera cât mai mult jocul. Domnul Spiru şi Spiruleasa, care stăteau şi ei tot la masa mirilor – erau doar naşii cei bătrâni – s-au ridicat de la masă şi au ieşit şi ei în mijloc, dar nu pentru a juca, ci pentru a supraveghea jocul şi a comunica mai bine strigături lăutarilor. Mai în glumă, mai în serios, Vasile Pricepuţii se opri din joc, făcând semn lăutarilor să tacă şi dădu drumul la o glumă, care i se potrivea lui foarte bine:

„Frunză verde de saschiu, vai de smine, câte ştiu şi mă fmir unde le ţiu! După uşă într-un cui nimănuia nu le spui; în poiată, sub lopată şi le mai spui câteodată 1”.

Apoi începu iar să joace, domnul Spiru făcu semn lăutarilor să cânte şi toţi cei zece, cu farfuriile cu sarmale în mâini, se-nvârteau cu poftă nebună, ştiind că sunt admiraţi de toată nunta. S-a oprit apoi din joc, şi odată cu ea toţi ceilalţi, Leana lui Niţă Herghelegiu, verişoara mirelui, strigă ceva pentru Florica:

„Dragă mi-e fata săracă, ea cu mâna ei se-mbracă!”

Vezi, doamne, neamurile lui Titi Herghelegiu o plăceau pe Florica, chiar dacă nu era o iată bogată, nu primise cinci, şase pogoane, ci numai trei, şi alea fără acte. Jocul reîncepu şi după câteva învârteli se simţi obligată să răspundă cineva din partea miresei. Mătuşa Aneta, soţia lui unchiu’ Petre, se opri din joc şi când se făcu linişte deplină dădu drumul strigăturii:

„Foaie verde mărgărit, decât cu salbă la gât şi cu bărbatul urât, mai bine 1 cu gâtul gol şi cu bărbatul marghiol!”

173

Masa socrului mare chiui de p tăcere şi dansatorii îşi continuară iar jocul, până când lăutarii au dat semne de

oboseală şi domnul Spiru le-a făcut semn cu mâna să încheie. Ţambalele tăcură, iar vioriştii traseră de trei ori lung cu arcuşele pe viori, semn că s-a isprăvit cântarea.

Acum sarmalele puteau fi mâncate, li se cântase cântecul. Trepădătorii au părăsit jocul, s-au dus în cămară şi au ieşit cu câte două trei farfurii pe mâna, câte putea să ducă fiecare şi grăbiţi să servească repede ia toate mesele, se mişcau cu iuţeală. Femeile duceau farfurii cu sarmale, iar bărbaţii sticle cu vin şi numaidecât nuntaşii au fost toţi serviţi şi au început iar să mănânce. Unchiul Petre supraveghea mesele. Trecea uşor, abia simţit, pe la fiecare şi se uita dacă are ce-i trebuie. Din când în când făcea semn câte unui trepădător şi-i spunea încet: „Pâine la masa de acolo; încă o sticlă de vin ia masa de dincolo; mai du nişte sarmale lui nea Untură, că ştii că-i plac sarmalele”. Când vreun me-sean îl simţea că trece pe la spatele lui şi se uita la el, unchiu’ Petre îl întreba dacă are nevoie de ceva. „Avem de toate, şi mâncare şi voie bună, trăiască socrii”! Cei de alături, auzind urarea, răspundeau şi ei, repetând urarea. De la alte mese, alţi nuntaşi ridicau paharul şi strigau în cor: „Trăiască socrii”. Lăutarii cântau atunci pentru socri „mulţi ani trăiască”, de trei ori. Când tăceau lăutarii, altcineva striga: „Trăiască nunii”, şi iar cântau lăutarii „mulţi ani trăiască”. Apoi altcineva striga: „Trăiască mirii” şi lăutarii cântau şi această urare. În cele din urmă, unul strigă: „Trăiască nuntaşii”, iar lăutarii cântau „mulţi ani trăiască” pentru nuntaşi.

După sarmalele calde şi după vinul care aburea paharele, oamenii simţeau poftă de joc. Lăutarii începeau „hora nunii” în care se prindeau toţi nuntaşii şi mesele rămâneau libere în seama trepădătorilor, care trebuiau să strângă tot ce nu mai era de folosinţă. În mijlocul horei mari dansau mârâi, iar unul dintre lăutari cânta din gură:

„Ce mai lună luminoasă, ce mai mireasă frumoasă; ce mai soare luminos, ce mai ginere frumos!”

Din horă, bărbaţi şi femei, din partea miresei sau a mirelui începeau să chiuie ca o aprobare la ceea ce spunea lăutarul. Jocul era în toi, oamenii se încălziseră după

primele sticie de vin băute, acum, vorba popii cu minunea de la Cana

Galilei, puteai să le dai să bea şi vin prost, că ei nu mai ţineau cont. Dar noi n-am avut alt vin şi toată noaptea s-a băut din acelaşi butoi, care era aşezat în „cămara butoiului”, unde nea Vasile Drăguşin umplea într-una stic de cu un furtun subţire. Trepădătorii îi duceau sticlele goale de la mese şi el le umplea. Toată noaptea asta a făcut unchiul Vasile. De fapt la toate nunţile se făcea la fel, toţi aduceau butoiul cu jtreizeci de deca de vin şi din el se bea toată noaptea. La noi nu s-a-ntâmplat ca-n Cana Galilei, la început să dai nuntaşilor vinul cel bun, şi pe urmă, după ce oamenii se îmbată, să le dai vin prost, ba zic că la noi n-a existat aşa ceva niciodată!

Ei, după ce oamenii au obosit de atâta joc, s-au retras iar la mese. În timp ce ei mai beau câte un pahar de vin, mireasa dădea darurile. În panere mari, albe de nuiele erau aduse darurile pe care mireasa avea să le împartă nuntaşilor. Doi lăutari, împreună cu mireasa, mergeau la fiecare familie. Mai întâi, se înţelege, darul se dădea nunilor. F’lorica lua din paner darul, unul din lăutari bătea cu arcuşul în vioară să fie lumea atentă, şi au doilea lăutar arăta darul tuturor mesenilor. „Pentru nunul mare, o cămaşă de noapte cusută cu arnici şi un ştergar de borangic”. Punea cămaşa pe umerii nunului, iar ştergarul i-l lega uşor de gât. „Pentru nuna mare, o cămaşă de noapte şi un ştergar”. Şi iar îi punea ştergarul de gât şi cămaşa pe umăr. La fel pentru socrul mare şi pentru soacră mare – părinţii mirelui. Pe urmă venea rândul celorlalţi nuntaşi care primeau şi ei câte un ştergar – toate erau cusute şi ţesute de Florica. Fiecare familie care participa la nuntă primea un ştergar. Apoi, cu ştergare e puse ca nişte fulare la gât, se-ncingea iar jocul, cu cântece, cu strigături, cu chiuituri. Gând lăutarii oboseau, trăgeau iar cu arcuşurile rar peste viori şi oamenii se retrăgeau la mese. După o mică pauză, în care lăutarii se odihneau, iar

oamenii se răcoreau cu câte un pahar de vin, urma friptura, care avea şi ea cântecul şi jocul ei. Cei mai buni dansatori din sat, soţ şi soţie, apăreau cu câte o găină friptă şi împachetată frumos, jucând după „cântecul găinii”. Jucau şi se făceau a nu şti care sunt nunii, întrebau la mese, unde sunt nunii? Mesenii răspundeau, aici-aici, dar dansatorii cereau bani pentru fiecare găină. „Ia douăzeci de lei de aici”, oferea altul, iar dansatorii se făceau că le lasă friptura, dar nu le-o lăsau. În cele din urmă, dansatorii ofereau găinile nunilor, care le dădeau şaptezeci-optzeci de lei. Când le despachetau, vedeau că găina pe care dansatorul o oferea nunei nu era o găină adevă

3 75

Rată, ci o glumă, un fel de păpuşă-cocoş, care avea tot ce are un bărbat. Nuntaşii începeau să râdă împreună cu nuna, care se lăsa păcălită, că aşa-i la nuntă. Găina oferită naşului era însă adevărată şi întreagă. Cu asta se începea servirea fripturii. Trepădătorii intrau în acţiune şi alergau cu aceeaşi pasiune pe „cântecul găinii”, ducând da mese friptură, murături, pâine şi alte sticle de vin rece, cu care nuntaşii continuau să-şi facă şi mai mult chef de petrecere.

În timp ce oamenii mâncau şi beau, lăutarii cântau cântece lăutăreşti, în care lăudau vinul şi friptura, plăcerea de a sta la petrecere şi a ciocni un pahar, două de vin sau de a dansa. De la locul lui, câte un nuntaş trăgea o chiuitură, când îi plăcea lui ce zice cântecul, şi tot aşa, până trecea şi friptura.

Acum era rândul nuntaşilor să ofere daruri. Cei trei viorişti plecau la nun să-l întrebe cu ce-i cinsteşte pe miri. Nunul îi explica vioristului-şef ce dă la masă, iar vioristul striga pentru toată lumea, după ce bătea cu arcuşul în vioară ca să fie linişte: „Nunul mare cinsteşte masa cu o mie de lei şi doi miei la primăvară”. „Să trăiască”, strigau în cor nuntaşii. Apoi treceau la ceilalţi oameni ai nunului, în ordinea în care erau aşezaţi la masă. După ce îi spunea

lăutarului ce oferă, acesta bătea iar în vioară şi când se făcea linişte striga: „De la tatăl naşului, domnul Leon Spiru, cinci sute de lei şi jumătate din plata salonului”. „Să trăiască”, strigau iar nuntaşii în cor. Cel de-al doilea viorist ducea banii la nun, care îi punea peste ceilalţi şi notă şi pe hârtie. În timp ce al doilea lăutar ducea darul la masa mirilor, primul lăutar îşi continuă drumul său: „De la Aurel Spiru, fratele nunului, cinci sute de lei şi un sac de porumb la primăvară”. „Să trăiască” răspundeau nuntaşii. Al treilea viorist lua darul şi-l ducea la nun, în timp ce al doilea se întorcea, iar şeful continuă: „De la Alexandru Spiru, vărul nunului, trei sute de lei şi o rochie pentru mireasă”. „Să trăiască”, strigau cu forţă mesenii după care făceau linişte, curioşi să audă ce oferă fiecare. „De la Tudor Poe-naru, cumnatul nunii, trei sute de lei şi un purcel”. „Să trăiască”. După ce termină cu oamenii nunului, treceau la rudele mirelui, începând cu socrul. „Socrul mare cinsteşte masa. cu opt sute de lei şi doi miei la primăvară”. (Niciun nuntaş nu putea să ofere mai mult ca nunul). „Să trăiască”, strigau acum, mai a es rudele Herghelegiilor. Când se încheia cu darurile primite şi de la rudele mirelui, treceau la rudele miresei. Tata le-a dat tot opt sute de lei, ca şi socrul mare şi cinci deca de vin. Apoi ceilalţi nuntaşi din partea.

Miresei, au dat tot aşa, câteva sute de lei, şi vase de bucătărie pentru viitoarea gospodină: cratiţe, oale, tăvi, farfurii, pahare, linguri, furculiţe şi tot ce trebuie la o casă nouă. Când s-a strâns darul de ia toţi, nunul i-a anunţat pe nuntaşi cu ce pornesc în viaţă tinerii căsătoriţi. „Masă frumoasă, a început el, prin ajutorul nostru, al tuturor celor de faţă şi al altora care n-au putut veni la masa noastră, tinerii Constantin şi Florica Herghelegiu, vor porni cu bine în noua lor viaţă”. Nuntaşii erau atenţi şi aşteptau să audă amănunţit despre ce este vorba, fiindcă ce spusese nunul era ceva care se spunea la toate nunţile. „Prin bunăvoinţa noastră, tinerii căsătoriţi au primit în dar:

douăzeci şi trei de mii de lei, cinci saci de porumb, trei saci de g râu, două duble de fasole, zece deca de vin, şa, se miei, doi purcei, trei cloşti cu pui, un cazan de aramă, o căldare de apă, un ceaun de mămăligă, mai multe cratiţe, oale, tăvi, farfurii, linguri, furculiţe, trei rochii pentru tânăra nevastă, două cămăşi pentru tânărul însurăţel şi o copaie, în care să fie legănaţi copiii tinerilor însurăţei. Să trăiască nuntaşii", a mai zis el şi lăutarii, care trecuseră de mult la locurile lor, au început să cânte „mulţi ani trăiască" pentru nuntaşi. Apoi iar cântece, şi iar dans, şi iar chiuituri, şi, bineînţeles, iar vin.

În acest timp de mare forfotă, cineva, o rudă a mirelui „a furat mireasa" şi toţi nuntaşii făceau haz de mire că nu se ştie cine i-a furat mireasa. Mirele a trimis doi prieteni s-o caute şi când aceştia s-au întors cu ea, mirele a trebuit să le dea o sută de lei şi o vadră de vin pentru serviciul făcut. Şi supărat că i se furase mireasa, a hotărât să-i schimbe îmbrăcămintea. Lăutarii cântau acum „ia-ţi mireasă ziua bună, de la tată, de la mumă, de la fraţi de la surori, de la grădina cu flori". Era un cântec trist, vechi, când miresele plângeau la acest moment al despărţirii de familie. Acum rămăsese numai obiceiul şi Florica râdea, în timp ce două surori ale mirelui o dezbrăcau de rochia de mireasă, cu toate că în jurul ei toţi se întrebau dacă mireasa plânge. După ce Florica s-a îmbrăcat în rochie obişnuită şi cumnatele ei i-au pus şi o basma în cap, semn că a intrat de-acum în rândul nevestelor, cineva a aruncat în sus voalul de mireasă, pentru ca să-l prindă o fată care ar urma să se căsătorească. L-a prins Maria lui unchiul Drăguşin, care era în apropiere.

Cu asta nuntja era pe terminate. Se făcuse ziuă şi trepădătorii invitau nuntaşii la ciorba de potroace. Cuprinşi de oboseală, unii nuntaşi au renunţat la ciorbă şi au plecat acasă. Au plecat şi mârâi, căci acum obligaţiile lor încetaseră.

Au rămas până la sfârşit nunii şi socrii, care au

mulţumit tuturor nuntaşilor pentru că au fost alături de tineri, precum şi rudele apropiate…

Apoi alaiul a pornit spre casa mirelui cântând, jucând şi chiuind. Se dădea de veste satului că nunta era spre sfârşite. Lăutarii, obişnuiţi cu nopţi nedormite, cântau cu toţii în urma alaiului, susţinându-le pofta de cântec. Când au ajuns acasă la Herghelegiu, cumnata Ftioricăi le ieşi înainte cu o sticlă de rachiu la gâtuil căreia era legată o panglică roşie, semn că mireasa fusese fată. Acum începea ultima parte a nunţii – rachiul. Cur, tea Herghelegiilor devenise loc de dans. Lăutarii cântau în mijlocul horei, iar nuntaşii, precum şi vecinii Herghelegiilor jucau şi chiuiau. După ce s-a jucat rachiul, nuntaşii, citi mai erau, s-au îndreptat spre casa noastră, cu ploşti de rachiu la ei, ca să cinstească pe toţi cei găsiţi în cale. Era străbătut satuil de la un capăt la altul tot de chiuituri, cu jocuri şi cu strigături. Adasă la noi, altă masă cu rachiu de-al nostru, şi alt joc şi alte cântece.

Luni spre prânz s-au potolit toţi, obosiţi ca după o muncă istovitoare. Lăutarii păreau şi ei sfârşiţi şi din negri cum erau, deveniseră gălbejiţi. Cei care până mai adineauri jucau şi chiuiau nu-şi mai puteau ţine capul sus. Încet, încet dispăreau unul câte unul, căutându-şi loc să pună capul jos. Tata dădu mâncare şi apă la vite şi se culcă şi el, frânt de oboseala de-o noapte nedormită şi de grijile care-l apăsau de-o săptămână. Nunta este petrecere mai mult pentru nuntaşi şi mai puţin pentru socri, care sunt copleşiţi de gânduri şi de griji. Pentru ei frumuseţea nunţii trăieşte mai ales în amintire. Peste ani de zile cineva îi întreabă: „Ţii minte ce frumos a fost la nunta Floricăi?”

Grancea rămase pe gânduri. Zevedei tăcuse. Se uitau unul la altul fără să se vadă. Zevedei îşi retrăia amintirile şi gusta acum farmecul lor, dar mai ales farmecul ace or ani ai tinereţii lui, fiindcă ceea ce iubim în amintirile noastre na sunt atât faptele care s-au petrecut atunci, cât, mai ales, anii în care aceste fapte au avut loc, anii copilăriei sau adolescenţei noastre, anii care au trecut şi care nu se mai întorc niciodată.

Grancea încerca să revadă filmul acelei nunţi, aşa cum o înţelesese el din povestirea lui Zevedei. Din tot ce ascultase, în mintea lui rămase vie o imagine a satului acestuia

178

Prin care aleargă sănii trase de cai odihniţi, cu clopoţei, cu ştergare albe de borangic întinse peste gâturile lor, cu hamuri gătite cu panglici de toate culorile, sănii cu lume multă şi veselă, care se bucură de fericirea unor tineri căsătoriţi şi care ajută cum pot la trăinicia acestei fericiri. Citise şi el prin Cărţi sau văzuse prin filme ruseşti sănii trase, de cai care păreau într-adevăr că zboară, dar întotdeauna crezuse că astea sunt nişte imagini de basm, nu-şi închipuise că oameni atât de obişnuiţi şi de reali ca acest Zevedei trăiseră frumuseţea unor astfel de întâmplări, că toată viaţa lor se desfăşura în jurul cailor, chiar şi cea spirituală, că aceşti cai intraseră până şi în colinde. Urmărind în minte alergarea săniilor trase de cai peste aceste pământuri întinse cât vezi cu ochii, începu să înţeleagă mai bine dorul ţăranului pentru spaţiu, cât mai mult spaţiu. Auzise pe mulţi, ia Bucureşti, povestind cum au venit la ei părinţii lor, oameni în vârstă de la ţară, să stea cu „nepoţii mai multe zile sau mai multe săptămâni şi după trei-patru zile, plecau, pentru că nu puteau să reziste „să stea la bloc”. Acum pricepea că oamenii aceia tânjeau după spaţiul lor larg de acasă, iar acolo la Bucureşti se simţeau că într-o colivie, apăsându-i probabil şi lipsa de activităţi practice.

— Poate că dumneavoastră aţi fi dorit să beţi o cafea pe ziua de azi? îl trezi Zevedei din gândurile sale, crezând că-i obosit. Ştiu că orăşenii obişnuiesc aşa ceva, ca să nu-i apuce somnul, dar noi nu folosim. Noi, când ne e somn, dormim: când ne e foame, mâncam; când ne e sete, bem… E mai sănătos decât cu cafeaua.

— Nu-mi este somn, tov Zevedei; mă gândeam la ce mi-ai povestit dumneata şi-am rămas aşa pe gânduri… Lucruri atât de interesante… Cât priveşte cafeaua, nici eu

nu sunt mare amator. Beau mai mult aşa, din obişnuinţă, dar dacă n-am, nu-i simt lipsa. Mai ales azi, când am băut aici un vin aşa de bun!

— Vinul, tovarăşe Grancea, este cea mai bună băutură. Nu neapărat vinul meu; în general vinul. Nu ţuică, nu co-niiac, nu vermut, nu rom şi nici măcar şampanie! Toate astea sunt băuturi făcute şi parafăcute, chiar dacă unele pornesc tot de la vin şi chiar dacă toate au comun alcoolul. Vinul e altceva, este zeama de struguri pusă într-un butoi. Atât şi nimic mai mult! Natură. Natură vie! Dia, da, nu glumesc! Vinul este o băutură vie. Atâta timp cât stă în butoi sau în sticlă, el este viu! Păstrează în el tot soarele verii şi toate substanţele alea hrănitoare rămân vii în el. Dacă-ţi transporţi de la un loc la altul, mai ales pe timp

Cald, el suferă. Suferă, şi din această cauză el se transformă. Dacă duci o damigeană de vin de-aici la Bucureşti, pe timp de vară, ajungi acolo cu alt vin decât cu cel care ai plecat, îşi schimbă culoarea, îşi schimbă gustul şi, sigur, îşi schimbă şi calitatea. Cârciumarii de altă dată îşi aduceau vinurile noaptea, că era mai răcoare. Treceau Dunărea la Ostrov, cu căruţele fără dric, urcau butoaiele în ele, luau bacul înapoi şi până dimineaţa erau cu vinurile acasă, băgate în pivniţe. Vinurile n-apucau să se modifice. Nici tata, nici eu n-am prea Băut la cârciumă, decât aşa, foarte rar şi obligaţi de vreo situaţie. Aveam acasă, şi, când ne era poftă, beam. Aveam şi vin şi rachiu – rachiu din boştină sau din drojdia rămasă pe fundul butoiului, primăvara. Rachiul îl mai vindeam, mai făceam un ban, dar vinul îl păstram pentru sufletele noastre, pentru că un pahar de vin îţi produce o mare plăcere, fără să te doară capul. Vorbesc de vinurile curate, făcute şi ţinute în pivniţe sau în cramele staţiunilor viticole.

— Când ai în casă un vin ca ăsta al dumitale, într-adevăr nu te mai gândeşiţi la alte băuturi, dar eu, care nu am un astfel de vin, trebuie să cumpăr de la Alimentară, şi

vin şi conserve şi coniac şi…

— Atunci, zise Zevedei, hai să mai bem un pahar din vinul ăsta care nu dă dureri de cap şi pe urmă vom mai vedea noi. Grancea urmă îndemnul gazdei sale, gustând, mirosind, privind şi cântărind:

— E straşnic, domnule!

XI

— Vorbeam despre conserve de casă, reluă Zevedei. Noi, ţăranii, am rămas mai în urmă, ne facem. Şi azi conserve aşa cum am apucat din moşi-strămoşi. Punem o putină de viarză cu apă. Şi sare, la care mai adăugăm doi pumni de porumb ca să se coloreze mai frumos zeamă, şi două, trei gutui, ca să-i dea. Un miros mai plăcut şi zicem că am făcut conserve. Murăturile – tot cu apă şi sare; peştele – tot cu sare; carnea – tot cu sare; roşiile le punem în sticle cu puţin ulei şi din nou sare; bulionul îl facem din roşii prin fierbere şi tot cu sare. Fructele le uscăm şi le facem poame, ca să reziste până ies cele noi; ridichile le îngropăm în pământ şi scoatem din ele când avem nevoie… Doar magiunul şi dulceţurile le facem cu zahăr. Am rămas

Nişte primitivi. Tăiem găina şi-o facem ciorbă, tocană şi friptură; tăiem porcul şi-i dăm sare la carne sau o pregătim cum aţi văzut… Sigur că ar fi mai sănătos să mănânci carne proaspătă decât sărată, dar noi ne-am obişnuit aşa şi nu ne merge tocmai rău. După cum vedeţi!

La fel şi cu medicamentele: când eram copii, mama ne doctorea, numaidecât singură, cu ce avea şi; ea în casă, săraca. Răceam – ne făcea o frecţie cu frunte de rachiu şi un ceai de muşeţel şi ne înzdrăveneam numaidecât; ne durea capul – tăia un cartof în felii subţiri, le punea pe fruntea noastră şi le legă cu o batistă ca să rămână acolo vreo jumătate de ceas; ni se aplecă de vreo mâncare mai grasă – spărgea o ceapă şi ne-o punea la buric, făcându-ne sănătoşi. Tot aşa le-am făcut şi copiilor, la fel se face şi azi în mai toate casele. Unii ne criticau într-o vreme că suntem superstiţioşi. „Mergeţi la doctor, aveţi încredere în ştiinţă,

renunţaţi la superstiţii, la leacuri băbeşti…” Nu erau leacuri băbeşti. Fratele meu Alexandru, care învăţase mai multă carte, ne explica de ce e mai bună o frecţie cu spirt la o răceală, decât să iei un pumn de medicamente; ele ce cartoful pus la cap înlătură durerea; de ce unui om care s-a îmbătat trebuie să-i dai să miroasă balegă de cal, că se trezeşte mai repede, şi aşa mai departe.

Eu n-aş putea să vă explic acum, dar am înţeles de la el că aceste obiceiuri nu erau nişte superstiţii. Iar din practică am văzut că dau rezultate foarte bune. A, când boala depăşeşte puterile noastre, atunci alergăm la doctor, că el ştie mai multe şi are medicamente mai puternice, mai bune. Nu vreau să spun că respingem medicină, sau conservele făcute de industrie, doamne fereşte, dar, nu renunţăm la ce am învăţat – şi pentru că sunt, la îndemâna noastră, şi pentru că sunt mai ieftine. Aşa-i ţăranul, se conduce mai mult după tradiţie. El merge mai încet, nu se pripeşte. A văzut multe şi cântăreşte lucrurile; mai atent. El n-ar putea să facă o funie de nisip nici după, model!…

Acum câţiva ani începuse şi pe-aici pe la noi nebunia cu slăbiitu’… Tinerele, şi mai ales domnişoarele astea, care veneau de la oraş… Cică pâinea nu e bună că îngraşă omul, auzi dumneata prostie! Păi dacă poporul ăsta mănâncă de mii de ani pâine şi slănină cu ceapă, şi brânză… cum vii tu să spui că pâinea nu mai e bună, slănina nu e bună, brânza nu – e bună, ouă fără grăsime, pâine cât mai puţină sau chiar deloc! auzi, să nu mănânci pâine! Eu cred că omul trebuie să mănânce din toate, din tot ce produce. Păi eu, dacă nu mănânc iarna slănină cu pâine şi cu Ceapă sau cu usturoi.

18, 1

Şi dacă nu beau şi un pahar de vin, abia atunci mă îmbolnăvesc, mă ia gripa, mă iau alte boli. „O să vedem noi cine are dreptate”, le-am spus eu la nişte domnişoarte, odată. Şi acum aud că iar s-a schimbat teoria, că este bine aşa cum am zis eu. Păi eu nici nu puteam să cred altfel!

A, când e vorba de lucruri practice, care se văd la

Lumina zilei, atuncea da! Păi nu vedeam noi cum arau tractoarele lui Gologan şi cum arau plugurile noastre trase de bieţii cai?! Nu vedeam secerătorile lor, batozele şi câte şi mai câte?! De – Ol3, am zis, hai, domnule, să facem colectivă, să arăm şi noi cu tractoarele, să recoltăm cu combinele, să nu se mai omoare oamenii cu coasa, cu seceră…

— Dar să vă spun altceva. În timpul războiului, ne pomenim într-o primăvară că ferma Lichireşti a plasei noastre face o treabă grozavă. Ştiţi că fiecare plasă avea o fermă agricolă, cu ingineri agronomi, cu tractoare, cu alte maşini agricole, cu seminţe selecţionate, cu pământ propriu pentru experienţele lor, cu de toate. Statul încerca să ne dovedească nouă, ţăranilor, că agricultura se poate face şi altfel de cum ştiam noi. Pe terenurile fermei se făceau recolte foarte bune, pământull era atât cu tractorul, semănatul se făcea cu semănători, sămânţa era aleasă din soiuri foarte bune, în sfârşit totul se făcea pentru a fi model. Dar pe noi nu ne ajuta acest model, fiindcă noi n-aveam nici tractoare, nici semănători, iar ferma nu putea satisface cu maşinile ei toate pământurile noastre. Cu sămânţă, da, ne mai ajuta, dar puţini oameni se duceau să schimbe sămânţa lor cu a fermei. Tata s-a dus de câteva ori şi a făcut treabă bună, a luat o sămânţă de grâu cu bobul mai mare şi mai sănătos. Dar să revin la oile noastre. Deci, într-o primăvară, ferma se apucă de o treabă de nădejde: prin mantie, înainte ca oamenii să fi început aratul, a băgat tractoarele în lunca noastră şi a arat-o ca şi când ar fi fost o singură moşie, fără să ţină cont de răzoare. A arat-o din marginea satului, de la casa lui Stră-tuleţ, până la Jirlău şi a semănat-o cu mazăre. Vreo mie de pogoane întinse pe două răstavuri, cam atât avea lunca noastră. Până atunci noi puneam mazăre doar în grădină, pentru a avea legume verzi primăvara, nu foloseam mazărea uscată, cum foloseam fasolea, nici nu ştiam că se pot folosi la mâncare boabele de mazăre uscată. Ne-am trezit cu toată lunca arată cu tractoarele şi semănată cu mazăre de soi.

„Statul are nevoie de mazăre uscată şi va cumpăra

mazărea la un preţ foarte bun”, aşa ni s-a spus la primărie. Nu mai zic că în primăvara aia s-a mâncat la mazăre verde cât nu se mâncase până atunci în zece ani.

182

A trecut primăvara şi a venit vremea seceratului. Noi aveam două pogoane în luncă, făcuse tata un schimb, dăduse două pogoane de la „patru jumate” pe două în luncă, să avem pământ în mai multe locuri, pentru ca atunci când nu plouă într-o parte să avem recoltă bună în altă parte. Am plecat la secerat într-o dimineaţă patru inşi şi pâcă la prânz am făcut jumătate. După masă n-am cosit, că se scutură – păstaia de mazăre, ca şi cea de fasole, numaidecât plesnea când era uscată şi tata nu voia să piardă niciun bob. De aceea coseam numai dimineaţa, pe rouă. Se cosea uşor, cu coase fără greblă, că mazărea avea paiul sec şi era întinsă pe jos, doar o atingeam cu vârful coasei şi o strângeam în grămezi mici chiar din coasă, nu trebuia să mai vie altcineva în urmă s-o strângă. Am mai lăsat-o vreo două zile în grămezi, după ce am cosit-o pe toată şi apoi am încărcat-o în căruţă şi am dus-o acasă. Am treierat-o cu caii în arie, ca să se păstreze mai bine paiele pentru oi, că la batoză s-ar fi zdrobit de tot paiele. În sfârşit, după ce am terminat cu aria, am dat-o la „machină” şi am ales boabele de pleavă. Cât credeţi că am scos? Două sute de duble de mazăre, adică peste trei mii de kilograme la hectar, că mazărea e grea şi intră cam şaisprezece kilograme la o dublă. Era o recoltă nemaipomenită pentru timpurile alea. Vestea s-a dus în tot satul şi toţi care aveau pământ în luncă veneau să ne întrebe dacă este adevărat că am scos o sută de duble la pogon? Unii aveau câte cinci pogoane în luncă, şi-şi făceau planul că se umplu de bani, dacă vor vinde atâta mazăre statului. După ce s-a recoltat, ce facem cu ea? Ni s-au dat – nişte substanţe chimice ca s-o gazăm contra gărgăriţelor. Făcea, a naibii mazăre, o gărgăriţă din miezul ei, nu ştiu cum să vă explic, şi trebuia băgată într-o încăpere fără aerisire, c-a să moară oul de gărgăriţă în ea. Am gazat-o, şi că noi au făcut toţi oamenii.

Acum aşteptam să ne cheme ferma şi să ne-o cumpere. Credeţi că ne-a chemat? Dumnezeu cu mila! S-a dus tata pe la fermă să se intereseze, şi ăia habar n-aveau!

— N-avem, domnule, unde s-o depozităm!

— Păi, zice tata, când aţi semănat-o, nu v-aţi gândit ce veţi face cu ea?

— Aţi făcut o socoteală, zice ăla, cita mazăre există?

— N-am făcut, zice tata, să nu e treaba mea.

— Cel mai bun depozit, zice inginerul, este magazia ţăranului; el ştie cum să se îngrijească de recoltă, ştie s-o păstreze mai bine decât statul şi ştie şi s-o folosească mai

Biine. Statul este cel mai prost administrator. Dacă te laşi pe seama lui, mori de foame.

Când a auzit tata ce-i spune inginerul de la fermă, n-a mai zis nimic. Asta era şi părerea lui, dar acum i-o spunea chiar un om al statului, şi nu oricine, un inginer. Iar pe vremea aia, un inginer era cineva nu glumă. Tata se dă bine pe lângă el:

— Şi ce se poate face, domn inginer, cu mazărea asta, că eu n-am mai avut niciodată mazăre uscată?

— Domnule, îi spune inginerul tatii, de parcă tata era domn, nemţii folosesc mazărea, la mâncare; o macină şi o mănâncă.

— Nu se poate! Se împotrivi tata. Eu n-am auzit de mâncare din mazăre uscată! Fasole uscată, da, dar mazăre

— Dacă n-am auzit noi, nu înseamnă că alţii n-o pot mânca. Producţia de fasole la hectar e foarte mică în comparaţie cu cea de mazăre, iar ca valoare, mazărea e aproape la fel de bună ca şi fasolea. Aşa că…

— Să zicem că mâncăm şi mazăre uscată, chiar în loc de fasole, se declară tata de acord cu el. Dar mie mi-ajung zece duble de fasole tot anul, iar mazăre am două sute de duble, asta ajunge pentru toată strada, ce să fac eu cu atâta mazăre?

Inginerul îi făcu un semn cu mâna, ca şi când ar fi vrut să vie mai aproape de el, să-i spună ceva, un secret.

— Ştii ce, domnule? De ce n-ai folosi mazărea la porci? O macini şi o dai la porci şi în loc să vinzi mazăre, pe care n-o cumpără nimeni, vinzi porci, de care toată lumea are nevoie.

S-a-ntors tata acasă, sâmbăta următoare l-a luat pe unchiul Petre în căruţă, s-au dus la obor şi-au cumpărat zece grăsuni. Şi punte cu mazăre pe ei. După un an, la crăciunul următor, a dus tata la obor zece porci năzdrăvani, că nu încăpeau mai mult de doi în căruţă. Şi-a achitat toate datoriile şi i-au mai şi rămas jumătate din bani.

Şi uite-aşa cu statul, tovarăşe Grancea. Când era la ananghie, statul încerca tot felul de soluţii: ba punea impozite pe te miri ce, ba le mărea pe cele deja existente, ba te obligă să faci ce nu mai făcuseşi, să semeni mazăre sau bumbac, deşi tu n-aveai nevoie nici de una nici de alta. Păi altă ispravă a statului a fost cea cu bumbacul, bine că mi-am adus aminte. Tot pe la începutul războiului, dacă nu chiar înainte cu vreo doi ani, când începuseră concentrările – ordin ca un sfert din pământ să fie semănat cu bumbac, de către tot omul. Nu se mai pomenise pe la noi.

Ca cineva să pună bumibac, nici nu ştiam cum să-l cultivăm, în sfârşit, au fost chemaţi oamenii la primărie să li se dea sămânţa, adusă de la fermă, şi au fost învăţaţi cum trebuie semănat, cum trebuie prăşit şi mai ales cum trebuie cules.

— Cu asta ne îmbogăţim, spunea râzând Ghiţă Disc, primarul de-atunci al comunei, om harnic şi foarte priceput şi el în agricultură, că era om din sat de-aici, era de-al nostru. Nu mai pusese nici el bumbac şi făcea haz de idee. Oamenii l-au semănat nu atât pentru a respecta legea – că n-aveau ce să le facă dacă nu voiau să semene bumbac, cu ţăranii nu se putea pune statul când era vorba de lucratul pământul lui. Nu putea nimeni să-i oblige să semene ceva sau altceva. Aici, ţăranul, se dovedea cel mai puternic om.

Statul putea să-i determine când era vorba să meargă la armată, la război, dar cu munca pământului ce era să le facă? Nu putea să vie cineva şi să-i forţeze să muncească, să stea lângă om şi să-i zică „sapă, mă!” Ar fi trebuit să aducă tot atâţia jandarmi citi ţărani erau. Şi-atunci, unde ieşea statul? Deci nu de teama legii oamenii au pus bumbac, ci pentru că se gândeau că cine ştie de unde sare iepurele.

Tata a semănat trei pogoane de bumbac, ceva mai puţin de un sfert din pământul pe care-l aveam. Nu de alta, dar trebuia să semene grâu şi porumb pentru atâtea guri, plus orz şi dughie pentru căi. Ce să vă mai spun, tovarăşe scriitor! Am semănat bumbacul şi după două săptămâni a început să iasă, ici şi colo câte un fir. Veniseră ploile de primăvară şi arătura prinsese o coajă groasă, că nu-i dădea voie să iasă firului de bumbac firav. Se gălbejise planta sub coaja arăturii. Aici nu ni se spusese ce trebuie făcut şi oamenii au făcut ce-au crezut ei. Au început să-l prăşească uşor şi unde nu era nicio speranţă ca să-şi revie, s-au semănat alte cuiburi din sapă. Tot câmpul era plin de oameni care cârpeau bumbacul, că era treabă migăloasă să umbli cu sapă şi să semeni a doua oară acolo unde n-a ieşit prima dată. Dar a trecut şi asta, că timpul trece chiar dacă nouă ne merge bine, chiar dacă ne merge prost. A venit toamna şi prin septembrie a-nceput să se deschidă nişte gogoşi şi să iasă din ele o vată de toată frumuseţea. Hai la cules bumbacul. Dar cum? Cu câte un şorţ în faţă, mergeam toţi printre rânduri şi luam cu mâna vată de pe gogoaşa deschisă. De la un cap la altul al locului, am umplut fiecare şorţul cu bumbac şi abia dacă am făcut un sac, pentru că fiecare plantă avea doar două-trei capsule deschise. Aţi în

Teles necazul nostru? Bumbacul trebuia cules în fiecare săptămână, capsulele se deschideau pe rând, mai întâi cele de jos şi pe urmă cele de sus, iar noi trebuia să trecem prin el de cel puţin zece ori în zece săptămâni. „În

septembrie începe culesul bumbacului", scria în instrucţiuni, fără a specifica până când durează acest cules. Oamenii glumeau pe seama îmbogăţirii prin bumbac, schimbau păreri cu privire la nouă recoltă, îşi făceau curaj unul altuia şi trimiteau copiii în fiecare săptămâna să mai adune ce a înflorit. Pe la jumătatea lui octombrie au început ploile de toamnă. Nu se cu-leseseră decât vreo trei-patru rânduri de vată, mai puţin de un sfert, grosul capsulelor erau închise. Ploile mai stăteau, mai porneau iar, la porumb se culegea foarte bine, dar capsulele bumbacului stăteau tot închise, căci soarele nu prea le zâmbea. A venit noiembrie cu ploi şi mai multe şi bumbacul nostru să se mai deschidă, pace! Trebuia făcut ceva, că s2-apropia zăpada. Nu ştiu a cui a fost ideea să se adune capsulele cu totul şi să fie ţinute la cald până se desfac, iar când se desfac să li se adune vată. Aşa am făcut şi noi. Ne-am dus cu toţii, că era treabă uşoară de copii, şi în două zile am adunat toate gogoşile, am umplut două căruţe de capsule nedesfăcute, le-am băgat o parte în casă, pe sobă, pe după sobă, că aveam un loc între sobă şi perete unde stăteam noi copiii la căldură, iar restul le-am adăpostit în saivanul oilor, că oile veneau acasă abia la Sfântu' Niculae. Pe măsură ce se desfăceau capsulele de pe sobă, scoteam vata din ele şi aduceam altele mai verzi din saivan. Dar vata asta nu mai era aşa frumoasă ca prima, pe care o culesesem direct din câmp; era galbenă şi bătută, nu ajunsese la maturitate, era scoasă forţat. Dar a mers. Încet, încet am desfăcut-o pe toată şi am pregătit-o de vânzare. Prima vată a oprit-o mama pentru casă, că era foarte frumoasă şi a folosit-o la ţesut pânza, ieşea o pânză frumoasă, albă şi moase din ea, mai moale decât cea de borangic. Restul l-am dus la vânzare, că se organizase la primărie un centru de colectare. Când am făcut socoteala, ne-am dat seama că am ieşit foarte prost cu el. După trei pogoane de bumbac n-am luat nici cât după două de grâu sau de porumb, iar ca muncă şi migală, ce să mai vorbim. Al doilea an n-a mai pus nimeni bumbac, decât aşa, de formă, câte o jumătate de pogon, ca să aibă pentru casă,

cu gândul că dacă e toamna mai lungă şi să face, bine, dacă nu, pierderea nu e prea mare. Rezultatul a fost acelaşi: un sfert din vată se aduna de pe câmp şi era frumoasă, restul se aducea acasă sub formă de capsule închise şi se dezghioca la căldura

Sobei. Vata frumoasă era păstrată pentru casă, cealaltă se vindea statului, dar probabil că era foarte puţină faţă de nevoile statului. Nu ieşea la socoteală ce voia statul şi ce putea face ţăranul. Au urmat ameninţări, că o să amendeze lumea, că o să se facă, că o să se dreagă, dacă nu seamănă un sfert din pământ cu bumbac. Degeaba! Oamenii semănau ce le aducea lor venituri mai bune şi de ce aveau ei nevoie.

Dacă au văzut că nu ies la niciun rezultat cu ţăranii şi că n-au ce să le facă, fiindcă ce putea să le facă? Au schimbat legea. Au făcut altă lege, prin care scutea de război pe cine punea cinci pogoane de bumbac. Ei, ca să pui cinci pogoane cu bumbac mai întâi trebuia să le ai. La război erau concentraţi mai ales oamenii tineri, care nu aveau cinci pogoane pentru bumbac. Ei abia aveau cinci pogoane toate. Unii au luat în parte de la Gologan, că pe stat nu-l interesa dacă e pământul tău sau al altuia, lui trebuia să-i faci dovadă că munceşti cinci pogoane cu bumbac şi să-i dai producţia de pe ele. Au luat câţiva câte zece pogoane, cinci pentru ei, cinci pentru boier, şi au scăpat de război, dar cei mai mulţi oameni au plecat pe front.

De la noi din familie au plecat nenea Costea şi nenea Ştefan, precum şi cumnaţii mei, Victor, soţul sor-mi Neta şi Titi Herghelegiu. Au plecat pentru trei şi patru ani; a fost o jale în casă, că ordinele de chemare le-au venit la toţi odată, în aceeaşi zi şi ei, ca nişte copii, ce credeţi c-au făcut, au venit la noi acasă, adică la mama şi la tata. Oameni în toată firea, aveau şi ei copii, cum au primit ordinele şi-au luat nevestele şi au venit la noi. De fapt aşa au făcut toţi, în tot satul – s-au dus la părinţii lor. Săracii

oameni nu mai fuseseră la război niciodată şi când au primit ordinele să se prezinte în douăzeci şi patru de ore la regimentele de care aparţineau, n-au mai ştiut ce să facă. Cum au deschis gura să spună că pleacă la război, mama, săraca, a-nceput să plângă, de parcă ştia că se duc la moarte sigură. Au început să plângă şi nevestele lor, pe urmă şi ei, şi noi copiii – era o jale de nedescris la noi în casă. Tata, care era printre şirile de paie, ea întotdeauna, a venit şi el să vadă ce se întâmplă.

— Hai, că n-o fi sfârşitul lumii, se adresă el tuturor şi reuşi să ne facă să tăcem şi să ne gândim că, într-adevăr, n-o fi chiar sfârşitul lumii.

— Au mai fost războaie şi n-a murit toată lumea; n-o muri nici acum toată, continuă el.

187

Tata fusese la război, luptase şi la Mărăşeşti, doi ani de zile n-a văzut casa şi s-a-ntors întreg. Dar nu; se mai întorsese unchiul Tudor, fratele cel mai mare al mamei, nu se mai întorsese unchiul Andrei, fratele mai mic al tatii, iar Jianu, o rudă mai de departe a noastră, se-ntorsese fără un picior. Tuşa Mărită, nevasta lui unchiu' Tudor, a rămas singură cu patru copii. A primit şi ea lot de zece pogoane, ca şi tata, dar ce s-a mai chinuit, săraca, până, s-au ajuns copiii de muncă. O mai ajutam noi, se mai ajuta cu unchiul Petre, dar. Ştiţi cum este, fiecare are necazurile lui. Aşa că tata avea dreptate, dar şi cei care plângeau aveau dreptate să plângă şi să se teamă.

— Fiţi tari, mă băieţi, mă, îi îmbărbătă tata, că o să primiţi şi pământ când vă-ntoarceţi din război. Statul trebuie să dea pământ la oamenii care luptă pentru ţară, ca şi în războiul ălălalt. Trebuie să plătească cu ceva şi boierii, că stau acasă, iar statul n-are încotro şi le va ajusta moşiile, în timp de război, statul poate să ia şi măsuri mai tari, aşa că n-o să le mai meargă boierilor. Să vă întoarceţi voi sănătoşi de-acolo şi să vedeţi c-o să fie bine!

…N-au avut ce face şi s-au dus la război, aşa, cum s-au dus mai toţi oamenii tineri din sat…

Dar deocamdată, după ce ne-am săturat de plâns, mama s-a apucat să facă mâncare, că au rămas toţi la noi toată noaptea; am stat de vorbă, de parcă privegheam un mort. Tata mai povestea câte ceva din războiul celălalt şi fiecare îşi dădea cu părerea cum ar putea fi războiul acum. A făcut mama o mămăligă în ceaunul mare, a scos câteva felii de brânză, o strachină cu unt, a smântânit vreo trei oale cu lapte, a făcut ochiuri pentru toată lumea şi ne-am aşezat la masă, pe unde am putut, dar nimeni n-a mai mâncat cu poftă de altă dată, nimic nu mergea cum trebuie, nici ouăle, nici brânză cu unt, nici laptele bătut care altă dată aluneca foarte uşor. Mama, săraca, nici n-a mâncat, s-a apucat să facă pâine, a muiat aluat jeât ar fi făcut pâine de două ori, ca să crească mai repede şi să facă mai multă cocă. După ce a pus aluatul la muiat, cu apă caldă şi cu făină de cozonaci, adică foarte bună, ne-a luat pe mine şi pe Niculae să prindem nişte găini. I-am lăsat pe toţi în casă şi-am plecat, oarecum bucuroşi că putem face şi noi ceva pentru fraţii şi cumnaţii noştri. Am prins patru găini, le-am tăiat, mama a fiert apă de le-a opărit, a chemat-o şi pe Floriea să-i ajute la curăţat, au venit şi cumnatele mele până la urmă, au pregătit cuptorul şi au băgat la fript patru găini, pentru patru ostaşi. Mama fugea, săraca, ba încoace, ba încolo, mai discuta eu nevestele tinere.

Dar ele nu se pricepeau la toate, nu se gândeau mai departe, erau poate şi copleşite de necaz, mama le-ntrebă, „dar traiste au, în ce-şi iau mâncare?” De unde să aibă ceva special! Numaidecât, biata mamă a scos din ladă nişte pânza albă, a croit la repezeală patru traiste, a dat la fiecare dintre femei ace şi aţă albă să coasă traistele, să le coasă numele pe ele cu aţă roşie, să le facă baieră ca să le strângă la gură – treburi femeieşti. Între timp s-a făcut aluatul; cine frământa pâinea?

— Că trebuia să fie o copaie plină de cocă. Mama nu mai frământa de mult pâine, mai ales când era aşa multă

cocă în copaie cum trebuia – să fie atunci. S-a apucat Florica; Mama îi făcuse semn să frământe ea, că era mai tânără. Eu îi dădeam apă caldă şi ea, cu mâinile amândouă, lua făină şi o amesteca cu apă şi cu aluatul care crescuse şi se făcuse mare cât o pâine. Apoi începea frământatul, ca să se amestece bine aluatul în toată coca din copaie. A frământat Florica vreo jumătate de ceas, apoi a învelit viitoarea pâine cu un ştergar mare, peste ştergar o pătură şi a aşezat-o în pat să se dospească. Între timp s-au făcut şi găinile şi acum iar stăteam toţi şi mai ascultăm ce «puneau cei mari, noi nu îndrăzneam să spunem nimic, numai cei care plecau la război vorbeau, ei şi cu tata. Noi, ceilalţi, ascultam şi eram atenţi la mama, că ne mai făcea câte un semn să mai aducem ceva, să mai facem ceva.

Pe la miezul nopţii pâinea crescuse bine şi Florica a-nceput s-o pună de-a mina. Luă o bucată de cocă, atât cât trebuia să fie o pâine şi o frământă iar, o mai dădea prin făină, o mai frământa, până ajungea la mărimea şi la forma care trebuia. Apoi punea fiecare pâine la locul ei în căpistere, tot pe ştergare, şi o lăsa iar să mai crească, până când se ardea cuptorul. O parte din cocă, preţ de vreo trei pâini, a luat-o mama şi s-a dus cu ea, de-a făcut-o scovergi. Spre ziuă totul a fost gata – şi pâinea, şi scovergile, şi traistele, şi găinile, şi câte cinci ouă fierte pentru fiecare, şi câte o felie de brânză spălată şi scursă. Biata mamă se simţea mai uşurată şi mai liniştită, ea făcuse tot ce putea face mai bun pentru copiii ei, făcuse tot. Ce-ar mai fi putut face acum? De oprit, să nu plece la război, ea nu-i putea opri, era peste puterile ei, de fapt nici nu-şi punea o astfel de problemă şi pentru că-i vedea pe toţi obosiţi, găsi că-i bine să-i îndemne să se culce puţin, „că cine ştie ce-i mai aşteaptă”!

Ne-am trântit fiecare pe unde am apucat şi-am dormit adânc, până s-a ridicat jsoarele sus. Când ne-am sculat, de peste tot, oameni tineri, cu traiste în spate, se-ndreptau spre oraş. Tata a pus caii la căruţă şi după ce ne-am luat rămas

Bun de la fraţii şi cumnaţii mei, s-au urcat toţi şi au plecat. Tata l-a lăsat pe fiecare la regimentul lui şi s-a-ntors acasă cu căruţa goală. Mama, care sperase într-o minune, când a văzut că tata s-a-ntors singur, a-nceput să plângă mai tare ca la început. Abia acum înţelegea mai bine că ei plecaseră cu adevărat, pe un drum atât de lung şi atât de greu!

Noi ne-am văzut de treburi – şi noi şi toţi oamenii din sat, că ce era să facem, doar nu era să stăm cu braţele în sân şi să plângem la nesfârşit. Mai ales că, ştiţi cum este, când te iei cu treabă, mai, uiţi de necazuri.

Plecase la război şi Gligore şi Ion ai lui nea Vasile Toroipan şi doi gineri ai lui, unul din neamul Arpăşenilor, altul din neamul lui Tunsu, rămăsese doar Iancu, şi tuşa Stânca, după ce plânsese de se omorâse că-i plecaseră doi feciori şi doi gineri, acum se temea să nu-i vie rândul şi lui Iancu.

— Nu-l las să plece pe Iancu, de s-ar întâmpla orice, plângea biata femeie mai târziu, când se zvonise că vor lua şi contingente mai mici decât cele care trebuiau să plece normal.

Se gândea că a dat destul doi feciori şi doi gineri, dar se mai gândea şi la faptul că dacă pleacă şi Iancu, nu mai are cine să le muncească pământul, că ei nu mai puteau. Până la urmă aşa s-a şi întâmplat, Iancu trebuia să plece în 1944, dar a plecat în 1943, cu un an mai devreme, fără ca vreunul din fraţi să se întoarcă în acest timp. A fost o jale în tot satul, când a plecat leatul lui.

De câte ori pleca o serie nouă la armată, răscolea tot satul. Flăcăii, înainte de plecare, umblau prin sat în cete şi cântau cântece de jale şi de blestemate a războiului, nu ştiu cum apăreau atâtea cântece, că până atunci nu le mai auzisem nici eu şi nici alţii. Cântau seară pe străzi de se auzea în tot satul, femeile care aveau băieţi sau bărbaţi în război începeau să plângă şi să se zbuciume, ceva le spunea că nu se vor mai întoarce sau că se vor întoarce răniţi. Nu se mai făceau baluri, nu mai era horă în sat,

toată lumea se gândea la cei plecaţi şi urmăreau poştaşul când venea la ora prânzului să le aducă vreo veste. Pe strada lui Bălan stătea Mâţuş al lui Gheorghiu, care avea un acordeon şi seara ieşea pe prispă casei şi-ncepea să cânte nişte cântece de ţi se rupea inima. Cum începea el cântecul, începeau băieţii şi fetele să se ducă spre casa lor; se aşezau pe prispă, umpleau prispa omului. Şi el cântă întruna. N-avea mamă băiatul, iar bătrânul Gheorghiu venise din războiul celălalt fără un picior. Trăiau şi ei cum puteau, doi bărbaţi, şi Mâţuş învăţase singur să cânte la acordeon. Acum, fără să-i zică cineva, ieşea

Seara şi cânta pentru toţi cei rămaşi singuri acasă. Seara se auzea în tot sătui cântecul lui, încât cei care nu se duceau la el să stea pe prispă şi să asculte ce cânta, îl ascultau de la ei de acasă. Parcă era pentru tot satul cântecul lui, întreg sătui asculta ce cânta el, cântece de jale, care făceau pe mame şi pe neveste să plângă şi să-şi descarce necazurile, să-şi uşureze sufletul.

În toamna când trebuia să plece şi Iancu Toroipan, chiar înainte de-a le veni ordinele de chemare la cei din leatul lui, Iancu era foarte necăjit. Venea seara la mine şi mă lua să mergem prin sat, era mâhnit, ar fi vrut să-mi spună ceva şi nu putea, sau nu ştia ce, cred că nici el nu ştia ce-i cu el, până când, într-o seară, mi-a spus că el va pleca în armată, poate chiar la război după ce-şi face stagiul, poate nu se va mai întoarce niciodată de pe-acoio şi Maria… îl înecase suspinul şi nu mai putuse vorbi, dar eu am înţeles durerea lui, l-am asigurat că Maria ţine foarte mult la el, eu ştiam şi de la ea şi de la tuşa Tudora că Maria nu se va căsători niciodată cu altcineva. El mă întrebă dacă n-ar fi bine să se căsătorească ou ea înainte de-a pleca, avea douăzeci de ani, ar fi putut-o face, dar şi s-o lase pe urmă şi să plece, nu ştia nici el şi nu numai că nu ştia, dar nu se putea limpezi ce-ar însemna plecarea lui, pentru cât timp, sau poate pentru totdeauna…

Doamne, ce poţi să-i spui omului în asemenea

împrejurări, când nici tu şi nici alţii nu ştiu în timp de război ce va fi poimâine. Pe această nelinişte i-a venit ordinul de încorporare, stagiu militar cu un an mai devreme, trebuia să plece în zece zile. Toată ziua a stat încuiat în casă, n-a vorbit cu nimeni, n-a mâncat, stătea în pat cu faţa în jos şi cu capul într-o pernă. La început, tuşa Stanca a crezut că doarme şi!

— A lăsat în pace, dar când a văzut că nu s-a sculat nici la prânz să mănânce, s-a dus peste el şi l-a sculat, el a zis că-i obosit şi vrea să doarmă şi atunci femeia l-a lăsat în pace, ce era să-i facă. Seara a venit la mine, m-a strigat încet la poartă, m-a luat cu braţul de după gât şi-am plecat în întuneric, parcă se ferea să nu-l vadă cineva, parcă avea ceva de ascuns. Nu spunea nimic, nici eu nu spuneam, nu ştiam ce să-i spun că să-i facă plăcere, l-am luat şi. eu cu braţul pe sub braţul lui şi mergeam agale. La un moment dat el a început să cânte ceva încet, de parcă se încerca, apoi mai tărişor, dar fără convingere, până când a dat drumul cu toată forţa unui cântec pe care nu-l mai auzisem niciodată. Nu ştiu dacă era un cântec, sau era un plânset, un plâns de du

Rere şi de deznădejde, da, cred că asta era în cântecul lui, deznădejdea din sufletul lui chinuit. Asta făcuse el toată ziua, plânsese un Cântec, iar acum, pe stradă, cânta un plâns greu. Mi-am dat seama de la început că era o despărţire de Maria, o despărţire pentru mult timp sau pentru totdeauna. N-o pusese pe ea în cântec, a crezut că nu se cade să ştie lumea că-i durerea lui, nici nu era numai a lui, era a satului întreg, dar mai ales a celor care plecau la război:

„Auzi, Leano, trenul vine.

Da, trenule, da, şi-am să mor! Şi mă ia de lângă tine.

Da, trenule, da! Şi mă duce-n ţări străine.

Da, trenule, da, şi-am să mor! Unde nu cunosc pe nime.

Da, trenule, da!

Durerea mare venea parcă nu din cuvinte, cât din jalea pe care o răspândea vocea lui care plângea, nu cânta. Am trecut pe la Mâţuş Gheorghiu, care cânta din acordeon; când l-a auzit pe Iancu cântând, el a tăcut. A tăcut aşa, preţ de câteva minute, şi pe urmă a-nceput să-l urmărească cu acordeonul, încet, încet, până a prins şi el cântecul. Iancu cânta în drum, sprijinit pe mine şi Mâţuş pe prispă cu acordeonul, în mijlocul unei mulţimi.

După ce şi-a terminat cântecul, am plecat pe alte străzi, au venit cu noi şi Viţă, şi Mitu, şi Panait, mergeau în urma noastră fără să vorbească, mergeau tăcuţi, ca după un mort, Iancu tăcuse şi el, mergeam fiecare cu gândurile noastre, deşi fiecare îl aveam în minte pe Iancu şi necazul lui. Mâţuş cânta întruna la acordeon cântecul învăţat chiar atunci de la Iancu, melodia lui ne urmărea peste tot, ba cineva cântă chiar din gură, cu cuvinte, pe care le reţinuse de la Iancu.

Ne-am dus pe strada Drăguşenilor, am străbătut întreg satul fără nicio ţintă, mergeam la întâmplare, parcă am fi vrut să-l ducem pe Iancu să-şi ia rămas bun de la sat. La un moment dat Iancu a-nceput iar să cânte cântecul lui de plecare la război şi de moarte, de ieşea lumea la poartă, să vadă cine cânta. Maria n-a ieşit, mi-a spus ea mai târziu, nu putea să iasă, plângea tot timpul şi a avut tăria să nu iasă, s-a dus în casă zicând că se culcă, Iancu nici el n-ar fi vrut să se-ntâlnească cu ea atunci, parcă şi-ar fi vorbit, el voia să cânte ca să se răcorească şi nu i-ar fi plăcut o întâlnire în starea sufletească în care se afla.

Ce curioase lucruri, domnule! Chiar în seara aia de neuitat a prieteniei mele cu Iancu, când am colindat tot satul şi când ştiam că el este bolnav de suflet şi că poarta în el o mare durere, chiar atunci eu mi-am dat seama că am intrat în rândul flăcăilor. Faptul că o nouă serie pleca la armată mă făcea să cred că altă generaţie se ajunge şi că în această generaţie voi intra şi eu. Nu-mi spuneam asta ca o bucurie, constatam doar, cred că atunci nici nu-mi

dădeam seama foarte clar ce se-ntâmplă cu noi, cei care urma să intrăm în viaţă, dar, aşa, pe neştiute, îşi făcea loc şi. Gândul că voi fi şi eu flăcău. Mă ridicam pe durerea lui Iancu – deşi nu eu făceam asta, ci viaţa, întâmplările, războiul. Era ca şi cum, când moare un comandant în război, altcineva îi ia locul, *trebuie* să-i ia locul. Dar acest nou comandant se bucură el de moartea înaintaşului său? Eu nu numai că nu m-am bucurat, dar am simţit că se rupe ceva în mine! Şi totuşi…

Peste zece zile Iancu a plecat. L-a oprit la un regiment din Călăreţi, aproape de casă, deci, şi asta i-a mai liniştit pe părinţii lui, cu toate că timp de o lună de zile, până a depus jurământul, nu i-a dat nicio învoire. După depunerea jurământului, îl mai învoiau în câte o duminică şi el se Repezea acasă, venea dimineaţa, iar seara îl duceam eu cu căruţa, înainte de ora zece când suna stingerea el trebuia să fie acolo, la cazarmă.

Parcă nici plecarea fraţilor mei nu mă duruse atât de tare, că despărţirea de Iancu. Nenea Ştefan, nenea Costea îmi erau mai străini, fiind cu cincisprezece sau cu paisprezece ani mai mari ca mine, şi, vă daţi seama, eu eram legat mai mult de Iancu decât de ei.

Ultima noastră faptă importantă fusese chiar în vara dinaintea plecării lui în armată. Hotărâsem să mergem într-o seară la peşte. Dar ca să nu se ducă vorba în sat, ne-am înţeles să nu mai luăm şi pe alţii, din alte familii, adică. Ne-am dus eu cu Niculae şi Iancu împreună eu un nepot al său, băiatul surorii sale căsătorită cu Gheorghe Tunsu, un flăcăiaş de paisprezece ani. Am plecat într-o sâmbătă noaptea, când ştiam că oamenii, chiar dacă au ceva funcţii, mai petrec şi ei. Am pus caii la căruţa noastră, am legat capacele roţilor cu nişte cârpe, ca să nu se audă, şi am plecat când s-a înserat bine. Am coborât căruţa în albia largă a Jirlăului, am pus cailor fin în faţă, rămânând înhămaţi la căruţă şi Niculae a rămas să păzească, adică să ne dea nouă de ştire în caz că apare cineva, că nu era voie să prinzi peşte aşa, cine vrea şi când vrea. În caz că apărea cineva, ei pornea

Căruţa ca şi când ar fi mers la o treabă, iar noi stăteam nemişcaţi în apă, până trecea pericolul. Ceilalţi trei am plecat în lac, cu câte un sac legat după gât şi cu o plasă cam cât o pătură de mare. Tudorel Tunsu pleca înaintea noastră, cam la douăzeci de metri, şi venea apoi spre noi, făcând cu mâinile amândouă valuri, ca să dea apei o direcţie. Eu cu Iancu ţineam plasa de capete şi mergeam încet spre Tudorel, aplecându-ne cu partea de jos a plasei până spre fundul lacului, ca şi când am fi făcut un baraj – nu ştiu dacă mă-nţelegeţi? Când ne întâlneam la jumătatea drumului cu Tudorel, strângeam plasa, o ridicăm şi adunam peştele din ea şi-l puneam în sacii pe care-i aveam legaţi după gât. Numai crap mare alegeam, de la două kilograme în sus, celui mic îi dădeam drumul înapoi în apă. Am tras aşa vreo două ceasuri, până am umplut sacii, pe care-i târam după noi prin apă şi pe care i-am dus la căruţă, descărcându-i direct în dricul căruţei pe care Niculae îl măturase bine până atunci. Ne-am mai dus o dată, şi încă o dată, până a-nceput să se ivească zorii. Căruţa era plină de peşte barosan, care se zbătea încă să sară din căruţă. Frânţi de oboseală – ne luptasem toată noaptea cu apa adâncă până la gât – ne-am aşezat pe marginea dricului cu picioarele atârnate şi am pornit încet, să nu dăm nimănui de bănuit. Am ajuns acasă înainte de răsăritul soarelui. Tata se uita pe drum după noi, i se părea că am stat prea mult şi se temea să nu ne fi prins gardienii. Când ne-a văzut, a deschis poarta, noi am intrat, tata a-nchis repede poarta la loc şi ne-a făcut semn să tragem căruţa după şira cu paie, să nu fie cineva curios, că de-acum oamenii începeau să circule. Am deshămat caii frumos, i-am legat la iesle, le-am dat să mănânce şi apoi ne-am văzut de treabă. Am dat tot peştele jos pe iarbă, o grămadă mare, cât scoteau pescarii într-o barcă, şi l-am lăsat pe Iancu să facă împărţirea. Tata şi-a căutat de treabă în curte, în partea dinspre stradă; în caz că cineva ar fi vrut ceva, el îi răspundea imediat.

Iancu a făcut patru grămezi, cât mai egală una cu alta, şi pe urmă ne-a invitat să alegem, după principiul nostru ţărănesc, obicei vechi din străbuni, că cine face împărţeala, ia ultima grămadă rămasă. În situaţia noastră, că eram numai patru oameni, am zis că nici noi, nu ne simţim bine să alegem, s-ar fi crezut că le luăm pe cele cu peşte mai bun şi-am propus să tragem la sorţi. Ne-am luat fiecare partea noastră şi până spre prânz am tot curăţat la peşte. A făcut mama o ciorbă de cap de crap şi o saramură de crap, de-am omorât o mămăligă cu ele. Restul peştelui l-am pregătit pentru iarnă.

Vreo treizeci de crapi, unul mai mare decât altui. Ah, ce peşte, doamne, că nu ştiu dacă de-atunci am mai avut atâta peşte odată, şi aşa de mare…

— Dacă înţeleg eu bine, tov Zevedei, oamenii de pe aici îşi aranjau veniturile şi dincolo de ceea ce le permitea legea, este adevărat?

Zevedei rămase pe gânduri, nu pentru că s-ar fi văzut surprins într-o situaţie fără ieşire, cât pentru a-şi formula un răspuns cât mai clar şi; mai convingător. Ar fi vrut să aibă şi el o formulă, un proverb, o maximă din câteva cuvinte care să sintetizeze ceea ce gândea el despre această problemă, dar cum nu găsi încă una, zise bătăios:

— Dumneavoastră vă miraţi că patru tineri s-au dus într-o noapte într-un lac să prindă peşte, în afara legii! Păi toată baltă asta de la noi era jumătate a statului, jumătate a boierilor Gologan. Şi cele şapte-opt sate care se-ntindeau pe Malul lacului trebuiau să se căciulească la aceşti doi. Stăpâni. Dacă treaba era cinstită, adică dacă fiecare familie avea pământ cât îi trebuie, cât avea nevoie ca să poată, trăi, atunci gestul nostru ar fi fost de condamnat. Dar aşa, când tu, stat, nu-mi dai cât îmi trebuie, eu ce să fac? Să frământ la cât mi-ai dat tu, şi să rabd de foame?

— În mod normal cum vă procuraţi peştele, despre care mi-ai spus în mai multe rânduri că era unul din alimentele de bază ale oamenilor de pe Aici?

— Peştele era mâncarea săracului, domnule; când n-avea omul ce mânca, mânca peşte, pe care i-l aducea în sat, la poartă, Ilie Pescaru. Cum se făcea asta? Pe toată întinderea de apă, cita era atunci, aici la noi, mergeau zilnic pescarii şi prindeau peşte, cu tot felul de plase, dar mai ales cu năvoade – nişte plase foarte mari pe care le trăgeau din bărci mai mulţi pescari. Pentru peştele prins, pescarii primeau o sumă de bani şi câte cinci kilograme de peşte zilnic, era peştele cu care se hrăneau, tainul lor. Statul ducea peştele la piaţă sau îl cumpărau negustorii chiar de la Cherhana, cum se-nţelegeau. Negustorii îl duceau în hale şi-l vindeau la oameni. Dar pentru că era foarte mult peşte şi nu se putea vinele tot la piaţă, o parte din el lua drumul satelor şi chiar al Bucureştilor. Negustorii mai mici cumpărau câte o căruţă de peşte şi plecau prin sate, umblând pe fiecare stradă şi strigând „hai la peşte, proaspăt peşte”. Îl dădeau fie pe bani, fie pe porumb, încât oricine putea cumpăra cât avea nevoie.

Unii procedau altfel: când ieşeau pescarii cu năvoadele spre seară, trimiteau acolo copiii cu câte un sfert de rachiu, sau cu o pâine caldă, sau cu câteva pachete de ţigări şi luau de la pescari, din tainul acela al lor, schimb pe schimb, cum se-nţelegeau. Ciobanii care stăteau vara în baltă cu oile prindeau cât doreau, fără să se lege cineva de ei, pentru mâncarea lor, acolo, nu-i supăra nimeni, niciodată, fie că erau în baltă statului, fie că era a boierilor. Gologan făcea altceva. Dădea voie la pescari în baltă, şi ei prindeau peşte toată ziua şi spre seară, când ieşeau, le cântărea peştele. Pentru atâtea kilograme, plăteau atâţia lei. Pe urmă pescarii îşi vindeau peştele la negustori, cu un preţ ceva mai mare şi-i lăsau pe ei să-l ducă mai departe. Alţii făceau ca noi; plecau noaptea şi vânau cât puteau şi cu ce puteau, şi-şi asigurau cămara pentru toată iarna.

— Şi braconajul ăsta îl făceaţi în baltă statului sau în baltă boierilor?

— În baltă statului! Boierii aveau pază mai sigură, care era controlată des şi când prindeau pe cineva, îl dădeau în judecată, nu era o afacere să ajungi la judecată pentru o căruţă de peşte. La stat însă treaba era mai simplă. Patru gardieni pe toată întinderea de apă, sute de kilometri pătraţi, cine să-i controleze? Ei puteau fi oricând „în altă parte a iacului", nici n-ar fi dat de ei, chiar dacă-i controla. Şi-apoi, oameni erau şi ei, câteva sticle de rachiu, o dami-geană de vin, o sută de lei, şi te făceau nevăzut. Asta în cazul când te vedeau. Când nu, plecai fără să te ştie nimeni. Nu v-am spus că statul era un prost administrator? Control peste control, pază peste paza, şi până la urmă fiecare făcea cum putea.

— Satul nou ce avantaje are? Eu ştiu că oamenilor le mai trebuie şi alte lucruri în afară de recolte – ca, de exemplu, medicamente, maşini, drumuri de fier, locomotive. Nu spuneai dumneata că vechile căruţe trase de boi erau mai greoaie şi cu boii se mergea încet, în vreme ce caii zburau cu căruţa uşoară făcută de Boboc de la Brăila? Nu spuneai că treieratul cu batoza era mai bun decât cu caii în arie?

— Am admis de la început că tot ce se face pentru agricultură, ca industrie, este un lucru bun. Dar eu zic să nu ne avântam prea mult, adică să nu pierdem măsura, să nu pierdem echilibrul ăla de care vorbeaţi şi dumneavoastră. La. Ce-mi foloseşte mie, vreau să zic ţării, la ce-i foloseşte ţării şi poporului ăstuia că vom avea la oraş o populaţie de şaptezeci la sută, să zicem, în vreme ce la ţară vor fi abia treizeci! A sută din populaţie? Dumneavoastră nu vedeţi că toţi

Oamenii din lume au nevoie de pâine, înainte de orice? Las la o parte faptul că viaţa în natură este mult mai frumoasă, mai aproape de starea naturală a omului. Nu vedeţi că orăşenii, mai ales orăşenii get-begt, sunt foarte gingaşi, cum dau puţin prin ploaie sau prin zăpadă încep să strănute, să tuşească? Păi. Noi, încă de când eram copii,

umblam prin soarele. Bărăganului toată ziua, iar când venea câte o ploaie şi ne prindea pe câmp, vă daţi seama că ne uda ciuciulete, că n-aveam decât cămăşi pe noi, care se udau leoarcă, iar până ajungeam acasă se uscau pe noi. Iar iarna, înainte de culcare, ne lua tata, mai ales când era zăpada moale, şi, desculţi, dădeam câte ofugă prin zăpadă. Când veneam în casă, picioarele ne erau roşii de frig. Băteam picioarele de câteva ori pe rogojină, ne încălzeam şi pe urmă simţeam cum ne iese foc din ele. Dacă gerul era prea mare şi întărea zăpada, atunci ieşeam îmbrăcaţi „să luăm o gură de aer”, ne alergam de câteva ori prin curte şi pe urmă ne culcăm. Pentru mine este foarte clar că oraşul îl sensibilizează pe om, îi slăbeşte, îl rupe prea mult de starea lui naturală; se zice că „îl civilizează”…

— E ceva, e ceva în ce, spui dumneata, dar nu este tot. Lucrurile sunt iarăşi mai complicate… După câte am reţinut eu, dumneavoastră sunteţi şapte fraţi. Dar câţi aţi fost cu toţii, câţi copii au avut părinţii dumitale?

— Doisprezece.

— R. Vezi? Aţi fost doisprezece şi aţi rămas şapte. Aproape Jumătate au murit de diferite boli când au fost mici. Asta înseamnă că s-a făcut o selecţie naturală, au rămas numai cei foarte sănătoşi, iar cei bolnăvicioşi, în lipsa unei îngrijiri medicale, au murit.

— Şi ce-i cu asta? Dacă trăiau şi erau bolnavi, credeţi că era mai bine? Ar fi fost toată viaţa nişte oameni nefericiţi şi ar fi umblat pe la doctori. Pe când aşa, viaţa a ales, ca în natură. Iar mama, care a născut doisprezece copii, a trăit până la optzeci şi doi de ani; vreaua să spun că nu i-a dăunat deloc că a născut atâţi copii – şi să ştiţi că i-a născut fără doctor şi fără să stea la spital. Umbla pe câmp cu burta la gură, cum umblau toate femeile la ţară, şi muncea până în ziua când năştea. Nu tu doctor, nu tu spital, nu tu complicaţii. Şi să nu credeţi că a fost o întâmplare; toate femeile de pe aici, la fel au trăit şi-au muncit.

— R-Ştii mata., tov Zevedei, câţi copii mor astăzi, în ţara noastră, la o mie de născuţi? Cam zece, doisprezece la

mie... Foarte puţin faţă de anii din urmă, când mureau treizeci, patruzeci *la sută,* nu la mie!

Trecut şi unde să mai plece la miezul nopţii? A doua zi de dimineaţă m-am pomenit cu el la noi, ne-a făcut o mare bucurie la toţi când l-am văzut. Se mai schimbase puţin, devenise mai matur, parcă, de când plecase. A sărutat mâna mamii şi mâna tatii, iar pe mine şi pe Niculae ne-a strâns în braţe cu o forţă de urs. Ne-a povestit la toţi cum s-a-ntâmplat de-i acasă, cum a venit noaptea pe drum, cât va sta în concediu, a scos Niculae o cană de vin şi-am băut câte un pahar, cu toţii, dar lui nu la vin îi era gândul. După ce-a mulţumit pentru vin şi-a spus c-o să ne mai vedem noi în două săptămâni, m-a luat pe mine de gât şi l-a întrebat pe tata dacă are treabă cu mine, acum, de dimineaţă. N-avea treabă cu mine tata atunci, şi chiar dacă ar fi avut, mă lăsa să merg cu el.

Am ieşit afară şi primele vorbe pe care mi le-a spus au fost în legătură cu Maria. Cum să facă el s-o vadă, să mergem la ea acasă, sau să mă duc eu s-o chem? Şi dacă o chem, unde să stea ei de vorbă, în drum? Nu se obişnuia la noi să stea de vorbă şi. Să se plimbe pe străzi doi tineri în zi de lucru. Este adevărat că era primăvară, nu începuse încă aratul, că fusese o iarnă mai lungă, oamenii abia se pregăteau, dar oricum, o fată mare care se plimbă pe stradă în zi de lucru, înseamnă că n-are treabă şi dacă n-are treabă, înseamnă că nu e harnică, pentru că treabă îşi găseşte omul când vrea. În sfârşit am hotărât să mă duc eu s-o chem pe Maria la noi. I-am spus mamei ce-am hotărât, că treburile astea cu ea le discutăm, ea a fost de acord cu părerea noastră şi numaidecât s-a apucat să facă foc în casa cea nouă, în camera de la mijloc. Eu am plecat la unchiul Drăguşin şi-am venit cu Maria, nici nu i-am spus de ce o chem la noi.

Când am intrat cu ea în casă, Maria a scos un ţipăt de trimire şi de bucurie şi pe urmă a început să plângă că un copil, nu se mai putea opri. Iancu a, luat-o în braţe şi s-

a-nvâr-tit de câteva ori cu ea prin casă, apoi s-a oprit şi a. sărutat-o pe ochii înlăcrimaţi, ea plângea şi mai tare. Văzând că nu se mai poate opri, eu i-am spus lui Iancu să plece înapoi la armată dacă îi face atâta rău Mariei. Ea mi-a dat atuncea un pumn în umăr, că de ce zic aşa, am înnebunit, şi a dat-o din plâns în râs. Era aşa de frumoasă când plângea, cu lacrimile pe obrajii ei de copil mare, iar când a-nceput să râdă era şi mai frumoasă. Fără să spună vreun cuvânt, m-a luat de gât cu mâinile amândouă şi şi-a lipit de faţa mea obrazul încă plin de lacrimi. Voia să-mi mulţumească pentru bucuria pe care i-am făcut-o şi nu putea să scoată niciun cuvânt.

Am luat-o şi eu în braţe şi am început s-o legăn ca pe un copil. Încet, încet ea şi-a revenit şi s-a aşezat pe pat, aşa îmbrăcată cum era, fiindcă în casă nu se încălzise bine. S-a aşezat şi Iancu alături şi se uitau unul la altul până când i-a bufnit râsul pe amândoi. Ei, pe urmă el i-a povestit cum a fost la armată, cât va sta acasă, şi ce va face în acest timp şi ea s-a bucurat că va sta două săptămâni, se speriase că a venit doar pentru o zi-două, dar aşa înseamnă că va fi acasă şi – de cuci.

Dumneavoastră nu ştiţi ce erau cucii, fiindcă nu se făceau decât în sat. Ia noi şi încă în vreo câteva sate de pe Aici; Era un obicei foarte frumos – adică ne plăcea nouă, ca şi bâlciul.

— Într-adevăr, n-am auzit de aşa ceva, nu ştiu ce sunt cucii, se arăta interesat Grancea. Zevedei începu să-i povestească:

— Câşlegii vă spuneam că ţin de regulă cam două luni – ianuarie. Şi februarie. Pe la începutul lui martie era lăsata-secului, întotdeauna într-o duminică. Oricât de târziu ar fi căzut. Lăsata-secului, martie era cuprins în post chiar dacă numai jumătate. Ieşise şi o vorbă, despre cineva care era prezent ia orice petrecere: „se putea să lipsească martie din post”? Porcul tăiat la crăciun se cam termină în aceste două luni şi acum se lăsa sec, adică, de aici înainte

nu se mai mânca „de dulce”, se mânca „de post”. V-am spus eu că ăştia n-au fost proşti. Băgau postul atunci când oamenii nici nu mai aveau altceva „de dulce”. Lăsata-secului era sărbătoare între crăciun şi paşti. Iar veneau copiii la părinţi, nepoţii la bunici, finii la naşi, cu câte un cozonac, o găină friptă şi o sticlă de vin. Gazda pregătea masă mare, toată duminica după masă stăteau oamenii la petrecere în familie. Spre seară şi toată noaptea până pe la miezul nopţii plecau familiile la prieteni, cele tinere la cele mai în vârstă, stăteau cât, să bea un pahar, două de vin şi să-şi ureze „la mulţi ani”, şi apoi plecau mai departe la alţi prieteni şi pe urmă la alţii şi tot aşa, până treceau pe la toţi prietenii. Cei care, din diferite motive, erau certaţi, acum se-ntâlneau să-şi ceară iertare – tot aşa veneau cei mai tineri la cei mai în vârstă, „la mulţi ani şi sărut mâna, te rog să mă ierţi, unchiule”. Chiar şi cei care nu aveau o supărare anume, tot aşa spuneau „te rog să mă ierţi, dacă ţi-am pricinuit vreo supărare” – că nu se poate, în decurs de două luni, să nu-i pricinuieşti o supărare unui vecin, sau unei rude, sau chiar celor din familia ta. Acum totul se ierta, la această masă care rămânea întinsă până la ziuă, chiar dacă oamenii se culcau; putea să

Mai treacă cineva peste noapte şi masa trebuia să fie plină cu de toate.

De a doua zi, timp de şapte săptămâni, până la paşti era „postul paştelui”, cel mai lung post din an. Lăsata-secului era o sărbătoare mai ales pentru familişti. Tinerii îşi aveau jocurile lor. Unul din ele avea loc chiar duminică seara, în timp ce părinţii stăteau la masă, copiii aprindeau unăliile. Puneau într-un vas ceva care să ardă, ciocănaşi de porumb de exemplu, le dădeau foc, puneau ceaunul său vasul respectiv într-o prăjină, ieşeau cu ea la poartă şi începeau să strige: urlăliaaa! urlăliaaa! N-aş putea să vă spun ce însemna asta. Tot satul era luminat de aceste făclii mari, care nouă, copiilor, ne dădeau mari satisfacţii.

A doua zi, luni, era ziua cucilor. A, nu exista o plăcere

mal mare decât să vezi cucii şi să te ţii după ei. Erau două feluri de cuci: „mascarale” şi „cuci frumoşi”. Grupuri de câte patru, cinci flăcăi se îmbrăcau cât mai urât cu putinţă, se mascau în aşa fel ca să nu fie recunoscuţi şi-şi pregăteau şi câte o balangă, adică un băţ de vreo doi metri, lustruit frumos ca să nu te supere la mâini, având legată la unul din capete o bucată de funie, iar la capătul funiei o bucată de talpă de gheată sau de gumici. Cu această balangă loveau oamenii peste fund, mai tare sau mai încet, după cum era şi omul de îmbrăcat, „ca să nu-l prindă frigurile” tot anul. Toată ziua umblau prin sat, până la prânz, mai ales după fete, care ieşeau şi ele la stradă, îmbrăcate bine ca să nu le doară când dădeau în ele, iar după masă umblau după bărbaţii însuraţi care nu se făceau cuci. Era un joc, vă daţi seama. Fetele se fereau, chipurile, ca să nu le bată cucii, clar îşi căutau drum ba la o mătuşe, ba la o prietenă, ba cine ştie unde şi în acest timp apăreau cucii, care şi ei stăteau ascunşi şi pândeau când ies fetele. Când se iveau ei pe stradă, copiii începeau să strige şi să dea semnale. Copiilor nu le făceau nimic, ei erau admiratorii cucilor, ei dădeau de veste că vin. Cucii erau încălţaţi cu opinci, îmbrăcaţi sumar cu lucruri vechi şi colorate în fel şi chip, prost potrivite între ele. V-am zis: trebuiau să fie urâţi! Se mişcau foarte repede. Dacă-l vedeai apărând pe vreunul din ei la un colţ, era bine să intri numaidecât în curte şi să încui poarta, că altfel el te ajungea. În prima parte a zilei, cucii mergeau mai ales pe la prietenele lor şi cum erau câte patru, cinci în grup, trebuiau să meargă pe la prietena fiecăruia. Fetele, cum v-am spus, stăteau prin casă, dar îşi şi făceau drum pe la

Cineva, special ca să-şi vadă prietenii mascaţi. Cum cucii erau bine mascaţi, ele nu ştiau când vin prietenii lor şi în felul acesta lucrurile se încurcau zdravăn. Până la urmă îi recunoşteau tot copiii, care se ţineau scai după ei tot timpul. Pe la prânz, ei, fiind recunoscuţi, îşi scoteau masca şi mâncau cu prietenele lor, care se adunau mai

multe la un loc.

După masă începea partea mai bărbătească a jocului, într-un anume loc, la un colţ de stradă se făceau două tabere: de-o parte cucii, de altă parte civilii, oamenii nemascaţi, care doreau să participe la joc. Jocul se numea jujeu. Se puneau câteva găleţi de apă într-un şanţ şi se încerca să se prindă un cuc, să se lege cu o funie special făcută cu laţ şi să se târască în şanţul cu apă. Odată dus acolo, era dezlegat, şi lăsat în pace. Numai că în timp ce un cuc era prins şi dus în şanţul cu apă, ceilalţi cuci loveau cu bălăngile jos la fund pe civili, care, pentru a suporta loviturile, îşi puneau câte o pernă sub pantaloni, acolo unde era permis.; să se lovească… La joc participa cine vrea. Nu se întâmpla să fie lovit un civil care nu participa la joc şi nici nu era atras un cuc, dacă el nu dorea să participe.

Ei, în jurul acestui spectacol se aduna lumea, cum se adună acum la un meci de fotbal. Dar hazul era mai ales când încercau să pună mâna pe cineva care se ascundea, zicând că pe el nu-l prinde niciun cuc sau pe câte o fată mai simandicoasă, care spunea că ea nu iese la cuci, n-o interesează. Tocmai pe unii ca ăştia îi pândeau cucii, câte doi, trei, unul pe după casă, altul se făcea că pleacă nepăsător pe drum, insul mofturos ieşea atunci la gard să se uite după el şi cucul care era ascuns apărea chiar prin curte, venea uşor pe la spate şi-l prindea. Atunci se-ntorcea şi cel de pe drum, veneau şi alţii şi-i atingeau pe mofturos, sau pe simandicoasă, făcând mare haz. Până la urmă ăia nu se supărau, se pare că tocmai acest joc îl căutau ei.

„Cucii frumoşi” erau nemascaţi. Ei se-mbrăcau cu cele mai arătoase podoabe pe care le pregăteau fetele, iubitele lor. În picioare tot cu opinci şi tot cu balangă în mina – numai aici se potriveau cu mascaralele; în rest totul era frumos şi curat. În picioare purtau ciorapi roşii, până aproape de genunchi, traşi peste pantalonii albi strânşi pe picioare. La spate, pe fund, aveau un clopot de tablă, legat de o curea care trecea peste mijloc. Peste clopot se

prindeau un fel de batiste mari, albe cusute în tot felul de culori, dar mai ales în roşu. Pe, dedesubt aveau flanele ca să le ţie de cald, iar peste flanele cămăşi naţionale din pânză înălbită, cusute cu arnici în tot felul de culori. Peste umeri treceau benzi late tricolore, ca

Nişte – bretele, Care apoi se petreceau peste mijlocul prins în cureaua care ţinea clopotul. Pe cap toţi purtau pălării; negre, decarea prindeau panglici roşii ce fluturau în vânt. Pe piept, peste cămaşă, îşi prindeau tot felul de batiste mai mici, strânse în patru şi cusute de cămaşă. Cred că fiecare adăuga câte ceva peste ce v-am spus eu, ca să fie cât mai bogată îmbrăcămintea. Afară de opinci, de pantaloni şi, de plătării, care erau ale Băieţilor, restul îmbrăcăminţii era lucrat de fete pentru prietenii lor. Era un fel de logodnă asta, ea faţa să lucreze pentru un băiat obiecte de îmbrăcăminte pentru „cuci frumoşi”. Când un băiat lua de la o fată asemenea obiecte, însemna că Are gânduri serioase cu ea. Cum cei care se făceau „cuci frumoşi” erau mai puţini, ei nu umblau decât câte doi. Porneau amândoi la trap, în aşa fel încât fiecare mişcare a piciorului să fie o săritură şi să mişte clopotul, făcându-l să sune. Aşa umblau tot timpul, în mişcări săltăreţe şi în acelaşi pas, pentru ca clopotele să scoată acelaşi sunet în acelaşi timp. Toţi copiii se ţineau după ei, în ziua aia nici nu mai mergeau la şcoală, era un fel de înţelegere între copii şi învăţători, nu se putea da un ordin pentru tot judeţul, că, v-am spus, numai la noi, în sat se făceau cuci şi încă în alte câteva sate. Vecine.

Maria lucrase şi ea pentru Iancu câte. Ceva încă din iarnă cealaltă, şi acum că el venise într-un concediu ar fi – vrut să pregătească şi restul obiectelor până în ziua cucilor, mai erau vreo patru zile până atunci. De aceea a întrebat ea. Dacă Iancu rămâne acasă şi de ziua cucilor. El s-a bucurat de propunerea Mariei şi s-a hotărât să se pregătească şi să-şi caute un tovarăş, fiindcă, lipsind din sat, nici nu mai ştia cu cine; să „se întovărăşească. Maria,

cum a plecat de la noi, a şi început să pregătească ce-i trebuie, ca să fie totul gata. Până luni. S-a înţeles până la urmă cu Nicu Herghelegiu, care, după ce se însurase fratele său cu Elorica, rămăsese flăcăul cel mai mare în familie. Toată ziua stătea mai mult la Herghelegiu, şi pentru a mai aranja câte ceva, dar şi pentru că Maria era prietenă cu surorile lui Nicu şi se putea duce şi ea „cu lucru” la ele. Se întâlneau acolo şi mai stăteau de vorbă nestingheriţi între băieţi şi fete.

S-a-ntâmplat că luni, după lăsata-secuiui, să fie o zi nu tocmai frumoasă, era pe cinci martie, şi soarele cam zgârcit. A fost totuşi bine că n-a plouat şi jocul a putut să se desfăşoare în voie. La vreo două ceasuri după răsăritul soarelui au şi apărut pe lângă garduri primele mascarale. Pe urmă altele, şi altele, până când s-a umplut satul de cuci mascaţi în cele mai trăsnite feluri. Ceva mai târziu au apărut şi cucii

Frumoşi, ei se găteau mai greu. Iancu s-a îmbrăcat la Nicu Herghelegiu, unde Maria şi surorile lui Nicu erau ajutoarele cele mai bune. Când au fost gata, au ieşit pe stradă şi-au potrivit paşii, alergând uşor şi au pornit, luând stradă cu stradă, până au colindat tot satul.

Iancu a fost bucuros doar cât a stat lângă Maria, după ce au plecat prin sat nu mai avea chef, mergea mai mult de plăcerea altora. De fapt, după masă, când s-au întors să mănânce la Nicu Herghelegiu, unde rămăsese tot timpul Maria, nici n-au mai plecat, au preferat să stea de vorbă, 11 trăgea mai mult aţa acolo, decât în sat. Se gândea că dacă va pleca n-o s-o mai vadă curând pe Maria; deci acum, că ea era aici, nici el nu s-a mai dus să-şi continue jocul, mai ales că spre seară a şi început să plouă.

Tocmai atunci venise la noi în sat un nou, şef de post, domnul Teodorescu, şi Ţarălungă i-a povestit cum e cu cucii. El s-a mirat, nu mai auzise aşa ceva, şi i-a spus lui Ţară-lungă că-i pare rău că n-a fost în sat chiar în ziua aia, să vadă şi el.

— Îi punem să se facă şi lunea viitoare, avu o părere domnul Ţarălungă, şi Teodorescu se arătă încântat. S-a zvonit în tot satul că se vor face cuci şi lunea următoare, din dispoziţia domnului Ţarălungă. Atât le-a trebuit băieţilor. Au avut norocul de-o zi însorită şi călduroasă, cum nu se mai ştia de mult să fi fost. Acum totul părea un joc, o demonstraţie şi au ieşit foarte mulţi să vadă ce vrea şeful de post să facă. Ce era să facă? Omului i s-a povestit şi el a vrut să vadă, asta a fost tot. Privea şi el mirat şi nu-i venea să creadă. Se plimba pe străzi cu domnul Ţarălungă, primea şi el câte o balangă A la fund, că aşa era regula jocului, şi se miră de trăsnăile văzute. Încurajat de autorităţi, aproape întregul sat era pe stradă. A rămas de pomină anul când s-au făcut cuci de două ori, din ordinul domnului Ţarălungă. Şi acum îl mai pomenesc oamenii prin sat.

Cu această joacă a oamenilor mari se termina iarna, oamenii ieşeau la plug, începeau grijile, dacă vom avea un an bun sau nu, după zăpada căzută în timpul iernii se putea aprecia cât de bun va fi griul. Semănăturile de primăvară intrau în alt soroc, depindeau de alţi factori. Aşa s-a întâmplat şi atunci, timpul frumos i-a chemat pe toţi, chiar de a doua zi, la treabă.

Dar să mă-ntorc la prietenul meu, Iancu. Am ţinut minte şi acum data de cinci martie când s-a făcut el cuc, pentru că atunci s-a întâmplat un eveniment important în viaţa lui. După ce s-au retras la Herghelegiu să mănânce, s-au dezbră

Cât de hainele cuceşti şi Iancu, şi Nicu, au stat ce-au stat la masă şi au trimis după mine pe Tudor al lui Prodan, un băieţel vecin cu Herghelegiii, *să* mă caute unde o şti el şi să mă aducă acolo. Bietul băiat a venit mai întâi la noi, eu nu eram acasă, că mă făcusem şi eu mascat, a-ntrebat-o pe mama dacă nu ştie unde sunt, mama ce să ştie, în ziua cucilor nu mai stătea niciun tânăr în casă, şi a plecat pe străzi să mă caute, ştia că de-acum s-au dat măştile jos, că

era spre seară, şi va da el de mine. M-a căutat în tot satul şi m-a găsit la jujău, la colţ la Poenaru, dincolo de strada şcolii. Eu îmi cam făcusem pofta, bătusem zdravăn fără să mă îl băgat la apă şi aş fi plecat, dar nu mă înduram să mă rup de joc şi nici n-aveam un motiv serios. Când mi-a spus Tudor că mă cheamă Iancu, mi-am anunţat ieşirea din joc şi am plecat imediat, fără niciun regret.

Herghelegiii erau cuscrii noştri, fratele lui Nicu, Titi, era căsătorit cu soiă-mea Florica, dar acum nu mai stăteau la bătrâni, plecaseră la oraş, că Titi, între timp, concentrat fiind, a făcut forme de angajare la căile ferate şi a scăpat de război. Acum era orăşean, boier cum le zicem noi orăşenilor, devenise acar tocmai La Constanţa. Mă duceam la Herghelegii ca şi la mine acasă, aşa că chiar m-am bucurat când am aflat că mă cheamă Iancu acolo.

I-am găsit la masă petrecând, de fapt stăteau de vorbă, fiindcă de mâncat, mâncaseră, de băut, băuseră toată ziua pe unde au umblat, că îi serveau oamenii pe cucii frumoşi mai ales cu vin – aşa că ei stăteau de vorbă în jurul mesei. M-au rugat să stau şi să mănânc, dar nici eu nu eram, flămând, am băut un pahar de vin şi am intrat în vorbă lor. Într-un târziu Iancu se ridică să iasă afară şi îmi face semn să ies şi eu cu el. Mă ridic şi ieşim în curte, unde el se tot făcea a căuta pe jos ceva cu privirea, ferindu-se de mine. Numai ce-l văd că mă apucă odată de mâini şi-mi spune:

— Ştii de ce te-am chemat?

— Nu, îi zic eu fără curiozitate.

— În seara asta vreau să fug cu Maria!

Am rămas trăsnit! La orice mă puteam aştepta, numai la asta nu! Imediat mi-a venit în minte gândul lui de astă-toamnă, înainte de a pleca în armată, când mi-a spus că ar vrea să se căsătorească chiar atunci cu Maria. Se vede treaba că ideea îi venise în acest moment al plecării, când era foarte nefericit, dar nu avusese timp să se coacă în mintea lui, timpul fusese prea scurt, plecase la repezeală, şi în timpul stagiului militar s-a tot gândit la asta şi s-a hotărât. Dar să te căsătoreşti acum, când mai ai

La război? Căsătoriile se făceau iarna, în câşlegi, după ce tinerii se hotărau în timpul toamnei! Iarna se făceau nunţile, pentru că aveau oamenii cu ce le face, acum în post – nu pentru că e post, că la asta nu se gândea nimeni – era nepotrivit.

— Cum să fugi cu Maria!? M-am mirat eu, fără să ştiu bine ce spun.

— Cum se fuge, dădu Iancu din umeri, crezând că aşa îmi explică el mie ce are de gând să facă.

— Bine, dar tu pleci peste câteva zile, m-am mirat eu în continuare.

— Şi ce dacă plec! Noi ne iubim, şi, acum sau altă dată, e acelaşi lucru.

— Ştiu că vă iubiţi şi eu aş fi cel din urmă. om care m-aş opune căsătoriei voastre, totuşi acum…

Iancu deveni foarte hotărât, neliniştea mea cred că l-a surprins.

— Ne-am gândit bine şi eu şi Maria. Ne-ar fi plăcut şi nouă o nuntă frumoasă făcută după toate regulile, dar asta-i situaţia. Suntem în situaţie de război. Acum fugim şi o să facem nunta când se va putea. Scurt şi cuprinzător…

„Situaţie de război” – nu mai auzisem despre aşa ceva până atunci şi cuvintele astea parcă m-au lovit în cap. Într-adevăr, eram în „situaţie de război” şi a trebuit să-i dau dreptate:

— Bine, măi băiatule, eu nu stau în calea voastră, numai că m-am mirat de ce mi-ai spus. Şi m-am mirat fiindcă m-ai luat aşa, pe nepusă masă.

— Uite că masa e pusă în casă, glumi el şi mă luă în braţe ca să încheie discuţia.

— Bine, mă bucur că vă căsătoriţi, se-nţelege că mă bucur, chiar clacă sunt surprins, începui eu să-l aprob. Dar cum o să faceţi?

— Pentru asta te-am chemat. Treburile astea, ştii şi tu, se fac numai cu femeile, cu babele mai bine zis, dar eu

te am pe tine. În plus, babele, dacă m-ar auzi, ar începe să-mi spună că-i post, că nu se cade, câte şi mai câte. Tu trebuie să mă ajuţi. Vrem să fugim la voi.

Asta mă bucură peste măsură. Va să zică amândoi au hotărât să fugă la noi, ne-au ales pentru acest eveniment din viaţa lor, chiar pe noi! Este adevărat, mama era mătuşa Mariei, dar de obicei, când fugeau doi tineri, fugeau la o rudă a băiatului. Înseamnă că noi, care nu eram rude cu Toroipan, valoram în ochii lui Iancu tot atât de mult ca nişte rude apropiate. Prietenia dintre familiile noastre, dar

Mai ales dintre mine şi Iancu, făcea cât nişte rude apropiate. M-am bucurat foarte mult atunci şi toată mirarea mea că ei. se căsătoresc a trecut pe planul doi.

— Eu cred, Ian cule, că nu va fi nicio problemă să fugiţi la noi. Şi tata, şi mama te cunosc foarte bine şi nu cred că vor avea ceva de zis. Aşa că nu-i niciun bai.

Iancu se repezi la mine şi mă cuprinse între braţele lui de stejar, să mă fărâme nu alta.

— Ştiam eu că ai să mă ajuţi! îmi şopti el plin de o bucurie abia stăpânită, încât eu nu desluşeam dacă vocea lui tremură de râs sau de plâns.

— Te-ai temut că n-am să vă ajut?

— Când te-am văzut ce mutră faci, spun drept că m-am speriat de-a binelea.

— Eram mirat de ce aud, şi-atâta tot. Dar acum, gata, să pornim la treabă. Mă duc să-i spun mamei să facă foc în camera de la mijloc şi…

— Când se înserează bine, suntem la voi!

— Alde Herghelegiu ştiu?

— Nu ştie nimeni, în afară de noi doi şi cu tine!

— Sunteţi grozavi, mă!

— Sigur că suntem, dar acum hai să intrăm în casă că acum vine Nicu după noi.

Am intrat înăuntru, am mai băut un pahar de vin şi mi-am luat rămas bun de la toată lumea, plecând spre casă.

Când i-am spus mamei c-o să avem musafiri, nu s-a mirat. Se mai obişnuia să se facă vizite şi luni după lăsata-secului, aşa câte o rudă mai îndepărtată, care nu reuşise să vină duminică, să sărute mina unchilor mai în vârstă. Aşa că mama nu mi-a dat nicio importanţă, nici nu m-a întrebat cine sunt aia care vor veni la noi. Abia într-un târziu, văzând că eu nu mă grăbesc să-i spun, m-a întrebat, aşa, într-o doară:

— Cine zici că vine la noi?

— Maria lui unchiu' Drăguşin şi cu Iancu Toroipan.

— Că nu s-a mai însurat şi băiatul ăsta, săracul! Acum că nu-i horă, trebuie să se întâlnească, ba la unu' ba la altu', în loc să şi-o facă pe Maria nevastă şi s-o ducă la el acasă!

Aşa era obiceiul, când nu era horă, de exemplu în post, sau cum era atunci, că era război, tinerii se-ntâlneau în curtea şcolii, unde stăteau puţin de vorbă, şi apoi plecau la o rudă a feţii sau a băiatului şi stăteau în casă la taifas cu rudele. Mama credea că Iancu şi Maria vor veni la noi tot cu asemenea ocazie, nu bănuia că ei au de gând să facă tocmai ce regreta ea că n-au făcut până atunci. Aşa că eu n-am avut o treabă prea grea de îndeplinit. I-am spus mamei tot aşa.

Nepăsător, ca şi când ar fi fost vorba de un lucru din nimic:

— Dar ştii de ce vin la noi, mamă?

— Să stea şi ei de vorbă, ca tinerii.

— Nu numai pentru asta!

Mama se uită lung la mine, încercând să ghicească, dar nu avu nicio idee, şi ridică din umeri: nu ştiu, spunea gestul ei.

— Vor să fugă în seara asta şi vor să vie la noi! Mama nu se miră că vor să fugă, dar în mintea ei se făcu

O învălmăşeală de gânduri.

— Păi, ce zi este azi, nu-i luni?

— Ba da, luni. Luni după lăsata-secului, prima zi din

postul mire.

— Păi se fuge şi lunea?

Nu se fugea lunea. Obiceiul era să se fugă duminica. Adică doi tineri care, din diferite motive, nu se jmteau căsători, nu-i lăsau părinţii fetii, sau nu-i lăsau părinţii băiatului, sau nu puteau face nunta atunci, sau nu aveau cu ce să facă nuntă atunci, sau nu voiau să facă nuntă – fugeau. Băiatul îşi lua fata într-o duminică seara, o lua de la horă, când se termina horă, şi o ducea la o mătuşă a lui şi stăteau acolo o săptămână, două, trei, până când părinţii „îi iertau". „Iertăciunea" era o petrecere la părinţii fetei sau ai băiatului, cu rudele apropiate, unde se stabilea ce au de făcut tinerii căsătoriţi. După iertăciune, tinerii se duceau la primărie, băgau formele şi, într-o săptămână, totul era gata. Eu cred că asta era adevărata căsătorie, fără prea multă bătaie de cap.

Mama, atunci, m-a întrebat pe mine dacă se fuge şi lunea, parcă eu eram popă, să ştiu când se fuge şi când nu!

— Se fuge când vor oamenii, mamă, i-am zis eu, făcând pe grozavul. Când vor şi când pot. Săracu' Iancu, ce vrei să facă, să aştepte încă o duminică, n-are timp băiatu', că pleacă la concentrare, poate chiar la război, cine ştie. Astea sunt obiceiuri făcute tot de oameni, ce importanţă are că fug duminică, sau fug în altă zi.

— Aşa-i, conveni mama, ca de atâtea ori când i se explica un lucru: toate zilele sunt lăsate de Dumnezeu.

— Sigur, mamă. Toate zilele sunt lăsate de Dumnezeu, iar oamenii le folosesc şi ei cum pot.

— Păi, să le pregătim o cameră, nu? Coborî mama cu picioarele pe pământ.

— Camera de la mijloc?

— Da, că a mai fost încălzită. Camera de la drum e şi mai friguroasă. Du-te şi adu ceva de foc să băgăm în sobă, ca să se încălzească până vin ei.

— Nu-i spunem şi lui tata?

— Vezi că-i pe la cai. Dar ce, crezi că el o să zică nu?

N-a zis tata nu. Chiar s-a bucurat când i-am «pus.

— Hai să terminăm mai repede cu treburile, a zis, să nu vie oamenii şi să ne găsească pe-afară.

În timp ce eu am ars soba, iar tata a adăpat viţele de seară, mama a şi învârtit câteva foi de plăcintă, şi până au venit Maria şi Iancu, au fost gata trei tăvi cu plăcintă. Am stat cu toţii la masă, am mai discutat de una, de alta, foame nu ne era, dar am mai ciugulit câte o bucată de plăcintă cu brânză de oi şi am mai băut câte un pahar de vin, în prelungirea lăsâtei-secului, până când mama ne-a întrebat dacă nu suntem obosiţi, după o zi de alergare. Sigur că eram. Ea s-a dus să le facă patul tinerilor, în camera pregătită pentru ei, ne-am culcat şi noi în camera mare în care stătusem la masă şi unde dormeam cu toţii iarna, ca să facem un singur foc, să ardem o singură sobă, iar a doua zi, cu o sticlă de ţuică, legată cu o fundă. Roşie la gât, am dat vecinilor să bea şi le-am spus că Iancu a fugit cu Maria la noi. Într-un ceas a ştiut tot satul.

Cum părinţii n-au fost împotriva tinerilor, ca să se ia, duminica următoare i-au şi iertat. A pregătit tuşa Stanca o masă mare şi ne-am dus, noi toţi, mârâi şi cuscrii, în casa din vârful dealului a Toroipanilor. Noi eram şi din partea miresei, ca rude, şi din partea mirelui, ca prieteni. Pe altcineva n-au mai chemat, că era totuşi o situaţie specială, o situaţie de război, cum spusese Iancu. Din ziua iertării, tinerii s-au mutat la Toroipan, până atunci stătuseră la noi – aşa era obiceiul.

Peste trei zile Iancu a plecat şi s-au înţeles ca Maria să stea la părinţii ei, cât va fi Iancu plecat. Tuşa Stanca nu prea s-a bucurat, ea sperase în ajutorul unei nore şi nora, iată, pleca să stea la mă-sa. Până la urmă n-a avut ce face, dacă Iancu i-a zis că poate sta la unchiul Gheorghe, aşa a rămas şi tuşa Stanca n-a mai zis nimic.

A plecat Iancu. Singur, singurel, că oamenii porniseră căruţele la câmp, îmbrăcat în haine ostăşeşti, cu raniţa încărcată ele mâncare, să-i ajungă până îl bagă în porţie, a plecat la unitatea care-l aştepta. Am stat la poartă şi l-am privit până nu s-a mai văzut, apoi cu sufletele răvăşite, căci

el ne adusese în minte toate necazurile războiului, ne-am dus fiecare la treburile noastre.

210

Mult timp n-am mai ştiut nimic de el. Se vorbea ca războiul e pe sfârşite şi că poate nici nu va pleca pe front, că face doar concentrare, deşi regimentul lui plecase din oraş, nu se ştia unde. Prinşi de treburi şi de grijile noastre, nici nu ne-a mai stat gândul la el. Într-un fel, pentru noi războiul se terminase. Nenea Ştefan venise după doi ani de absenţa, niciodată nu plecase cineva ca să nu mai vie acasă doi ani de zile – şi nu l-a mai chemat, şi-a luat coasa în primire în locul armei. Nenea Costea venise în permisie o lună de zile, chiar la un an de la începutul concentrării şi după un alt an, fiind rănit, a fost eliberat definitiv. Titi Herghelegiu, cumi Tatu-meu cel mai mic, reuşise să se angajeze la căile ferate şi scăpase de front, cum v-am mai povestit; iar Victor, soţul surorii mari, murise pe front, i-a venit livretul acasă, că aşa se făcea, nu mai ştiai de om multă vreme, nu mai scria, primeai veşti de la unul, de la altul, ba că ar fi murit, ba că a dispărut, până când îi trimiteau livretul şi ăsta era semn că omul murise. De aceea spuneam că pentru noi războiul se încheiase, aşa credeam noi atunci, şi cum viaţa te fură, şi te abate de la necazuri, l-am uitat pe Ian cu.

Am început arăturile de primăvară, timpul se făcuse frumos, după iarnă grea cu multă zăpadă a fost un martie bun de plug şi un aprilie călduros, se anunţa un an bogat, griul era mare şi frumos, ieşise cu bine din iarnă, la începutul lui aprilie „nu se vedea cioara din el”, (bătrânii spuneau că, Ia Sfântu’ Gheorghe dacă se întâmpla aşa, griul este bun, dar atunci, în primăvara lui ’44, încă de la începutul lui aprilie se putea „ascunde cioara” în el). Tata s-a gândit să ne ducă, pe mine şi pe Alexandru, la Drumul Subţire, să stăm cu oile acolo până le dăm la cioban, să le paştem pe grâu, că era griul prea mare. Aşa se făcea, când primăvara griul era prea mare, băgai oile pe el şi-l mai tundeau puţin din vârf, ca să nu crească prea mult în sus,

să i se întărească rădăcina. Ne-a dus tata la Drumul Subţire, am făcut acolo o mică strungă pentru oi, o colibă învelită cu câţiva snopi de coceni, şi am rămas eu cu Alexandru, care luase vacanţă de la şcoală foarte din timp. Se încheiase anul şcolar chiar atunci, la începutul lui aprilie, asta ne-a pus pe gânduri pe toţi, de ce să.se termine anul şcolar în aprilie? Le-a dat actele acasă la toţi şcolarii de la liceu, i-au pus să le copieze, au păstrat copiile la şcoală, şi actele originale şi le-a luat fiecare acasă.

Tata şi-a dat seama că va urma ceva grav cu războiul, dacă s-au luat la oraş asemenea măsuri, şi aşa s-a şi întâmplat, că peste câteva zile a fost bombardat Bucureştiul.

Noi însă ne plimbăm cu oile pe grâu, când într-o parte, când în alta; aveam cinci pogoane semănate din timp, toamna căzuseră ploi, iarna căzuse zăpada cu nemiluita şi acum grâul era foarte frumos. Când oile se săturau de grâu, le păşteam şi pe iarbă, că erau încă locuri nearate; umblam toată ziua cu oile, când eu, când Alexandru, când amândoi.

Aveam şase oi, cărora le vândusem sau le tăiasem mieii şi pe astea le mulgeam de trei ori pe zi, luam un kilogram jumate la o mulsoare, uneori chiar două. O dată pe zi, dimineaţa, mulgeam toate oile care aveau miei; dădeam seara mieii afară din stâna, ca să nu sugă noaptea la oi, şi dimineaţa mulgeam cinci şase kilograme de lapte. Îi dădeam cheag şi-l făceam brânza; în trei săptămâni cât am stat acolo, am făcut două putinici de brânză – vreo treizeci de kilograme. Dacă mai punem la socoteală că oile se plimbau zilnic pe cele cinci pogoane de grâu şi-şi lăsau căcărezii pe loc, de îngrăşau pământul, vă daţi seama ce câştig aveam de la afacerea noastră de ciobani la Drumul Subţire.

Tata cu Niculae erau la plug în altă parte.

S-a făcut un grâu în vara aia, tovarăşe scriitor, de n-am avut unde-l pune. Nu numai al nostru, al tuturor

oamenilor, dar al nostru avea spicul mai năzdrăvan, ca vrabia, cum spune pluguşorul. De fapt nu numai grâul, ci şi porumbu' umblam vara călare prin porumb şi nu ne vedea nimeni, aşa era de mare şi de frumos, cu câte doi ştiuleţi năzdrăvani la fiecare cocean.

Cât era timpul de frumos, că umblăm ziua cu oile în cămaşă – domnule, în luna aprilie umblam în cămaşă şi în capul gol – a început într-o seară un pui de vânt rece, că ne-a cam speriat. Vuitul a adus şi ploaie, tot aşa de rece. Ne-am gândit. Noi ce-am putea să facem, dar n-am prea avut ce. Coliba era bună, nu plloua prin snopii de coceni şi nu era pericol să ne ude, dar cu mieii, săracii, nu ştiam ce să facem. Am încercat noi să-i aducem în colibă cu noi, dar nu stăteau, erau destul de mari, săreau peste noi şi fugeau afară. Am hotărât să-i lăsăm cu oile în strungă, ca să se mai adăpostească la mamele lor, care aveau lina mare, erau netunse, şi lor nu le era frig în niciun caz. Aşa am făcut. Am închis oile cu mieii în strungă, am adus câinii, pe Hoţu şi pe Colonel, lângă uşa colibei şi am început să ne pregătim şi noi. Ploaia rece venea cu putere, biciuită de vânt, te izbea în faţă ca viscolul iarna, era, cum se spune pe la noi, „chic", adică o ploaie de primăvară târzie, foarte rece, puţin lipsea ca ea să fie zăpadă. Cum vă spuneam, în colibă nu plouă, dar vântul bătea de ziceai că eşti afară, în Crivăţ. Începusem

Să mă tem, dar îmi ţineam curajul ca să nu-i descurajez şi pe frate-meu mai mic. Stăteam ce stăteam şi mai ieşeam în uşă, să mă uit la oi. Mă gândeam că s-ar putea să se: sperie şi să sară peste gratii, dar ele stăteau liniştite, adăpostindu-şi mieluşeii şi nu se culcase niciuna, stăteau în picioare. În cele din urmă ne-am culcat. Am îmbrăcat fiecare câte un cojoc lung până în pământ, ne-am pus căciulile în cap, opinci şi ciorapi uscaţi în picioare, am pus o pătură în fundul colibii în direcţia de unde bătea vântul şi ne-am trântit peste o pătură. Nici acum nu-mi dau seama cum putea trece vântul prin coliba noastră şi prin

pătura pusă peste coceni, de parcă ar fi trecut printr-o plasă!

Atunci am înţeles mai bine povestea pe care ne-o tot spunea tata, cu o fată care, trebuind să se împrietenească cu soarele, cu vântul sau cu gerul, a ales vântul, justificându-se aşa: gerul? Poate să fie cât de ger, numai vântul să nu bată! Soarele? Poate să fie cât de cald, numai vântul să bată! Noi aveam şi ger şi vânt. Mai stătusem în vânt şi iarna, e drept că nu într-o colibă, dar oricum stătusem în viscol şi nu simţisem frigul aşa de tare ca atunci! Ne-am aşezat unul în spatele celuilalt, şi când somnul a venit, ne-a furat şi ne-a dus.

Dimineaţa eram înţepeniţi. Ne-am mişcat noi oasele în toate chipurile, până şi-au mai dat drumul şi-am scos capul afară, să vedem ce fac oile. Stăteau, săracele, cu picioarele în apă până la genunchi, iar mieii tremurau de frig. Ploaia încetase, dar vântul bătea cu aceeaşi putere. Cum nu ştiam ce va urma – cerul era înnorat, iar vântul mina norii în toate direcţiile – ne-am gândit să plecăm spre casă. Am încercat să mâncăm o bucată de brânză cu pâine şi atunci am constatat că fălcile noastre nu se mai mişcau. Intrase frigul în noi mai mult decât ne închipuiam.

Am dat drumul la oi şi le-am îndreptat spre o pârloagă ca să-şi mişte picioarele din balta în care stăteau şi poate chiar să pască, ne-am luat hainele pe noi, am pus graţia de la oi în picioare, în chip de poartă, în faţa colibei, am legat-o cu sârmă şi am sprijinit-o cu nişte pari, ca să nu intre exini străini să mănânce brânză şi am plecat încet, încet spre casă. Mergeam tot peste câmp, peste locuri nearate, ca să mai ciugulească oile câte ceva, dar şi pentru că se mergea mai uşor decât pe drumul cu noroi până la glezne.

Abia spre seară am ajuns acasă. Nu ne mai simţeam picioarele. Mergând ne mai încălzisem, dar oboseala pricinuită de mersul prin noroi ne smulsese picioarele parcă. Nu-mi – amintesc să fi fost vreodată mai obosit ca atunci şi nici să-mi

Fii fost vreodată mai frig ca atunci. Nici acum nu pot să înţeleg cum de ne-a învins pe noi atunci frigul şi oboseală. Tata zicea că n-ar fi trebuit să ne culcăm, să fi stat în colibă cu cojoacele pe noi, dar să nu ne fi culcat, „aşa cum au stat oile şi mieii; voi n-aţi văzut că oile nu s-au culcat toată noaptea”? Am văzut noi asta, dar noi nu mai eram oi, noi devenisem oameni, ne civilizasem şi noi, nu-i aşa, şi aveam pretenţii mai mari!

Niculae a luat oile în primire, le-a dat câte un pumn de porumb la fiecare, apoi le-a băgat în saivan şi le-a dat coceni vechi, că de verdeaţă se săturaseră ele trei săptămâni. Nouă ne-a dat mama câte o ciorbă fierbinte, că nu mâncasem de mult o ciorbă, acolo la câmp nu mâncasem decât lapte, brânza, ouă, slănină şi ceapă, ne-a dat câte două păhăruţe de rachiu, ca să ne puie sângele în mişcare, ne-a dat pe la gât şi pe cap cu nişte frunte tare, ca să scoată răceala din noi şi ne-a readus la viaţă. Cât am mâncat ne-am şi odihnit, când ne-am ridicat de la masă eram alţi oameni.

— Ce-i aia „frunte”, tov Zevedei, că am mai auzit expresia asta pe-aici?

— Nu ştiţi ce-i fruntea? Dar ştiţi cum se face rachiu?

— Aproximativ!

— Ei, ştiţi sau nu ştiţi?

— Nu prea… Adică, ştiu câte ceva…

— Bine, dacă ştiţi! Fruntea este primul rachiu care iese din cazan, şi care are optzeci-nouăzeci de grade. De obicei, ţăranii păstrează separat prima sticlă de rachiu pentru diferite boli, o ţin ca pe un medicament. Asta-i fruntea. Pe urmă lasă tot rachiul să curgă amestecat, că el, pe măsură ce se apropie de sfârşit, este tot mai slab; aşa că partea de la început care-i tare, cu partea de la sfârşit care-i mai moale dau un rachiu potrivit. Fiecare şi-l face cât vrea de tare: dacă faci mai puţin, iese mai tare; dacă vrei mai mult, iese mai slab. Dar, cum spunea şi domnul Bugă: Ce-i mult, nu-i puţin!

Fruntea nu se amestecă aici, ea se păstrează separat.

Cu frunte ne-a dat nouă mamă, ca să nu ne doară în gât, ca mai păstram încă răceala în noi, şi după ce am venit acasă.

A doua zi s-au dus tata şi cu Niculae de-au încărcat gratiile şi coliba, că vremea nu părea să se îndrepte curând şi peste o săptămână urma să dăm oile la cioban în baltă.

— …Dar să ne întoarcem la satul nostru. Vă spuneam că s-a făcut o recoltă în anul ăla, că nu aveau oamenii unde s-o pună. Atâta grâu s-a făcut, cât nu se mai pomenise în Pogoanele. Şi nevoia ne-a „învăţat ce să facem cu el. Răz

Boiul se-ntorsese şi oamenii se gândeau că cine ştie, va trebui să plecăm din sat, să fugim din calea luptelor, sau chiar dacă nu fugim, să punem la adăpost tot ce aveam. Dar unde? Unde să pui griul care n-avea loc nici în hambare? Şi-apoi, hambarele nu erau nişte locuri sigure. Atunci oamenii şi-au amintit cum au făcut bunicii, străbunicii lor, când veneau peste ei hoardele străine. Nu ştiu cine a-nceput, nu ştiu cine a povestit, dar ne-am trezit că săpăm nişte gropi, undeva în fundul curţii. Gura gropii, rotundă, nu era mai mare decât să poată intra un om în ea. Dar pe măsură ce se adâncea, se şi lărgea, devenea aşa, ca o pungă imensă, încât, jos de tot, la fundul gropii, puteau să stea douăzeci de inşi.

A săpat Niculae trei zile întregi, iar eu şi Alexandru trăgeam pământul cu o găleată. După ce-am săpat-o, am lipit-o cu pământ galben, amestecat cu pleavă de grâu şi cu apă. Un pământ moale, care se-ntindea cu mâna frumos pe pereţii gropii şi pe fundul ei şi venea ca o tencuială, cum am zice noi azi. După ce-am lipit-o, i-am dat foc, am ars în ea vreo douăzeci de snopi de coceni şi tot atâtea coşuri cu paie. Apoi am scos cenuşa, am măturat, am intrat acolo cu felinaru', ca să vedem dacă s-a făcut treaba bine, şi când totul a fost gata, am început să cărăm grâul cu sacii, direct, în groapă, ţineam sacul pe umăr şi-i dădeam drumul la grâu să curgă în bazin. Două sute de duble, trei mii de kilograme de grâu ara vărsat în bazinul nostru. Am

lăsat groapa goală la gură, cam de un metru, atât cât era foarte strâmta, am pus un sac peste grâu, peste sac am pus paie, peste paie, pământ şi era acum la suprafaţă, nivelat de parcă nimic nu s-ar fi petrecut acolo timp de o săptămână. Ca să fim şi mai siguri, am făcut deasupra gropii o căpiţă mică de paie, nişte ogrinji, nişte resturi de paie, care să nu intereseze pe nimeni! Alături erau şiri mari de paie de grâu şi căpiţe mari de fin, cine s-ar fi apucat să ia tocmai ogrinjii?

— Şi nu se strica grâul, dacă nu avea aer acolo sub pă

Mint?

— Grâul? Grâul nu se strică nicio sută de ani, dacă-i pus la loc uscat. Dacă are umezeală atunci încolţeşte şi creşte, dar dacă-i la loc uscat, poate sta oricât. Puteam să-l găsim acolo şi peste douăzeci de ani.

— Interesant!

— Daa! Ei, am mai făcut o groapă asemănătoare şi pentru lucrurile din casă – îmbrăcăminte, macaturi, scoarţe, plăpumi, preşuri, tot ce avea o valoare pentru noi şi aşteptam să vedem ce se mai întâmpla, cu lucrurile şi cu mâncarea pregătită, ca să ne urcăm în căruţă şi să pornim la drum.

Unde? Nimeni nu ştia!

Până la urmă n-am mai plecat, dar ne-a prins bine totuşi adăpostirea lucrurilor şi a griului. Paza bună trece primejdia rea, cum zice şi proverbul.

Şi a venit 23 August… O zi de neuitat, deşi atunci, în ziua aceea, nu ştiu să se fi întâmplat ceva anume, un fapt pe care. Să-l fi reţinut. De multe ori m-am gândit, ce-am făcut, domnule, eu în ziua de 23? Nu-mi amintesc. Dacă mi-ar fi spus cineva – „băiete, vezi că azi este o zi istorică, vezi ce faci.

— Ţine minte!”

Seara ne-am culcat, ca de obicei vara, pe prispă, şi pe la miezul nopţii, sau cât o fi fost ceasul nu ştiu, că n-

aveam ceas, bate cineva în poartă. Ne-am trezit toţi şi tata s-a dus să vadă cine este şi ce vrea la ora aia.

Din, acel moment, în mintea mea, toate faptele care au urmat şi-au găsit răbojul.

— Cine era? l-a întrebat mama când s-a întors la noi în aşternut.

— Doi soldaţi de la post, zice să mergem să-i dezarmăm pe nemţi!

— Să-i dezarmăm?... Cum să-i dezarmăm? întrebai eu» care nu prea înţelegeam acest cuvânt.

— Adică să le luăm armele, să-i facem prizonieri! se răsti tata la mine.

Eu mă gândeam la nemţi şi-i şi vedeam cu uitătura tăioasă, în uniformele lor frumoase, cu şepcile înalte, cu maşinile lor luxoase. Cum naiba să-i dezarmezi pe-ăştia, că ei cu o mitralieră curăţă tot satul!

Mama nu l-a crezut pe tata, i se părea şi ei ceva greu, să-i dezarmezi pe nemţi.

— Hai, nu umbla cu prostii, i-a zis.

Dar tată, care părea că n-are timp de discuţii, spuse răstit şi convingător:

— Da, măi femeie, tu n-auzi că toată strada e-n picioare? Într-adevăr, strada era în picioare, oamenii se adunau

Mai multe familii pe la porţi şi discutau, iar câinii, scorniţi de bătăile în poartă ale soldaţilor, măreau zarva cu lătratul lor.

Ne-am ridicat şi am ieşit. În acelaşi timp unchiul Petre venea cu toată familia spre poarta noastră. Din partea opusă, Pribegeanu cu baba după el. Toţi erau în cămăşi şi-n izmene, cum se sculaseră din somn. Femeile şi fetele îşi puseseră c’de o fustă pe ele, sau o rochie.

— Ei, ce ziceţi, întrebă unchiul Petre, v-am spus eu că se dărâma şandramaua?

— Mă, nu zice hop până când nu sări groapa. Stai s-o vedem dărâmată, se arătă tata mai măsurat.

— Ce să mai vedem, de-acuma că s-a hotărât toată lumea, nu mai e de aşteptat, o ţinu pe-a lui unchiul Petre. Hai să mergem la şcoală şi vedem noi acolo ce-i de făcut.

Un convoi de oameni, mai mult copii şi femei decât bărbaţi, se porniră spre centrul satului, la şcoală, unde întotdeauna se aduna lumea, când era vorba de treburi importante. La fiecare colţ de stradă alte grupuri se adăugau convoiului gălăgios.

— La şcoală, la şcoală, striga o voce din grup, ori de câte ori se ivea cineva nehotărât pe stradă.

Curtea şcolii era plină de lume. Grupuri, grupuri, oamenii discutau între ei, se agitau, îşi dădeau cu părerea, fără să ia o hotărâre careva.

Eu umblam de la un grup la altul, ca să aud ce se spune.

— N-o să aibă curajul, spunea cineva, răspunzând vecinului său care se temea de mitralieră nemţească.

— S-ar mulţumi şi numai cu fugă acum, adăugă altcineva.

— Problema este să-i dezarmăm, nu să-i gonim, fu de părere primul.

Pe poartă mare a şcolii îşi făcură apariţia domnul Ţară-lungă şi domnul Bugă, urmaţi de mai mulţi soldaţi. Se îndreptară spre magazia şcolii, unde erau trântite nişte lemne. Se făcu linişte, toată lumea privea la cei care veniseră.

— Oameni buni, vorbi domnul Ţarălungă, după ce, din doi paşi, se urcase pe lemnele de lângă magazie, aşa cum aţi fost anunţaţi, trebuie să mergem să-i dezarmăm pe nemţi. „Formăm patru grupuri şi ieşim pe cele patru străzi principale care duc spre luncă. Arme n-avem decât puţine, câte cinci, şase pentru fiecare grup, dar nici n-avem nevoie de mai multe. Nemţii sunt speriaţi, au fugit din cazărmile oraşului şi o parte din ei se apropie de sat, trebuie să-i luăm la iuţeală, n-au timp să mai tragă. Cei care rămân în sat să aibă grijă, că s-ar putea să dea foc satului, să facă panică.

Se făcură patru grupe, conduse de patru ostaşi, iar

domnul Bugă şi Ţarălungă plecară în fruntea uneia din grupe, mergând înainte. De pe strada noastră primiră arme unchiul Petre şi Tudor Pribegeanu. Ceilalţi luară în mână câte un ciomag, câte o sapă, ce găsiseră prin curtea şcolii. Alergau *şi* strigau toţi, făcându-şi curaj:

— Pe ei, măăă!

Noi ne-am răspândit spre casele noastre, dar tot în grupuri, şi pentru că ne era frică, dar şi pentru că voiam să

Vedem ce se întâmpla, nu-i mai ardea nimănui să se culce acum. Acum, da – simţeam şi noi că trăim o zi care va intra în istorie!

După o vreme au început să se audă strigăte şi împuşcături spre marginea satului. Apoi altele şi altele… Ne-am îndreptat şi noi spre locul unde se auzeau împuşcăturile şi deodată numai ce vedem în depărtare un grup de nemţi venind prin mijlocul drumului, încadraţi de români. I-am aşteptat până s-au apropiat de noi, i-am lăsat să treacă şi după ce-au trecut, ne-am luat după ei până la şcoală, unde iar se adunase lume multă. Speriaţi şi dezorientaţi, nemţii nu trăseseră niciun glonţ, ai noştri au tras şi au făcut gălăgie, mai mult aşa, ca să ştie nemţii că au arme şi că sunt mulţi.

Am numărat eu, când am ajuns în curtea şcolii, treizeci şi trei de nemţi, probabil se răspândiseră care încotro, lăsaseră maşinile în porumburi şi plecaseră să se salveze cum poate fiecare. Obosiţi, prăfuiţi, fără vlagă, ei căutau acum un loc unde să-şi pună hainele. Văzând lemnele de lângă magazia şcolii, se îndreptară spre ele şi-şi aşezară cu dichis uniformele. Apoi îşi suflecară mânecile cămăşilor şi, zărind fântma şcolii, pe care parcă o căutau, se îndreptară spre ea, să scoată apă. O femeie din apropiere veni cu o cană, crezând că vor să bea apă, dar unul dintre ei spuse aproape şoptit:

— Lighean, lighean… Lighean şi săpun!

Mă uitam la ei şi nu-mi venea să cred. Niciodată nu-i văzusem aşa de bine. Nu mai aveau arme, nu mai aveau maşini şi nu mai erau aşa de strălucitori… Aveau doar

şepci, dar nici ele nu mai erau aşa de înalte. Aveau haine prăfuite şi priviri... priviri nu mai aveau deloc! Nu mai aveau nimic, pierduseră tot, poate aveau să-şi piardă chiar şi viaţa, cine ştie ce se va mai întâmplă cu ei de-acum înainte.

Erau fără arme.

Nu mai aveau nimic, dar voiau să se spele. Lighean şi săpun!

Acum îi vedeam bine. Se făcuse ziuă.

XIII

Peste trei zile de la istorica dată clin august se anunţase că toţi nemţii din Bărăgan fuseseră făcuţi prizonieri şi oamenii puteau să circule în voie din nou. Era vorba ele

2.18

Nemţii înarmaţi şi care opuseseră rezistenţă, fiindcă altfel am găsit noi şi mai târziu, prin porumburi, ostaşi care încercau să-şi prelungească starea de libertate fără niciun rost. Sperau într-o minune? Numai o minune i-ar fi putut salva, dar de unde minuni pentru ei, în situaţia de atunci? Până la urmă au ajuns şi ei unde erau şi ceilalţi, războiul e război, şi-au prelungit doar frica şi starea de nesiguranţă.

Peste trei zile, când s-a ridicat starea de război, ne-am dus la Călăreţi, să vedem cu ochii noştri ce – seA mai întâmplă pe acolo, să vedem ce face soră-mea, cum a scăpat cu copiii, fiindcă: la ei au fost lupte serioase, în oraş se aflau peste trei mii de nemţi şi s-au luptat zdravăn, numai o parte din ei au ajuns prin satele noastre şi numai după ce comandamentul german din oraş a fost ocupat de armata română.

Când să intrăm în oraş, ce credeţi, ostaşi înarmaţi la toate barierele oraşului; că să le arătăm actele. Ce acte, domnule, doar noi nu suntem nemţi, nu se vede? Pe căruţă aveam o placă de tablă, pe care scria frumos comuna Pogoanele numărul 211. Era singurul act pe care ne obligase primăria să-l avem prins pe dricul căraţii în

partea stângă. Nimic, actele! Tata fusese şi la Bucureşti cu căruţa, îi dusese ouă lui Zamfir Ouaru. Ăsta era un oltean care se aciause pe la noi, strângea ouă prin sat şi când avea cteeva mii de ouă îl luă pe tata să i le ducă la Bucureşti cu căruţa, unde le vindea cu un preţ mai bun. În câteva zile se duceau, în alte câteva zile se-ntorceau, mai scotea şi tata un ban. Dar niciodată nu i-a cerut cineva acte. Acum, nimic: actele, altfel nu intraţi în oraş. Era olar că începea o viaţă nouă şi pentru noi, o nouă civilizaţie, cum se spune; de-acum trebuia să avem acte la noi. Am plecat acasă, ce, te pui cu armata? S-a dus tata la primărie şi ne-a scos la fiecare câte un buletin, dar nu aşa frumoase ca astea pe care le avem acum, erau acolo nişte biete buletine cu două pagini, o ştampilă a primăriei şi o iscălitură a notarului. Cu astea am putut circula peste tot.

La soră-mea acasă nu se întâmplase nimic rău, toţi erau sănătoşi, afară de bărbat-su care murise pe front, săracu'!

Pentru noi războiul se terminase. La o socoteală simplă pierdusem un cal, pe Suru, un om, pe cumnatul Victor, un frate era rănit, nertea Costea, dar nu foarte grav, putea omul să muncească la fel ca şi înainte şi cam atât. Alţii pierduseră mai mult, alţii mai puţin, cum se-ntâmplă în viaţă. Nu numai noi, dar toţi oamenii, şi la sate şi la or Aş, considerau războiul terminat.

A mai fost o zarvă peste vreo două săptămâni, când au ajuns pe la noi ruşii. Pe şapte septembrie au ajuns la noi în sat, ţin minte că a doua zi trebuia să fie bâilciul, dar nu s-a mai organizat nimic. Se anunţase din timp că vor ajunge şi pe la noi, nu ştiu de unde se aflase asta, şi într-adevăr în noaptea de şase spre şapte septembrie au ajuns la noi în sat. Plouase toată noaptea, ploaie de vară cu tunete, cu fulgere, dar dimineaţa a ieşit un soare frumos, de nu-ţi venea, să crezi că noaptea trecută părea să fie sfârşitul lumii.

Încă înainte de a intra în sat, venind pe Hotar, se

auzeau vocile ostaşilor care îndemnau caii neputincioşi a mai duce tunurile grele prin noroiul clisos al Bărăganului, după atâtea mărşeluiri câte făcuseră bieţii cai şi bieţii oameni.

Ştiind că vor veni şi bănuind că vor avea nevoie de cai odihniţi şi de căruţe, că aşa e războiul, oamenii au scos roţile la căruţe şi le-au îngropat în pământ împreună cu dricurile lor, iar cu caii au plecat la câmp, ascunzându-i printre pădurile de porumb ale Bărăganului.

Armata a intrat în sat spre dimineaţă, la noi în curte au venit când se ridicase soarele în vârful pomilor; erau vreo opt tunuri, cu cai şi cu oameni. La fel şi la unchiul Petre şi la Pribegeanu şi în tot satul. Au aliniat tunurile unul lângă altul, au pus caii la conovăţ şi ne-au întrebat dacă pot să dea cailor fin din căpiţele noastre.

Acasă nu eram decât eu cu mama şi nişte nepoţei, copiii Floricăi de la Constanţa, tata cu Niculae erau pe câmp cu caii. Le-am spus că pot să ia fin de oriunde vor, din oricare căpiţă şi să dea cailor să mănânce cât vor, ceea ce ei au şi făcut. Caii erau obosiţi de atâta drum greu, erau stătuţi, adică nu mai puteau trage, aşa se zicea la noi, i-a stat calul lui cutare, adică nu mai putea trage, nu mai. Simţea nici biciul, oricât ai fi dat în el. Aşa erau şi caii lor. Le-au dat fin de-au mâncat cât au putut ei, apoi le-au dat apă mai spre prânz şi câte o traistă de grăunţe şi iar fin şi iar apă. Seara le-am zis eu să ia paie de grâu să le aştearnă cailor ca să nu doarmă pe pământul gol, deşi pământul se uscase, dar eu ştiam de la tata că dorm mai bine caii pe un aşternut. Le-a plăcut ideea mea, au început să râdă şi au pus aşternut la cai.

Mama Le-a făcut mâncare la ostaşi, mâncare caldă, cum probabil nu mai mâncaseră de mult. Au adus ei cinci găini, nu ştiu de unde le aveau, că nouă nu ne-au cerut, le-au tăiat şi i le-au dat mamei să le gătească. Mama le-a curăţat numaidecât, le-a sortat şi a pus în cazanul mare să facă ciorbă, cu tot borşul din puţină, iar într-o altă oală, î»

Care fierbeam noi fasole, a pus pentru o tocană. Eu am curăţat ceapă, cartofi, morcovi, pătrunjel – aduse chiar atunci din grădiniţă şi în vreo trei ceasuri a fost totul gata. Au venit doi ostaşi cu un cazan de-al lor foarte mare ca să ia mâncarea. Eu le-am spus că o pot lua în vasele în care se afla, dar ei au răsturnat ciorba în cazanul lor, apoi au răsturnat şi tocana peste ciorbă şi au plecat lângă cai, unde erau toţi strânşi pentru masă. Cu un polonic mare, unul din ostaşii care luaseră mâncarea le turnă în gamele mari metalice amestecul de ciorbă şi tocană. Eu le-am dus patru pâini mari şi proaspete, cât am socotit că le ajunge, pâini de casă cum se făceau pe atunci la noi. Aveau şi ei pâinea lor, pâine neagră făcută în nişte forme speciale, dar au mâncat toţi din pâinea pe care le-am dat-o eu. După ce-au mâncat, stând trântiţi pe unde apucaseră, amestecul acela de ciorbă şi tocană, care trebuie să vă spun că era foarte bun, că am mâncat şi eu cu ei, au insistat să mănânc şi eu din cazanul lor, le-am dus un sac de pepeni, vreo doisprezece, cât am putut eu să duc în sac, am dus acolo unde erau ei şi o masă şi am început să tai pepeni şi să le ofer felii subţiri, ca să poată muşca din ele cu gura, tăiam şi le dădeam, tăiam şi le-dădeam, iar ei mâncau cu mare plăcere şi râdeau admirativ, că tăiam numaidecât feliile, ca la un concurs. *„Bâstro, bâstro”* – mă încurajau ei râzând şi eu reuşeam să tai felii de pepene pentru fiecare, iar şi iar şi iar, până am terminat toţi pepenii. După ce am terminat, şi ei au început să-mi arate burta plină, semn că nu mai puteau mânca, am adus un lighean cu apă să se spele, că pepenii ştiţi cum sunt, te umpli de zahăr pe mâini şi, dacă nu te speli, ţi se lipesc degetele. Când totul a fost gata, unul din ei, probabil un şef, a venit la mine, mi-a spus *„spasiba”* şi a dus mâna dreaptă la inimă, făcând un gest de recunoştinţă. Am dus şi eu mâna la inimă, să le arăt că am făcut totul din plăcerea mea, am dat mâna cu el şi apoi am plecat, că el le-a spus ceva tovarăşilor lui şi s-au ridicat repede şi au plecat la treburile lor.

Trei zile au stat la noi în sat, de s-au odihnit caii şi oamenii, apoi au plecat. Într-o dimineaţă, aşa cum

veniseră, au pus caii la tunuri, la căruţe, şi a pornit convoiul. În vreo câteva locuri au luat căi de la oameni, unde au găsit, şi au lăsat în schimb caii lor, care nu mai puteau merge, nu se refăcuseră în acele trei zile. Le-au dat şi câte un bon, ca să se ştie că li s-au luat caii, dar oamenii au fost bucuroşi că le-a lăsat în loc alţi cai care, după o săptămână de odihnă, şi de hrană bună, şi-au revenit şi au putut fi puşi la treabă.

2.2, 1

Cum vă spuneam, după aceste evenimente noi n-aveam niciun motiv să nu credem că războiul s-a terminat, mai ales după ce, peste vreo două luni, s-a anunţat că tot teritoriul ţării fusese eliberat, că armatele germane fuseseră alungate din ţară. Ne-am scos griul din groapă, ne-am scos lucrurile, ne-am scos căruţa din pământ, a venit tata acasă cu caii şi pe la jumătatea lui septembrie am început culesul viilor, apoi al porumbului, sămănatul grâului.

Dar n-amapucat să ne bucurăm bine de pace că i-a venit ordin de chemare lui Niculae. El trebuia să plece în 1947 în mod normal, dar prin noiembrie a fost chemat. N-am prea înţeles noi ce se petrece! Războiul se terminase, ţara era eliberată de nemţi şi totuşi erau chemaţi la oaste noi contingente. A plecat Niculae, ce era să facă. Nenea Ştefan, nenea Costea erau acasă, ei îşi făcuseră datoria faţă de ţară, acum îi venea rândul lui Niculae. Nu prea ne-a speriat plecarea lui, deşi n-o înţelegeam. După două luni de instrucţie, ne scrie el din Cehoslovacia. Atunci am înţeles noi că războiul nu se terminase şi că armata noastră luptă împotriva nemţilor în alte ţări.

Am rămas înmărmuriţi! Mama începuse chiar să fie foarte îngrijorată, tata se supăra că iar luptăm în ţări străine să ne moară oamenii pe acolo, în fine intrasem din nou la griji.

Dar cea mai mare uimire a fost când, într-o zi, domnul Ţarălungă l-a chemat la post pe nea Vasile Toroipan şi i-a spus că s-a primit livretul lui Iancu.

Doamne, ce-a mai fost! Bietul om nu s-a mai putut ridica de pe scaun, a înmărmurit acolo, n-a mai scos niciun cuvânt, n-a plâns, n-a vorbit, n-a făcut niciun gest, era ca mort. Domnul Ţarălungă s-a speriat, a chemat doi soldaţi să-l ajute, să-i dea o cană de apă, să-l scoată afară, la aer, nu mai ştia ce să facă, nea Vasile stătea nemişcat, fără să scoată un cuvânt. Au stat soldaţii cu el cât au stat şi pe urmă l-au întrebat dacă vrea să-l ducă acasă. El n-a spus nimic, nici da, nici nu, stătea nemişcat şi tăcea întruna. L-au chemat pe popa Ghiţă, care stătea alături de postul de jandarmi, crezând că el ştie ce să-i facă. De unde, omul părea plecat pe altă lume. L-a luat popa Ghiţă împreună cu un soldat să-il ducă acasă. Abia mergeau pe drum, abia se mişcau, toată strada s-a umplut de lume, nimeni nu înţelegea nimic, până când cineva l-a întrebat pe popa Ghiţă ce este şi atunci am aflat şi noi. Eu m-am luat după ei să-i ajut, că

Popa era cam bătrân şi ziceam să nu păţească ceva unchiul Vasile. Când l-a văzut tuşa Stanca s-a speriat, săraca, nu-şi putea închipui de ce să fie adus moş Vasile de un popă şi de un soldat, ce legătură putea fi între popă şi soldat. L-am aşezat pe un scaun la şopron şi popa Ghiţă a luat-o de-o parte pe tuşa Stanca şi-a început să-i spună că are o veste proastă de la Iancu, despre Iancu, în legătură cu Iancu, în sfârşit, i-a spus că i s-a trimis livretul! Săraca tuşa Stânca, a început să plângă, să strige prin curte, să se vaite, nu vă pot spune ce-a fost cu ea. A uitat de unchiul Vasile, care rămăsese acolo statuie. S-a adunat lume multă, au venit vecinii, au început să plângă femeile, era acolo o jale cum nu mai văzusem de la începutul războiului, când au plecat la război toţi oamenii din sat.

Între timp, Maria aflase şi ea ceva, se zvonea că i-ar fi venit livretul lui Iancu, dar ea nu crezuse, cum să-i vină livretul tocmai acum când războiul s-a terminat, ea îl aştepta pe el din zi în zi, să vie acasă.

După plecarea lui Iancu, în martie trecut, Maria rămăsese grea. Pesite vreo trei luni de la plecarea lui, când

a fost sigură că a rămas, i-a scris lui Iancu, el s-a bucurat, i-a răspuns că-i fericit şi că speră să vie acasă, să fie lângă ea când va naşte. Între timp Maria a născut un băiat, i-a scris şi lui, dar el n-a mai răspuns. N-a răspuns o lună, n-a răspuns două, n-a răspuns trei şi acum, tot în martie, să privmească livretul! Socoteala ei era corectă, noi toţi gândeam la fel, dar dincolo de gândul acesta, ceva greu îi apăsa inima şi o îndepărta din când în când de gândul frumos. A lăsat copilul în grija mătuşii Tudora şi fără să spună un cuvânt a plecat spre socrii ei, aşa cum era îmbrăcată în casă, cu şorţul în faţă, cu părul legat la spate, peste care îşi trăsese o basma, cu o flanelă luată la întâmplare pe ea. Mergea de parcă nu erau picioarele ei, parcă altcineva îi mişca picioarele, parcă tot stătea să cadă, aplecată în faţă, fără să vorbească cu cineva, fără să spună bună ziua celor pe care-i întâlnea. Aşa a mers săraca Maria până în deal la Toroipan, să vadă dacă este adevărat ce vorbeşte lumea. Când a ajuns acolo şi a văzut atâta lume plângând, n-a mai fost nevoie de altă dovadă. A intrat încet în curte, de parcă nu mai avea curaj să înainteze spre femeile care plângeau la şopron lângă soacră-sa, sau poate îi era teamă să afle tot adevărul. S-ar fi oprit dar nu putea sta locului, ar fi înaintat dar nu mai avea putere, n-o mai ascultau picioarele, o durere i se împietri pe faţă şi rămase singură, sprijinită de gărduleţul care înconjura grădina cu flori. Văzând-o sân

Gură şi părăsită de puteri, m-am dus încet lângă ea, fără să ştiu ce să-i spun. Când am fost la doi paşi de ea, m-am oprit, ea m-a întrebat dacă e adevărat, mai spera că poate fi altceva acolo în atâta jale, eu am dat din cap că da şi atunci Maria, fără să spună un cuvânt, s-a prăbuşit peste mine cu braţele întinse, de parcă ar fi vrut să mă ia de gât sau să se sprijine de mine, deşi n-ar fi ajuns până la mine dacă eu nu m-aş fi repezit s-o prind în braţele mele şi să-şi sprijine capul la pieptul meu.

Se zbuciumă dureros, icnea în sughiţuri, parcă nu-i

mai ajungea aerul, nu putea să plângă, ceva i se înnodase în piept şi o ţinea încordată, tremura ca un copil căruia îi este frică de ceva, eu nu ştiam ce să-i spun, plângeam fără zgomot, îmi curgeau lacrimile întruna şi mă abţineam să nu fac zgomot ca să n-o descurajez pe ea, nu ştiam dacă trebuie s-o duc acolo unde era toată lumea sau s-o ţin aici unde ea se pironise. În cele din urmă tot popa Ghiţă a venit şi a luat-o din braţele msle, ţinând-o părinteşte pe după gât şi încercând să-i spună câteva vorbe care s-o liniştească. Maria, cu faţa împietrită şi cu durerea ghemuită în ea, l-a urmat mergând spre şopron, el i-a spus să se ducă la soacră-sa, care plângea de nu mai putea, şi s-o îmbrăţişeze şi când a ajuns lângă ea, Maria, tot ou braţele întinse, parcă voia să cuprindă ceva, a început să strige, să urle, dând drumul durerii care o sufoca. Bătrâna a luat-o în braţe, cum stătea pe patul de la şopron şi-a-nceput să-i plângă nenorocul ei de fată tânără. Plângeau amândouă deznădăjduite, fără nicio speranţă, plângeau un om pe care nu numai că n-aveau să-l mai vadă în viaţă, dar nici nu ştiau pe unde o fi îngropat, prin ţări străine. Bătrâna îşi aminti cântecul pe care-l plânsese Iancu înainte de plecarea în armată:

„Şi mă duce-n ţări străine.
Da, trenule, da, <şi-am să mor.
Unde nu cunosc pe nime, da, trenule, da l”.

Îl spuse plângând, printre sughiţuri, căci nu-l putea cânta în durerea ei de atunci, şi toată lumea a început să plângă la amintirea cântecului făcut de Iancu, atunci, înainte de plecarea la armată. Parcă şi-a văzut viitorul, bietul Iancu! Cine-ar fi crezut că tocmai el... şi tocmai atunci, când pentru noi războiul se terminase!

Peste vreo trei săptămâni i-a făcut înmormântarea! Aşa le făcuse la toţi care muriseră pe front. Tăiase popa Ghiţă.

Împreună cu primarul, un loc special din cimitir pentru eroi chiar la intrare şi le făcuse la toţi morminte,

unul lângă al tuli, aliniate frumos, că morţii pot fi aliniaţi, ei nu se mai împotrivesc, nu mai au nimic de spus, cu câte o cruce pe care scria numele fiecăruia şi anii trăiţi. Toţi erau băieţi tineri, între douăzeci şi treizeci de ani!

I-au făcut şi lui Iancu un mormânt în continuarea celorlalte. Morminte fără morţi. Iar ei, pe acolo pe unde căzuseră, morţi fără morminte! Numai Dumnezeu ştie cât s-or fi chinuit şi pe unde i-o fi îngropat războiul!

I s-a făcut o slujbă frumoasă, pomenindu-l ca pe orice mort şi lumea l-a urmat până la cimitir. Îl duceau pe patul pe care erau duşi morţii, patru tineri care veniseră din război. Erau hainele lui, pantofi, pălăria, cămăşi, tot ce îmbracă un om şi tot ce se pune la un mort, dar această formă dădea familiei impresia că acolo se află chiar Iancu şi le mai potolea durerea. L-am petrecut şi noi, toată familia, nu puteam să nu fim alături de ei – şi de nea Vasile Toroipan, şi de unchiul Gheorghe Drăguşin. Hainele le-a dat tuşa Stanca unui flăcău din sat care se potrivea cu Iancu, i le-a dat să-l pomenească pe mort, nu le-a îngropat cum făcuseră alţii, a zis că ce rost are să îngroape nişte haine, e mai bine să le vadă pe un om, de îngropat a îngropat doar o oală în care a pus nişte bani, nişte tămâie şi pământ – că toţi o să ne facem pământ şi oale –, iar pe crucea de piatră i-a făcut o fotografie în marmură, îngropată frumos sub un geam, cum ştiu meşterii pietrari să facă.

Jalea mare trecuse, acum toţi se obişnuise cu gândul că Iancu e mort şi mormintele celor din jur le spuneau că toţi vom ajunge acolo – şi împăraţii, şi soldaţii, şi bogaţii, şi săracii…

Din ziua în care a primit livretul lui Iancu, nea Vasile n-a mai vorbit, s-a întâmplat ceva în capul lui, s-a răsturnat ceva în ceasornicul minţii lui, când a văzut că în loc să-i vie feciorul acasă, cum veniseră foarte mulţi, el a primit înştiinţarea că i-a murit băiatul lângă care sperau să-şi treacă bătrâneţele – el şi baba lui. Nu prea mai mânca, nu prea dormea, nu mai muncea, îşi petrecea timpul umblând de colo, colo. Tuşa Stanca săraca, se ţinuse mai bine, ea,

care era mai suferindă, şi mai ocrotită de toţi şi mai ales de nea Vasile, deveni acum omul de bază ăl casei. Rugăciunea mamei mele, pe care o spunea seara, înainte de culcare, nu avusese nicio putere: „Dă, doamne, pace în ţară şi gânduri

225

Bune la împăraţi l „Ce să facă Dumnezeu, dacă împăraţir sunt nebuni, că toţi împăraţii sunt nebuni, să ştiţi, nu-i niciunul zdravăn la cap. Iar războiul este nebunia cea mai mare a împăraţilor!

Peste vreo lună şi ceva, într-o zi de la începutul lunii mai, era o zi frumoasă la noi în sat, cu mult soare, auzim că bate clopotul la biserică A. Bătea tare şi repede, nu era de mort, de mont se bate clopotul rar şi tânguios, acum bătea repede şi tare. Au ieşit oamenii la stradă, alţii alergau la colţ, alţii înaintau spre şcoală şi spre biserică să vadă ce s-a întâmplat. S-a răspândit repede ştirea că s-a terminat războiul. Germania fascistă fusese înfrântă, zdrobită, terminată. În sfârşit, ni se spunea oficial că războiul s-a terminat, bătrânii se închinau că s-a făcut pace şi vor veni toţi tinerii din război, abia acum trebuia să se facă socotelile, nu aşa cum făcusem noi în augustul trecut. Clopotul bătea mereu, deşi satul întreg aflase vestea, parcă era o plăcere a celui care îl trăgea să nu se mai oprească, o răzbunare a lui, parcă atunci când trăgea funia care mişca clopotul imens, el ar fi tras în nişte duşmani. Lumea, cita era în sat, că cei mai mulţi erau plecaţi la plug, se adunase pe la colţuri şi discuta cine mai e de venit de pe front, cine murise, cine se întorsese rănit, făcea bilanţuri în contul altora. Cei care pierduseră pe cineva pe front se retrăgeau în curţi şi-şi vedeau de necazurile şi durerea lor, pentru ei pacea însemna deocamdată doar o nouă durere, că ai lor nu vor veni cu ceilalţi, nu vor mai veni niciodată. Uneori bucuria unora înseamnă durere pentru alţii. Aşa e viaţa, complicată, greu de înţeles.

Ascultaţi: la vreo douăzeci de zile după terminarea războiului, timp în care tot veneau oameni de pe front, ne

pomenim într-o zi la poartă cu domnul Ţarălungă, însoţit de un sergent de la post. Bate la poartă şi când se arată tata dintre şirile cu paie, înaintează amândoi spre el, intrând pe poarta cea mică. Se-ntâlnesc chiar în faţa casei unde aveam o masă de lemn care stătea mereu afară, vara, în uşa focăriei. A ieşit şi mama din casă, am ieşit şi eu de la vaci, ne-am adunat cu toţi în jurul mesei. Bună ziua, bună ziua, ce mai faci, nea Vasile, cum stai cu semănatul. Hm! Niciodată nu intrase şeful de post în curtea noastră, când era ceva trimitea un soldat, nu venea el. Tata se gândi că vrea să ne ducem cu căruţa să facem vreo corvoadă, să aducem lemne pentru primărie sau cine ştie ce altceva, că se mai întâmplă să ne cheme domnul Bugă să aducem lemne

Pentru şcoală şi tata întotdeauna se ducea, pentru şcoală tata făcea orice, dar şeful de post:

— Nea Vasiile, am o veste proastă pentru dumneata şi pentru tuşa Stoiană. Îmi pare rău că trebuie să vă spun tocmai eu, dar n-am ce face, legea mă obligă. Aţi auzit de Gheorghe Năbârgeac, ştiţi că a murit pe front, în Cehoslovacia, chiar în ziua de 9 mai, când s-a terminat războiul. Ştiţi că era în acelaşi regiment cu Niculae. După ce a murit Gheorghe Năbârgeac, Niculae a rămas singur cu mitralieră, erau în acelaşi adăpost şi el a tras până i s-au terminat cartuşele, a curăţat mai mulţi inamici, a fost un adevărat erou, dar când i s-au terminat cartuşele n-a mai avut cine să-l alimenteze, că Gheorghe murise. El a încercat să plece după cartuşe fără să fie acoperit de cineva, n-avea cine să-l acopere, şi a fost lovit de o schije care l-a rănit. Frontul a înaintat, el a rămas la ai noştri, l-au luat sanitarii, l-au îngrijit, dar pierduse mult sânge şi a doua zi a murit… Abia ieri i-a venit livretul la Cercul militar şi azi ne-a trimis înştiinţarea.

Scoase o hârtie şi i-o întinse tatii, tata mi-o dădu mie să văd eu ce scrie, am citit numele lui Niculae, data morţii, zece mai, şi localitatea din Cehoslovacia în care căzuse

grav rănit, rănit de moarte, „în timpul unui asalt împotriva inamicului”. Amănuntele pe care ni le-a spus domnul Ţarălungă nu erau trecute, dar se! Prea poate să fi fost adevărat, după cum se poate să fi fost o poveste de-a lui, în orice caz noi atunci l-am crezut, mai ales că, cu trei zile înainte, venise înştiinţarea că murise Gheorghe Năbârgeac, despre care ştiam că a fost tot timpul împreună cu fratele meu.

Luaţi de povestea lui Ţarălungă, noi ne-am închis durerea în noi şi am rămas ca nişte proşti când le dă cineva mai mare un ordin, iar ei ce să facă, ascultă ordinul şi tac.

— Războiul nu e joacă, mai adăugă domnul Ţarăhingă, văzând că noi nu mai scoatem nicio vorbă, iar acolo au fost nişte lupte nemaipomenite. Au rezistat în Cehoslovacia chiar şi după ce a căzut Berlinul, după 9 mai. Au fost nişte eroi băieţii noştri. O să-l aşezăm şi pe el în cimitirul eroilor, alături de ceilalţi fii ai satului… Şi o să ne mai gândim noi şi la altceva, poate facem un monument al eroilor pentru băieţii din satul nostru. Trebuie să le păstrăm o amintire vie şi să le punem fotografiile şi la şcoală, să-i ştie toţi copil din sat. Ei sunt eroii neamului.

— J Apăi, cu monument sau fără monument, ei tot nu mai vin de pe-acolo, zise şi tata ceva, ca să-l oprească pe

Domnul Ţarălungă, fiindcă i se păruse tatii că vorbise destul şi spusese ce avea de spus. Monumentul e pentru cei care rămân, nu pentru cei morţi.

— Şi-aista-i adevărat, fu de acord şeful de post, şi se îndreptă spre poartă.

Noi l-am urmat numaidecât, ca să nu se oprească şi l-am condus până la poartă. Nici el nu ştia ce să mai zică şi la plecare a dat mâna cu fiecare din noi, ceea ce nu mai făcuse niciodată, şi atât a mai *zis:*

— Îmi pare foarte rău, nea Vasile!

Tata a dat din cap, poate chiar îi părea rău, era şi şeful de post om, în faţa morţii toţi devenim mai buni, mai

înţelegători.

I-am făcut şi lui o înmormântare frumoasă şi l-am îngropat alături de Iancu şi de Gheorghe Năbârgeac. Vorba vine alături, fiindcă ei, săracii, sunt cine sus pe unde, aruncaţi de război.

Lumea ne compătimise mai mult decât pe alţii, că Niculae murise după terminarea oficială a războiului.

— Ghinionul lui, să moară după ce s-a terminat războiul îi spunea Pribegeanu tatii.

— Ghinionul a fost al ţării întregi, nu al lui, era de părere tata. Dar la ce mai ajută discuţiile acum?

Mama a plâns până s-a îmbolnăvit, nu se mai putea mişca, zăcea de parcă era bolnavă de cine ştie ce boală.

Bietul nea Vasile Toroipan, a venit într-o zi la noi, după ce auzise şi el de nenorocirea noastră, a făcut greu drumu'! Până la noi şi, aşa neputincios cum era, l-a căutat pe tata prin curte şi, plângând, l-a îmbrăţişat.

— Băieţii noştri, mă, Vasile! I-a zis el tatii printre lacrimi.

Tata a rămas uimit, moş Vasile nu mai vorbise de când a aflat că a murit Iancu, nu mai vorbise şi nici nu plânsese, iar acum plângea şi vorbea, ce s-o fi petrecut în mintea lui, de a-nceput iar să vorbească?

A stat de vorbă cu tata. E drept că mai mult ascultă decât vorbea, dădea din cap, îl aprobă şi spunea şi el din când în când: „A înnebunit lumea asta, mă Vasile, a-nne

Bunit de tot".

A trebuit să pun caii la căruţă şi să-l duc pe nea Vasile acasă, că el nu mai putea să urce dealul, slăbise de nemâncare, nu putea să mănânce nimic, bea numai lapte, câte două kilograme pe zi, laptele se ducea uşor pe gât şi el îşi ducea zilele de azi pe mâine. M-am făcut că am treabă pe la vie, am pus caii la căruţă şi l-am dus acasă.

A fost ultima lui ieşire în sat. Cred c-a făcut un efort mare să vie până la noi, a vrut să-i spună tatii că-i pare rău de moartea lui Niculae şi a venit el până la tata.

Venea doctora Carabogdan şi-l consulta în fiecare marţi. Asta era ziua când venea la noi la dispensar. Umbla cu o şaretă prin mai multe comune. La noi venea marţea. Consulta întâi copiii de la şcoală, adică îi întreba care este bolnav, care suferă de ceva şi pe cei bolnavi îi consultă. Pe urmă venea la dispensar şi consulta lumea care venise aici. Era o femeie tare cumsecade, vorbea frumos cu oamenii, cu copiii, le explică ce trebuie să facă, ce doctorii să ia, cum să le ia. Dar niciodată n-a luat un ban de la cineva. Nici nu se pomenea pe atunci să dai bani la doctor sau alte alea. Pe nea Vasile Toroipan îl vizita acasă, că nu mai putea omul să vină până la dispensar, şi se ducea ea cu şareta la el, îl vedea, îl sfătuia. Nu i-a luat niciun ban, zicea că ea are salariu. Odată i-a dat tuşa Stanca o găină şi ea a zis că mai bine s-o taie şi să-i facă o supă lui nea Vasile. Parcă n-avea destule găini tuşa Stânca.

Dar nea Vasile nu mai mânca. Peste trei luni a murit! Tuşa Stanca a rămas singură cu toată gospodăria şi pentru că nu se putea descurca, au hotărât să se mute la ei Ion, rămas acum, după moartea lui Iancu, cel mai mic băiat al Toroipanilor. Şi-aşa el nu-şi făcuse casă, stătea la nevastă-sa şi după moartea bătrânului s-au mutat în deal.

Timpul trecea peste durerile noastre şi le mai alină. Încet, încet, am uitat de necazuri, alte necazuri au venit peste noi, şi ne-a făcut să le uităm pe cele mari, pricinuite de război. Rănile mari s-au vindecat, viaţa îşi cere mereu drepturile şi nimeni nu-i le poate refuza.

Eu am rămas omul de bază al casei, de-acum urma să iau tot greul asupra mea, intram într-o altă etapă, cum se zice acum, se presimţeau vremuri tulburi, pe care nimeni nu şi le putea imagina. Se dăduse pământ ţăranilor, moşia lui Gologan şi ale altora fuseseră împărţite, statul şi-a păstrat şi el ferme întinse, viitoarele gospodării agricole de stat, fraţii mei au primit câte patru pogoane, ca toţi ceilalţi, iar eu cu surorile mele împărţeam în continuare pământul nostru, muncindu-l tot laolaltă, ca şi până atunci.

La vreun an şi jumătate de la aceste întâmplări, într-o duminică după masă, era o zi înnorată, stătea să plouă, am

plecat la vie să aduc struguri. Vă spuneam că la noi, în zilele de vară, o masă pe zi era de pepeni sau de struguri. La două, trei zile aduceam un coş de struguri.

Pe drum m-am întâlnit cu Maria, verişoară-mea, Acare şi ea se ducea tot la vie, ceva mai la deal de a noastră. Luaţi cu treabă, nu ne văzusem de mult şi am fost bucuroşi amândoi de revedere. Din vorbă în vorbă Maria îşi aduce aminte că e zi de duminică, e după masă şi eu umblu pe câmp, printre vii.

— Tu nu te duci la horă? mă întrebă ea la un moment dat, surprinsă.

Se reluaseră toate obiceiurile întrerupte de război, se făcea horă, se făceau balluri.

— Se făceau nunţi.

Eu am dat din cap când m-a întrebat ea de horă. Eram fără niciun chef, şi horele nu-mi mai plăceau ca altă dată, când eram copil şi mergeam să mă uit.

— Ce fel de flăcău eşti tu, dacă nu te duci la horă? insistă Maria.

— Sunt un flăcău care nu merge la horă, i-am zis eu, n-am drag de horă.

— Bine, dar cum vrei tu să te însori, dacă nu te duci la horă, unde vrei să cunoşti fetele?

— Dă cine ţi-a spus ţie că vreau, să mă însor?

— Nu mi-a spus nimeni, dar îmi închipui că odată şi-odată te vei însura, să-i duci tuşii un ajutor la treabă, că de-acum e şi ea femeie bătrână.

— Ei, aia-i, vezi, că trebuie să găsesc o fată care să-mi placă şi mie, să fie şi o noră bună.

— Sunt destule fete frumoase în sat, perseveră ea de parcă cineva o trimisese la mine în peţit, şi-mi spuse numele câtorva fete la care se gândea ea. Eu tot dădeam din cap, fără să mă gândesc serios la propunerile ei.

— Mie mi-ar plăcea o fată aşa… frumoasă ca tine, blândă ca tine, aşezată ca tine, iubitoare ca tine, lângă care să se simtă omul împăcat.

— Xa-mă pe mine atunci, începu ea să râdă cu toată gura, de parcă ar fi spus cine ştie ce trăsnaie. Vezi, doamne, ea, femeie văduvă şi cu un copil, a ajuns să fie dată ca exemplu pentru alte fete mari. Când eu am zis că mi-ar plăcea o fată ca ea, nu m-am gândit că aş putea s-o am în vedere chiar pe ea, după cum nici ea, când a zis „ia-mă pe mine" nu s-a gândit că eu aş putea s-o cer de nevastă. Dar în momentul când ea a spus vorbele alea, parcă mi s-a înfipt un cuţit în inimă. „Ia-mă pe mine atunci", a zis ea glumind, fără să-şi dea seama că ar putea trezi în mine întrebarea dacă nu e cazull s-o iau. Râdea mereu, dar în mine întrebarea a început – să se pună: „De ce nu?"

230

— Marie, te cer de nevastă, îi zisei eu, aruncând coşul la doi paşi de mine, ca semn că nu glumesc.

Ea se opri din râs, deschise ochii ei mari şi negri, se opri din mers şi mă întrebă, de data asta foarte grav:

— Tu eşti nebun?

— De ce să fiu nebun?

— Cum să mă ceri de nevastă? Noi suntem neamuri.

— Ce dacă suntem neamuri?… Suntem veri de-al doilea, asta nu-i oprit de lege!

— Tu chiar eşti nebun?

— De ce să fiu nebun, Marie?

— Ia-ţi coşul şi hai să mergem, că ne aşteaptă acasă cu struguri, iar noi n-am rupt niciun ciorchine, încercă ea să schimbe vorba.

Mi-am luat coşul şi-am pornit tăcând, lăsând-o un timp să-şi revie, că era chiar furioasă. Pe urmă am început iar discuţia, mai în glumă, mai în serios.

— Tu te gândeşti, probabili, că sunt mai mic decât tine cu un an şi ţi-o fi ruşine să ai un bărbat mai tânăr ca tine, aşa e?

— Nu-i vorba de vârstă, mă, aici!

— Atunci înseamnă că te gândeşti la copil, la Traian. Traian era copilul ei şi al lui Iancu, îl botezase aşa

După un naş al Mariei care se trăgea tot din părţile Transilvaniei.

— Eu nu mă gândesc la nimic, aşa că nu-ţi mai face tu probleme, dragă vere, zise ea, apăsând pe cuvântul vere.

— Dacă mu te gândeşti la nimic, înseamnă că totul e aranjat; vin să te cer de nevastă, dragă verişoară!

Ea începu să râdă de insistenţele mele. Într-un târziu spuse că o concluzie:

— Eu nu mă mai mărit, mă băiatule! Dacă n-am avut noroc prima dată…

— Asta-i o prostie! Am sărit eu, aruncând iar coşul. Cum să nu te mai măriţi? Tu eşti femeie să nu te mai măriţi? Am crezut că l-ai refuzat pe Zamfir Mărgelatu pentru că nu ţi-a plăcut, sau pentru că nu trecuse niciun an de la moartea lui Iancu, sau pentru că e mai bogat ca tine, dar nu că nu vrei să te mai măriţi. Cum să nu te mai măriţi? Ce, te duci la mănăstire să te călugăreşti?

— M-aş duce eu, dar nu mă primeşte cu copilul, încercă ea să glumească pe seama mănăstirii, fiindcă nici nu-i trecuse prin minte aşa ceva vreodată.

— Eşti o femeie frumoasă şi vei fi nevasta mea! Gata, am încheiat discuţia!

Era în zi de duminică, într-un 30 august. Peste trei săptămâni, într-o seară, m-am dus cu căruţa la Maria, ara încărcat o parte din lucrurile ei şi am adus-o şi pe ea la noi acasă.

Când i-am spus tatii că vreau să mă însor cu Maria, el a zis, ca întotdeauna când era vorba de aşa ceva:

— Mă băiete, ţie trebuie să-ţi placă fata, nu mie, că tu trăieşti cu ea.

— Bine, bine, zic eu, sigur că mie trebuie să-mi placă, dar matale ce crezi despre ea?

— Ce să cred, e o fată de treabă, e harnică, e cuminte, e blândă…

Mama nu s-a băgat, era neamul ei şi nu voia să zică

nimic.

— Nu-ţi place, mamă, de nepoată-ta?

— Mie îmi place foarte mult faţă, chiar mă gândeam odată, ce fată bună ar fi Maria pentru tine, da' am zis că nu ţi-o place ţie.

Mie mi-a plăcut, am trimis-o pe mama să vorbească cu unchiul Gheorghe, cu văru-su, unchiul Gheorghe a fost surprins la început, pe urmă, când s-a mai gândit, a zis că „ar fi o treabă bună". Maria s-a tot gândit la ce i-am zis eu atunci la vie şi, în cele din urmă, a zis că eu am dreptate, noi ne înţelegem foarte bine, ne cunoaştem de mult şi dacă eu o vreau cu adevărat, mă vrea şi ea pe mine.

Aşa că am adus-o pe Maria la noi acasă şi peste câteva zile ne-am dus la primărie de-am băgat formele. Atunci am văzut, în actul ei de naştere, că pe Maria o mai chema şi Sofia. Numele ăsta mi s-a părut mai rar şi eu i-am zis Sofica. După mine s-au luat şi ceilalţi şi până la urmă chiar şi părinţii ei i-au zis la fel. Li se părea şi lor că al doilea nume al Mariei era mai frumos.

Nuntă n-am mai făcut, că Maria mai fusese căsătorită şi nici timpurile nu erau prea favorabile nunţilor. Ea de fapt n-a fost mireasă niciodată, dar asta nu ne-a împiedicat să fim fericiţi în căsnicia noastră.

Aşa a devenit Maria nevasta mea, aşa a devenit ea Sofica.

Dar mi se pare că v-am cam plictisit, aşa este?

— O, nu, nu, deloc, protestă Grancea hotărât, din contră, am fost foarte atent la tot ce mi-ai spus. Încercam să-mi reprezint ce-mi povesteai dumneata. Când îmi povesteşte cineva ceva, sau când citesc o carte, eu încerc să văd totul ca în realitate. Am urmărit tot ce mi-ai spus şi m-am întristat. Războiul este, într-adevăr, monstruos! Răstoarnă totul, schimbă totul, dar şi mai grav este că mor atâţia oameni… Noroc că mi-ai spus şi cum ţi-ai ales nevasta…

— Mai târziu am citit şi eu despre acest război în multe cărţi şi am văzut câte bunuri s-au distrus, la câte miliarde s-au ridicat cheltuielile, dar mie mi se pare că

moartea oamenilor care au pierit în război este cea mai grea pierdere. Totul se poate face din nou, dar oamenii care au murit rămân morţi, şi pace!

— Aşa e... De aceea, vezi, luptăm noi pentru pace şi împotriva bombelor atomice, ca să nu mai moară oamenii în războaie, să nu se mai distrugă atâtea bunuri, iar cu banii pe care ar trebui să-i dăm la înarmare să facem uzine. Să închinăm acest pahar pentru pace!

Ciocniră ca doi vechi prieteni.

XIV

Se înnoptase de mult, era ora opt şi jumătate, în cameră se făcuse răcoare şi Sofica, venită „de la femei”, îşi dojeni bărbatul că nu se îngrijise să mai pună ceva pe foc, stătuse în frig până atunci, mai mare ruşinea! Aprinse ea focul la maşina de gătit, focul începu să duduie, stimulat de gerul de afară care se lăsase odată cu înserarea şi plita zise încălzi numaidecât. Fără să mai întrebe pe cei doi, aduse o bucată de slănină pe care se vedea şoriciul galben şi frumos, o tăie în bucăţi mici, sparse câteva cepe şi presără sare pe ele, tăie câteva felii de pâine şi puse totul pe masă, îndemnându-i să mănânce.

— Unii spun că nu trebuie să mănânci seara ceapă, dar noi mâncăm, cu slănină merge foarte bine şi, dacă stomacul o suportă, e bună şi pentru jsomn, spuse femeia, în loc de orice explicaţie.

Îşi luă şi ea într-o farfurie câteva bucăţi şi se aşeză pe pat, aproape de maşina de gătit „ca să nu mai aşezăm masa pentru atâta lucru”.

Cei doi bărbaţi nu s-au lăsat rugaţi şi au început să guste din pâine, din slănină, din ceapă, constatând că într-adevăr, „mergea”. Grancea fu nevoit să constate iar că „preparatele” lor sunt foarte bune, el n-amai mâncat slănină cu şorici moale care să fie aşa gustos niciodată, lui îi place slănina şi cumpără des de la alimentară, dar şoriciul rar se poate mânca, şi ceru iar lămuriri cum fac ei slănina, cum o prepară.

Sofica îi povesti că e lucrul cel mai simplu din pregătirea cărnii.

— Mai întâi tăiem slănina de când e proaspătă, noi n-o lăsăm pe şorici decât de două degete, ca atunci când mănânci să simţi şi şorieiul. Pe urmă facem o saramură, apă cu sare, şi o ţinem în saramura asta într-o puţină specială cu fundul larg. Peste ea punem toată carnea şi-i dăm sare. După ce-i dai sare, carnea îşi lasă o zeamă care se scurge la fundul puţinii, peste bucăţile de slănină şi tot sucul de la carne care se scurge intră în ea. O lăsăm acolo două-trei săptămâni şi pe urmă o scoatem la vânt, iar o parte din ea o afumăm, aia pe care o păstrăm până primăvara, ca să ţie mai mult şi să fie fragedă. Asta-i tot. Din cauza asta şoriciul e moale ca în ziua când se taie porcul.

— Noi ne mulţumim eu ce avem aici în gospodăria noastră, interveni şi Zevedei, toate sunt preparate mai simplu, mai ţărăneşte, mai primitiv cu apă şi sare, dar ne-am obişnuit cu ele. Astea de cumpărat or fi mai bune, dar nouă ne plac ale noastre.

— Sunt ţărăneşti, dar sunt foarte bune, fu nevoit să constate Grancea.

Zevedei ieşi în tindă, de unde se întoarse cu o altă sticlă de vin.

— Ca să meargă şi mai bine slănina, îşi explică el gestul faţă de musafir şi scoase un pahar şi pentru Sohea, după care turnă în toate trei şi îndemnă la băut.

— Să trăiţi şi să fiţi sănătos, închină Sofica pentru musafir, iar cu bărbat su doar ciocni şi-i zâmbi cu înţelesuri numai de ei ştiute.

— Să fiţi sănătoşi şi dumneavoastră şi să vă rodească pământul tot mai mult în anii care vin, închină şi oaspetele, ridicându-se în picioare, pentru că şi Sofica, şi Zevedei rămăseseră în picioare lângă masă.

— Să-i dea dumnezeu sănătate celui care l-a făcut, ură, glumind, şi Zevedei, pentru că el făcuse vinul.

După ce-au băut şi s-au aşezat, Grancea glumi la rândul

Lui:

— Va să zică, dumneata tot mai crezi în dumnezeu? Dar Zevedei răspunse de astă dată cu seriozitate:

— Să încerc să vă răspund la întrebare… Ce să vă spun eu ca să mă înţelegeţi? De exemplu, tatăl meu, despre care n-aş putea zice că era un ateu, cred că în sufletul lui avea o oarecare îndoială faţă de religie, deşi, mai ales spre bătrâneţe, când se gândea la moarte, îl pomenea mai des pe dumnezeu. Dar dincolo de credinţa asta a lui în dumnezeu, vă mai povesteam că pentru el raiul şi iadul însemnau altceva decât pentru religie. Umhlai desculţ pe mirişti şi prin

234

Colţii baibii, printre scaieţi şi alte bălării sub arşiţa soarelui – erai în iad; veneai acasă la umbră, cu o oală de apă rece lângă tine sau cu un pepene năzdrăvan – erai în rai…

— Recunosc: m-ai învins la puncte! râse Grancea. Dar ia spune-mi, tov Zevedei, că am tot vrut să te întreb, şi – prins de povestirile dumitale – am tot amânat: dumneata eşti un om foarte deştept, cum de n-ai fost ridicat în muncă? Am impresia că ai putea face faţă unor sarcini importante.

— Păi, nu v-am spus că am, avut şi eu o funcţie mai de

Mult?

— Şi acum de ce nu mai ai?

— Păi, am, lăsat locul la altul. Nu ştiţi că vin mereu cadre tot mai bune?

— Şi ce funcţie ai avut?

— Păi, am fost vicepreşedinte la Ceape.

— Şi ce is-a-intâmplat, de nu mai eşti?

— Păi, ce s-a întâmplat, ce nu s-a întâmplat, poveşti… N-am zis? Am gândit să las locul la ăi mai tineri, cu mai multă carte. N-am gândit bine?

— Ba da – dar dumneata?

Eu am trecut la „munca de jos”, cum îmi spuneau

prietenii, am trecut la sectorul zootehnic, îngrijitor la vaci, că mie-mi plac vitele, mi-au plăcut întotdeauna. Este o muncă grea, care te cere permanent acolo, iar când vii de-acolo trebuie să te schimbi şi să te speli bine, că miroşi a gunoi de grajd toată ziua. Avantajul însă e altul şi anume că aici ai de lucru tot timpul, trei sute şaizeci şi cinci de zile pe an, ceea ce nu se întâmpla la alte sectoare, unde eşti legat de timp, de sezon, de sărbători. Aici, când îţi vine rândul, te duci la treabă, şi duminică, şi de anul nou, oricând. Dar mie îmi plac vitele şi când e rândul meu, fie că sunt de noapte, fie în zi de sărbătoare, mă ocup serios de vite. Asta-i povestea – şi nu-mi pare rău de nimic!

— Şi cum merge zootehnia, altfel?

— Altfel, merge cum trebuie! Obţinem producţii bune şi de carne şi de lapte.

— Deci, în general merge bine!

— În generali, da, în general merge bine! În particular… mai sunt şi lipsuri, cum se spune.

— Cum aşa? Dacă merge în general, nu merge şi în particular?

— E o mică deosebire între general şi particular. Prin colectivizare, noi am rezolvat problema agriculturii, proble

Mă ţărănească. Problema agricultorului, a ţăranului, în noile condiţii – este ea întru totul rezolvată? Bunăoară – şi noi am tot vorbit despre asta, azi – munceşte toată lumea cu aceeaşi tragere de inimă?

— Asta, să muncească toată lumea la fel, nici n-ar fi posibil, tov Zevedei! Dar… odată cu vremurile, evoluează şi omul! Cum să nu se rezolve problema ţăranului? Am rezolvat noi probleme mult mai grele. Nimic nu ne stă în cale. Avem totul în mâna noastră. Judecând după rezultatele de până acum, putem fi siguri că viitorul va fi şi mai bun. Nu există nicio îndoială… Eu unul am înţeles că schimbările ce se petrec acum la ţară sunt atât de profunde, încât pe drept cuvânt se vorbeşte despre o nouă revoluţie agrară…

— Nici vorbă, sunt foarte multe schimbări, tovarăşe Grancea. Socialismul, aşa cum îl gândim noi şi cum îl facem, noi, dă posibilitate statului să aibă în mina totul. Statul socialist este cel mai bogat stat, pentru că are în mâna lui tot ce vrea. El nu mai depinde acum de griul moşierului sau al ţăranului, nici de maşinile fabricantului, nici de banii capitalistului. Toate bogăţiile ţării sunt la un loc. De la oul de găină, care înseamnă cea mai mică monedă a românului, până la cele mai mari fabrici şi uzine, toate sunt sub cheia statului. Vrea să facă fabrici, face; vrea să facă oraşe, face; vrea să facă şcoli, face – că are toate bogăţiile în mina.

La fel este şi cu satul nostru. Pământul moşierilor a fost luat şi dat ţăranilor – asta a fost cea mai mare dreptate care s-a făcut vreodată ţăranului în această ţară! Pământul a fost întotdeauna muncit de ţăran şi trebuie să fie gospodărit de ţăran, că tot ţărani muncesc şi la fermele de stat. Aici nimeni nu poate zice că s-a greşit, De ce adică, tu, Gologan, să ai atâtea moşii, când nu munceşti ’nici una, iar ţăranul să se spetească muncind pe un petic de pământ şi pe moşia ta! Vă spun, a fost cea mai mare dreptate… Ei, pe urmă, hai să ne unim pământurile la un loc, să fie egali toţi oamenii faţă de pământ. Treabă bună şi asta, că, oricât ai vrea, pământul nu se mai înmulţeşte, dar oamenii se înmulţesc şi până la urmă n-ai cum să-l tot împărţi la copii, nu mai ai ce împărţi. Acum toată averea satului e la un loc, bogăţii cum n-au fost niciodată în acest sat. Grâu şi porumb de n-au unde să-l pună – nici Ceapeul, nici baza, adică fondul de stat, cum i se zice. Se mai şi risipeşte, că aşa-i când e mult la un loc, dar asta-i altă chestiune. Ei, pe urmă Ceapeul are vaci, porci, păsări, zarzavaturi, lapte, bani – milioane şi milioane.

Sigur că şi greşelile, în aceste condiţii, au urmări mai serioase. Una era că ţi se strica ţie acasă o oală cu lapte şi alta este acum, când Ceapeului i se strică, să zicem… vreo mie de litri de lapte. Una era că îţi murea ţie un porc,

odată la zece ani, şi alta este că ceapeului îi mor… să zicem, o sută de porci, că se mai întâmpla şi de-astea. Răspunderea – ea este însutită! Dar, una peste alta, bogăţia satului, a Ceapeului, este mult mai mare decât altă dată. Totul este să ştim ce facem cu această bogăţie. Însă pentru astea toate ne-ar trebui o altă zi, măcar o zi, ca să le luăm la rând şi să nu ne grăbim. Da, într-o altă zi aş vrea să vă povestesc *numai* despre satul de azi… Şi am avea de vorbit atâtea că, sunt sigur, o zi întreagă nici nu ne-ar ajunge…

Uitaţi, s-o luăm şi pe cealaltă, a sufletului, cum ziceţi dumneavoastră… Avem în sat şcoală nouă cu zece clase, alături de şcoala veche, cu numai patru clase. Toţi copiii învaţă zece ani la şcoală. Asta-i o treabă cum nu se poate mai bună. De pildă eu am făcut şapte clase, cum v-am mai povestit, că tocmai atunci, în preajma războiului, începuse acel sistem nou cu şcoala supraprimară, adică peste ce e patru clase, mai făceai trei, a cincea, a şasea şi a şaptea. Eu le-am făcut pe toate şapte şi ce bine mi-a prins. Suntem vreo douăzeci din seria mea care am făcut supraprimara şi toţi au ieşit băieţi buni, unii au ajuns contabili, alţii ofiţeri, alţii nu mai ştiu ce. Dar dacă făceam zece ani! Păi eu, iarna, citeam cu băieţii mei din cărţile lor, mai ales istorie, geografie, ştiinţe naturale, mi-era drag să aflu, să ştiu ce a mai descoperit mintea omenească. Eu toată ziua aş sta să citesc, mai ales cărţi de şcoală, că astea îmi plac mie mai mult, acolo găsesc lucruri pe care nu le-am mai ştiut înainte…

În timp ce-l asculta pe Zevedei, Mihai Grancea căuta cu ochii prin rafturile unei mici biblioteci şi rămase surprins să vadă o carte voluminoasă, cu coperţi albastre, pe care citi un titlu cunoscut: „Patrie şi patriotism; să redefinim un concept”. Apoi numele autorului: Alexandru Zevedei.

— Dumneata eşti frate cu profesorul Alexandru Zevedei? îşi opri el gazda din povestit.

— El e fratele meu! Corectă acesta cronologia, că-i mai mic decât mine.

— Păi Alexandru Zevedei e un savant, domnule, e un nume în cultura noastră, de ce nu mi-ai spus?

— V-am spus că am un frate care a învăţat multă carte…

— N-am făcut legătura, se scuză Grancea, luând volumul în mina şi răsfoindu-l. Îl cunosc personal, ai cunosc şi lucrările. „Un prezent fără trecut nu are viitor”… El spune asta…

— Ce să vă mai povestesc eu, acum la repezeală, evită gazda o discuţie despre fratele său. Altă dată – că acuşi intru de noapte; la ora zece trebuie să-mi schimb tovarăşul. Dacă vreţi să staţi cu mine toată noaptea, putem continua discuţia acolo, la Ceape, la vaci.

Grancea începu să râdă:

— Aş sta eu, şi te-aş asculta toată noaptea, că mi-a plăcut tot ce-ai povestit, şi cum mi-ai povestit, şapte filme să fi văzut azi şi n-aş fi aflat atâtea lucruri frumoase şi interesante câte mi-ai spus dumneata, dacă ar fi să-ţi fac o caracterizare, aşa cum obişnuim noi, scriitorii, aş spune „iată un om isteţ, un om care mi-a fost de mare folos…” Ştii foarte multe despre sat şi despre ţărani… Numai că aş vrea să-mi notez în noaptea asta în caiet ce mi-ai povestit dumneata, poate, cine ştie, voi scrie o carte despre toate aceste istorii. Rămâne pentru o altă duminică, aşa cum ai propus. Dacă de cunoscut ne-am cunoscut datorită întâmplării, acum aş ţine să păstrăm ce-am câştigat azi… Să continuăm obiceiul cel bun… Şi acum să mă duc şi eu, că v-am ţinut toată ziua – pe dumneata şi pe nevasta dumitale!

— Mergem împreună, că avem acelaşi drum, eu rămân la Ceape şi dumneavoastră mai aveţi puţin de-acolo. Dacă vreţi, vă conduc chiar până la camera de oaspeţi, că timp avem.

S-au îmbrăcat, au mai băut câte un pahar de vin stând în picioare, şi-au luat rămas bun de la stăpâna casei şi au plecat în noaptea geroasă, luminată de lună şi de

zăpada albastră care scârţâia sub picioarele lor. Mergeau alături ca doi oameni care parcă se cunoşteau de când lumea.

SFÂRŞIT

Bun de tipar B. III.I987. Apărut 1981.

Comanda nr. 2700. Coli de tipar 15

Tiparul executat sub cd. 401 la întreprinderea poligrafică Iaşi

Str. 7 Noiembrie nr. 48